תנ״ך · אחרונים · אלשיך · כתובים

משאת משה על אסתר

רבי משה אלשיך

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

משאת משה על אסתר

רבי משה אלשיך

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/משאת-משה-על-אסתר/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 5
פרק א 5
פסוק א 5
פסוק ה 19
פסוק ו 20
פסוק ז 22
פסוק ח 23
פסוק ט 28
פסוק י 29
פסוק יב 31
פסוק טו 35
פסוק יט 42
פסוק כ 44
פסוק כא 44
פסוק כב 45
פרק ב 47
פסוק ה 47
פסוק ז 57
פסוק ט 59
פסוק יב 62
פסוק יד 63
פסוק טו 65
פסוק יט 67
פסוק כא 69
פסוק כב 71
פרק ג 72
פסוק א 72
פסוק ב 73
פסוק ג 74
פסוק ד 74
פסוק ה 75
פסוק ו 76
פסוק ז 77
פסוק ח 78
פסוק ט 79
פסוק י 80
פסוק יב 80
פסוק יג 81
פסוק טו 84
פרק ד 85
פסוק א 85
פסוק ז 97
פסוק יא 102
פסוק יג 103
פסוק טו 105
פסוק טז 105
פסוק יז 107
פרק ה 108
פסוק א 108
פסוק ב 109
פסוק ג 113
פסוק ה 118
פסוק ט 119
פסוק יא 120
פסוק יד 122
פרק ו 123
פסוק א 123
פסוק ג 125
פסוק ד 126
פסוק ו 127
פסוק ח 129
פסוק י 132

פסוק יא 133
פסוק יב 135
פסוק יג 136
פרק ז 137
פסוק א 137
פסוק ב 138
פסוק ג 139
פסוק ה 140
פסוק ז 141
פסוק י 144
פרק ח 147
פסוק א 147
פסוק ג 151
פסוק ז 153
פסוק טו 153
פסוק טז 154
פסוק יז 159
פרק ט 161
פסוק א 161
פסוק ה 163
פסוק ו 163
פסוק טז 166
פסוק יז 167
פסוק יט 167
פסוק כ 169
פסוק כח 177
פסוק כט 179
פסוק ל 182
פרק י 184
פסוק א 184

הקדמה

ישמח האיש ותגל האשה אשר הציל ה' זרע היהודי' בימי אחשורוש הוא אחשורוש אשר הלך בעצת המן הרע להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד ושללם לבוז וה' ענה בו ושדי הרע לו כי על כן באו בצל קורת העץ אשר הכין למרדכי היא ובניו ושם ראינו את הנפילים ואת להט החרב המתהפכת אשר הפך ה' באפו ובכליו של קונה זו החרב כמו שנאמר אל נקמות ה' נתן בידינו את הקמים עלינו ככל הנמצא כתוב באגרת הפורים ואפילו כלנו חכמים כלנו נבונים כלנו יודעים את כל דברי האגרת הזאת מצוה עלינו לדרוש ולתור ושום שכל והבין במקראיה כלליה ופרטיה לרדת לעומקה. לחנות במתקה. לבא עד תכונת כל תוקף הנסים והפורקן אשר עשה אלהים לנו. ואני בעניי בימי חרפי כי יבא אלי העם לדרוש להם ע"פ ה' חויתי דעי ואכתוב בס' זכרון לפני לחדש שנים עשר הוא חדש אדר שנה שנה ויהי היום בינותי בספרים אשר חנן לי ה' וארא והנה מגלה מגוללה בירכתי הבית ותחס עיני עליה ואומר לה צר לי עליך שלמה תהיה כעוטיה צאי לך ויחזו בך כי לבי לחוקקי ישראל בעט ברזל ועופרת ומי יודע אם ה' יתן חן מאמריך בעיני רואיך או א' מיני אלף מליך וחייתה נפשי בגללך כי כל איש אשר יהיה פושט וקורא הלא בספרתי בין רב למעט זכות ישתכח לי ויהי האיש ההוא זוכה ומזכה לי ויהיה זה משה האיש כנושא משאת מאת פניו. על כן קראתי לזה משאת משה. משה ידבר אל ה' בתפלה ובתחנה. לפני שוכן מעונה. ימהר יחישה ביאת משה עם ישראל עמו. טעמו וראו כי טוב ה' זמרו לשמו כי נעים נאוה תהלה הללו הללויה כי ביה ה' צור עולמים:

פרק א

פסוק א

הנה קיימו וקבלו רז"ל כי בכ"מ שנאמר ויהי בימי צרה. ומנו ה'. ויהי בימי אמרפל ויהי בימי שפוט השופטים ויהי בימי אחז ויהי בימי יהויקים ויהי בימי אחשורוש ומה צרה היתה שם להשמיד להרוג ולאבד וגו'. ויחסו שם רז"ל הדבר אל המן. כי הוא פעל ועשה וזה סוף מאמרם ז"ל המן הרשע שחיק טמיא התחיל עוקר בגפנים הה"ד להשמיד וגו' התחילו צווחין וי ויהי בימי אחשורוש:

וראוי לשום לב כי כאשר בד' האחרים נתייחס הוי אל עושהו ויהי בימי אמרפל כי אמרפל היה שבקש להרוג את אברהם וכן ויהי בימי שפוט וגו' כי השופטים היו סבת הוי וכן ויהי בימי אחז שאחז בתי כנסיות ומדרשות וכן ויהי בימי יהויקים ולכן גם פה

מהראוי ייחס הוי אל המן ולא לאחשורוש ב' אומרו הוא אחשורוש כי מי לא ידע שהוא אחשורוש וכן אומרו המולך וגו' כאלו היה אחשורוש זולתו שלא מלך השיעור ההוא ואמר כי זה היה אותו שהיה מולך מהודו וגו' ואנחנו לא נדע לא זה ולא אותו. ג' מה בצע כי נדע מספר מדינותיו. ד' באומרו בימים ההם כי אם היה נזכר למעלה פרטות ימים מימי מלכותו יצדק יאמר בימים ההם כי אומר ההם יורה על פרטות ימי' נזכרים אך לא נאמר רק סתם בימי אחשורוש שהיה מוליך מהודו וגו'. ה' כי אומרו ויהי בימי יראה כי בא לספר מה היה בימי אחשורוש והספו' יראה שהוא ענין עשותו משתה לכל שריו וגו' וא"כ אומר בימים ההם הם דברי מותר כאלו כלתה גזרת התחלת פסוק ראשין ויספר דבר אחר ויאמר בימים ההם קרה שני שעשה משתה וגו' שאם הכל הולך אחר אומ' ויהי בימי יאמר ויהי בימי אחשורוש כשבת המלך וגו' עשה משתה ומה ענין אומר בימים ההם: ו' למה זה יסתום ויחזור לפרש כי אחר היותו עתיד לומר זמן מסויים בשנת שלש למלכו למה זה יקדים לומר בימים ההם אשר לא יובן פרטות הזמן וטוב היה יאמר תחלת דברי פיהו ככתוב השני בשנת שלש למלכו כשבת המלך וכו' עשה משתה וידוע שהיה בימים ההם כי שנה שלישית למלכו בימים ההם היתה בלי ספק: ז' מה טעם למשתה ההוא כי הנה רז"ל אמרו על שגמר מלאכת הכסא או על השלימו זמן לביטול מלאכת ב"ה ויש אומרי' שעמדו עליו אפרכיות וכבשן וי"א גינוסיא שלו היה וראוי לחזר אחר טעם שימצא כתוב בספר. ח' או' לפניו כי היא מלה מיותר' וטפלה מבלי מלח כי מהראוי לא יאמר רק עשה משתה לכל שריו ועבדיו חיל פרס וגו' ולשרי המדינות כי או' לפניו מורה שלא עשה להם משתה כ"א שהיו לפניו לבד כשעשה המשתה לכל שריו ועבדיו והלא כמו זר נחשב שעבדיו יאכלו והם ירעבו. ט' באו' בהראותו וגו' שאם הוא שאחר אכלם ושתותם הראה להם את עושר וכו' וראוי לומר ויראם את עושר וכו' ואם הוא כי ראשונה הראה להם עשרו ואח"כ עשה משתה וזהו בהראותו את עושר וכו' כי כאשר הראה עשרו עשה משתה למה היפך הסדר ולא היחל בהוראת עשרו וסיים במשתה ולא עוד אלא שאומרו בהראותו הוא כמודיע אותנו ואומרו תדע מתי עשה משתה וכו' בהראותו את עושר וכו' וזה בלתי צודק רק ליודעים שהראה עשרו ומתי היה אך אנחנו לא נדע לא זה ולא אותו ואיך יאמר להודיע מתי עשה משתה שהיה בהראותו ואם כיוון לתת טוב טעם אל עשותו משתה לומר תדע טעם המשתה הזה היום מיומים הוא בסבת הראותו את עושר וכו' ולכן עשה משתה הלא תוככל השאלה גם אל הראות העושר למה הראה את כל זאת בעת ההיא. י' אומרו שמנים ומאת יום למה לא צירפם למנין חדשים ולומר ששה חדשים ולא יפרט אותם למנין ימים בהיות שיעור רב וגם ייתור

אומר ימים רבים וגם כל כפל לשון הכתוב עושר כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו וגם שנוי הלשונות. י"א באו' ובמלאת הימים וכו' כי ראוי לשום לב אם שני משתאות היו כדעת המתרגם א' קודם הראות עשרו וא' אח"כ או שזה הנזכר פה הוא הקודם אם הם ב' משתאות צריך לתת טעם למה עשה הב' ואף אם נאמר שהיו א' קודם הראות העושר וא' אחרי כן לעשות שמחה לפניו ולאחריו למה הראשון היה לשריו ועבדיו וחיל פרס ומדי הפרתמים ושרי המדינות והב' היה לעם הנמצאים בשושן הבירה והראשון לגדולים והב' למגדול ועד קטן ובשני נאמר מקום שנעשה בו בחצר גנת וכו' ובראשון לא נאמר מקום שנעשה בו ואם לא היה רק משתה א' למה נזכר שני פעמים וגם פעם א' יקדימנו להוראות העושר ופעם אחרי כן ולא יבצר מהיותו או קודם הראותו את עושרו או אחרי כן ולמה ישנה בקרואים אם הכל אחד:

והנה על הקושי הב' שהערנו אחשוב כיונו רז"ל במאמרם במדרש חזית וז"ל הוא אחשורוש חמשה הוא לרעה וחמשה לטובה ה' לרעה היא היה גבור ציד הוא עשו אבי אדום הוא דתן ואבירם הוא המלך אחז הוא אחשורוש ה' לטובה אברם הוא אברהם הוא אהרן ומשה הוא משה ואהרן ודוד הוא הקטן הוא יחזקיהו הוא עזרא עלה מבבל ר' ברכיה בשם רבנן אית לן חד דטב מכלהון הוא ה' אלקינו בכל הארץ משפטיו שמדת רחמיו בעולם ע"כ וראוי לשום לב על דבריהם מה ענין ה' הוא לרעה וה' לטובה מה טיבן של אלו ולמה מנאם ומה יתן ומה יוסיף ועוד כפי הנוסח הזה הנמצא במדרש מביא ששה לטובה ואם הוא אהרן ומשה והוא משה ואהרן יחשוב כאחד למה יביא את שניהם. ועוד המציאה הטמונה אשר מצא רבי ברכיה בשם רבנן אית לן חדא דטב מכלהון ומי בער לא ידע כי אין כאלקינו שהוא טב מכלהון וגם אומרו בלשון זה אית לן חד וכו' ולא אמר הקב"ה מכלהו ועוד כי כמה פסוקים הוזכר בהם הוא בו יתברך ה' הוא האלקים כי הוא אלקינו ואנחנו עמו וכאלה רבות אין מספר ולמה בחר בפסוק זה מבכלם ועוד מה ענין אומרו שמדת רחמיו בעולם והוא הפך הכתוב שידבר במשפטיו והוא מעתיקו לענין רחמים:

אמנם אין ספק הוקשה להם אשר הערנו ייתור או' הוא אחשורוש והשיב כי עשרה המה. ה' לטובה וה' לרעה שנאמרו לידרש וזה אחד מהם והענין להורות גדולתו והשגחתו יתברך בעולם לתקן עולם כי הנה מצאנו ראינו ה' בני אדם קמו עמדו לנתוץ ולנתוש ולהאביד ולהרוס ה' עקרים גדולים אשר קיום ישראל והעולם תלוי בהם והם א' אמונת מציאתו יתברך. ב' ברית מילה. ג' ארץ חמדה שתליות בה עיקר המצות והשפע לקיום ישראל כנודע. ד' תורה. ה' ב"ה: ושיעור הענין כי ראשונה יכיר האדם שיש מלך המולך

ומושל עליו ואחרי כן ידבנו לבו להיות עבד חתום בחותמו ואחרי כן יקח למושב לו חצר המלך לעמוד לשרת שם את מלכו כי שם ביתו ואחרי כן ילמוד סדר עבודת המלך ומשפט שירותו למען ישכיל לדעת במה יתרצה אל אדוניו שיהיה לבבו שלם עמו ואחרי כן להיות כי לא יבצר ממנו שגגה בעבודת מלכו וישנאהו על כן יחקור וידרש איזה הדרך יתפייס המלך ההוא וישוב ירחמנו ויאהבנו כאשר בתחלה טרם עבור רצונו והן הנה ה' הדברים הנאמרים בין המלך מלכו של עולם ובין העם כבראשונה יכיר האדם מציאותו יתברך ואחרי כן יחתום בחותמו לעבד לו יתברך הוא חותם אות ברית קדש אחרי כן ילך לו אל ארץ חמד' כי שם ביתו ית' כמשז"ל אם אתם מקבלים את המילה אתם נכנסים לארץ והוא כי בה בחר ה' לעבדו שם כל הקרובים אליו ד' היא התורה המביאה לידי מעשה כי בה ידע האיש מה יעבוד את ה' ועל כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ע"כ צריך חמשית הוא ב"ה לכפר בו עליו על כל אשר יחטא ואשם והנה נמרוד נגע בראשונה כי הוא היה גבור ציד צד את הבריות ומקרבם לע"ג ומה גם למז"ל בפר"א כי נמרוד היה מלך על דור הפלגה והמריד את כל העולם בהקב"ה והיה משכח שם מציאותו יתברך מכל הבריות ואלו כך היה הדבר נמשך היה העולם אבד בודאי וכן עשו היא היחל לבטל ברית מילה מזרע אברהם וכן דתן ואבירם החילו למאוס בארץ חמדה ומה גם לרז"ל באו' נתנה ראש ונשובה מצרימה שבמיתת אהרן הקימו את דתן לראש ואת אבירם למשנה במקום משה ואהרן ושבו אחור כמה מסעות בדרך מצרים והמלך אחז ביטל התורה כמז"ל על צור תעודה כו' ואחשורוש ביטל עבודת ב"ה והנה אם למה שהאדם בעל בחירה היה כל אחד מאלה תופס אמונתו וממשיכה בלי ספק שהיה העולם בלתי מתקיים אך מעשיו יתברך החושב מחשבות לבלתי ידחו עמו ישראל ראה והתקין לעומתם מתקנים עותתם מקבילים אליהם ה' לטובה נגד ה' לרעה ולרמוז אל היותם מקבילים נאמרה תיבת היא במערכת ה לטובה מול מערכת ה' לרעה לעומת נמרוד שהמריד את כל העולם בהקב"ה בא אברם והקריא שמו יתברך בכל העולם כנודע. ולהמתיק הדבר נשית לב אל ארז"ל כי כאשר נולד אברהם בקשו להורגו ונטמן בארץ כמה שנים כי זה היה הראשון שבנסיונותיו וגם ארז"ל בפר"א כי בהיות אברהם בן תרח בן מ"ח שנה עבר לפני המגדל שהיו בונים דור הפלגה והיה נמרוד מלך עליהם ויאמר להם אברם מה זה אשר אתם עושים העל ה' אתם מורדים ולא תצליחו ויגידו לנמרוד ויאמר מה לנו ממנו והוא פרדה עקרה שאינו מוליד מיד ויקללם אברם בשם ה' ואז נתפלגו וכן בסדר עולם כי בן מ"ח שנה היה כאשר נפלגה הארץ: ועל כל זה ראוי לתת טוב טעם מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם להורגו בהולדו

והוא לא הרע ולא השחית להם ומה זו תשובה שהיה עקר הלא אם הוא עקר קללתו להם עשתה פירות. אך הענין דרך קצרה הוא כי נמרוד וסיעתו בוני המגדל ההוא לא להגביה בנין להגיע עדיו יתברך להלחם בו כאשר ילחם איש באיש כיוונו כי זה היה פתיות ובל ידעו מה אך כל ישעם וכל חפץ להגביר כחות הטומאה בעה"ז כי חכמים היו להרע ובקשו לעשות בלהטיהם כן כמ"ש בספר הזוהר וזהו וימצאו בקעה כי מצאו מקום מוכן לפורענות מחשבתם כי שם הרגיעה ליליית ומצאה לה מנוח וכל סיעת מרחמוהי והמה בחכמתם הכירו כי איש היה עתיד להוליד יפילם וישפילם ויהפך כל מזימותם וישים לאל כל מחשבתם הוא אברהם כי לעומת היותם מגבירים כח הטומאה בארץ היפך אברהם השטה והשכין שכינה בעולם והכריז והקדיש שמו יתברך בארץ לכל יושביה ועל כן נמרוד באסטרולגי"א שלו הבין בדבר ומאז נולד בקשו להורגו וגם אח"כ כאשר קללם בשם ה' אמר פרדה עקרה כלומר לא נירא ממנו ונגד אותנו כי לא תמשך אמונתו אחריו כי עקר הוא והוא כמאמרם ז"ל בפר"א שכל אשר למדו מאברהם והנפש אשר עשה לא נמשכה אמונתם לזרעם אחריהם זולתי ליוצאי חלציו וז"א פרדה עקרה כלומר הבלתי יוצאי חלציו לא ימשכו אחריו ואין פחד מזרעו כי עקר הוא ולא ידע כי אין מעצור לה' להושיע כי אברם אינו מוליד אברהם מוליד כמז"ל וזהו אברם הוא אברהם כלומר אשר הוא אברם שאינו מוליד שעל כן לא היה ירא נמרוד פן יבא ויתקן את אשר עותו הוא אברהם ויוליד כי נעשה כבריה חדשה כמאמרם ז"ל ותקן את העולם כלו בכבודו יתברך לעומת אשר קלקלו נמרוד: ולעומת אשר היחל לקלקל עשו שהיה ראשון למבטלי מילה מזרע אברהם אמר הוא משה ואהרן כי אשר היחל לבטל עשו ונמשך בישראל תיקן משה ואהרן כמז"ל בש"ר שהיה משה מל ואהרן פורע והביא הוא משה ואהרן הוא אהרן ומשה על כי כך היא חשובה מילה כפריעה ופריעה כמילה: ונגד מאוס דתן ואבירם בארץ חמדה ויניאו את לב בני ישראל להתרחק ממנה הקים הוא יתברך את דוד האומר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים שחיבב את הארץ עד גדר העלות על עצמו בהתרחקו ממנה באונס לעובד ע"א והיה בוכה לעיני כל רואיו להחזיק את לבם לכבד את הארץ הפך דתן ואבירם אשר הניאו את לב בני ישראל והיו משיבים את העם מצרימה. ולעומת אחז שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות בל יעסקו בתור' הקים הוא יתברך את חזקיה שתלה חרב ואמר כל מי שלא יעסוק בתורה ידקר בחרב הזה: ולעומת הוא אחשורוש שביטל עבודת בית אלקינו היא עזרא עלה מבבל ותיקן והעמיד את ב"ה על מכונו כי זכותו היה מעיר לעזור באמת ושמא תאמר אם כן איפוא שזה לעומת זה עשה האלהים וכל הבא להרע עשה הוא

יתברך לעומתו מי שיתקן אנו בגלות החיל הזה המר והנמהר מה תהא עלינו בל נאבד ח"ו בטרם תבא תיקון הגאולה כי מי לנו יתקן גדולים כראשונים לעומת כל מי שיקלקל ויגרום פורענות לזה בא ר' ברכיה ואמר אית לן חד כלומ' לנו בני הגלות בדורותינו אלה יש לנו אחד דטב מכלהון שיעמוד לנו בכל צרותינו ולא נאבד כי בדורות הראשונים היו אנשים מספיקי' לתקן ולהגן בזכותם ואנו אין לנו אלא הוא יתברך וזהו הוא ה' אלהינו בכל הארץ משפטיו כלומר מדת ה' שהוא מד"ר והיותו אלהינו ביחוד הוייתו זאת היא לנו גם בעשותו בכל הארץ משפטיו ורוגז דיניו לרחמנו ומה מתקו דבריהם באו' שמדת רחמיו בעולם ולא אמר שמרחם בעולם לרמוז אל ה' הנזכר הוא מדת הרחמים שמתנהג בו כמשפטו הנה במאמר זה מיישב יתור או' הוא אחשורוש אשר הערנו. וע"ד הפשט נניף יד על כל ההערות אשר הערנו בדרך ישרה שיבור לנו הוא יתברך ויכונו יחדיו ההערה זו עם כלנה והוא בתת טוב טעם ודעת ומה צורך בספור שושתי המלכה עשתה משתה מה לנו לדעת ענין ואשר עשתה ואשר נגזר עליה ושממוכן הוא המן היה בעוכרה ושעל פיו מתה ואחשוב כי במתק לשון רז"ל כיוונו להשיב על זה באומרם וז"ל במדרש: **ויהי בימי אחשורוש** שהרג אשתו מפני אוהבו הוא אחשורוש שהרג אוהבו מפני אשתו ע"כ: והנה יראו דברים אשר אין בהם חפץ כי מה להם הרוג את אשתו מפני אוהבו והרוג אוהבו בשביל אשתו. אך הוא שדעתם כי בא הכתוב בפתח דברי המגלה ביתור או' הוא אחשורוש להודיע את אשר הפליא לעשות הוא יתברך עם ישראל עמו בימים ההם כי אחרי נמכרנו להשמיד וגו' גאולה היתה לנו מאתו ית' והנה היה מקום לאיש שוגה ופתי לדבר ולומר הלא רב טוב לבית ישראל להציל את נפשותינו בימי אחשורוש והיא שעמדה לנו כי אחות היה לנו בבית המלך באופן ימעטו וישוחו חין ערך נסו ית' אשר הגדיל לעשות על כן היחל ואמר הכר נא גדולת הנס והפורקן כי הנה וי היה לך בימי אחשורוש שהרג אשתו בשביל אוהבו ולא שב אפו ממנה עד כלה הרעה ולא שת לב על אשתו והרגה מפני אוהבו והוא אחשורוש בהויתו ההיא היפך והרג אוהבו בשביל אשתו כלומר איך תחזקנה ידיך ויפתה לבך לאמר כי אחות היה לך בבית המלך כי הלא זה דרכו להרוג אשתו בשביל אוהבו וא"כ גם עתה יהרוג את אסתר בשביל המן אוהבי והיה נכשל עוזר ונפל עזור ח"ו לולי ה' היה לנו ויהפך לבו מן הקצה אל הקצה שעם היותו הורג אשתו בשביל אוהבו הוא אחשורוש בהוייתו היפכו הוא ית' יהרוג אוהבו בשביל אשתו וע"כ סיפר כל המאורע למען יראו וידעו גודל רוגזו כי כאשר כעס על אשתו הרגה בדבר ממוכן למען יפלא בעינינו מה שאח"כ הרג אוהבו בשביל אשתו. והנראה בעינינו הלא הוא כאשר נזכיר דברי רז"ל בפר"א הלא המה כי מתחלה מלך בכל

האיפרכיות שהם ר"מ מדינות ובבטלו עבודת ב"ה איבד קי"ג מדינו' ולא השליטו ה' מאז רק בקכ"ז מדינו' הנותרות. ונבא אל הביאור והוא כי מתחלת דברי המגילה תעיד ותגיד גדולת הנס אשר הפליא לעשות הוא ית' עמנו הפלא ופלא בל יעלה על לב איש לדבר ולומר הנה אשר הי' מבקש רעתנו המן הרע היה שבקש להשמיד וכו' ועלינו לשבח למלך אחשורוש שהטיב עמנו ואותו תלה ויתן יד ליהודים להנקם ממבקשי רעתם ואת עשרת בני המן תלה וגם מתחלה לא פי' למלך המן הרע ההוא על איזה עם היה גוזר הגזירה הרעה ההיא רק ישנו עם סתם ואולי אם היה מגלה לו מיד על איזה עם היה לא מכרם לו באופן דהוי והצרה בימים ההם לא למלך תתייחס כ"א להמן צורר היהודים אך ההצלה והששון ושמחה אשר נהפכה לנו אח"כ היא תתייחס אל המלך כי הטב הטיב עמנו ומה גם אחרי אשר הראה ה' לו את כל הרעה ההיא אבדו קי"ג מדינות בבטלו עבודת בית אלהינו כי עוד לא יעשה אשר לא טוב לישראל ובכן יקל בעינינו גודל נסו ית' כי לא מהמלך היתה שימה להשמיד את ישראל ע"כ בא ויאמר דעו איפא כי אדרבה הוי והצרה אל אחשורוש תתיחס כי לבבו היה למרע על יש' וזהו ויהי וגו' כלו' הוי הי' לנו בימי אחשורוש כי אליו יתייחס ולא אל המן בלבד כי יד המלך היה במעל ראשונה כי גם שהמן היחל הוא היה חפץ יותר כאשר משלו משל רז"ל לבעל התל ובעל החריץ וגם הוא נתן טבעת בידו עם היותו המוכר אשר לא כדרך המוכרים כי הם יקבלו אך הוא שיותר היה חפץ הוא למכור מהמן לקנות ואל ישיאך לבך לאמר הלא לא יבצר מהכנע לב המלך על אבדן קי"ג מדינות כי הלא דע לך כי הוא אחשורוש כלומר הוא בהוייתו הראשונה עם היותו עתה המולך מהודו ועד כוש קכ"ז מדינה בלבד ולא בר"מ מדינות כאשר בתחלה עודנו בהויתו כי לא נכנע לבו על אבדן קרוב לעד חצי המלכות והנה יתחמץ לב השומע ישמע כדבר הרע הזה היתכן כי לא נעצב המלך אל לבו על אבדן קי"ג איפרכיות ע"כ אמר ראה בעיניך כי כן הוא כי הנה בימים ההם כשבת וגו' כלומר בימים ההם שהוא בימים אשר לא השליטו ה' רק בקכ"ז מדינה הגדיל לעשות משתה ושמחה רבה מאוד ובגלל הדבר הזה לא היחל בזמן מסויים לומר בשנת ג' למלכו כשבת המלך וגו' רק אמר בימים ההם על לא דבר כי באו' בשנת שלש וגו' במה יודע אם היה טרם אבדן קי"ג מדינות או אח"כ ע"כ נאמר בימים ההם לומר בימים ההם שלא משל ממשל רב כאשר בתחלה רק על שבע וגו' כנז' היה מה שאו' לך בשנת שלש וגו' עשה משתה ולבל תאמר היתכן כי לא בינת אדם לו להרגיש חסרונו שיפליג עתה בשובע שמחות כי הלא אשר פעל ועשה כדבר הזה הוא כשבת המלך על כסא מלכותו כי ראה כי נתיישב מלכותו והיה בטוח יחיה בנותר ולא ימרדו בו כי עם היותו יושב בשושן הבירה יהיה

מלכותו בכל משלה ואין מכלים וזהו על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה שהיה הכסא מתייחס אל מלכותו הנז' עודנו בשושן הבירה מבלי יתפשט בו להטיל עליהם מוראו ע"כ בשנת שלש למלכו עשה משתה לכל שריו ועבדיו ושמא תאמר ובמה יודע עתה שלא ימרדו בו מלכי האיפרכיות הנותרים כראשונים לז"א ושרי המדינות לפניו כי חיל פרס ומדי ושרי המדינות הם מלכי האיפרכיות באו לפניו איש ממקומו להיות סרים אל משמעתו ולעבוד עבודתו והנה היה מקום לומר כי לא טובה העצה אשר נתיעץ לעשות כי הלא התחברות יתירה מביא לידי בזיון ובהשתוות יחד לאכול ולשתות מלך ושרים כאיש א' חברים ימים רבים יהיה סבה להקל בחשיבותו ויבזוהו בעיניהם ויקל להם למרוד בו וגם לאומר' מרז"ל שושתי זימנה את השרות שאמרה אם ימרדו בבעלה יהיו נשיהם ממושכנות על כן אמר בהראותו את עושר וגו' לומר כי אשר עשה משתה כו' בעוד שרי המדינות לפניו היה בהראותו את עושר וכו' שמונים ומאת יום והוא כי לתווך האהבה עשה המשתה ולבל ימשך ממנו בזיון הי' המשתה בעת הראות עשרו כדעת רב ושמואל במדרש כי בזה מלבד הראותו שלא ישתוו אליו כיון להפיל חיתתו ומוראו אליה' שייראו מלפניו כי יאמרו מה נרדוף לו ומי יערב אל לבו לקשור עליו קשר והלא כביר מצאה ידו להפיל ולהשפיל את כל המורדים בו ועל כן נאמר בהראותו ולא ויראם לומר כי אשר נאמר עשה משתה וגו' היה בעת הראותו או סמוך לו לבעבור תהי' קשר האהבה וקניית היראה באים כא': עוד יתכן מעין האמור על פסוק ראשון ועד"ז בכלנות המקראות שאחריו בשים לב דרך כלל אל מסקנת הגמרא לחייב קריאת המגלה כלה מויהי בימי אחשורוש כי הלא כמו זר נחשב אצל הנס והפורקן ספור יקר תפארת גדולתו והראותו את עושר כבוד מלכותו ועשותו משתה לכל שריו ועבדיו ושרי המדינות לפניו ורצפת אבניו בהט ושש ודר וסוחרת וחור כרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ והשקות בכלי זהב ושגם ושתי המלכה עשתה משתה נשים ושהמלך אחשורוש אמר להביא לפניו ולא באה ואשר הדת נתנה להמיתה כדבר ממוכן כי הן כל אלה הדברים בלתי נוגעים אל עקר הנס כ"א מאיש יהודי והלאה:

אמנם אומר כי הנה השתלשלות ספור כל ההקדמה הזאת מראש המגלה עד איש יהודי הן המה פתח עינים לראות מפלאות תמים דעים כי בהמה יגדל נא כח הנס ופלא אשר הפליא לעשות הוא ית' עם ישראל עמו בימים ההם כי הלא היה מקום לאשר לא חלק לו בבינה להביט והתבונן נפלאות אל אשר הפליא חסדו לנו בימי המלך אחשורוש להקטין איפת הנסים והפורקן אשר עשה אלקי' לנו בימים ההם בהקריבו אש זרות הטבע אל ההצלה באמת באמור לא על חנם שב אף המלך ולא כלה הרעה ככל פתגם מעשה

הרעה אשר גזר על היהודים לאבדם וישלח ספרים אל כל מדינה ומדינה ואל כל עיר ועיר נכתב ונחתם בטבעת המלך כדת מדי ופרס די לא להשניא. לולי כי לא השחית מאמרו אם לא בעבור א' מעשרה. או כי זכר את אשר עשה בבטלו עבוד' בית אלהינו ואשר נגזר עליו כדעת המדרש והמתרגם כי ככלותו לבגוד בגדו בו קי"ג מדינית ותחת היותו מולך בר"מ מדינות לא מלך אח"כ כ"א בקכ"ז מדינת ע"כ מדאג' מדבר פן יניף הוא ית' ידו שנית עליו וכמקר' הכסיל פרעה גם היא יקרנו כאשר החלה ונגעה בו יד ה' ע"כ שב ורפא לנו להשיב את הספרים מחשבת המן בן המדתא האגגי. או טעם ב' לומר אין זה כ"א מאת השרים והפחות הרודים בכל חיל עם ומדינה היתה זאת לנו כי לא היה עם לבבם לעשות את מצות המלך להשמיד וגו' והן המה היו מעיר לעזור כי שלמים היו עם היהודים הגרים אתם ויחזיקו באגרו' שניו' אשר לא כדת כי כתב אשר נכתב בשם המלך וגו' כראשונות אין להשיב. אך המה היו במורדי מאמר פתגם המלך באגרות ראשונות כי מורא לא יעלה על ראשם ממלכם כי הלא שריו יחדיו מלכים גדולי עולם והוא צריך אליהם. או יאמר איש טעם ג' לא כראי זה ולא כראי זה רק שזכר את אשר עשה ואשר נגזר על היהודים לאבדם וירא כי זה איננו שוה לו כי נזק המלך באבדן מנדה בלו והלך. מעם רב ועצום יתר על שבח עשות רצון המן הרע ההוא ע"כ נחם על הרעה אשר דבר לעשות כי נתן בכיס עינו. או יאמר איש טעם ד' הלא אין זה כ"א המלך אחשורוש אוהב היהודים היה כי ע"כ ראה והתקין ויכרה להם כירה גדולה בחצר גנת ביתן המלך ויושיבם על מטות זהב וכסף על רצפת בהט ושש וגו' ויטע אהלי אפדנו חור כרפס וגו' על גלילי כסף ולולא גדלה אהבתו אותם לא עשה המשתה השנית כי אם מאהבתו אותם ומה גם במז"ל כי עד שהמלך במסיבו ענה ואמר אלהיכם יעשה לכם סעודה כזאת וכו' ואשר היה מסכים הולך בעצת המן הרע אשר חשב על היהודים לאבדם לא הבין דרכו כי לא פורש על איזה עם פרש רשת לרגלו כ"א ישנו עם וגו' ולא נודע אליו כי על ישראל יתווכח עד אשר נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה ככל אשר צוה המן כי אז שנה ופי' על היהודים לאבדם ולא עצר כח לשוב אחרי הודאתו הסתמי׳: או טעם ה' כי יאמר איש אל נא תגדל מעלות הנס אשר הפליא לעשות אלהינו מרחם בימים ההם כי הלא לא אשמים היו אז ישראל לפני המקום כי לא חטאו לו חטאה גדולה שיתחייבו עליה ככל הרעה אשר נגזר עליהם כ"א השתחוו לצלם לא עשו אלא לפנים ואם נהנו מהסעודה אנוסים היו. או טעם ו' כי יאמר איש הלא גדול מרדכי בבית המלך ואוהבו אז יותר מאהבתו את המן כי ראה כי מרדכי היהודי עשה והצליח במלחמה מה שלא הצליח המן כנודע מרז"ל ומהמתרג' ע"כ נקל הוא יעשה המלך כרצון מרדכי וישוב

מעשות רצון המן למענו: או טעם ז' כי יאמר נא ישראל טוב להודות לאסתר המלכה כי היא שעמדה לנו לפני המלך כי נפלאתה אהבתו לה מאהבת נשים ובטל רצונו מפני רצונה ויפרקנו מצרינו המן הרע ואותו תלה על עץ אשר שלח ידו בעמה ומולדתה: או טעם ח' לומר כי אשר היה לנו מעיר לעזור הוא כי מלך הפכפך היה משתנה לכמה גוונים רגע ידבר לנתוץ ולנתוש על גוי ועל אדם ובמעט רגע ישוב ירחמנו ואהנייא לן שטותיה: או טעם ט' כי כן דרך המלך גדול כמוהו כי במשפט יעמיד ארץ ואם יצא דבר מלכות מלפניו אשר לא כדת עוד ישקיף ויראה בעומק הדבר אם טוב ואם רע ע"פ המשפט ואם יראה כי שגגה היא ישיב גזרתו ויתקן את אשר עוותו ובכן יעלה על לב איש לדבר ולומר לא על חנם השיב אחור כתב אשר נכתב ונחתם בטבעת המלך שהוא שלא כנימוס ושלא בכבודו אם לא כי שב וראה כי אשר לא כדת היה הדבר ושב ורפא לנו: או טעם י' הלא היא פן יאמרו ישראל הלא המלך ההוא זכר את ושתי שבטענה קלה סבב מיתתה לבל יבזו הנשים בעליהן בעיניהן ע"כ בראותו את ממוכן הוא המן שגם על אשתו זאת פרש מצודה אז אמר אין זה כ"א רעה עינו על שוכבת חיק המלך והנה שונה באולתו כי ראה מעשה אסתר ונזכר הלכת ושתי כי הוא גזר עליה על קלה שבסבו' ואז נהפך לבו בקרבו לאויב לו. על כן מרדכי ואסתר ראו והתקינו כל סדר השתלשלו' סיפר ההקדמה הזאת למען נשכיל חין ערך גודל הנס הגדול ורב ורם הלא היא להסיר מלב המקילים בו מהטעמים הנאמרים והוא על הטענה הראשונה ראו נא תוקף לבו כי לא נכנע על אבדן קי"ג אפרכיות וככחו אז בהיות מלכותו שלימה כחו עתה נגד ישר' וזה החילו ויהי וגו' לומר וי היה לנו בימי אחשורוש כי כל הדברים אשר יפול לב אדם עליהם להקל ערכו אינם כי הלא לא ימנע מעשות הרע על אבדן קי"ג אפרכיות אחר שלחו יד לבטל בנין ב"ה כי הנה הוא אחשורוש בהוייתו הקדומה גם עתה המולך בקכ"ז מדינה שחסרו מהר"מ מדינות קי"ג כי אמיץ לבו ואדרבה בימים ההם עשה משתה וגו' כי לא נעצב אל לבו מדאגה מדבר אבדתו כמפורש למעלה. ועל הב' שהוא כי שרי המדינות לא לבם הלך בעצת המן וע"כ שמו לאל מלתו של מלך באגרות ראשונות כי נקל בעיניהם למרוד בו כי הנה גם זה לא היה כי אדרבא כלם סרים אל משמעתו כי בעשותו משתה וגו' היו שרי המדינות לפניו ומה גם כי יבישו ממנו מפני הכבוד אשר כבדם במשתה ומפני היראה כי הלא היה בהראותו את עושר וכו' ויראו מלפניו כי כח ואל לו ברוב עושרו להנקם מהמורדים בו:

וגם מן הטעם הג' איננו שוה להניחנו על אבדן מסים ואנרוניו' כי הלא התמיד הראותו יקר תפארת גדולת עושרו שמונים ומאת יום שהוא רבוי עצום כאשר יבא ביאורו ואיש

אשר אלה לו כקש נחשבו לו מסי ישראל כי הוא ממלכי מדי אשר כסף לא יחשובו וזהב לא יחפצו בו. ועל הד' אמר ראו נא כי אדרבה שונא ישראל היה כי הלא אחר שהזמין שריו ועבדיו וכו' ושרי המדינות לפניו מה בצע לחזור ולהזמין כל העם הנמצאים בשושן הבירה המון עם הארץ בכבוד גדול בחצר גינת וכו'. חור כרפס וכו' על רצפת אבנים טובות ומרגליות אם לא שלבו הלך בעצת המן כמפורש במדרש חזית שנועצו לב יחדיו להחטיא את ישראל וכן מאמרם ז"ל בגמרא שאמר המלך ליהודים אוכלי לחמו על שולחנו אלהיכם יעשה לכם סעודה כזו הנה כי אין זה כ"א רוע לבב להניא את לבם מאחרי השם וכמז"ל שזולת מאכליו ומשתיו העמיד זונות נגד פניהם לחייבם וזהו שאמר הכתוב ובמלאת הימים האלה וגו' לומר הנה במלאת הימים האלה מה צורך לו לעשות משתה שנית וגם לנמצאים כו' שהם המון עם הארץ אחר שעשה אל גדולי עולם שרי כל מלכותו אך אין זה כ"א שלבו למרע כאמור. ועל הה' בל יחשבו לאנוסים ביין משתיו המנוסך לע"א אמר כי השתייה כדת אין אונס שאם יאמרו ישראל יין לא נשתה כי אשר לא כדת משה וישראל הוא אין אונס ולבל יעצרו כח למשוך ידיהם מלשתותו הכין הכנות המביאות להתאוות תאוותו שהוא להשקות בכלי זהב וכו' כאשר יבא באורו בס"ד לבל יבצר מהם כל אשר זמם לעשות. ועל הו' אמר לעשות כרצון איש ואיש. והוא מז"ל בגמרא כרצון מרדכי איש יהודי והמן איש צר ואויב הנה כי כן היה בעיני המלך עשות רצון זה כרצון זה כאשר יתבאר ענין כוונת המאמר לפנים בס"ד. ועל הז' אמר ראו נא מה גדלה גדולת ושתי בעיני המלך כי לולי בטחה באהבתו אותה מאהבת נשים וגודל חשיבותה לפניו לא ערבה אל לבה לעשות גם היא כמוהו משתה נשים כיד המלך ולא עוד אלא בית המלכות אם לא כי ידעה כי גדלה מעלתה לפניו ולא יאמר לה מה תעשי ועם כל זה להפיק רצונו אשר עלה על רוחו צוה להפשיטה ערומה ולהציגה כיום הולדה לעיני השרים והעמים וא"כ איפה מי זה יבטח באהבת המלך את אסתר להפך את אשר זמם והכתיב וחתם בטבעת המלך אשר אין להשיב כי ק"ו הדברים אם רוח עועים שעלה על רוחו אשר לא כנימוס ואשר לא כראוי ביטל עליו כל אהבתו אותה ואיך יבטל נימוס מלכותו כי כתב אשר נכתב וכו' אין להשיב על אהבת אשתו וזש"ה גם ושתי וגו' עשתה משתה וגו' והיה כמשתה המלך כי זה כיוון באו' מלת גם כי אין זה רק על גודל אהבתו אותה ועכ"ז ביום הז' וגו' אמר להביא וגו'. ועל הח' אמר כי אדרבה בעלות חמתו באפו לא ישוב ממנה כי הנה וחמתו בערה בו ולא שככה חמתו עד אחר שכלה רעה ויהרגנ' כאו' אח"כ אחר הדברים האלה כשוך וגו' כי לא שככה חמתו עד אחר מותה. ועל הט' אמר כי הנה זה גודל לבב המלך הלז כי על גזרת אשתי ערך משפט כדת מה

לעשות במלכה ושתי ועם היות כי לפי הדת לא היתה חייבת מיתה כאשר יבא ביאורו עכ"ז על טענת כבוד מדומה שא"ל ממוכן כי יצא דבר המלכה וגו' להבזות בעליהן לא שת לבו אל הדת וא"כ איפה מה גם עתה כבוד כתב אשר נכתב ונחתם בטבעת המלך שאין כבודו להשיב כי לא ישוב מפני כל דת ודין. ועל הי' אמר וייטב הדבר בעיני המלך וגו' וישלח ספרים וגו' להיות כל איש שורר בביתו וגו' הנה כי כ"כ גדלה ותחזק בעיניו טענת ממוכן בל יבזו בעליהן בעיניהן כי שלח ספרים אל מדינות המלך לפרסם הדבר להיות כל איש שורר בביתו וא"כ איפא לא יחשב המן בעיניו כי תרע עינו על אשת חיק המלך כי הקים פעמים צרה עליהם על סיבה קלה גדולה שבגדולות היתה טענתו על ושתי בעיני המלך כי ע"כ שלח ספרים אל כל עם ומדינה שבכל שולטן מלכותו ובכלל הדבר גם ביטל הטענה הז' ישנו פה הלא היא לאמר כי ביטל רצונו מפני רצון אשתו כי לא יתכן כי הלא וישלח ספרים וגו' להיות כל איש שורר בביתו וא"כ איפה מי בער יעלה על רוחו ששם לאל מלתו וגזירתו להקים דברי אשתו ההוא אמר וישלח ספרים להיות כל איש וגו' ואנה יוליך חרפתו כי נהפוך הוא בקרב ביתו כי השתר' עליו עד בטל רצונו כתבו וחותמו אשר לא כדת מלכותו בשביל אשתו הנה כי תחלת דברי פי המגלה הלזו ממנה פנה ממנה יתד למחזיק ולמעוז יקר תפארת גדולת הנסים והגבורות אשר עשה אלהים לנו בימים ההם כי נסיר סיב' נאולתינו מהיות טבעי ונשים אותה על נס כי מויהי בימי עד איש יהודי הגד יגיד לנו את תוקף לב המלך שלא נכנע על אבדן קי"ג מדינות ומעשה תוקפו בעושר ונכסי' כי ע"כ כל שרי המדינות לא ימרו את פיו וגם לא יחשיב מסים וארנוניות ישראל להשיב ידו מבלע והשחי' כי אין קצה לאוצרותיו וכן גלה לנו בזה תוקף חטא ישראל ופן תוקף חמת המלך שבערה בו ולא תכבה לא בשומי אהבתו אותה וחשיבותה לפניו ולא מה שהדת היה בעזרתה וכן תוקף טענת ממוכן בעיני המלך כי בכל מיני תוקף האמורים האלה תחזק ותגדל הנס בעיני כל עם נושע בה' כי ע"כ מצוה לקראת את כל דברי האגרת הזאת מויהי בימי וגו' כי בהמה תתחזק הנס כמדובר והנה בדבר הזה מצאנו ראינו הבין מקרא שכתוב ותכתוב אסתר המלכה וגו' את כל תוקף לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית כי הוא סגור חותם צר מהו התוקף ההוא ומה יכלו להוסיף על כל תוקף הצרה להשמיד להרוג ולאבד וגו' נכתב ונחתם בטבעת המלך שאין להשיב וכאשר כבר שלחו ספרים אל כל היהודים אשר בכל וגו' ואי זהו כל תוקף אשר חדש להם ואם הוא תוקף עונש על הבלתי מקיימי' עליהם לעשות את ימי הפורים אדרבה היא שלחה בתורת חסד על לשונ' לחכמים קבעונו לדורות הכתוב מעיד כי מרצון נפשם קיימו וקבלו היהודים לקיים וגו'. אך אין זה כ"א שבכל הספרים אשר

כתבו מרדכי ואסתר אל כל היהודים מאשר גזר עליהם המן הרע להשמיד וכו' והקב"ה ברוב חסדיו הפר עצתו וקלקל מחשבתו ותלה אותו ואת בניו על העץ וע"כ יקבלו להיו' עושי' משתה ושמחה והנה בכל הספרים ההם אין נזכר מכל הכתוב מויהי בימי עד איש יהודי דבר כי אין לסיפור צורך בהם רק הודעת הלקח אסתר בת אביחיל דוד מרדכי אל המלך ואיך ביגיעת שניהם חפץ ה' בידם הצליח להציל את ישראל מיד שוסהו וע"כ אחרי כתוב מרדכי ואסתר ב' כתבים זו אחר זו כאשר יתבאר בס"ד ובאחרונה הכבידו מהראשונה אז המה ראו כי לא יבצר מהיות הקבלה עליהם ועל זרעם רפויה בצד מה באומרם כי הלא היתה רפואה קרובה לבא לישראל בימים ההם בטענות טבעיות לא אחת ולא ב' כ"א י' הלא המה אשר כתבנו וקרוב הדבר שעל אלה המלך אחשורוש הרבה להשיב אפו ולא ישחית בעבור היה באופן יקטן נא כח הנס בעיניהם וירפו ידיהם מהחזיק בקבל' אגרת השני' עליהם ועל זרעם ולא יעבור וגו' ע"כ עשו בחכמה וכתבו את כל תוקף הוא מויהי בימי עד איש יהודי כי בזה כל תוקף הם כמה מיני תוקף. תוקף לב המל' שלא נכנע אחר אבוד קי"ג אפרכיות ותוקף גדולתו כי שרי המדינות לפניו ותוקף עושרו ותוקף חטא ישראל שלא היו אנוסים ותוקף חמת המלך שבערה בו ולא הועיל לכבותה אהבת אשתו אשר אהב ולא היות הדת בעזרתה וגם תוקף טענת המן בעיני המלך כי הן כל מיני תוקף אלה הנאמרים באמת בכתובים אלו הנה הנם מבטלים העשר טענות ההם כעפרא דארעא ומגדילים הנס עד אין קץ על כן למען יחזיקו ישראל בקבלת האגרת השנית כתבו את כל תוקף הוא מויהי בימי עד איש יהודי שבו כל מיני תוקף שהזכרנו ועל היות מינים הרבה נאמרה מלת כל שעל ידי כן יכירו ויקבלו בכל מאמצי כח וזה מאמר הכתוב ותכתוב אסתר וגו' ומרדכי וגו' את כל תוקף הוא האמור כדי שע"י כן ימשך לקיים את אגרת הפורים השנית בסבר פנים יפות כמדובר ונחזור אל התכת הכתוב שהיינו בו בהראותו וכו' וזולת מה למעלה יאמר מקושר אל אומרו שרי המדינות לפניו והוא כי אינו דומה המראה עושרו לפני דלת עם האר' למראה לפני עשירי עם כי לפני אשר הכסף אזל מכליהם יוכל להתמיד בהוראם כבוד עושרו ימים רבים ובכל יום יראם דבר מחודש מהקודם אמנם לפני עשירים אם יום או יומים יעמוד להראות להם דברים חשובים או י' יום או כ' יום יפלא אך לא יתמיד להיות מראה והולך דברים טובים ומחודשים מהקודמים ימים רבים אמר ראה את רוב עושרו אשר גדלו השם כי הלא שרי המדינות היו לפניו שהם כמאמרם ז"ל מלכי האיפרכיות ואעפ"י כן התמיד ימים רבים ק"פ יום ושיעור הכתוב חיל פרס ומדי ושרי המדינות היו לפניו בהראותו את עושר וכו' ועכ"ז התמיד ימים רבים ק"פ יום:

או יאמר בהראותו וכו' כי הנה היה אפשר לומר כי רוב עושרו אשר הראה להם יהיה רב מאד בערך כבוד שרי המדינות אשר לפניו אך לא בערך כבוד מלכות המולך מהודו ועד כוש. ב' היה אפשר לומר כי בכלל הדברים והחפצים אשר הראה היו בהם בלתי יקרים כל אחד בפני עצמו ובהצטרפות הכל היה עושר מופלג. או שלישית מעין זה בבחינת ימים כי אשר התמיד ימים רבים בהראותו את עשרו יהיה כי החל מעט מעט ביום הראשון הראה דבר השוה ככר זהב ובב' עשרה ובג' שוה עשרים ובהצטרפות הימים רבים היה עושר גדול על כן אמר שלש אלה אודיעך כי לא כן המה כי אם שבהראותו את עושר וכבוד מלכותו כי נתייחס אל כבוד מלכותו ולא אל כבוד מלכות שרי המדינות וגם שלא הראה כל החפצי' היקרים מאד והבלתי יקרים מאד בפני עצמה כי אם אשר המה יקר תפארת גדולתו שהוא אשר הוא יקר בערך אל תפארת גדולתו בלבד ואעפ"כ התמיד ימים רבים ואף גם זאת כי לא הראה מעט מעט ושמה שהראה ביום הראשון לא יתייחס לעושר מעין כבוד מלכותו וכו' רק בהצטרפות כל הימים כ"א שבהראותו את עושר וכו' ימים רבים היה ק"פ יום כלומר לא תכליל ותאמר ששה חדשים כסכום ק"פ יום רק מנין ימים לומר שבכל יום ויום הראה דבר מתייחס אל עושר כבוד מלכותו כו' וז"א בהראותו ולא אמר ויראם לומר כי בהראותו את כל המתייחס אל התוארים האלה שהיה ימים רבים התמיד ק"פ יום שבכל א' וא' הראה את עושר כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו ולזה לא אמר ג"כ בימי' רבים בל יראה שבכללו' הימי' הרבים נמצא שהראה את עושר וכו' אך לא היה כן מה שבכל יום בפני עצמו ע"כ אמר כי בהראותו את עושר וגומר נמשכו ימים רבים ולא שבימים רבים נמשך הראותו עושר ולהמתיק הדבר יותר פרט ואמר ק"פ יום כאמור:

עוד יתכן דרך אחרת בהמשך ג' הכתובים האלה בימים ההם וגו' ובפרט לאומר כי ב' משתאות היו שהוא כפשיטות דעת הגמ' שע"כ לא פליגי רב ושמואל אלא או פקח או טפש היה שעשה משתה תחלה לרחוקים ואחר כך לקרובים אבל לדברי הכל ב' משתאות היו ויאמר בימים ההם כשבת המלך אחשורוש ממש על כסא מלכותו שהוא בבית המלכות יושב על הכסא להטיל מורא עשה משתה לכל שריו ועבדיו ושרי המדינות ולמה היה המשתה עודנו יושב על הכסא המיוחד בית המלכית ולא בחצר גנת ביתן המלך כבמשתה השני שיהיו שם בריוח ויעמוד שם כסאו וגם למה לא קרא את כל העם הנמצאים בשושן כאשר עשה אח"כ על כן אמר בהראותו וכו' לומר כי המשתה הזה היה בזמן הראותו את עושר כו' וע"כ לא יאות הראותו עושרו רק במקום צנוע ולא בחצר גינת ביתן וגם לא בפני כל העם הנמצאים בשושן למגדול ועד קטן עוד

טעם שני כי היה ק"פ יום ולא יאות קרוא כל העם הנמצאים וכו' ימים רבים כי אם לשרים גדולים בייחוד:

פסוק ה

ובמלאת וכו' הנה רז"ל במדרש חזית גזרו אומר כי המן הרע יעץ תחבולות עם המלך להחטיא את שראל להבאיש את ריחם בעיני השם אלהיהם להזמינם אל שולחן המלך להאכילם ולהשקותם מפת בגם ויין משתיהם להעמיד נגד פניהם זונו' למען הכשילם באומרו אלהיהם של אלו שונא זמה הוא ואומרו כי כל עם הנמצאים הוא עם נושע בה' ושעל כן נתחייבו חס ושלום ישראל כליה ושהמן הוא בעצמו קבצן י"ח אלף ות"ק יהודים כאשר האריכו במדרש הנז' ואחשוב יש סעד לזה מן המסרה והיא הפרתמים ג' במקרא להביא מבני ישראל ומזרע המלוכה ומן הפרתמים ב' הפרתמים ושרי המדינות לפניו. ג' ונתון הלבוש והסוס ביד איש משרי המלך הפרתמים ויהא הענין להביא מבני ישראל כו' אל מקום הפרתמים ושרי המדינות לפניו שהוא במשתה המלך מי עשה כן הלא הוא מי שעליו נאמר איש משרי המלך הפרתמים הוא המן והנה זה יצדק בין לאומר שהכל היה משתה אחד בין לאומר שני משתאו' והיותר צודק הוא כי שנים היו כי היה השני להטעות את ישראל כאשר כתבנו וזה אומרו ובמלאת וכו' לומר עמוד והתבונן רוע לב המלך הלזה כי און יחשוב על ישראל כי הלא במלאת הימים האלה של משתה הראשון והראות עשרו ק"פ יום מה ראה על ככה לעשות המשתה השני בלי סבה אך אין זה כ"א חרב עצת המן האגגי כמז"ל כאשר כתבנו וז"א עשה המלך מה שלא נאמר במשתה הראשון רק עשה משתה אך הוא לומר המלך הידוע אשר הזכרנו ואמרנו הוא אחשורוש העומד במרדו שבטל עבודת בית אלהינו וז"א לכל העם ולא אמר אל כל הנמצאים ויכלול כל מיני עמים אך כיון מה שאז"ל אל עם נושע בה' ועוד ראיה כי זימן למגדול ועד קטן ואין זה דרך המלך רק לגדולים ואדירי כל חפצו בם ואחשוב שע"כ נאמר הנמצאים ולא לכל העם אשר בשושן כי עשה בערמה למען הענישׁ את ישראל בל יחשבו לאנוסים כי יאמרו שהמלך אנס אותם לכן התחכם ולא גזר רק על הנמצאים בשושן אך לא על היוצאים מדלתי העיר וחוצה או על הנחבאים שם בל יראו ובל ימצאו ועשה ויוכל כי ע"כ נתחייבו חס ושלום ישראל כליה למאן דאמר:

ולדעת האו' כי הכל היה משתה א' נוכל לומר כי גם שלמעלה אמר חיל פרס וכו' ופה נאמר לכל העם הנמצאים וכו' וגם נזכר פעם קודם הוראת העושר ופעם אח"כ הוא כי עיקר כוונתו היה עשות המשתה לתווך שלום בינו לשרי המדינות שיאהבהו למען יבשו למרוד בו כ"א שלהשמר בל יקל כבודו בעיניהם בהתחברות יתיר' לשתות יין ע"כ החל

תחלה להראות עשרו להם למען ידעו כי יש לאל ידו להנקם מהמורדי' בו ע"כ להיות המשתה עיקר הקדימו ואמר עשה משתה לכל שריו ועבדיו שבכלל עבדיו הם כל העם הנמצאים בשושן כי עבדיו הם אך חיל פרס ומדי הפרתמים ושרי המדינות לבד היו לפניו בהראותו את עושר כו' כי מהם לבדם היה ירא ולהם הראה העושר ולא אל כל יתר עבדיו שיכלול גם כל עם הנמצאים וז"ט אתנ"חתא במלת עבדיו כי לא השוו כלם רק בדבר המשתה אך בהראות עשרו לא היה רק לחיל כו' הפרתמים ושרי המדינות וזהו חיל וכו' לפניו בהראותו כי אלה לבד היו לפניו כאשר הראה כבוד עשרו ולהיות שהוראת העושה לא היה רק למנוע היזק אפשרי להמשך מהמשתה שהי' עיקר הכוונה איחר אותו יאמרו כטפל אל המשתה ואחר שספר מה שהראה חזר לסיים זמן המשתה שהיה במלאת הימים האלה ולא הזכיר רק אותם שלא נצטרפו כ"א לאכול ולשתות ולא להראות העושר והם כל העם הנמצאים וכו' אך לא יבצר מהיות שם העיקריים הם שרים ופרתמים נוסף על זה כי לא הזכיר פה רק הנוגע אלינו אשר קבץ עם בני ישראל למען הרחיקם מאביהם שבשמים כאמור בסמוך שנרמזו באומרו כל העם הנמצאים:

פסוק ו

חור כרפס וכו' כתב הרמ"ע ז"ל שכיון להנות ד' חושי ביני איש חוש הריח בהיותה בחצר גינת ביתן המלך שלא יעדרו שם ורדים עם נרדים ודומיה וחוש הראות בחור כרפס וכו' וחוש המשוש במיטות זהב וכו' וחוש הטעם באכול משמנים ושתו ממתקים ונתן טעם למה זה לא השמיע שירי זמרה וכנורות ודומיהן להנות חוש השמע על כי לא כל אדם יערבו למו כא' יש יערב לו מין זמר אחת ולא זולתו ויש הפכו והיא רצה לעשות כרצון איש ואיש ע"כ מנע מיני זמרה בהחלט ואני אומר כי גם חוש הריח לא נהנה כי לא בביתן היו רק בחצר הגינה שחוצה לה שהוא פשוטי של מקרא כדעת ר' נחמיה במדרש גינה מבפנים וחצר חוצה לו מרוצף באבני בהט ושש כו' ולא ישיגם שם ריח מהמחובר לקרקע בגנה ממרחק כנראה בחוש לכל רואה השמש ומה גם כי הקרואים היו אלפים רבבות כי מישראל לבד היו י"ח אלף ות"ק כמאמר ר' ישמעאל במדרש זולת אשר לא מבני ישראל המה כי אין מספר לגדוד ולא יתכן יהנו כל אלה מהריח הלואי שור' הקרובה מהגינה או הסמוכה לה כי מרחק גדול היה מהגינה אל רוב המסובין:
ואחשבה לפי דרכנו שמנע מהם מיני בשמים מהעלות על השלחן להריח בם ומיני זמר לבל תופר עצתו אשר יעץ להאכיל את יש' מפת בגו ויין משתיו להעבירם על דת משה וישראל ואם היו שם מיני זמרה ישיתו לבם לשמוע בקול שירים וכן במיני בשמים יתעסקו להריח בם ויהיה להם תואנ' להתבטל מאכול ושתו ע"כ מנע מהם גם שניהם

למען הקים מחשבתו אשר חשב על היהודים. וענין הכתוב יראה כי על היותם בחצר גנה אשר אין עליו תקרה על כן להיות צל על ראשם עשה מעין רקיע פרוס על עמודי שש וגלילי כסף יריעות חור כרפס ותכלת כאוהל לשבת ומתריהם היו של בוץ וארגמן וזהו אחוז בחבלי בוץ וארגמן או כפרש"י שהיו מרוקמים בארגמן והיה האהל פרוס על עמודים והיו מטות זהב וכסף לישב עליהן והיה הקרקע מרוצף באבנים טובות שהם בהט וששׁ וכו' כפרש"י בשם רז"ל וסדרם הכתוב מלמעלה למטה הוא חור כרפס וכו' שהיו כעין רקיע מלמעלה ואח"כ העמודים שתחתיהן ואח"כ מה שלמטה מהם שהוא מטות וכו' ואח"כ הרצפה שלמטה מהכל ואחשוב לפי זה כיון להורות היותו ממדי אשר כסף לא יחשובו וזהב לא יחפצו בו ואבנים טובות כאין נגדו ועל כן היפך הדרגו' החשיבות כי החשוב על הכל הם אבנים טובות עשה מהם רצפה למטה בארץ למדרך כף רגל ולמעלה מהם הידור מהם מטות זהב וכסף יחד ומה גם לדעת ר' נחמיה בבריית' בגמ' שהיו המטות של כסף ורגליהם של זהב והנה הוא הפך הסברא להחשיב הכסף מהזהב אך במאמרנו זה נכון מאד כי נתן החשוב חשוב תחתון ועולה ויורד בחשיבות כמדוברה רצפה אבני נזר למעלה מהם רגלי המטו' זהב למעל' מהם המטו' עצמם כסף ואשר למעלה מהם גם הם גלילי כסף ולמעלה מהכל יריעות חור כרפס וכו' משוללי זהב וכסף ואבני יקר ויתכן ג"כ לבלתי ישאו עיניהם להביט אל רקמת זהב ואבנים טובות למעלה פן בתלות עיניהם יתעכבו מאכול ושתו על כן היפך ונתן את החשוב יותר תחת רגליהם כי לא יניחו האוכל להביט תחת שולחנם ויקומו ממסיבתם להסתכל אל המטות או אל רצפת אבנים יקרות שתחת רגליהם ובהיות הטוב טוב למטה לא יתלו עיניהם למעלה ויאכלו וישתו:

עוד יתכן כאשר נשים לב אל הגוונים הנראים ביריעות האהל חור כרפס ותכלת שהוא לבן ירוק ככרתי ותכלת וארגמן שהוא חבלי בוץ וארגמן שהיה הארגמן מרוקם או חבלים של ארגמן אחוזים תחת היריעות בין עמוד לעמוד להיות היריעות פרוסות עליהן נמצאו ד' גווני' לבן ירוק תכלת ואדו' כי הבוץ גם הוא לבן ומה גם למתרג' שאו' חבלי בוץ וארגמן הוא חבלי בוץ צבוע ארגמן כלל הדברים כי ד' גווני' הנז' הן הן הנראים יתכן כי למה שכל ישעו וכל חפץ המלך ההוא בעצת המן הרע להחטיא את ישראל כמדובר למעלה לא יבצר מהמלך והמן כי עם בני ישראל יהי' לבם נוקפם באומרם הלא זה עון פלילי מספיק לעשו' כליי' ח"ו כאשר הם לדעת ר' ישמעאל על כן מה עשה לא שת נגד פניהם פרוס על ראשיהם רק ד' גוונים לבן ירוק תכלת וארגמן שהוא אדום למען הזכירם אל מראה הקשת הנראה בענן שאלה הם ד' גווניו וישימו לב אל שבועתו ית'

שלא לכלות עולמו כי אם יכלו עם קדוש לה' יכלה העולם אך יזכור הברית ועשה בערמ' לעשו' האדום דק משאר למעט זכר הדין וגם שיהי' ארגמן ולא תולע' שני שאדמימותו עמוק יותר כי בדבר הזה יפלו ביד יצר' בנקלה ולא יבינו לאחרית':

פסוק ז

והשקות וכו' הנה אומרו ביין כיד המלך מה שלא אמר כן באוכל הלא יפלא כי הנה א' מעשירי עם יספיק לרוות יין אל עם רב ואין ספק כי זה הכריחם לרז"ל לומר שהביא לכל א' וא' מיין עדינתו ולדבריהם לא יהיה אומרו כיד המלך אל הפלגת עושר הוצאת היין רק שהביא יין מלכותו כלומר כיד המלך שהוא קכ"ז מדינה שידו מושלה לו מכלם הביא יין לעשות כרצון איש ואיש: עוד אפשר כי גם בזה בא להורות רוב עשרו שעם היות כל השקותו בכלי זהב היו כלים מכלים שונים ואשר שתו בו פעם א' לא ישנו בו כי יביאו אחר במקומו כנז' בתרגו' ירושלמי וכרז"ל וז"ל מי שהיה שותה בכוס לא היה שותה ושונה אלא כיון שהיו שותי' היו מכנסים אותו ומוציאי' אחרים ולזה אין ספק היה צורך הון רב במאד מאד כי רב מאד מחנה המסובין ואם על כל כוס וכוס שישתה כל איש מהם היו מחלפי' כוסות זה תהיה הפלגה עצומה עד מאד ע"כ היה אפשר לומר כי אין זה רק מבלתי היות היין רב ומעט היו השותים ועל כן יספיקו הכלים בהשנותם ע"כ אמר ראה כי היו משני' הכלים בכל שתי' עם היות יין מלכות רב כיד המלך כי זה הוראה על רוב עשרו כעפר בצר כי עם היות כלי זהב כלם ומשני' אותם על כל שתיה עם היות יין מלכות שרבים שתו ורבי' ישתו יותר מדאי כי יערב למו וגם רב כיד המלך עם רב ז' ימים ולא נעדר מתת חלופיהן וחלופי חלופיהן זהב: עוד יתכן ויותכו בו כל תיבות הכתוב והוא כי הנה יקרה ימשוך ידו מלשתות איש מהמסובין כי יבוש לשלוח ידו אל מזרקי יין עד ישקה אותו א' מהמשקים אשר על השלחן ויקח מידו ויש כי גם שישתה על ידו או ע"י זולתו לא ירבה לו רק פעמים שלש כדרכו בביתו או יותר מעט אך תתעורר תאותו להוסיף על מנהגו כי יתן בכוס זהב עינו ומה גם אם יהיה מצוייר כפתורים ופרחים כי תאוה נפשו לשתות בו ואף גם בזאת אפשר יקוץ ברבוי אם לא שיהיה היין משובח מאד אך אם הוא מיין הרקח העולה על שלחן מלכים לא ישוב ידו מבלע עד בלי די אמר כי כל התנאים האלה נוסדו יחד במשתה הזה ומה גם על פי המכוון הנזכר. על האי אמר והשקות כי צוה המלך לא יחצו עד ישלח איש בכוס ידו לשאוב יין רק והשקות על ידי משקים וזה אומר והשקות ולא אמר ושתות. ועל הב' אמר בכלי זהב ולהיות שגם בהיות הכלים חשובים אחרי שתותו בם זה י' פעמים תקע נפש מחשוק בהם ולא ירבה לשתות יותר מדאי משא"כ אי יחליפו ויביאו לפניו עוד כלים רבים ונכבדים מהם כי אז

תגל נפשו ותכסוף לשתות על כוס וכוס תלי תלים לז"א כי גם זה היה שם שהיו כלים מכלים שונים ועל הג' אמר ויין מלכות שהוא המשובח והמיוחד למלכות ולהיו' שיקרה במשתאות יביאו יין משובח ומשומר בתוך יינות הבאים אך מעט מזער ויהיה להם יין רב משאר יינות ועל כן לא ירבו לשתות כי לא כל אדם זוכה יתנו לו מיין הרקח עד מלאת ספקו ומי ומי הזוכה בד' כוסות ממנו לז"א כי פה לא היה מיין המשובח שיעור קטן רק רב כיד המלך למען ימצו ישתו עד בלי די ויהיו כגן רוה. והנה ארז"ל כי לכל א' היו נותנים יין גדול בשנים ממנו ואפשר יצא להם מלשון רב ולא אמר הרבה כי כן דרך רז"ל בכל לשון רב לדרוש לשון רבנות או גדולה מהטעם הזה כנודע לבקיאים בדבריהם ופה ראו כי לא יתכן לשון רבנות על כן דרשו לשון גדולה שהיין רב וגדול ועל מי היה גדול הוי אומר על השותה אותו שהיה גדול הימנו בשנים ובכלל דבריהם נתנו טעם גם כן אלא אמרו כיד המלך על היין ולא על האוכל כי לא דבר רק הוא כ"א גדול מאד כיד המלך לתת לכל איש ואיש יין גדול הימנו בשנים.

פסוק ח

והשתיה וכו' הנכון אצלנו באמרו כדת הוא שאם יאמר נא ישראל אי אפשי ביין מלכות אשר לא כדת משה וישראל הוא לא היו אונסי' אותם לעבור על דת וההיקש ביתר עמים ולבא אל ביאור הכתוב נעיר ראשונה למה זה תלה הדבר בהעדר אונסי' ולא בהעדר האונס ויאמר אין אונס מלעיל. ב' כי מהראוי יאמר הדברים כסדרן יזכיר הסיבה איך יסד המלך על כל רב ביתו ואח"כ יאמר המסובב שעל כן אין אונס כי מצות המלך היא ולא יתחיל בנמשך ממאמר המלך שאין אונס ויתן טעם אח"כ כי ע"כ יסד המלך מתחלה. ג' או' יסד ולא אמר גזר. ד' אומרו על כל רב ביתו למה לא היה מאמרו כולל ולא על כל רב ביתו בלבד. ה' אומרו לעשות כרצון וכו' ולא אמר כי כן יסד המלך שלא לאנוס. והנה אל הקושי הא' ואל לשון יסד אפשר לכאור' לומר כי כן דרך השותי' במזרקי יין שאם תהי' מצות מלך עליהם על דבר הנהגת השתיה לבלתי אנוס את איש וכיוצא כי בהחיל' חמת מיין שעוד לבם נכון ישיתו לב אל מצות המלך אך כטוב לבם ביין לא ישעו אל המלך ואל מצותו כי יין ידליקם אמר כי השתי' כדת אין אונס את רעהו מכל המסובין כי גם שהיין בוגד לא בגדו פה כי כן יסד המלך וכו' כי גזרתו על כל רב ביתו יסדה בעצם כיסוד מוסד לא ימוט אף כי ירבו לשתות כי גדולי הבית על משמרתם בדבר: עוד יתכן על כל אשר הערנו על פי דרך רז"ל אשר דרכנו בה עד כה כי כל ישעו וכל חפץ המלך להכשיל את ישראל בעצת המן הרע והוא כי הנה המלך ראה עצמו במבוכה גדולה אומר בלבו הנה עם בני ישראל מצות אלהיהם עליהם לבלתי שתות יין נסכו על כן לא יבצר או ישתו

וילכדו או לא ישתו כי יעוזו במעוז דתם אם לא ישתו תופר עצת המלך והמן ואם ישתו אם הוא ע"י גזור על כל העמים שישתו ידונו כאנוסים ולא ילכדו בגרונם בעצם ואם אומר שלא יאנסו אותם לעבור דתם שבשתיה כדת אין אונס הנה יש שתים רעות. א' כי אולי ימשכו את ידיהם שנית כי היא כדאי בזיון אל המלך שיגזור ימאסו ביין משתיו וביין נסך אלהיו וכן לא יעשה ואם אהיה כמחריש לא אאנוס ולא אצוה שכדת אין אונס רק אניח הדבר על בחירת' ורבי' ישתו בחשבם כי הוא חפץ המלך וילכדו השותי' הנה כל רב בית המלך והמסובין מעבדיו ומעמו כי יראו איש ישראל ממאן לשתות יאנסו אותו ותכול חתיתם על השאר ויהיו כלם כאנוסים ואם אצוה על גדולי הבית לבלתי אנוס את איש על דבר הדת אינו לפי כבודו להבזות יין משתיו ודתו בעיניהם על כן ראה והתקין ב' דברים א' הפליא לעשות הכנות ממשיכות את האדם אחר יין נסכו להשקות בכלי זהב וכלים וכו' ויין מלכות אשר למלך הוכן ובזה גם כי ישתוק המלך מלגזור שישתו לא יכרת איש משלוח יד אל מזרקי יין כי ההכנות מהם לא יתנום לאסוף ידיהם ולשמא ישמע איש מכלל המרובים לבלתי שתו על כן אחר הצעת ההכנות הנזכרות נתחכם יותר ויסד על כל רב ביתו דרך כלל יעשו כרצון איש ואיש למען ימשך מזה שלא יאנסו את אחד מהם על השתיה אשר לא כדת פן לא יתקיים עשות רצון איש ואיש ובדבר הזה נתקן כבוד המלך כי לא אמר שלא יאנסו את העובר דת המלך רק לעשות כרצון איש ואיש כ"א שממנו נמשך שלא היו אונסי' נמצא שהבלתי אונס את הנמנע מלשתות כי מצות מלך הוא מקיים ואינו נוגע בכבוד המלך כי הלא היסוד אשר יסד אינו שלא יאנסו ביין מלכותו כ"א נמשך מיסוד עשות רצון כל איש ואף גם זה לא פרסם רק על כל רב ביתו בלבד וזה אחר שהיה המלך בטוח שרבים ישתו בהכנות הנזכר ולכן אחר הזכירו ההכנות המעוררות לויית תאות השתיה באו' והשקות וכו' אמר והשתיה כו' לומר כי לא היה מי שיאנוס מעבדי המלך יען כי כן יסד המלך וכו' לעשות כרצון איש ואיש כי עשה יסוד מוסד שישמרו לעשות כרצון איש ואיש שימשך מיסוד בנין זה שלא יהיה אונס וז"א יסד כאמור ועל כן לא הקדים תחלה מה שיסד המלך ואח"כ מה שנמשך ממנו שאין אונס בל יראה כי אומר לעשות כרצון איש ואיש היה העיקר כ"א שמאליו נמשך שאין אונס רק שנהפוך הוא כי מה שנמשך היה העיקר כ"א שלבלתי התבזות המלך עשה היסוד ההוא ולכן תלה הדבר באונסים באומר אין אונס מלרע לומר כי אצ"ל המלך שכל חפצו להכשיל' ושלא ידונו כאנוסים כ"א גם עבדי המלך לא היו אונסים יען כי כן יסד וכו' ועכ"א לשון יסוד כי עשה יסוד והכנה אל הנמשך ולא אמר הנמשך בפי' מפני כבודו ואף גם זה על כל רב ביתו להסתיר דבר בל יובן להמון אפי' בדרך הזה

הנסתר והנה ארז"ל לעשו' כרצון איש ואיש כרצון מרדכי הנקרא איש יהודי וכרצון המן הנקרא איש צר ואויב ואין ספק שהוקשה להם שהל"ל כרצון כל איש מאי איש ואיש אלא כרצון ב' אישים נפרדים זה מזה שעל כן לא אמר אנשים ומי אלה הם בלתי מרדכי והמן והנה כמו זר נחשב הדבר הזה כי לא נמצא בזה כל מאומה מרצון מרדכי רק רע כרצון המן לבדו ומה גם למאמר ר' יצחק נפחא במדרש וז"ל המן הרשע בעלילה בא על ישראל הה"ד ובמלאת הימים וכו' ואין העם אלא ישראל וכו' כיון שראה מרדכי כך עמד והכריז עליהם ואמ' לא תלכו לאכול מסעודתו של אחשורוש שלא הזמין אתכם כ"א ללמד עליכ' קטיגוריי' וכו' ולא שמעו לדברי מרדכי כו' ע"כ. הרי דשלא ברצון מרדכי נעשית התועבה ההיא אך יתכן לפי דעתם ז"ל כי להיות מרדכי גם הוא גדול למלך והוא נגדיי אל המן הרע המבקש להחטיא את ישראל מה עשה המלך עמד והטיל פשרה ביניהם והיא באשר נשים לב אל ה"א הידיעה של מלת והשתיה ולא אמר ושתות כדת וכו' אך כיון לומר השתיה שתהיה כדת אין אונס אך לא האכילה כי אם יאמר איש אי אפשי בבשר חזיר יחייב את ראשו למלך וש"ת מה נשתנית השתיה מהאכילה לזה אמר כי כן יסד המלך על כל רב ביתו שלא יאנס בשתיה כ"א באכילה והוא לעשות כרצון איש ואיש כרצון המן באכילה וכרצון מרדכי בשתיה ובחר ביין לעשות כרצון מרדכי כי ידע כי לא ימנעו מלשתות יין מלכות בהכנו' הנזכרו' ולא ידונו כאנוסים כחומר ע"א הגדול מאיסור האכילה. או מעין זה ש"ת אם אין המלך חפץ להעבירם על דת ביין למה עשה כל ההכנות הנזכרות והשקות כו' שאין ספק שלא יעצרו כח לעצור תאותם לז"א כרצון איש בהכנות כרצון המן למען ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם ובשתיה אין אונס כרצון מרדכי.

והנה במדרש חזית ארז"ל שאומר לעשות כרצון איש ואיש הוא להעמיד נגד בני ישראל זונות שיאכלו וישתו ויעשו בזונות כרצונם וראוי לשים לב איך יהיה אומרו כי כן יסד המלך וכו' נתינת טעם אל הקודם אך יהיה במה שז"ל באמרו והשתיה כדת שהיא דת למדי ופרס במשתאות שיתן לאיש כוס מלא גדול או ישתה אותו או יפדה עצמו בממון רב ואמר שעל זה אין אונס ובזה יהיה לדעת רז"ל שיעור הכתוב והשתיה כדת אין אונס את המסובין מכל שרי המלך החפצים לשמור דת המלכות יען כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש בזונות ואיך יעשה אם יאנסו אותם ביין יעברו ולא יבא הזונות אל הפועל כי לא ידע בשכבם ובקומם:

ובגמרא תניא שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו ח"ו ישראל שבאותו הדור כליה. א"ל אמרו אתם אמרו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע א"כ של שושן יהרגו

של כל העולם אל יהרגו א"ל אמור את אמר מפני שהשתחוו לצלם א"ל א"כ משוא פנים יש בדבר א"ל הם לא עשו אלא לפנים והקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים דכתיב כי לא ענה מלבו ע"כ וראוי להעיר א' מה זו שאלה הלא המה האו' מפני שנהנו מסעודתו וכו' אם היה קשה להם קושית רבם של שושן יהרגו וכו' למה השיבו את רבם מפני שנהנו יאמרו זהו מה שקשה עלינו למה היתה כלי' כוללת גם לאשר חוץ לשושן או יאמרו לא ידענו כי על כן שאלנו: שנית מי הגיד להם שנתחייבו אולי לא היה רק לפנים או שהיתה צרתם להם על איזה חטא בלתי חמור וקבלו ענשם בצער ההוא וה' הצילם:
ג' לדקדק לשון אומרו שבאותו הדור כ"א הוא לסיים על איזה דור שאלו הול"ל שבימי אחשורוש אך אין ספק כי הוא והם ידעו כי על דורו של מרדכי שאלו ואם כן הוא ייתור.
ד' באומרו אמרו אתם מי הגיד לו שהמה ידעו תשובה שיאמר להם אמרו אתם ואולי ללמוד היו צריכים. ה' בתשובתם מפני שנהנו וכו' היתכן שעל הנאת סעודה יתחייבו כליה. ו' דקארי ליה מאי קארי לה. ז' באמרו וכי משוא פנים יש בדבר ולדידהו מי ניחא אחר שנתחייבו גליה למה ניצולו משוא פנים יש בדבר ואם דעתם שעשו תשובה גם לרשב"י לא קשיא ודוחק לומר שעשו תשובה לזה ולא לזה:
אך הנה נמצאו לרז"ל על המכר ישראל להמן ג' טעמים יש אמרו על שהשתחוו לצלם ר' יששכר דכפר מנדי אמר במדרש חזית שהוא על מכרם בכסף צדיק והזכירו גם המתרגם.
ג' על שנהנו מסעודת אחשורוש והנה השלמים האלו המה ראו ג' הטעמים הנזכרים גם ראו כי אשר יצדק יותר הוא טעם הנאת הסעודה על הדרך שהזכרנו והוא כי אם נאמר שהוא על עון הצלם והאריך להם הקב"ה עד ישובו ולא שבו הוקשה להם וכי משוא פנים יש בדבר ואין לזה תשובה אם לא לומר שמעולם לא נתחייבו כליה אלא שהיה הכל צער לפנים והנה ראו כי לא על חנם מרדכי שהיה בו רוח הקודש שם את אסתר בסכנת מות ולא האריך לה ל' יום שתקרא לבוא אל המלך עם היות זמן י"א חודש וגם כל החרדה אשר חרד מרדכי ברחוב העיר צועק צעקה גדולה ומרה בצום ושק ואפר ומה גם אם המה ידעו מאמר מדרש חזית שנכתבה אגרת כליה לפניו יתברך ושהלך אליהו אל האבות ולא השגיחו בו עד הלך אל משה ושאל לו משה אם בדם היא חתומה וא"ל שילך אל מרדכי ויתפלל הוא משם ומרדכי מכאן וזהו ומרדכי ידע את כל אשר נעשה וכו' והוא מאמר רבי ישמעאל ועל כל זה הסכימה דעתם כי ודאי נתחייבו וז"א מפני מה נתחייבו כי לא נסתפקו רק על טעם החיוב הנה כי באמרם נתחייבו שללו טעם הצלם וגם הטעם הב' שהוא על מכירת יוסף דחו אותו באמרם שבאותו הדור כ"א על זה היה למה נלכדו רגלי בני אותו הדור מכל הדורות שמיוסף עד מרדכי ואלו לא היה או' יותר כ"א מפני

מה נתחייבו ישראל שבאותו הדור ולא היה אומר מלת כליה היו מורים שמסתפקים על מציאות החיוב על מה הי' אך באמרם כליה הורו כי לא החיוב נסתפק להם אלא למה היתה כליה והוא כי הם החזיקו בטעם הג' על שנהנו מן הסעודה ולא היה קשה להם אלא למה היתה כליה אל כל ישראל ולא על בני שושן בלבד באופן שבאו' נתחייבו מיעטו טעם הצלם. ובאו' שבאותו הדור מיעטו טעם מכירת יוסף ובאו' כליה הורו שבחרו בטעם הסעודה כי כל שאלתם אינה רק מפני מה היה חיובם כליה ולא קצתם והוא על בני שושן והנה ראה רבם כי אין תשובתו על שהשתחוו לצלם צודקת כ"א בהכחי' הנחתם ולומר שלא נתחייבו מתחל' וע"כ אמר אם אומר להם שלא נתחייבו כליה אלא שהיה לפנים הלא יתחמץ לבבם שהיא הפך הנראה להם עכ"א בלבו לבלתי הגיד סברתו עד יאמרו הם סברתם ויסתור אותם מהכרח קושיא למען יאמינו אח"כ טענתו על כן אמר אמרו אתם לומר אם הייתם נבוכים למה היה החיוב הייתי אומר שאינכם מחזיקים בשום טעם והייתי משיב דעתי מיד אך ממה שלא אמרתם מפני מה נתחייבו ישראל שבאותו הדור אלא אמרתם גם מלת כליה הנה יורה כי בהנחת שהיה החיוב עליהם ולא לפנים בלבד שאלתם למה היתה כליה כוללת וא"כ אמרו אתם טעם אל מציאות החיוב שעליו שאלתם למה הייתה כליה אז אמרו על שנהנו וכו' ועל הנחה זו שאלנו למה הייתה כליה כוללת אז א"ל אין זו שאלה על הנחת הטעם כ"א קושיא מספקת לעקור ההנחה מעיקרה כי אין לו' שנצטרף לשאר העולם דברי עונות שלא יחסרון מבני אדם עם עון הסעודה ונתחייבו כליה כי הלא גם אם נמצא עון אשר חטא לאשר בשאר העולם עכ"ז של שושן יהרגו ושל כל העולם גם אם ימצא בהם אשמת דבר אל יהרגו לידון בהרג כאלה אז אמרו אמור את כלו' כי גם לך קשה והשיב מפני שהשתחוו לצלם והקשו לו וכי משוא פנים יש בדבר ופרש"י משוא פנים וכו' שזכו לנס אפשר הרגיש מה שהערנו ולדידהו מי ניחא. וכי משוא פנים יש בדבר שנצולו אחר שנתחייבו על הנאת הסעודה ואם שבו אליו יתברך גם לרבם לא יקשו והשיב שזכו לנס והוא כי הנס שנעשה להם היא נפלא שזולת ההצלה נתהפך להם ששלטו המה בשונאיהם וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר ולכן אם עון הצלם היה חמור לא היו ראויים לנס זולת ההצלה אפי' בשובם מש"כ בהיות על דבר הסעודה ששאר העולם לא חטאו לז"א רש"י ז"ל שזכו לנס ילא אמר שנצולו אז גלה להם דעתו הפך הקדמתם ואמר הם לא עשו וכו' כי לא נתחייבו ואמר דכתיב כי לא ענה מלבו וכו' לומר אל תתמהו לומר היתכן שכל היגון ההוא והצרה הגדולה ההוא היה על דבר שהוא לפנים בלבד כי הלא מקרא כתוב כי לא

ענה מלבו וכו' כי גם כאשר לא ענה מלבו כ"א לפנים עכ"ז ויגה בני איש וז"א דכתיב כי לא ענה וגו':

פסוק ט

גם ושתי המלכה וכו' בא להורות איך עלינו לשבח לאדון הכל אשר בחר בנו מכל מה שברא ונפלאה אהבתו יתברך אותנו מאהבת בנים כי הלא אב את בן ירצה בהעותו יכין לו שבט יכנו ואחרי הכותו אותו אשר טרף ירפאנו יך ויחבשנו ומי הוא זה ואיזה הוא אב רחמן אשר בעת ובעונה אשר יכעיסנו בנו יחידו טרם יכין רפואתי ותקנתו ומי עור בבלתי מביט אל גודל רחמיו ית' אשר הפליא אהבתו אותנו עד בלי די לאהבה אותו יתברך ולדבקה בו בכל נפשו ובכל מאדו בחשק נמרץ מקירות לבו כי הוא אלהינו הוא אבינו וכל מעייניו להפליא חסדו לנו כי לא בלבד טרם מכה ציץ רפואה יפרח כ"א שאף גם במקום עוותנו ורשענו משם תצמח ישועתינו כי הנה אנחנו פשענו ומרינו בסעודתו של אחשורוש ושם שם לנו צמיחת קרן ישוע' כי גם ושתי המלכה עשתה וכו' ויתן הוא יתברך בפי המלך להביא את ושתי המלכה לפניו במשתה ההוא אשר חטאנו בו ונמשך שיהרגוה ותפנה מקום לאסתר תירשנה למען על ידה תהיה גאולתינו ותיקון מעשנו אשר חטאנו כי במצותה ועצתה היתה סליחתינו כי לעומת הנאת הסעודה ציותה עלינו לצום לילה ויום ועלתה ארוכה למחלת רשענו ויגאלינו כרחמיו וכרוב חסדיו. ולבאר הכתוב נעיר יתור אומר אשר למלך אחשורוש כי מי לא ידע כי בית המלכות אשר לו הוא וגם נשות לב אל אמרו ושתי המלכה ולא אמר המלכה ושתי כאשר נאמר בפסוק עצמו למלך אחשורוש ולא אמר לאחשורוש המלך וגם לפנים נאמר בה המלכה ושתי אך יכוון לומר ראה נא את אשר נתגאית האשה הזאת כי הלא מהראוי היה תעשה משתה בית הנשים ולא בית המלכות שלו והמלך עשה משתה בחצר כאשר הקשו רז"ל בית הנשים מבעי ליה וכו' אך התגאית באומרה כי היא מעצמה מלכה כי בת מלכים היתה והוא אהוריירי' דאבוה ולא הכירה כי איננה רק ושתי שמה לבדה והמלכות בא אליה אח"כ מצדו כי הוא המלך וממנו בא לה המלכות כי אין המלכות בא אל הנקבה מצד אביה רק מצד בעלה ומה גם שכשנהרג בלשצר אביה ונאבד מלכות כשדים נשארה יתומה עניה סוערה כי נחרב בית אביה ולא באה מלכותה אליה רק מצד בעלה ולא היה לה להתגאות עליו לעשות משתה בבית המיוחד למלכות רק בית הנשים כי הלא היא ושתי המלכה שהמלכות בא אליה אחר שמה עם היות שהוא אשר למלך אחשורוש שמלכותו אליו בעצם ולא נגרר אחר זולתו כ"א מלכותו קודם לשמו וזהו אשר למלך אחשורוש ומה גם כי טרם יקרא אחשורוש היה לו מלכות כי הוא יורש עצר מצד אביו כי בן דריוש

הוא כמז"ל שדריוש הרג את בלשצר והומלך על מלכות כשדים והשיא את ושתי בתו לבנו וירמוז הגם להורות שהיה דומה אל משתה המלך באיכות ובכמות שגם הוא היה ז' ימים ושזימנה גם היא לשרות כאשר קרא הוא לכל השרים כמז"ל שאמרה אם ימרדו בו השרים יהיו נשיהם ממושכנו' אתה בבית ואפשר ג"כ ידמה אל משתה המלך במה שגם היא קראה לנשי בני עמנו להחטיאם כמוהו:

פסוק י

הורה טפשות המלך הלז כי לא קלקל על ידי שכרות רק כי טוב לבו בלבד אמר להביא את וגו' שהיה אולת גדולה ומה גם לרז"ל שאמרו שצוה יפשטוה ערומה ויציגוה לפניו כיום הולדה עו' הורה הכתוב מה בין הצדיקים לרשעים ולפתאים כמוהו והוא כי אז"ל על ויאמר המן בלבו הרשעים הם ברשות לבם ויאמר עשו בלבו ויאמר ירבעם בלבו וגו' אבל הצדיקים לבם ברשותם ויאמר דוד אל לבו וגו' דומים לבוראם ויאמר ה' אל לבו והוא כי הרשע אינו יכול להכריע את לבו רק עושה בע"כ מה שלבו חפץ ובא לידי חרטה בראותו כי עשה רעה אך הצדיק אם און יחשוב לבו הוא יכריחנו להפך מעשה הרעה הפך ממה שלבו חפץ וזה יורה בזה כי המלך הלז לבו השיאו כי כטוב לבו ביין מיד נפתה ואמר למהומן וגו' להביא את ושתי וגו' שלא עצר כח להשיב אל לבו כי לא טוב הדבר ומה גם להפשיטה ערומה ולהציגה כיום הולדה וזה יורה באומר כטוב לב וגו' שלא עצר כח אפילו להרהר במיתון אם טוב ואם רע הדבר ולא לגלות יועציו אם יעשה ואם יחדל רק כטוב וגו' אמר למהומן כי מיד אמר לשלוחים טרם יתייעץ:

דרך כלל נשים לב לשינוי הלשון בכתובים אלו זה ג' רגלים ראשונה אמר להביא את ושתי המלכה ואח"כ אמר ותמאן המלכה ושתי שהיפך התיבות ואח"כ חזר לנוסח הראשון ואמר כדת מה לעשות במלכה ושתי ואח"כ שב והיפך לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה אך לזה נעיר באומר משרתים את פני המלך אחשורוש כי או' אחשורוש הוא מיותר כי עליו ידבר אמנם אין ספק שחשש המלך פן תמאן באמרה שהיא מלכה בת מלכים גדולים כמז"ל שאמרה אני מלכה בת מלכים גדולי' בת בלשצר בן נ"נ והוא אהוריריה דאבא אך שב ורפא לו כי אמר בלבו שהלא הוא מלך בעצ' מטרם יקראו שמו אחשורוש כאשר כתבנו בשם רז"ל שהיה בן דריוש מדיא שקבל מלכותיה דבלשצר ולקח את ושתי בתו והשיא' לאחשורוש בנו כי מזרע מלכים היה ומהולדו היה המלכית מתייחס אליו וזה רמז הכתוב באו' את פני המלך אחשורוש לומר שע"כ ערב אל לבו ואמר למהומן וגו' ולשמא תאמר היא שהיא ג"כ בת מלכים גדולים ממנו עכ"א בשלחו בעדה להביא את ושתי המלכה כלו' שאין המלכות עצמיי אליה רק שמה לבד ככל נשי

העולם כי אין המלוכה דבקה בה מאב לבת כי המלכות אשר לה נוסף עליה שבא אליה מצדו באשר היא אשתו וע"כ הקדים שמה למלכות והיא הבינה בדברים ואמרה כמשז"ל שהיא מלכה בת מלכים שמצד עצמה היא מלכה מלבד היותה אשת המלך אחשורוש וזש"ה ותמאן המלכה ושתי כלומר שהמלוכה עיקר אצלה ושהשם טפל אליה ואפשר כי שינוי הלשון זה העיר את רז"ל לומר שהיא אמרה שהיתה בת מלכים וכו' ולהיות בלב המלך אח"כ בהגיש משפטו לפני יודעי העתים לזכות את המלכה כאשר יתבאר בס"ד. ע"כ לבל ישפטוה משפט מות אמר בטענותיו כדת מה לעשות במלכה ושתי ירמוז אל היותה מלכה מצד עצמה כדי לזכותה בדין והשיב ממוכן החפץ מיתתה ואמר עותה ושתי המלכה לומר שאין עיקרה מלכה כ"א שמה לבד והמלכות נוספת על שמה מפאת המלך כי אין מלכות אביה נמשך לבת באופן שהוא אדוניה ובת מות היא כי עברה את פיו. ונשוב אל ענין הכתוב הנה המלך ראה והנה תוכל להתנצל באו' שהיא מלכה בת מלכים מצד עצמה כאשר כתבנו. ב' כי קיא קלון על כבודה הוא שתבא לפני העמים והשרים. ג' כי אולי לא תהיה יופיה לחן בעיניהם ותהיה נסיונ' לבוז לה ולבעלה כמו שאז"ל שאמרה היא כך ע"כ בא ותיקן בשליחותו מעמד שלשתן על הא' אמר להביא את ושתי המלכה כאשר כתבנו כי עיקרה הוא שמה ומלכות' מאתו הוא. ועל הב' אמר לפני המלך כלומר לא לפניהם היא באה כ"א לפני המלך שהוא העיקר והראיה כי הלא היא תבא בכתר מלכות' שאין תכשיט זה רק לבא אל המלך ולא אל העמים ושרים הטפלים אל הכתר ושמא תאמר הלא כמה פעמים באה אל המלך אך הפעם אין הדבר רק למען יביטו יראו בה עמים ושרים כי עיני המלך כבר שבעו מהביט עליה באופי שאליה' תתייחס ביאתה שם ולא אליו עכ"א להראות העמים ולא אמר לראות העמים וגו' לו' אלי תבואי ואלי אתיחס למראה את יפייך אליהם. ועל הג' אמר כי טובת מראה היא כלומר היא ואין זולתה כלו' ולכן אל תראי כי לא תבושי והנה ארז"ל שצוה להביאה ערומה כמו זר נחשב העדר רמז דבר זה בכתוב ואפשר שמו לבם אל כפל הכתוב כי באו' את יפייה ידוע שטובת מראה היא ועוד כי או' טובת מראה הוא גדר גרוע מלשון יפיה וגם למה שינה ולא אמר כי יפה הוא מעין או' את יפיה. אמנם הנה לשון או' טובת מראה יצדק על מראה הפנים אך או' יפיה יכלול כל מציאותה עכ"א מה שרצה להראות הוא את יפיה הכולל כלה כי לראות פניה לבד אינו כלום כי הלא ידוע הוא לכל כי טובת מראה היא מהם ע"פ הראייה ומהם לשמע אזן: או יאמר להראות את יפיה כלו' שהיופי הוא עצמיי וז"א יפיה כלו' מצד עצמ' ולא מתמרוקי הנשים ואין זה רק בגוף כי הלא בפני' טובת מראה היא ואפשר שהוא ע"י תמרוקים הנתנים בפנים או את יפיה באופן ידוע שטובת

מראה היא כלו' היא מצד עצמה ולא מקשוטיה ולא יבחן רק ע"י הראו' אותה ערומה ולפ"ז נאמר כי להיותה חש על בזיונה ובזיונו שתתבזה אשתו לעיני העמים והשרים ע"כ הקדים ואמר שתבא בכתר מלכות כי זה לעומת זה עשה כי הרואה אותה בניוולה לא תקל בעיניו כי גם יראה בגדולתה וביקרותה כי כתר מלכות בראשה:

פסוק יב

הנה זולת הוללות רעת מציאות השליחות להביאה לידי בזיון הסכיל עשו בג' דברים הוזכרו בכתובים הקודמים א' שבעלות על לבו הדבר הרע ההוא לא נתייעץ לא עם עצמו במיתון ולא עם אחרים לראות אם טוב ואם רע ומה גם על דבר כזה שהחרטה מצויה בו. ב' שלא שלח אליה לאמר תבא עם נערותיה כדרך מלכה כמוה או לפחות עם סריסיה משרתי פניה ולא עם הסריסים המיוחדים לשרת את המלך שאינו לפי כבודה תבא כנצורה ביד שלוחי הבעל משרתיו. ג' שלא שלח לבקש ממנה תבא אל המלך כבאה ברצון ובחירה רק שיביאוה כעבד מלך או שפחה שיצוה המלך להביאה מדעתה ושלא מדעתה. וג' אלה הזכיר למעלה הא' באו' כטוב לב המלך וגו' כי בלי מיתון רק בטוב לבו מיד אמר וכו' והב' באומר למהומן וגו' המשרתים את פני המלך אחשורוש. והג' באו' להביא את ושתי וגו' ולא אמר שתבא ושתי עמה' והנה זולת טענתו שהזכרנו שהיא מלכה מצד עצמה כי בת מלך היא כנרמז באו' ותמאן המלכה ושתי גם על ג' אלה העיזה פניה וז"א לבא בדבר המלך כלו' שלא היה שם רק דבר המלך שיצא מפיו ואולי במיתון מה ישיב אל לבו כי הקשה לשאול כי רע ומר הדבר ויתחרט אח"כ ע"כ לא באה על דבור קל ועל הב' אמר ביד הסריסים שרמז ב' דברים א' שלא היה עם נערותיה רק ביד הסריסים וגם לא עם סריסיה רק הסריסים הידועים הנ"ל המיוחדים למלך משרתי פניו וז"א הסריסים בה"א הידיעה. והג' רמז באו' ביד שלא תלה בבחירתה רק ביד הסריסים שתמסר בידם שהם יבואוה. ויקצוף המלך מאוד כי לא נעשה רצונו לפני כל רבים עמים ומה גם כי יאמר בלבו איכה ישמעו דבריו לפני העמים והשרים ושרי המדינות אשר לפניו הם מלכי האפרכיות והמה ראו כי אין המלך שורר בביתו ושמא תאמר הלא לעומת זה ראוי למלך אל יהי סכל וישקיף וירא כי קשה כשאול שאלתו הרעה ומי האשה תשמע אליו לדבר הזה כי כל כבודה בת מלך פנימה ומה גם לרז"ל שצוה יציגוה כיום הולדה ערום ועריה לפני המלך והשרים ומי האשה תשי' עצמה כך לא לפניהם ולא לפני הדיוטות אשר על שלחן המלך וכל העם הנמצאים בשושן הבירה ואדרבה עליו להחזיק לה טובה שלא באה ולמה זה קצף מאד עם היות ששאל שלא כהוגן לז"א וחמתו בערה בו והוא ענין מז"ל בב"ר על פ' נוקם ה' ובעל חמה ופירשו ז"ל שמדתו ית' אינה כמלך

שהחמ' גוברת עליו תעשה לו יעשה אשר לא טוב ויתחרט אח"כ וגם שרואה האיש בעשותו הדבר כי לא טוב הוא לא ימנע כי תגבר עליו חמתו אך הוא יתברך לא כן הוא רק עם היותו נוקם הוא בעל חימה כלומר בעל ואדון על החימה למשול עליה בל תעבור מנקודת קו הטוב והיושר להעשות וזה יאמר פה כי המלך הלזה אדם הוא ומלך טפש היה כי גם שלא יבצר ממנו כי שאל שלא כהוגן קצף מאד יען שאינו כמלכו של עולם יתברך שהוא בעל חימה כי אם שחמתו בערה בו וגברה עליו ולא יכול להתאפק נגדה: או יאמר באשר נדקדק או' וחמתו בוא"ו ולא אמר כי חמתו בערה בו כנתינת הפעם אל אשר קצף מאד וגם או' בו והוא כי הנה קצף מאד על שאמר ולא נעשה רצונו אך שב לבו אליו והרהר כי הלא לא עליו אשמת דבר כ"א על עצמו שהקשה לשאול כעיר פרא שתתבזה אשתו לעיני העמים והשרים וכל הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד קטן וע"כ לעומת הקצף אשר קצף על עוררה רצונו חמתו בערה בו בעצמו או' בלבו אנכי הסבותי בזיוני הזה הנמרץ וזהו וחמתו בערה בו וע"כ נהפך לבו לזכותה ולא היה מקום לעשות ע"י עצמו לאמר שהדין עמה והוא מוחל על כבודו כי שלא כהוגן שאל כי זה יהיה לו לבושת וגם לחרפה להשפיל עצמו תחת אשה ואחרי ביזתה אותו ישוב לסבול ולחכות עליה ויבזו עמים והשרים בעיניהם והיא גם היא לא תחשבנו עוד ותיבז לו בלבה ע"כ יעצוהו כליותיו להגיש משפטו אל החכמים ולסדר טענותיו באופן יזכוה ע"פ הדת ויהיה זה לו אסוף חרפתו כי יאמר כי הדת תכריחנו ותהיה השארות האשה היפה אצלו בדרך כבוד ע"פ הדת אשר יורוהו המורים. או יאמר וחמתו בערה בו ולא שיעור מופלג תצא ממנו וחוצה לפעול נקמה מיד בחמתו רק בו מיני' וביה ובזה עצר כח להמלך ולשאול לחכמים כדת מה לעשות:

וראוי להעיר מה הדבר שאמר להם אם הוא כדת מה לעשות יאמר ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים כדת מה לעשות וגו' ולא יספיק באומר כי כן וגו' וכל פ' והקרוב אליו אין ענינו קרוב ולא מתיחס אל הענין כלל כי מה לנו אצל ענין זה כי נדע מי הוא הקרוב אליו ומי הם ז' שרי פרס ומדי היושבי' ראשונה במלכות כי ע"כ הוצרכו רז"ל לומר כי רמז הם שמות אלו אל מאמר מלאכי השרת לפניו ית' באו' כרשנא כלום הקריבו לפניך פרסיים כרים בני שנה וכו' כאשר נבאר לפנים בס"ד ועוד כי באו' ויאמר וגו' מורה שהגיש משפטו לפני כל יודעי העתים הדנין לפי העת והזמן ואיך יאמר כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין שהם הדנין על פי הדת ועוד אומרו והקרוב ל' יחיד ועוד כי או' כדת בשב"א הכ"ף היא מלה סמוכה לשאחרי' ואיננו צודק פה והראוי ינקד הכ"ף בפת"ח ועוד שאם בא להגיש משפטו אל הדיינים למה מגדיל תואריה לומר המלכה ושתי. וגם

או' במלכה ולא אמר למלכה כד"א כמשפט הזה יעשה לו ולא אמר יעשו בו וכאו' ככה יעשה לאיש וגם הודיעו על אשר לא עשתה וכו' יראה ייתור כי נודע הי' הדבר להם כי שם נמצאו ושם היו וכן או' המלך אחשורוש כי אמר שפיו הוא המדבר למה יזכור שמו והראוי יאמר על אשר לא עשתה את מאמרי וגם או' המלך הוא מיותר וכן או' ביד הסריסים ועוד בתשובת ממוכן כי המלך שאל כענין והוא לא השיב כהלכה כי שאל כדת מה לעשות והשיב לחייבה מפני הכביד אשר לא כדת והנה במדרש ארז"ל כי יצא דבר המלכה וכו' אמר רבי שמואל בלא דדין הות צריכה ע"כ: והוא שהוקשה לו הנה עזב כבוד המלך והשרים ועשה עיקר מהבזות בעליהן וכו' והשיב שהוא טעם ב' שאמר בלא דדין לומר בלא זה שאמרתי גם יש טעם אחר שצריכה ליפקד וראוי לשים לב ע"ד הפשט אחר טוב טעם אל טענתו זאת ע"ד רז"ל או זולתו ועוד או' באומרם ומהראוי יאמר באומרן בנו"ן ועוד או והיום הזה תאמרנה אינו או' מה שיאמרו ועוד כי או' אשר שמעו את דבר המלכה בלתי מתיישב וגם הוא מיותר שלא היה ראוי יאמר רק והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי לכל שרי המלך ועוד למה בפסוק הקודם לא אמר היום הזה ככל הנשים כמאמרו בשרות ועוד או' וכדי בזיון וקצף כי אין מסוג אחד כי בזיון הוא הבזות הנשים את בעליהן וקצף הוא קצף המלך על הדבר. אך הנה כתבנו שלב המלך על אשתו כי יפה היא מאד והיה בוש לומר גלוי לכל העמים והשרים אשר לפניו שהי' מוחל על כבודו כי יהיה לו למחיתה וחרפה אך היה מבקש יזכוה על פי הדין ותהי' לי הדת לכסות עיני' לומר כי אין לאל ידו לשפוך דם אשר לא כדת וראה והנה יש ב' סוגי בתי דיני' אחד הדני' ע"פ הדת ב' הדני' לפי העת והשע' והנה אם יגיש משפט' אל דעת הדיינים הדנים ע"פ הדת יוכל למלט נפשה ע"פ הטענות אשר יסדר באו' כדת מה לעשות וכו' כאשר יבא בס"ד אך לפני הדיינים לפי העת אין לה תקומה כי הלא היא כעת היו לפני המלך שריו ועבדיו חיל פרס ומדי הפרתמים ושרי המדינו' הם מלכי האיפרכיות ושתים הנה רעות המתייחסת אל העת ח' היות הבזיון אשר ביזתה כולל אל המלך והשרים והעמים ב' הנוגע אל המלך לבדו כי לו קראתה המלך במקום משולל עמים ושרים רק בינו לבינה ענוש תענש אך לא תהיה בת תמותה אמנם בהיות שמה לאל מלתו במקום גדולים שרים ולאומי' הרואי' את חרפתו והוא קלון כבודו תכסהו בושה גדולה עד מאד ובת מות היא המביאתו לידי כך ועוד לו כי היה אז המל' מראה גדולתו וכבוד עשרו לפני חילו וכל שריו ועבדיו ומה גם שרי המדינות למען יגדל חשיבתו בעיניהם וכל גוים יעבדוהו ותתחזק מלכותו עליהם כאשר כתבנו למעלה בסיבת המשתה והוראת העושר ובדבר הזה נהפוך הדבר וכל הרואים את כבודו יבזוהו בלבם אומר' הנה אשתו מבזה אותו

ואינו שורר בביתו איך נחשיבהו אנחנו וישתרר עלינו גם השתרר וכדאי בזיון וקצף גדול נמנע הכפרה לכן למלך אין שוה לדון דינה לפני יודעי העתים כי אין בהם דן דינה למזור כי אם ע"פ הדת ודין אך דרך המלך הוא לעשות משפטיו ודיניו על פי יודעי העתים על כן המלך עשה בערמה לגלות דעתו כלאחר יד שהיה מבקש לדונה על פי הדת למען יטה את יודעי העתים והשרים הקרובים אליו אל דעתו לחתור לה צד זכות בחכמתו בהכירם רצון המלך וזה כי אמר המלך לחכמים יודעי העתים ומאמרו אשר אמר להם הוא כי כן דבר המלך לינתן וליאמר אליהם לפני כל יודעי דת ודין כלומר קודם כל יודעי דת ודין כי יודעי העתים הם הקודמים לדון דיני המלך ומה גם כי הקרוב אל המלך הוא כרשנא שהוא גדול שביודעי העתים וגם שתר כו' כלם כאחד שבעת שרי פרס ומדי הם רואים פני המלך היושבים ראשונה במלכות כלומר ולהם יאתה דין זה כי מי לי קרובים כלומר ואתם תדינוהו אמנם שאלה א' אני שואל מאתכם והוא עשו לה דינכם קרוב אל הדת שידמה המשפט לפי העת אל משפט הדת וז"א כדת מה לעשות בשו"א הכף שאם היה בפת"ח היה נר' שהוא לגמרי על פי התורה ולא לפי העת כלל אך לא ערב אל לבו כ"כ למה שאינו מחוק המלכות רק שאל שיהיה משפטם כדת מה לעשות שמה שידינו לעשות לה שיראה כדת וזהו כדת מה לעשות ולא כפי העת בהחלט והטעמים שיש לזכותה בהם האח' למה שהיא המלכה ושתי לומר כי תביטו בה בבחינת היות המלכות עיקר וראשית לה להיות' בת מלכים בלשצר אויל מרודך ונ"נ ושם העצם שלה נטפל אחר המלכות וזהו המלכה ושתי ולא ושתי המלכה כמבואר למעלה ועל פי דרכו רמז להם שדעתו להעניש עליה עונש באופן תשאר מלכותה לה קיימא ולא להעבירה מהמלכות וכל שכן שלא ימיתנה וזהו שלא אמר למלכה כי אם לעשות במלכה שמה שיעשו לה יהיה עודנה במלכותה: והטעם הב' הוא כי לא חטאה בקום עשה רק בשב ואל תעשה שלא באה כי אינו דומה לחטא של מעשה וזהו על אשר לא עשתה. והג' כי הוא דבר פתאומי ומגונה שיצא מפי המלך ודרכן של בני אדם על דבר בלתי הגון לשוב להסתכל עליו אם יעשה ואם יחדל וע"כ לא תגדל אשמתה אם לא עשתה מאמרו כי אמרה בלבה אולי יחשוב מחשבה על מה שיצא מפיו וינחם ואם הוא עצב עתה יהיה שמח אח"כ ויחזיק לי טובה אח"כ וזהו אשר לא עשתה את מאמר המלך שיהיה מאמר בלבד משולל מחשבה תחלה ימיתון אחרי דברו והד' היותו אחשורוש הידוע שהיה אהורייריה דאביה וז"א אחשורוש. הה' היות ביד הסריסים ולא עם נערותיה לפי כבודה או סריסיה משרתי פניה ולא סריסי המלך וז"א ביד הסריסים הם הידועים סריסי המלך כמאמר מהומן וגו' המשרתים את פני המלך. והו' הוא שלא צוה עליה שתבא

אליו כבאה בבחירה לעשות רצונו כ"א שיביאוה כמביאים מך מערכה אשר השליטה המלך עליו וזש"ה ביד הסריסים שתהיה בידם מסורה להביאה ולא כבני לויה הנה סידר טענותיו באופן תזכה בדין ותפקד ברחמים כי היה המלך חפץ בחייה: או יהיה שיעור הכתוב כדת מה לעשות לומר מה שקראתי לכם יודעי העתים הוא על כי כן דבר המלך ומשפט לבא לידון לפני יודעי העתי' קודם וכל יודעי דת ודין אך כדת הוא מה לעשות כלומר כדת הוא מה שראוי לעשות ולא כמשפט העתים במלכה ושתי על ו' טעמי זכותה הנרמזים בכתוב אחד שהיא מלכה ושתי והה' הנותרים כנזכר בקודם וע"כ אין הכ"ף בפת"ח כי אין הכונה אל דת מסויים אם דת פרס ומדי או יתר עמים כי אם אל מציאות דת לומר כדת בלי השקפה אל איזו דת שתהיה הוא מה שראוי לעשות ולא כעת הוא משפט המיוחד ליודעי העתים והנה אלהינו מרחם אשר טרם מכה ציץ רפואה פרח העיר את רוח ממוכן העומד להצר לנו כי הוא בעצמו יכין לו הדרך לבא עליו רעה כי על ידו תומת ושתי ותבא אסתר תחתיה להשיב גמולו בראשו:

פסוק טו

והוא כי אמר במה יסכר פי המלך מלהליץ עוד בעדה אם לא באמור לו בפני כל השרים הם שרי המדינות מלכי האיפרכיות לא על המלך לבדו וגו' כי על כל השרים וגו' כי לא יערב אל לבו לומר איני חושש על כבודם כי הלא יהיה כשולח הזמורה על אפם ויגעו בכבוד מלכותו וכונ' מאמרו לומר הלא מבין ריסי עיניך יראה כי מוחל על כבודך אתה אך זה אינני שוה כי לא על המלך לבדו עותה וגו' כי על כל השרים וגו' ואם על כבודך תמחול על כבוד כל השרים לא תוכל למחול ואם עתה יבטלו רצונ' השרי' מפני רצו' וימחלו גם הם גם זה איננו שוה כי הלא גם עותה על העמים אשר בכל מדינות מלכותך כלם אשר אינם פה עמנו היום ואם אשר ישנו פה עמנו ילכו גם הם בגלגול מחילות וירבו לסלוח חלק כל העמים אשר בכל מדינות מלכותך אשר אינה ?שם אינו מחול כי גם בכבודה נגעה כי הנה יצא דבר המלכ' על כל הנשים שבכל מדינות מלכות' להבזות וגו' וגם ששה טענות אשר סידרת מהם הנני מבטלם כי אשר אמרת שהיא מלכה ושתי כי הקדים מלכותה לשמה לומר שמאליה היא מלכה בת מלכים נהפוך הוא כי אינה כ"א ושתי המלכה כי המלכות שלך היא ולא היה ראשיתה רק ושתי משולל' מלכות ככל נשי עולם ועל ידך נתוסף לה היות מלכה אך היה ראשיתה מצער. ועל הב' שלא חטאה רק בשב ואל תעשה כי אמרת אשר לא עשתה לא יחשב לה כ"א בקום עשה וזהו עותה ושתי כי עוות תחשב ולא העדר עשות טוב והוא כאשר יפרע כי ממנה ימשך להבזות בעליהן בפועל. ועל הג' שהיה מאמר המלך בלי מיתון אמר כי יצא דבר המלכה

וגומר לומר כי בצאת והתפשט הדבר לא יצא שהי' מאמר המלך משולל מחשבה רק דבר המלכה לומר המלך וגו'. ועל הד' אמר באמרם המלך אחשורוש אמר להביא את ושתי המלכה שמה קודם למלכותה להורות כי היא טפלה אליו שממנו בא לה המלכות וא"כ איך ישערו היותו אהורייריה דאבוה. וגם הה' שהוא היות ע"י סריסים אמר הנה לא יאמרו המלך אמר שיביאו' סריסיו רק אמר להביא סתם. ועל הו' אמר ולא באה לומר לא יאמרו שלא כרצונה יביאוה כי אם ולא באה שהיא אפי' דרך בחירה כבא' לעשו' חפצו כמעצמ' בנערותיה לא באה וע"פ דרכו כיון בל יאמ' לו לא יבזו את בעלי' כי דבר המלכה הי' להביא' לפני כל השרים והעמי' מש"כ בין איש לאשתו לז"א הכתוב כי יצא דבר המלכה לא יצא לומר המלך אמר להביא את ושתי לפניו ולפני השרי' והעם רק לפניו ולא באה:

או יאמר באומר על אשר לא עשתה וגו' בשום לב אל לשון עשיי' וגם אל רבוי האת כי מהראוי לא יאמר רק על אשר לא באה במאמר המלך אך הנה ידענו מרז"ל כי צוה להפשיטה ערומה ולהציגה כיום הולדה לעיני השרים והעמים וזה יתכן עשה המלך עיקר לזכותה בדין באומ' כדת וגו' כי הוא על אשר לא עשתה את וגו' שהוא להפשיט עצמה ולבא ערומה וז"א עשתה ולא אמר אשר לא באה וגם זה ריבה האת לומר כי אינה בת עונשין על כך כי אדרבה אולת היא לו וכלימה וגם יתר הטענות הרמוזות בכתוב כמדובר בקוד' ועל זה פקח עיניו ממוכן ואמר על העדר ביאתה לא על המלך לבדו וגו' כמדובר ועל אשר רמזת שאמרת שגזרתך היתה שתתנוול וכן לא יעשה הנה כי יצא דבר המלכה וגומר לא יצא לומר המלך אחשורוש אמר להביא את ושתי ערומה ולא באה אלא יאמרו אמר להביא את ושתי המלכה שאדרבה יראה שהיה באופן הראות חשובות היותה מלכה ולא באה. ולבא אל התכת הכתובים הנה הערנו אומר באמרם שהראוי יאמר באומרן בנו"ן. ועוד אומר והיום הזה תאמרנה וגו' מה הדבר אשר תאמרנה כי לא נז' בכתוב והנה שמעתי אומר שאמר אין בזיון הנמשך לשרים דומה לבזיון הנמשך להמון העמים כי נשי ההמון למה שהם נקלות לא יבשו כי ידברו את בעליהן בזיונם בגלוי כי יענו ויאמרו המלך אחשורוש אמר להביא את ושתי וגו' ולא באה כלומר ואיך אחשיבך אנכי הטוב טוב אתה מהמלך אחשורוש אך השרות לא יקילו ראשן כ"כ נגד השרי' לפרוש להם בזיתן אותם בשפה ברור' כי אם יטמינו ברמז לו זכור היום ההוא של משתה המלך והוא יבין לאשורו ממוצא דבר את אשר לא עשתה ושתי מאמר המלך ולכן גם הוא יטה שכמו לסבול באומר כי כמוהו כפרעה וזהו והיום הזה תאמרנה שרות וגומר כי השרות מה שיאמרו הוא זכרון היום הזה בלבד אך כל הנשים יאמרו המלך' אחשורוש

אמר להביא את ושתי המלכה וגומר כמו שנאמר באמרם המלך אחשורוש וגומר. והנה הוא צחות במציאותו אך לא נכון בכתוב. ראשונה כי אומרם המלך אחשורוש אמר להביא וכו' אינו מאמר נשי ההמון כי א"כ הל"ל באומרן בנו"ן ועוד כי כאשר יצא דבר המלכה על כל השרות לא יאמרו היום הזה כי כבר חלף הלך לו אך יאמרו היום ההוא ואם הוא שיזכירו היום הזה אך בלשון אחרת לומר היו' ההוא היה ראוי יאמר יזכירו אך אומר תאמרנ' נראה שאלה הן הדברים שתאמרנה ועוד כי לפי זה אומר אשר שמעו את דבר המלכה הם אמרו מותר ומשוללי הבנה ומהראוי לומר והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי לכל שרי המלך וגם נשים לב באומר וכדי בזיון וקצף כי איך יצרף ב' דברים אשר לא מסוג אחד המה כי הבזיון הוא הנמשך מושתי וקצף הוא קצף המלך אשר יקצוף המלך לנקום ואיך יאמר כי זה כדי ב' דברים הבלתי מתאחדים:

והנה נכון אצלי על פי לשון הכתוב הפך הדרך אשר הזכרנו שקלון נשי ההמון גדול וגלוי מקלון בית השרים ושרות שירמזו רמז אך אדרב' בא ממוכן להחמי' על קלון הנמשך לשרי' אשר הוא גדול וכפול מאשר לנשי ההמון והוא כאשר כתבו רז"ל על גם ושתי המלכה עשת' משתה נשים בית המלכות שזימנ' את כל שרות פרס ומדי וכל השרות כי אמרה אם ימרדו השרים תהיינה נשיהם ממושכנות אתה בבית אך לא זימנה לנשי ההמון בית המלכות נמצא כי השרים היו בשושן עם המלך במשתה ונשיהם בית המלכות עם ושתי. ונבא אל הענין אמר ממוכן הנה בשתים רעות תעדיף קלון השרים על קלון העמים אח' בזמן. שנית באיכות הבזיון והוא כי נשי כל העמים אשר בכל מדינות המלך לא ידעו מעשה שהיה כי אם בהמשך הימים ישמע הדבר וכל איש אשר ישמע יספר בביתו ויאמר לאשתו הלא שמעת כי המלך אחשורוש אמר להביא את ושתי המלכה לפניו ולא באה ואז בשמוע אשתו תבזהו בעיני' וזהו כי יצא דבר המלכה וכו' כלומר מה שימשך להבזות בעליהן הוא באמרם בעליהן להן המלך אחשורוש אמר וכו' וזה לא יהיה היום רק יצא בהמשך זמן דבר המלכה וכו' אשר בכל המדינות אך השרות היום הזה תאמרנה וכו' כי כלם פה והשרות בשושן הבירה והיום תמשך להם הבזות בעליהן בעיניהן. שנית העולה על זאת ורעה רבה היא כי אינו דומה הראייה כשמיעה והוא כי נשי המון העמים אשר בכל מדינות המלך לא שמעו באזניהם את המלכה אומרת שלא תחשיב את המלך לבא במאמרו כי אם לשמע אזן באמרם בעליהן להן כי המלך אחשורוש אמר להביא וכו' יבזום בעיניהן אך לא שמעו את המלכה אומרת הדברים בפיה כי לו שמעו היו מתפקרות אז יותר כי הראיה עושה רושם יותר מהשמיעה אך השרות תהיו להפך ולא ייחלו עד אמור להם השרים בעליהן המלך אחשורוש אמר להביא וכו' אך הן יאמרו

להם מה לכם תספרו אשר העיז' פניה המלכה מלבא בדבר המלך הלא אתם לא ידעתם העותה ומיאונה רק מפי הסריסים אך אנחנו באזנינו שמענו מפיה הדברים אשר דברה ומיאונה לבא בדבר המלך כי שם נמצאו ושם היו עמה במשתה וזהו והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי ולא אחר זמן כיתר ההמון ומה תאמרנה אשר הן שמעו את דבר המלכה ממש זה יאמרו אל שרי המלך וכמז"ל שהתפקרה לדב' סרה ולומר מה לו למלך הטפש הזה אהורייריי' דאבא אנא מלכה בת מלכים גדולים אבא לקבל אלפא חמרא שתיא ולא היה עושה דברי שטות וזה במעט יין נשתטה נמצא כי זולת המיאון הכתוב בשוט לשון חירפה וגידפה אותו ואין ספק כי השלוחין יקצרו במאמרי גדופותיה בהשיבם דבר אל המלך וגם כי יגידו אולי השומעים יעלה על רוחם שמא השלוחין הוסיפו סרה על מאמרה אך לו שמעו ממנה ודאי היו מתפעלי' יותר והנה בזה נשים לב אל ייתור האת באומר את דבר המלכה והוא שריבה האת דברי חרופיה זולת מיאונה והיא מדרגה שלישי' מבזיון הנמשך לשרים יותר מאשר לשאר העם ובזה יבא לשון הכתוב נכון מאד להורות כי רע ומר הבזיון הנמשך לשרים מהנמשך לעמים כי בכל הנשים יש תלתא לטיבותא אחת כי הן לא ידעו דבר רק על פי הבעלים באמרם וכו' שנית שלא שמעו המיאון מפיה שלישי' שלא יאמרו להן מה שדברה כ"א שלא באה אך השרות לא זה בלבד כי יאמרו להם הלא אתם לא שמעתם ביד הסריסים רק שמיאנה לבא וגם אם ספרו רוע דבורה לא שמעתם מפיה אך אנו באזנינו שמענו את דבר המלכה כלומר דברים הרומזים שהיא מלכה לא הוא כי הוא אהורייריה דאביה זה תאמרנה לכל שרי המלך וזה אינה בנשי המון העמי' שלא ימשך להן לקצוף על בעליהן כאש' קצפה ושתי על המלך וחירפה אותו רק להבזות בעליהם בעיניהם שלהן בלבד אך השרות שתאמרנה אשר שמעו את דבר המלכה ממש שזולת מיאונה קצפה עליו והוא כדאי ימשך בזיון וקצף שיקצפו גם הן על בעליהן כאשר עשתה ושתי למלך וזהו וכדי בזיון וקצף נמצא כי רבה רעת השרות על השרים אשר תמשך מזה קצף שיקציפו עליהם כאשר עשתה ושתי לעיניהן ולא הבזו' בלבד בעיניהן כנשי העמים על השתלש רעתם. או יאמר וכדי בזיון וקצף כי ראה והנה יכול להשיב לו המלך האם בזיון שיבוזו הנשים את בעליהן תחת זאת תמות מלכה גדולה כזאת בת מלכים גדולים ע"כ אמר וכדי הוא הצטרפות בזיון הנשים את בעליהן וקצף אשר קצף המלך באומרו ויקצוף המלך מאד ויגיעת' ב' אלה להגיעה עד שערי מות:

ובמדרש על סוף פ' זה ז"ל וכדי בזיון וקצף רב ושמואל חד אמר כדאי הוא הבזיון הזה לקציפה הזא' וחד אמר כדאי היא הקציפה הזאת לבזיון הזה ע"כ ונראין דבריהם פה

אחד ודברים אחדים במלות שונות אך הוקשה להם אשר הערנו כי בזיון וקצף אינם מסוג אחד כי בזיון הוא הבזו' הנשים את בעליהן בעיניהן וקצף הוא הקצף אשר יש למלך לקצוף ולנקום נקם ואיך יאמר וכדי בזיון וקצף ועוד כי על הבזיון הוא מדבר ואיך יאמר שהבזיון הוא כדאי בזיון ע"כ באו להשיב חד אמר כדאי הוא הבזיון הזה לקציפה הזא' והוא לבל יאמר המלך האם על דבר שלא יבזו הנשים את בעליהן תחת זאת תומת מלכה בת מלכים גדולים לז"א אל יקל הבזיון הזה בעיניך כי הנה כדאי הוא הבזיון הזה לקציפה הזאת שתקצוף עליה כלום וכדי הוא זה להיות שוה לזה וחד אמר כדאי היא הקציפה וכו' לומר לא כדבריך שהוצרך לומר שלא יקל הבזיון בעיניו כי נהפוך הוא כי היה מקום יאמר המלך הלא גם כי ראויה המית' אליה לא תעלה ארוכה למחלה זו באשר נקצוף עליה ונמיתנה כי הלא לא יבצר מהנשים להבזות בעליהן באמור להם גם כי מתה הלא יצאת בהעותה נגד בעלה וגם שהרג' המלך הלא היה כי יש לאל ידו כי מלך גדול הוא אך בעל אשה זולתה אשר אין לאל ידו כיד המל' יטה שכמו לסבול כי לא טוב הוא מהמלך אחשורוש באופן שפתחה ושתי פתח לכל הנשים להבזו' בעליהן גם כי תמות היא בגלל הדבר ומחמת טענה זו יש שפי' באומר ולא יעבור אשר לא תבא ושתי שיביאוה בע"כ לפני המלך ולא יעבור כטפשותה למען יוסרו כל הנשים ולא תעשנה כמעשי' כי יאמרו כבר לא יצאת במיאונה ויהרגוה אח"כ וגם כי אין זה פי' הכתוב לפי האמת כאשר יבא בס"ד נינקוט מיהא שמבלי עוברה לפניו יש מקום לומר כי לא יוסרון הנשים גם כי תקבל עונשה וזה יהיה דעת האו' כדאי היא הקציפה וגו' לבל יאמר המלך האם תחת זאת תומת לא יתוקן כי תאמרנה נשים הלא יצאתה בטיפשותה וא"כ מה בצע במותה ע"כ הוצרך לומר למלך כי לא כן הוא כ"א כדאי היא הקציפה שתקצוף עליה להמיתה לסלק הבזיון כי לא יבצר מהם מלומ' לולי הוא מהראוי לתת הנשים יקר לבעליהן לא שפטו' משפט מות וזהו וכדאי בזיון וקצף כלומר כדי הם זה כזה יחדיו יהיו תמים זה לעומת זה וזה לעומת זה ולא תאמר שהא' קטן מהכיל רעת האחר לומר שאין הקציפה כדי הבזיון לסלקו כ"א שקולים הם ויבואו זה לעומת זה. גרסינן בגמרא והקרוב אליו כרשנא וגו' אר"ל כל פסוק זה ע"ש הקרבנות נאמר כרשנא אמרו מלאכי השר' לפני הקב"ה רבש"ע כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה כדרך שהקריבו ישראל לפניך שתר כלום הקריבו לפניך שתי תורים. אדמתא כלום בנו לפניך מזבח אדמה. תרשיש כלום שמשו לפניך בבגדי כהונה דכתיב בהו תרשיש שהם וישפה. מרס כלים מירסו בדם לפניך. מרסנא כלום מרסו במנחו' לפניך ממוכן כלום הכינו שלחן לפניך ע"כ: והלא קשה מה ענין זה אצל דין ושתי אשר לא עשתה את מאמר המלך ועוד שמכל הקרבנות לא הזכירו רק

כרים ותורים ואנה עזב פרים ועזים ועוד למה אחר הקרבנות הזכירו מזבח אדמה ולא הקדימוהו לקרבנות כי הוא קודם במציאות והיה ראוי להקדים בגדי כהונה אל הקרבנות ועוד הזכיר מירוס הדם ולא יתר עבודות וכן מירוס המנחה וטוב טוב היה לומר כלום הקריבו מנחות מלעשות עיקר מהמירוס ועוד אומר ענין השלחן ולמה הזכיר השולחן ולא המנורה וגם מהראוי שלא להזכיר רק דברים של כפרה כמעשה הקרבנות וכיוצא. אמנם הנה מדרש חזית מסכים והולך שעל עון סעודת אחשורוש נתחייבו ח"ו ישראל שבאותו הדור כליה שאמרו שהמן הרשע יעץ תחבולות להפריד בין ישראל לאביהם שבשמים ויוליכם קרואים והולכים לתומם למשתה המלך שיתגעלו בפת בג המלך ויין משתיו ולהעמיד נגד פניהם זונות לקלקלם באו' אלהיהם של אלו שונא זמה הוא וכו' ונפשו אותה ויעש ולולי ה' היה לנו אזי חיים בלעונו ותקטן בעיני יתברך לומר דיה לצרה בשעתה לבלתי הצמיח ישועה עד עת בואה להשמיד וגו' או עד עבור זעם מעשה הרעה כ"א עודם ישראל ביד פשעם בסעודתו של אחשורוש חשב מחשבות להעמיד להם גואל קרוב היא אסתר בת דודו בהעיר את רוח המלך יקשה לשאול להביא את ושתי וכו' וגם רוח ממוכן ולהבאיש את ריחה בעיני המלך להעבירה למען תחתיה תעמוד בת אביחיל השמה את נפשה מנגד להציל את ישראל מיד שוסיהן והן זאת אחשוב בכוונת המסורה כי שלשה להראות במקרא. אחד אתה החלות להראות את עבדך ב' להראות העמים והשרים את יפיה ג' להראות את אסתר ולצוות כו' ויהי' הענין ה' אלהים רחום בדין אתה החלות להראות את עבדך ישראל את גדלך במה שבטוב לב המלך ביין שבו העוו ישראל אמר להביא את ושתי להראות את יופיה ולמה היה זה הלא הוא כדי שימשך מזה ענין להראו' את אסתר ולצוות עליה לבא אל המלך על עמה מש"כ אם לא מתה ושתי בהתעוררות מאמר המלך להרגה כי לא היתה מגעת אסתר למלכות ומבקשת מהמלך על עמה והנה אלו היו חולקים על ממוכן חביריו לאמר לא כן דברת כי תחת זאת לא תמות ושתי לבל יבזו הנשים לבעליהן בעיניהן יבטל בששה חביריו כי אחרי רבים להטות ואיככה תבא אסתר ותמלוך תחת ושתי ואין זה כ"א חרב לה' נוקמת דם בני ישראל אשר היה עתיד המן לשפוך על הארץ כמים על כן מעתה ה' צבאות יעץ תמות ושתי ויקום תחתיה מי שאת הבא להורגו תשכים להורגו ואותנו הוציא מתוך ההפכה. ובזה נבוא אל ענין המאמר והוא שהוקשה לרבי לוי מי הכניס פסוק והקרוב אליו בין הדבקים כי אחר פסוק ויאמר המלך לחכמים כו' היה ראוי להביא פסוק כדת מה לעשות וכו' כאשר הקשינו למעלה על כן הודיעונו רז"ל כי אין זה כ"א שבהגיש המלך משפט ושתי בפני חכמים היה למעלה התעוררות מדת הדין על ישראל על עונם לבל ישפטוה חכמי

המלך משפט מות לבלתי תבא אסתר להושיעם לולי הליצו על ישראל מלאכי השרת וזהו והקרוב אליו וכו' לומר כי הדבר הקרוב אליו יתברך אז למען הטות לבבם אל דבר ממוכן היה מה שהליצו על ישראל ואמר כרשנא וכו' והוא הנה כתבנו הסכמת המדרש וגם למ"ד בגמרא כאשר נכתוב לפנים בס"ד כי על עון הסעוד' נתחייבו ח"ו אז ישראל בנפשם והנה לא יבצר מאישי ישראל אשר בשלחן המלך מהמצא בם ז' סוגים. אחד אשר חטאו בהרהור ומחשבה על הזונות אשר נגד פניהם או על איסורי מאכלים. ב' אשר חטאו בדבור. ג' אשר חטאו במעשה ויאכלו נבלה וטריפה. ד' אשר רבים שתו מיין נסיכ' והוא עון ע"א כד"א ישתו יין נסיכם. ה' וגם הוא מעשה אשר היו מאשר יראו אלהים ולבל ישימו לב מצד המלך אם היו שותי' היו מתעסקים במזיגת כוסות ומזרקי יין ומושיטים אל הגוים אשר במסיבם או אל זולת העוברים. ו' אשר נגע אלהים בלבו וגם זה לא היה עושה כן ביין נסיכם כ"א בלחם פותת אותו פיתים וחותך בשר לפני האורחים. ז' אשר היו טובים מאלה אשר לא עשו לא זה ולא זה כ"א יושבים מסובים על שלחן המלך בפת בגו ומאכל שולחני ערך לפניהם על דבר כבוד המלך. כנגד ז' אלה דברו מלאכי השרת על האחד שהוא עון הרהור הלב אמרו כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה הם כבשים בני שנה תמימים לעולה ככל מועדי ה' בזמן משתאות חגיהם ז' כבשים לעולה מלבד כבשי עולות היחידים שמכפרים על הרהור הלב כנודע מרז"ל והנה אם חטאו בסוג זה הלא עשו מה שהוא תיקונו מה שאין כן העו"ג על כל רוע מחשבותם ואיך תגעל בישראל לבלתי סבב מות ושתי להביא את אסתר להחיות' ברעה. ועל הב' אמרו כלום הקריבו כישראל שתי תורי הבאים על בטוי שפתים כמה דאת אומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע וכו' והביא שתי תורים וכו' וגם כי שם נאמר על בטוי של שפתים בשבועה הרי ענינה עון דבור בעל הסוג הג' של מעשה אכילה שהוא הנאת החומר כלום עשו מזבח אדמה כאשר עשו ישראל מזבח אדמה בבית המקדש לקדש אדמה שמשם לוקח חומרה כנודע כי אדם מאדמת מקום כפרתו נברא. ועל הד' הוא שתות יין נסכם שהוא ענין ע"ג כלום עשו בגדי כהונה שבהם אפוד לכפר על ע"ג שלהם כישראל: ועל הה' שהוא מזיגת היין והושטתו שהוא הכנה לשותים כלום מורסי לפניך את הדם שהיא הכנה לזריק'. ועל הו' שהוא פתות את הפת פתים וכיוצא בו אמרו כלום מירסו לחמי מנחות. ועל הז' שהיה שולחן ערוך לפניהם גם כן זכור נגדם לחם פנים שהעמידו בשולחן לפניך תמיד ויגינו הדברים האלה אשר נמצאו בם: כלל הדברים כי למה שהדברים האלה המה היו לפניו יתברך בהעריך ערך משפט ושתי לפני שופטיה לבל תצדק בשופטם ע"כ שם נאמר פסוק זה והקרוב אליו וגומ' כי הוא מה שהליצו

לפניו יתברך ע"כ גם שאמר כדת מה לעשות וגומר שסידר טענותיו נוטים לכף זכותה כמפורש למעלה לא שוה לי והנה עדין יש מקום לחלוק ולומר כי טוב היה יכתב פסוק זה אחר פסוק כדת וכו' אחר כך יאמר פסוק והקרוב אליו וכו' לומר כי על מה שהליצו על ישראל מלאכי השרת ע"כ מה' יצא כי כל החכמים יודעי העתים עמדו לא ענו עוד וידמו למו עצת ממוכן וייטב הדבר בעיני המלך והשרים:

אמנם להשיב על זה אחשוב כיוונו במדרש חזית וז"ל מאמרם כדת מה לעשות לחזירתה כדת ולאומה שלימה שלא כדת אלא כדת מה לעשות במלכה ושתי כ"ש מלכה שאינה ושתי ע"כ. כי הנה ראוי לשום לב גם שקושיתם מפורשת שהוקשה להם איך על אשה אחת חש על נפשו לבלתי המיתה אם לא על פי הדת ולאומה שלימה לא שת לבו לזאת כי אם שלא כדת חפץ המיתם יותר מהמן כמו שארז"ל וגם יתכן הוקשה למו ג"כ ייתור אומרו המלכה ושתי כי מי לא ידע כי עליה ידבר או לפחות את שמה לא יזכיר כי אם במלכה לבד וידוע כי ושתי היתה. אך הנה תשובתם לא תצדק כי היתכן יאמר אחשורוש כדת מה לעשות במלכה ושתי וכ"ש במלכה שאינה ושתי הלא אדרבה הוא היה בעוכרי ישראל שהם בת ירושלים המלכה שאינה ושתי וכמו שאמרו רז"ל משל לבעל התל ולבעל החריץ כי ע"כ הוא נתן הטבעת לקונה ועוד כי עדיין לא ידע ולא היה אפי' במחשבת המן לגזור על היהודים לאבדם ואיך מעתה המלך דבר שיעשה לה כדת:

ועוד שלא כן עשה לולא ה' ברחמיו הפליא חסדו לנו אך אין זה כ"א דעתו כדעת המאמר הקודם כי באומר והקרוב אליו וגומר היא מה שהליצו מלאכי השרת על ישראל לומר שלפי הדת הם זכאים מהאומות ע"כ סמך אח"כ כדת מה לעשות וגומר לרמוז תשובתו יתברך אשר השיב אל מלאכיו והוא אל תפחדו ואל תראו שיעשה לישראל שלא כדת כי הלא כדת מה לעשות במלכה ושתי כ"ש במלכה שאינה ושתי הוא כנסת ישראל ושיעור מאמרם כדת מה לעשות וגומר אין זה בעצם מאמר אחשורוש כי לחזירתה כדת ולאומה שלימה שלא כדת אך לא אוהב משפט היה אלא שכוונ' הכתוב בעצם הוא על הרמז לומר כדת מה לעשות במלכה ושתי כ"ש במלכה שאינה ושתי והן דבריו יתברך רמז תשובתו יתברך אל אשר הליצו מלאכיו בפ' הקודם עם שהפשט אינו זז ממקומו ועל רמז זה נאמר פ' כדת וגו' אחר פסוק והקרוב וגומר עם היות שפשט הכתוב אינו זז ממקומו נכתבו סדר הדברים ברוח הקדש באופן נשכיל הרמז הרומז כמדובר:

פסוק יט

הנה שמעתי או' יצא דבר מלכות שאתה קורא אותה מלכה זה הדבור של מלכה יצא מלפניו שלא תזכר עוד בשם מלכה רק ויכתב וגו' אשר לא תבא ושתי בלבד וקרוב לזה

אפשר לפי דרכנו והוא כי הנה ג' דברים יסד ממוכן. אחד שלא על המלך לבדו עותה. ב' שלא יתייחס לחטא בשב ואל תעשה רק לעוו' ממש. ג' שראויה תקרא ושתי המלכה ולא המלכ' ושתי כי המלכות שלו הוא ולא שלה בעצם כאשר היה עם לבבה כי היא בת מלכים מעצמה רק ושתי נוסף על שמה היא מלכותה הבאה לה אח"כ מצדו והנה הב' דברים ביאורם בכתובים הקודמים ועתה בא לבאר הג' כי אין להקדים מלת מלכה לשמה וזהו אם על המלך טוב יצא דבר מלכו' מלפניו כלומר שלא תהי' התיבה הבאה לפניו תחלה מלת מלכה ולומר אח"כ שמה כאילו מעצמה יש לה מלכות וזהו יצא דבר מלכות מלפניו אך בכתיבה לא יזכר לה שם מלכ' כלל רק ויכתב אשר לא תבא ושתי בלבד כי המלכות שלך היא ואתה נתת לה וזה דקדק באו' ומלכותה יתן המלך לומר כי אתה הוא נותן המלכות שלה כי בידך היא להסיר ממנה ולתת' לרעותה וכן רמז זה באו' אשר לא תבא ושתי כי בהעדר בואה לפני המלך ושתי תקרא כי תתרוקן מלכותה ממנה תקרא ושתי ורעותה תקרא כל אשה משוללת מלכות וטובה ממנה. כי לא מצד עצמה היתה לה ואחר התרוקן מלכותה ממנה ידעו כי כל מעלתה מהמלך היה לה:

והנה באומרו ולא יעבור אשר לא תבא וכו' שמעתי אומר שלא יעבור בטפשות אשר החזיקו לבלתי בא אל המלך כ"א שתבא לפני המלך ואח"כ תהרג וזהו ולא יעבור אשר לא תבא רק שתבא לפניו ואחשוב כי אשר פי' כן לא שת אל לבו רק אל המגילה הכתובה על הגויל אשר אין בה טעמים מפסיקים ואולי ראה הספר היה שב ממחשבתו כי יש אתנ"ח במלת יעבור וגם לא זכר ענין ופני המן חפו שהוא לבל יראה פני המלך כי באור פני מלך חיים ולא יוכל המלך להמיתו בכל אשר קצף עליו וגם ממוכן דעתו ועצתו להרוג את ושתי ואיך יאמר שתבא לפני המלך ותמצא חיים ועוד לפי זה מה הוא הדבר אשר יכתב בדתי פרס ומדי אם הוא ולא יעבור וכו' הול"ל שלא יעבור וכו' כי אומר ולא יראה שהוא דבר בפני עצמו נוסף על המאמר ולא פירושו אך פשוטו של מקרא זולת אשר כתבנו בו הוא כי ממוכן היה ירא פן יקרנו כאשר יקרה בהשתלח מדנים בין אחים או בין איש ואביו ובא אחד העם לעזור את האחד ויכה ויקלל את שכנגדו כי אחר כך ישלימו איש ואביו ואיש ואחיו ויהיה לאיש ההיא לאויבים וישיבו לו את גמולו בראשו ע"כ הדרך ישרה שיבור לו האדם כי ינצו אחים יחדיו לשים שלום בלבד ולא ליגע בכבוד שום אחד מהם והנה מזה נתייירא ממוכן בדבר משפט על המלכה פן ישיבנה המלך לאיתנה והשב ישיבו לו את גמולו על היותו יועץ בליעל להרוג אותה ע"כ עשה בערמה בג' דברים א' שלא גזר הוא רק אמר למלך שהוא יגזו' וזהו אם על המלך טוב יצא דבר מלכות וגזרתו מלפניו שיהיה הוא הגוזר. ב' שיהיה באופן שלא ישוב המלך להשלים

עמה ויהיה ממוכן כאשם לשניה' וישטמוהו יחד שניהם והוא שלא ישאר הדבר על פה רק שיכתב בדתי פרס ומדי כי דת למדי ופרס כי אשר נכתב בשם המלך אין להשיב עוד וזהו ויכתב וכו' ולא יעבור. ג' שאשר יכתב לא יהיה שתמות ועשה כן פן תשנא צדו במלכה מאת המלך רק דברים שיובן הדבר בלבד והוא שיכתוב אשר לא תבא ושתי עוד לפני המלך כלומר שלא תחיה והוא נועם מליצה שלא יהיה לה מה שיש לאשר קצף עליו המלך ויראה פניו כי באור פני מלך חיים ולא הזכיר לה תמותה מדאג' מדבר האמור ובאומר הטובה ממנה שמעתי אומר שאמר מלכותה יתן המלך למי שאין יחוסה וטובתה מאבותיה רק שכשרותה מצד עצמה וזהו הטובה ממנה כי היותה טובה הוא ממנה מפאת עצמה ולא מפאת אבותיהם כושתי כי ע"כ לא באה אל מאמר המלך ונכון הוא. או יאמר אל תצטער לומר אולי אשר תמלוך תחתיה ג"כ לא תהיה גם היא טובה כי גם שתהיה רעותה לא יבצר מהיות טובה וזה יהיה לה ממנה אחרי יודעה את אשר נגזר על זאת כי ממנה תראה ותקנה חכמה תקנה בינה:

פסוק כ

ונשמע וכו' ראוי לשים לב אל אומרו כי רבה היא כי מי לא ידע כי קכ"ז מדינה מלכות רבה היא אך יחזור אל המלכה לומר גם שאמרתי שלא תחשיב את ושתי לכתוב לה תואר מלכות כי אם שמה בלבד אעפ"כ כשתשמע פתגם המלך וכו' מאשר יעשה לה כשישמע בכל מלכותו יתמוע כי רבה היא וגדולה מאד שהיא מלכה גדולה בת מלכים אדירים ועכ"ז נגזרה גזרה זאת עליה כי בזה ימשך שכל הנשים יתנו יקר לבעליהן והוא בשום לב אל לשון אומר יתנו כי אין נתינה צודקת כ"א בנותן מאשר לו והוא שאם האשה יקרה היא וגדולה ביחס מבעל' לא מפני כך תתגאה עליו כי אם תתן היקר שלה לבעל' באומר' הלא גדול יקר בעלי שזכה למשול ביקרה כמוני ולכן תכבדהו אפילו יהיה קטן בערכה וזהו למגדול ועד קטן וזה ימשך מהשמים כי רבה היא ושתי משורש מלכים גדולים כי בזה תאמרנה כי מאשר ענשו אותה עם היותה בת גדולים ממנו יורה שהיה ראוי תתן היקר לבעל' וממנה יראה וכן יעשו גם הן שיתנו יקר לבעליהן:

פסוק כא

ויטב הדבר אמר כי הנה היו שם השרים והחכמים יודעי העתים כרשנה שתר וכו' אמר שלא היה טוב הדבר רק לפני המלך והשרים מפני כבודם שלא החשיבם לבא לפניהם אך לפני החכמים אשר על המשפט לא טוב הדבר לשפוט אותה משפט מות עכ"ז לא חש המלך אליהם מפני כבוד השרים ויעש כדבר ממוכן עם היותו יחיד וקטון שבז' חבריו כי אפילו את פיהם לא שאל לראות מה בפיהם גם המה להטות אמר הרוב בהיותם

גדולים וטובים ממנו והוא הקטון שבכלם מן הטעם שכתבנו כי אם ויעש המלך כדבר ממוכן לבדו:

פסוק כב

וישלח ספרים הנה לרז"ל נרא' זה הוללות גדול באומר כי הלא קרחא בביתי' פרדשנא הוי ואמר כי מאת ה' צבאות יצא הדבר יכתוב האולת הזאת למען לא ישלחו אויבי היהודים בעולתה ידיהם באגרות שהכתיב המן על היהודים לאבדם והמפרשים אחרונים כתבו כי לא נכנס בו רוח שטות לפרו' אולת בכתבו שיתנו יקר לבעליהן רק שכתב כל המאורע שהזכיר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה ומזה ימשך להיות כל איש שורר בביתו ומאשר נכת' אל עם ועם כלשונו נמשך שכל עם ידבר כל' עמו ולא יתאחדו כלם אל לשון א' למען תפארת המלך שיוכר היותו מושל על עמים רבים בהיות רבוי לשונות מה שלא יוכר אם יתהפכו כלם אל לשון אחד והנה כמו זר נחשב שאם היה המלך כותב בלשון עמו לשאר עמים היו מתהפכים אל לשון אחד. אך הנכון אצלי כי אמר אין כתיבת מה שנגזר על ושתי מספיק לשכל הנשים יתנו יקר לבעליהן פן יאמרו הרואין את כתבו אין הנדון דומה כי אולי אינו מן הדין שכל הנשים יתנו יקר לבעליהן גם בהיותה היא מיוחסת ממנו כ"א שהמלך ידו תקיפה להרוג את עוברי רצונו או על דבר מלכות מש"כ לשאר אנשים ע"כ נתחכם להורות כי לא כן הוא כ"א כמלך וכעס שוים בזה והוא באשר שלח אל מדינה ומדינה ככתבה ולא ככתב מדינת המלך להורות כי גם שהוא מלך המולך על כל מדינה ומדינה מכתיב לכל מדינה ככתבה למה שהם במקומם שוררים וחשובים והמכתב הולך למקומם אשר הוא להם בביתם והמה כבעלי בית שם ראוי להחשיבם לכתוב ככתבם ומזה יהיה נלמד להיות כל איש שורר בביתו כי הלא המלך עצמו חולק כבוד לכל בני מדינה בביתם לכתוב ככתבם ואין זה רק להיות מהראוי שכל איש ישתרר בביתו וכאשר נתחייב' ושתי למלך על עוברה רצונו כן חייב' כל אשה להשתעבד לבעלה וזה מק"ו מה אם המלך משפיל עצמו לכבד כל בני מדינה ברשותם כ"ש האשה הבאה אל בית האיש אפי' תהיה גדולה בת מלכים תשתעבד לאיש בביתה וזהו להיות כל איש מרבה אפילו קטן מערכה כי מי גדול מהמלך וחולק כבוד לכל בני המדינה בביתם ורשותם ומאשר כתב לכל עם ועם כלשונו זולת הכתיבה שהיה ככתבו ילמדו שיהיה כל איש בביתו מדבר כלשון עמו שאם תהיה האשה מעם אחר כמלך אחשורוש שהי' מזרע מדי והיא כשדית לא ישפיל אדם עצמו לדבר אתה כלשון עמה רק כלשון עמו והיא תלמד לשונו להבינו כי היא משועבדת אליו וזה נלמד מכתוב המלך אל עם ועם כלשונו כי כל עם למה שהוא בביתו ומקומו משפיל המלך עצמו

לדבר אליו כלשון העם ההוא ולא כלשון המלך כ"ש האשה הבאה אל ביתי שתדבר כלשונו ותשתעבד לו אפילו בת מלך הוא כי מי גדול מהמלך ובבואו לרשות עם ועם מדבר כלשונם:

הנה ארז"ל כי במשתה המלך היו כל שרי פרס ומדי מנבלים פיהם לספ' על הנשים אם מדיות נאות או פרסיות ויען להם המלך הנה כלי שאני משתמ' בו לא מדיי' ולא פרסיית כ"א כשדי' ואין כמוה בכל העולם אם רצונכם אשלח בעדה שתראוה אמרו צריכה להיות ערומה להראות יפיה אז שלח למהומן וגו' יביאוה ערומה ובזה נבאר ענין הכתובים כי כשוך חמתו על עוברה רצונו זכר המלך את ושתי כלומר אותה אשר היה מתפאר בה שלא היה כיופיה בכל מלכותו ואיבדה והיה או' בלבו הן לו עשת' את דבר מגונה שתתחייב מיתה החרשתי אך זכר את ושתי החשובה והחביבה לו ואת אשר עשתה שאדרבה ראוי להחזיק לה טובה שהחזיקה במדת צניעות להיות כבוד' בת מלך פנימה וראה את אשר נגזר עליה למות ולכן נוחם יסתר מעיניו על האבידה אשר אבד ועל לא חמס בכפה וזהו זכר את ושתי וגם את אשר עשתה שהיה כהוגן ואת אשר נגזר עליה שלא כהוגן. ובכלל הדבר באומר ושתי ולא אמר המלכה כיון לומר כי גם שלא היתה מלכה רק כשאר נשים נעשה לה שלא כהוגן ע"כ ענו נערי המלך אליו הנה יש תקנה כי כאשר אבדת מה שהיית מתפאר שאין כמוה בכל מדינות מלכותך יבקשו וגו' ויפקד המלך וגו' באופן כי תוכל עתה להתפאר באמת כי כאשר תמלוך לא תמצא כמוה בכל המדינות כי מכלם תבחרנה והעמד כל המובחרות יחד אל שושן ותהיינה סמוכות זו לזו מש"כ בושתי שהיית מתפאר בה בלא ראות כל הנשי' זולתה ואולי אם היית רואה כל השאר ישרו בעיניך ממנה באופן היתה ספק וזו תהיה ודאי ולבל תאמר בראותך יתר נשים כי עדיין אין כושתי ראה נא כי הלא ושתי לא היתה נראית לפניך כ"א מקושטת בתמרוקי נשים לכן עשה כן גם לאלו ואז תבחין ותראה אם תיטב בעיניך וזהו ונתון תמרוקיהן ואז והנערה אשר תיטב וכו' ורמז עוד כי הנה אפשר לדחות עצה זו כי לא טובה היא כי מי מחשובי המדינות תהי' לו בת יפת תאר טובת מראה יעמידנה ויביאנה לידי נסיון אם יחפוץ בה המלך יקחנה ואם אין תשוב בית אביה עלובה ועצובת רוח כי בעלו בה ומה גם אם ממדינות המלך רחוקים תהיה כי הלא תכלם היא ואביה כי תשוב למרחקים בבושת פנים ע"כ אמר והנערה אשר תיטב כו' תמלוך לא אמר תקחנה המלך רק תמלוך תחת ושתי כלומר כי את כל הנבחרות יקח ויהיו ביד הגי שומר הנשים של מלך כי למלך יהיו לנשים אך היתרון אשר תהיה לנערה אשר תיטב וכו' הוא כי היא

לבדה תמלוך תחת ושתי אך האחרות יהיו לו לנשים ולא יעדרו דבר אך המלוכ' כאשר יתבאר זה לפנים בס"ד:

פרק ב

פסוק ה

איש יהודי היה בשושן וכו' אחרי הודיע אלהים אותנו את כל הרעות אשר גמלנו המן הרע אשר הביאנו במצודתו אספנו במכמרתו האכילנו המן מלחם אונים סעודתו של אחשורוש ויין משתיו ויחייב את ראשנו לממ"ה כמאמ' ר' ישמעאל במדרש חזית כי המן היה יועץ בליעל למלך אחשורוש לחייב את ישראל והוא קבצם י"ח אלף ות"ק מישראל אשר בשושן שלא כרצון מרדכי שהיה צוח צוחה על היין בל יבגוד על היהודים אשר בשושן ואו' להם לא תלכו ולא תלחמו לחם רשע כי רעה נגד פניכם ללמד עליכם קטגוריא ולא שמעו ולא הטו את אזנם כמרעיתם וישבעו נתחייבו כליה למקום כאשר הזכרנו למעלה לשון מאמר ר' ישמעאל עתה בא הוא יתברך ללמדנו דעת אלהים בארץ והשגחתו להטיב אלינו אשר לא עזב חסדו ואמתו מעמו ונחלתו ישראל ולא כחטאינו עשה לנו כי לא השבית לנו גואל לתקן את אשר עוות המן הרע ויקם ה' לנו את מרדכי שע"י תהי' סליחתינו וע"י אסתר אשר לקח לו לבת וזה איש יהודי וכו' וכמז"ל כל מי שנאמר בו היה מתוקן למה שנעשה על ידו ומשה היה רועה מתוקן לגאולה וכן איש יהודי היה מתוקן לגאול' וטרם נבא אל הענין נשים לב מה זה הי' שראה והתקין הוא יתברך ב' גואלים והיה די בא' ואין להשיב כי מרדכי היה העיקר שנאמר בו היה על שהיה מתוקן לגאולה אך אסתר לא היתה רק לעזר מעט כי הנה ארז"ל כי אין לה אב ואם אתם אמרתם יתומים היינו ואין אב חייכם שהגואל שאני מעמיד לא יהיה לו אב ואם שנאמ' כי אין לה אב ואם הנה כי גם אסתר מגואלינו היא והנה לבא אל הענין נשים לב לדעת מה פשע יעקב וחטאת בית יהודה שקראתם הרעה הגדולה ההיא על יד איש צר ואויב המן הרע כי הלא מצאנו ראינו לרז"ל דעות חלוקות שתים מערכות מערכה מול מערכה והוא כי הנה במדרש חזית הסכימה דעתם כי על עון הסעודה נתחייבו כאו' א"ר ישמעאל ח"י אל"ף ות"ק הלכו לבית המשתה וכו' מיד עמד שטן והלשין עליהם לפני הקב"ה ואמר וכו' מיד א"ל הקב"ה לשטן הבא מגלה ואכתוב עליהם כליה וכו' הנה דעת ר' ישמעאל שעל עון הסעודה נתחייבו כליה וכן במדרש עצמו מסיים ואו' כי הלך אליהו אל אבות העולם שישגיחו על הדבר ולא השגיחו באמרם אם חטאו מה נעש להם ואח"כ בא לו אצל מרע"ה וא"ל מה תענה על הצרה הזאת כי באו בנים עד

משבר וכו' א"ל משה כלו' יש אדם כשר באותו דור וכו' א"ל יבקש רחמים הוא משם ואני מכאן וכו' חזר וא"ל אם בדם היא חתומה אין תפלתנו נשמעת ואם בטיט היא חתומה תפלתנו נשמעת. וטרם נבא אל הענין נשים לב ע"פ דרכנו מה היה שאחר שלא ראה באבות תקנה במה בטח שהלך אצל משה וגם מה היה שהאבות נתייאשו מן הרחמים מש"כ משה ונדקדק או' אל משה מה תענה בצרה הזאת מה שלא אמר כן לאבות וכן מה ענין אומרו אם בדם היא חתומה וכו' מה הוא עניינם ושתשמע תפלה בזה. אמנם הנה אמרו ז"ל כי בזמן החרבן קרא ירמיהו לאבות ולמשה וכל אח' הליץ טוב ולא הועיל על חטאת ישראל ע"כ גם עתה לא השגיחו האבות ואמרו מה אנו יכולים לעשות אם הם חטאו והוא מדאגה מדבר פן כמקרה שעת החרבן גם עתה יקרם שצעקו ולא נענו כמשז"ל באיכה רבתי אז הלך אצל משה וא"ל מה תענה על הצרה הזאת לו' הנה ידעתי תוכל להשיב כאבות על כי גם אתה לא נענית בזמן החרבן כהם אמנם להיות צרה זאת ביחוד לך ואין לך להשיב כך וזהו מה תענה על הצרה הזאת והוא כי הנה המן הפיל פור הוא הגורל מיום ליום ומחדש לחדש ולא מצא יום מוכן כ"א יום פטירת מרע"ה באו' כי ביום סלוקו נסתלק זכותו מעל ישראל נמצא כי הצרה הזאת נוגעת אליו וע"כ אל תענה כאבות כי הלא אליך נוגע הדבר כי על סלוקך מישראל בטח להשמידם וע"כ אל תענה כאבות כ"א שתרא' להם שלא נסתלק' מהם לגמרי כ"א גם עתה תעמוד להם וזהו מה תענה בצרה הזאת אז השיב לעשות כן וא"ל אם בדם וכו' והנה הדרך הנראה לכאורה באו' אם בדם וכו' ששאל אם בדם היא חתומה וכו' על דבר עון הצלם שהוא חיוב מות ודם כמשפט עיר הנדח' לפי חרב והוא שלא היה לפני' כ"א בכונה אין התפלה נשמעת ואם בטיט היא חתומה שהוא על הנאת סעודת אחשורוש הוא הנאת החומר תפלתנו נשמעת וא"ל כי בטיט היתה חתומה הנה מזה ירא' שהוא על שנהנו מסעודת אחשורוש וכן מז"ל בגמרא שכתבנו למעלה על פ' והקרוב אליו כרשנא גם הוא יורה כי על עון הסעודה נתחייבו כמפורש והנה לעומת זה מאמר שהזכרנו למעלה שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו ח"ו ישראל וכו' שהכריח להן שעל עון הצלם היה הדבר אלא שהיה לפני הנה כי על עון הצלם באה להם הצרה ההיא והלא כמו זר נחשב להעמיד ג' מחלוקת בדבר. ע"כ אמרתי כי מאמר ג' המאמרים אחד הוא ולבא עד תכונת הענין נזכירה לשון מאמר ר' ישמעאל במדרש חזית האומר כי שחת רשתם היתה עון הסעודה והוא מאמר' כי כה אמר השטן בקטרגו על עון הסעודה עד מתי תדבק באומה זו שאינן באים בתשובה שלימה לפניך וכו' והלא קשה כי הלא עוד אכלם בפיהם ומתי נעשתה התשובה לדב' ולומ' כי לא היתי שלימ' אך אין ספק שהוקשה לו קושית רשב"י לתלמידיו

שאם על הסעודה היתה רעתם של שושן יהרגו ושל כל העול' אל יהרגו עכ"א כי אין ספק שעדין לא הטהרו מעון הצלם הכולל כ"א החלו לשוב ממנו והיתה מדה"ד בלתי מקטרג עד אשר נעשתה תועבת הסעודה ואז היה פתחון פה לשטן לקטרג ולומר כי ענין הסעודה מוכיח שלא שבו בתשובה מעון הצלם בשלימות מצד שעל ידי עון הסעודה היה עון הצלם חוזר וניער וזה אמר אינם באים בתשובה שלימה כי עון זה מוכיח על הקודם וממלא הסאה. נמצא לפ"ז גם לר' ישמעאל זה וזה גורם ובזה הטיב אשר דבר בסוף מאמרו ששאל מרע"ה לאליהו אם בדם היא חתומה ואם בטיט היא חתומה כי לא שאל על מה היתה הגזרה כ"א במה היתה חתומה אם בדם שהוא על עון הצלם או אם בטיט שהוא על הנאת חמרם בסעודה והכוונה כי בחטא הסעודה ובאשם הצלם קמו עמדו בב"ד של מעלה לחייבם ולא היה הספק רק על איזה מהם היה החיתו' ע"ד דור המבול שהיה שם זימה וע"א וגזל ולא נחתם גזר דינם אלא על הגזל עם היות עוד עונות גדולים ורעים ממנו ועד"ז כדעת רשב"י האומר שלא נתחייבו כליה אלא על הצלם לא יתכן שלא יזכר ולא יפקד עון הסעודה כי גם שלא נתחייבו עליו הנה עון עצמו אינו נמחק וצריך מירוק ותיקון אך אין דעתו אלא שנחתם גזר דינם על הצלם אך גם עון הסעודה הי' עמו ועורר לוייתו: וכן יורה מחז"ל בגמרא וז"ל ר' פתח להא פיתחא להא פרשת' מהכא ארי נוהם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל. ארי נוהם זה נ"נ ודוב שוקק זה אחשורוש מושל רשע זה המן. על עם דל אלו ישראל שהיו דלים מן המצות ע"כ: וראוי לשים לב מה ענין נ"נ אצל המן ומה היתה נהימת נ"נ אם הוא החרבן יותר מנהימה היה. ועוד מה ענין דוב שוקק אצל אחשורוש שיתיחס אל משול המן על ישראל. אך יאמר כי ב' גופי עבירות השליטו המן על ישראל א' נהימת נ"נ די מאן די לא יפול ויסגוד לצלמא יתרמא לגו אתון נורא יקידתא שעל פחדו ישראל השתחו לצלם וגם היות אחשורוש דוב שוקק שצוה שלוחיו לקבץ את כל העם הנמצאים בשושן הם עם נושע בה' כמז"ל ששוקי עמו ישתקשקון ברחובות להאכילם סעודתו ב' עונות אלו היו סבה להיות מושל המן על עם דל מן המצות להגן. הנה כי ב' עבירות היו אז יחד ביד ישראל: והנה ממוצא דבר מצאנו ראינו טוב טעם לשבח אל צור' היות ב' גואלים ולא הספיק א' כי למה שהיו ב' גופי עבירו' הוצרכו שנים מרדכי ואסתר שזכית כל א' תגין על כ"א מהנה מינה ומינה תסתיים הגאול' ועדיין צריך לשים לב אל איזה מהן מגין כל א' מהגואלים ואחשבה כי מרדכי שהיה צועק בשוקים שלא ילכו אל הסעודה זכיתו יגן עליהם ואסתר על עון הצלם כי מלכה תחת ושתי בת בנו של נבוכדנצר שהחטיאם בצלם. וזה יהיה ענין מאמר הגמ' בשחיטת חולין הלא נר' כי ב' העונות כאחת היו גורמת נזקנו וז"ל מנין להמן מן

התורה דכתיב המן העץ וגו' מנין לאסתר מן התורה דכתיב ואנכי הסתר אסתיר פני וגו' מנין למרדכי מן התורה דכתיב ראש מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא ע"כ. והלא כמו זר נחשבו דבריהם ז"ל כי מה להמן בתורה וגם לא מצא מציאתו רק מיתתו הרעה שהי' על העץ. וגם מה ענינו בפ' בראשית. וגם שאלתו על אסתר מה צורך בהיותה רמוזה ולא עוד אלא שהמן הרמוז בפ' בראשית ואסתר בפ' וילך ומרדכי בפ' כי תשא ולמה זה ישאל על אלה מזולתם אך הנה כונו כי אין ספק כי כל חכם לב יחקור וידרוש כי לא יבצר או' הוא מה שנתחייבו על דבר חמור בעון הצלם קשה לתקן אם לא ע"צ החסד והרחמים או היה על דבר קל כענין ההנות' מסעודת אחשורוש וקל לתקן וחלוקה זו השנית תראה צודקת מהפכת אלהים אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם והרוג בהם כרצונם תחת היותם נתונים להשמיד וכו' ומה גם לתלות את המן ובניו עם היות משנה למלך כ"א היה על צד החסד לבד היה מספיק בתשועת נפשם מיד שונא ואמתת הראשונה יראה מהיות תשועה זו ע"י אשה ושתנשא לאחשורוש וע"י שסיכנה את עצמה לבא אל המלך אשר לא כדת אחרי יודעה כי אחת דתו להמית וכו' ואף כי כשנכנסה לבית הצלמים נסתלקה ממנה שכינה והתחילה צועקת אלי אלי למה עזבתני וגו' כמז"ל כי כל זה יורה היות שם הסתר פנים גדול ולפ"ז ג"כ יקשה כי מהנר' כי ע"י תשועת ישראל יגדל מרדכי תכלית הגדולה ומה גם למשז"ל שהיה מולך על ישראל מלכות שלימה מהנס והלאה ואיך ע"י תיקון עון פלילי בהסתר פנים עד יתחייב כליה לא די ההצלה כ"א גם זכה אל כל הכבוד הזה והוא פליאה:

הנה כונת זה המאמר לשום לפנינו דרך ישכון אור ליישר אורחות כל הדבר הקשה אשר הערנו א' מפלת המן זולת הצלתנו ב' הסתר אסתיר ג' מעלת מרדכי והוא כי ידוע כי לא נפל דבר אחד מדברי הנביאים והכתובים אשר לא כתוב או רמוז בספר התורה כמז"ל במס' תענית בעובדא דר' יוחנן על בריה דרשב"ל על פסוק אולת אדם תסלף דרכו וגו' והנה אין ספק כי לא דבר ריק הוא לרמוז המן בפר' בראשית ואסתר בפ' וילך ומרדכי בכי תשא: אך באמת מן המקום אשר בחר ה' לרמוז כל דבר ודבר מתחתיו יצמח יישוב ותירוץ הקושי הנופל על כל פרט ופרט והענין כי שתים רעות היו ביד ישראל א' עון הסעודה והב' עון הצלם אך ענין הצלם היה לפנים כמאמר רשב"י וע"כ הוצרכו ב' גואלים מרדכי להגן על עון הסעודה ואסתר על עון הצלם כאשר כתבנו והוא במה שכתבנו מהמדרש כי המן יעץ להחטיא את ישראל בסעודת אחשורוש ושהוא גם הוא קבצם ובזה יאמר מה שתראה שלא די שהצילנו הוא יתברך כ"א גם נתלה המן אשר קננו להשמיד הוא כי ממקום שהיינו מתחייבים באה עליו הרעה כי היה ע"י הסעודה ולהיות שהוא

היסב הרעה ההיא שהיא האכילנו אותה כאשר כתבנו ע"כ ראוי שבהנצל אנחנו ילכד הוא וזהו המן העץ וכו' כלו' מה שהיה המן בעץ ולא הספיק מה שאנחנו נמלטנו הוא על כי אשר צויתיך לבלתי אכול ממנו אכלת היא הסעודה שהיה על ידו לכן ראוי הוא יתלה על עץ ומה שתראה מהסתר פנים של אסתר המגינה על עון הצלם הוא ענין ואנכי הסתר וכו' שהוא מה שהיה הסתר אסתיר הוא על כי פנה אל אלהים אחרים שהיה פנייה מה אל הצלם שהיה לפנים בפרהסיא כן גם זה היה הסתר פנים ולא עצמיי רק לפנים ועל דבר מרדכי אמר ראש מר דרור שמה שהיה ראש משלו נתנו לו כי היה להיותו נקי וטהור מכל שני הדברים וגם לא כרע תחת אסיר ע"כ לפניו יכרעו ויפולו הנה מאמר זה הוא יורה כי ב' העונות גברו מנו וזה וזה גרם רעתינו:

ועוד מאמר אחר בגמרא שגם הוא יורה באצבע הדבר הזה שב' עבירות היו אז שמרדכי הוכן להגין על עון הסעודה ואסתר על עון הצלם והוא במס' מגילה וז"ל רבי שמואל בר נחמני פתח לה פיתחא להא פרשתא מהכא תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס תחת הנעצוץ תחת המן הרשע שעשה עצמו עו"ג דכתיב בה בכל הנעצוצים ובכל הנהלולים יעלה ברוש זה מרדכי שנקרא ראש לכל הבשמים שנ' קח לך בשמי' ראש ומתרגמי' מיר' דכיא ותח' הסרפד תחת ושתי הרשעה בת בנו של נ"נ הרשע ששרף רפידת בית אלהינו דכתיב רפידתו זהב יעל' הדס זו אסתר הצדקת שנקראת הדסה שנ' ויהי אומן את הדסה והיה לה' לשם זו מקרא מגלה לאות עולם לא יכרת אלו ימי הפורים ע"כ: וראוי לשים לב כי יראה כוונתו כי תחת המן שהיה גדול ירש גדולתו מרדכי וגם נתן לו בית המן וכן אסתר המליכוה תחת ושתי והלא יקשה כי הלא זה מפורש במגלה ואיך פתח לה להא פתחא ממקום שהוא רמז סגיר חותם צר וגם למה נרמזה ושתי ע"ש אבי אביה ולא היה כהמן שנרמז בדבר הנוגע לעצמו. ועוד מה ענין אומר והיה לה' לשם זו מקרא מגלה וכו' מה ענינו אצל הקודם אם הוא לומר כי מרדכי ואסתר קנו מעלה וגם הוא יתברך היה לו לשם הוא דבר תפל מבלי מלח כי מה לתבן אל הבר ומי יערוך לה'. ועוד או' אלו ימי הפורים היינו מקרא מגלה כי לא תכרת כמז"ל כל הנביאים וכתובים יתבטלו לימות משיחנו חוץ ממקרא מגלה שנ" וזכרם לא יסוף מזרעם. אמנם הנה הוקשה לרשב"י ז"ל קושייתינו והוא למה היו ב' גואלים מרדכי ואסתר ולא הספיק אחד ככל יתר גאולות. עוד הוקשה שנית הלא היא למה בזכר הנס אנו עושים ב' דברים אחד מקרא מגלה וגם שמחה ומשתה ולא היו כימי חנוכה שדבר א' בלבד הוא זכר הנס להדליק את הנרות עכ"א כי היו ב' גופי עבירות א' ע"י המן הרע הוא עון הסעודה שנעשית. ע"י ב' עון הצלם שע"י נ"נ וע"כ הוצרכו ב' גואלים כל אחד להגין על אחד מהם

כי מהמקרא ההוא ימצא כתוב היות ב' גואלים על ב' גופי עבירות ומי היה על זו ומי על זו וז"א תחת המן הוא אשר הזמינם והחטיאם בסעודה כמדובר הנקרא נעצוץ יעלה ברוש הוא מרדכי להגין על מעשה המן וזהו תחת וגומר יעלה ברוש שהוא טהור כראש הבשמים אשר חלאת טינופת הסעודה לא בא אל קרבו ותחת בת נ"נ הוא אשר החטיאנו בעון הצל' תעלה הדסה במקומ' להגין על מעשה נ"נ זקינ' ובזה באה תשובת הדבר הב' גם הוא כי הוצרכו ב' מיני זכר הנס א' על הנוגע אליו יתברך הוא עון הצלם שעשה נ"נ להגדיל שמו בעולם והיה בדבר חלול ה' ח"ו כמפורש אצלנו במקומו עתה והיה לד' לשם זו מקרא מגלה כי קריאתה זו הילילה הוא פרסום שמו יתברך הפך כוונת הצלם ועל תקון הסעודה לעולם לא יכרת. אלו ימי פורים ימי הסעודה משתה ושמחה תמורת הסעודה ההיא. הנה כי גם מאמר זה מורה כי ב' גואלים היו כנגד ב' גופי עבירות. וכן אחשוב בכונת מאמר מדרש חזית וז"ל א"ר ברכיה הקב"ה כתב גאול' ישראל בתורה דכתיב וכי תשיג יד גר ותושב עמך וגו' יד גר ותושב זה המן שנתגדל ונתעשר והשיגה ידו לשקול י' אלפים ככר כסף ונקרא גר שהוא מזרעו של עמלק והיה תושב במדי ופרס ומך אחיך עמו אלו ישראל שהיו דלים ומכין ונמכר לגר תושב שמכרם אחשורוש להמן להשמיד וגו' או לעקר משפחת גר שעשה עצמו ע"ג הה"ד כורעים ומשתחוים להמן אחרי נמכר גאולה תהיה לו שגאלם הקב"ה מידו והצילם מגזרתו ופדאם א' מאחיו יגאלנו זה מרדכי דכתיב בו ורצוי לרוב אחיו או דודו או בן דודו יגאלנו זו אסתר שהיא בת דודו ונגאלו ישראל על ידה ע"כ. וראוי להעיר מה ענין אומר לפ"ז עמך וגם אומר עמו ולא אמר וכי תשיג יד גר תושב ומך אחיך ונמכר לו. וגם אומר או לעקר וגו' שנראה שנמכר פעמים ולא היה כי אם פעם אחד. ועוד אומר שגאל' הקב"ה מידו והצילם מגזרתו ופדאם שיראה דבר אחד שנוי ומשולש: ועוד שאחר אומר שהב"ה פדאם איך יצטרך אל אחד מאחיו. ועוד אומר או דודו או בן דודו זו אסתר שהיא בת דודו שא"כ היל"ל בן דודו יגאלנו למה הוזכר דודו שהיא מרדכי עצמו: אך הנה הוקשה לו בכתוב אומר מה שתשיג יד הגר כי באומר כי ימוך אחיך ונמכר לגר תושב ידוע שהשיגה יד הקונ'. וכן אומר ומך אחיך עמו בכלל כי ימוך הוא: ועוד לענין הדין מה יתן ומה יוסיף היותו גר או תושב אחר היותו עו"ג וא"כ למה אמר גר ותושב וגם אומר עמך ואומר עמו שהוא מיותר כן אומר עמך פעם שנית וכן אחרי אומר אחד מאחיו יגאלנו למה אמר או דודו וגו' כי בכלל מאתים מנה. וכן בכלל זה היה ג"כ אומר או משאר בשרו. ע"כ גזר אומר כי הוא רמז אל העתיד והוא אותו הגלות היה ממדי ומי נתן כח להמן שהוא גר בארץ למשול בנו כי אינו גלות אדום לזה אמר כי להיות שכח אדום הוא למשול בנו בהיותינו דלים מן המצות כי הוא רצועת

לקותנו כמ"ש והיה כאשר תריד וכו' ע"כ עם היותו גר במדי המושל בנו יכול למשול בנו להיותו עמנו כי היינו בלתי כשרי' כברכ' יצחק כאומר ויהי' כאשר תריד כמאמ' המתרגם כד יעברון בנוהי על פתגמי אורייתא וכו' ע"כ בכל מקום שימצ' עמנו גוברת ידו עלינו וזהו וכי תשיג וכו' זה המן שנתגדל וכו' גר מזרעו של עמלק והיה תושב במדי לומר שידו משגת וגוברת להיותו עמנו עם שהוא גר במדי שהיא בעל הגלות למה שהוא גר מזרעו של עמלק שהוא שוט תוכחתנו. ועוד טעם אחר והוא כי ימוך אחיך עמו כי מה שנתרוששנו מן המצות היה להיותנו עמו כי הוא הוליכם לסעודת אחשורוש והחטיאם וזהו ומך אחיך עמו ע"כ ונמכר לגר תושב כי גברה ידו עלינו משתי הבחינות אחר עם מה שעשה עמך הוא עון הסעודה שהוא האכילך וז"א ונמכר לגר תושב עמך וג"כ מטעם אחר והוא בבחינת הע"ג הוא הצלם ועל כן נמכרנו לעקר משפחת גר הוא המן שעש' עצמו ע"ג מעין הצל' וזהו או לעקר וכו' שהוא ע"ג כנודע וע"כ לא אמר ולעקר שהיה נרא' שהיו שני קונים אך הוא קונה אחד משתי בחינות שעל כל אחד היינו חייבים או מזו או מזו כי נמכרנו להמן אשר בידו ב' בחינות אחד עון הסעודה שהיה על ידו שנית על עון הצלם שהיא בחינת ע"ג ע"כ שלט בנו מי שעשה עצמי ע"ג נמצאת המכירה על שני גופי עבירות והנה תחלה גאלם הקב"ה מידו וע"י מה שתלו אותו מיד בחדש ניסן ואחרי מותו עדין היה אפשר שלא ישיבו ספרי האף כי כתב אשר נכתב וכו' אין להשיב וזהו והצילם מגזרתו ואח"כ פדאם בדם חללים רבים שנתן תחתיהם לסוף השנה ביום אשר שברו אויבי היהודים למשול בהם ושמא תאמר הלא אין הקב"ה וותרן ואיך נימוחו שני גופי העבירות לז"א שנשאו אותם ב' גואלים להגין זכותם באשר החזיקו להשיב את ישראל בתשובה כי על עון הסעודה אחד מאחיו הוא מרדכי יגאלנו על מה שחטאו אחיו בני שושן ועל עון הצלם או דודו הוא מרדכי היה מספיק או בן דודו של גואל היא אסתר ולמה הוצרך הוא ג"כ הלא הוא או משאר בשרו שהוא להיותם שאר בשר כי אין שאר אלא אשה והיה צריך יהיה שאר בשרו לכפר בעד שאול כאשר נבאר בס"ד והוא לבל יהיה עכוב אל הגואלים להגן ע"ד היות גרמת הנזק משאול זקנם שהוא גרם ביאת המן לעולם כאשר נבאר שהוצרך היות התיקון ע"י אשה ולהיות כי אין הבחירה נמנעת אמר או השיגה ידו של ישראל לשוב ונגאל מעצמו:

והנה מכל אלה מצאנו ראינו טוב טעם ודעת תחת מה העמיד לנו הוא יתברך ב' גואלים כי היה איש על דגלו לכפר בעד עונות ישראל איש איש על עבודתו ועל משאו כמדובר אך עדין אנו צריכים לדרוש ולתור תחת מה עשה ה' ככה לבלתי נתון כח ביד מרדכי לכפר גם על שניהם כי נקי היה מכל אחד מהם וצדיק גמור היה ולמה נתייחד מרדכי על

עון הסעודה ואסתר על עון הצלם. ועוד כי גם שהוצרכו שנים למה היו אחד זכר ואחד נקבה ולא היו כלם אנשים ועוד מה פשעה ומה חטאתה של אסתר שנח שבט הרשע על גורלה שנשאת לאחשורוש ומה גם שתראה גאולתה כמצוה הבאה בעבירה. ועוד למה הוצרכה להסתכן שהערת למות נפשה לבא אל המלך אשר לא כדת בהיות שאחת דתה להמית אשר לא יקרא ויבא ומה גם עתה כי עון הצלם היה לפנים ונצטערה היא יותר ממרדכי אשר היה על דבר המשתה:

אמנם הנה כתבנו כי ב' רעות היו לנו עון הצלם ועון הסעודה וכלי הנותן נקמות לנו על שתיהן היה המן כי הוא פרש רשת לרגלינו בסעוד' וגם הוא היה לו ע"ג בחיקו מעין עון הצלם ע"כ קרבו פקודת ב' העונות להיות מאתו ובידו האחד על כי המכשלה ההיא תחת ידו ועון הצלם כי מצא מין את מינו וניער וגם כי לולי על השנות עון הסעודה לא נפקד אז עון הצלם כי הלא היתה תשובה מה ביד ישראל אלא שע"י עון הסעודה היו קטרוג השטן לומר כי אין באים בתשובה שלימה לפניו יתברך על הצלם כמו שהוכחנו למעלה מלשון המדרש נמצא היה עון הסעודה מעורר שנאת עון הצלם: ונבא אל הענין הוא כי אחר אשר הודיע ה' אותנו את כל זאת כי ע"י עון הסעודה נתגלגלה פקודת עון הצלם ושגם עון הסעודה הוא היה עושה נמצא כי אל כל זה סיבה ראשונה שאול בחיר ה' כי לולא הוא הותיר את אגג מלך עמלק חי לילה אחת כמעט כסדום היו להאביד שריד אך בלילה ההוא כאשר שכב שם נזדמנה לו שפחה ויבא אליה ותהר לו ותלד את אבי אבות המן הרע ההוא נמצאת המכשלה הזאת תחת יד שאול כי הוא היסב ביאת המן לעולם ע"כ היתה עצתו יתברך לומר הנה מב' גופי עבירות שביד בני הנה עון הסעודה אין כמרדכי לתקנו כי הלא הוא היה מכריז ואומר שלא ילכו אל המשתה כי רע עליו המעשה כמשז"ל והוא לבדו קדש שם שמים בדבר ההוא ע"כ מי כמוהו מכפר בעד העון ההוא וכן ע"ד הצלם הוא היה בזמן ההוא עם גלות נ"נ והיה טהור אך הנה יותש כחו לישא ב' עונות על שכמו להגן על ישראל אחר כי קולר הכל היה על בית אביו הוא שאול שעל ידו בא המן לעולם ע"כ צריך גואל אחר יהיה בעזרו כי טובים השנים כי היכי דלמטייה לכל א' שיבא מכשורא וכל אחד יגן על אחד ותהי עצת קדוש ישראל יהיה הגואל השני אשה לתקן אשמות שאול הגורם למען יהיה מדה כנגד מדה כי הוא היסב תזדקק לאגג אשה יטיל בה זוהמ' להוציא ממנה חלאת טומאתי בה ע"כ מזרעו תזדקק אשה לאחשורוש וישליך בה זוהמ' וכאשר נסתכנו ישראל ע"י מה שגלגל להביא את המן כן תסתכן היא ותערה למות נפשה להצילם וע"כ היתה מלכה כמוהו שהחביאה עצמה בל יקחוה למלך כשאול שנחבא אל הכלים כאשר נבאר בכונת הכתובים הבאים

בס"ד. ובזה נבא אל ביאור הכתוב אשר אנו בו והוא בשום שכל והבין בקושית רז"ל קרי ליה יהודי וקרי ליה ימיני זולת אשר כתבנו לעיל והנה בשם הרמ"ע שמעתי שהכתוב בא ויתן טעם אל הקרא יהודי באומרו אשר הגלה וכו' עם יכניה מלך יהודה כלומר שע"כ נקרא יהודי שהגלה עם מלך יהודה ועדיין קשה כי אעיקרא דדינא פירכא יאמר מתחלה איש ימיני ולא ישנה תוארו שיצטרך אח"כ לתת טעם לדבר. אך יתכן לפי דרכנו קרוב לזה בתת טעם אל שינוי התואר והוא כי על היותו מגלות יהודה כאומר אח"כ אשר הגלה וכו' נקרא יהודי ועניין הכתוב הוא אשר כתבנו והוא כאשר ידענו כי כל סתם אנשים או איש שבמקרא הוא רשום צדיק כמשז"ל על אמרם שהמרגלים שנאמר בהם כלם אנשים צדיקים היו באותה שעה והענין איש יהודי כלומר איש צדיק היה בהקרא יהודי שהוא בגלות יהודה ע"י נ"נ שלא חטא בצלמו וגם היה איש בשושן הבירה איש רשום וצדיק שלא חטא בסעודה שהוא עון שושן באופן שהוא היה הראוי לגאול את ישראל ע"י זכותו על שתי עבירות אלו וזהו איש יהודי על האחד ועל הב' היה בשושן כי גם שם היה איש רשום וצדיק נקי מעון שושן אך לעומת זה סוף יחוסו היא בן קיש אבי שאול כלומר כי להיותו בן קיש קולר עון כל רעת המן תלוי על בית אביו ועליו לתקנו ובכן איך זכות מרדכי יגן על הכל ויש לו חלק מצד בית אביו והוא כחבוש בצד מה ואיך יתיר גם את זולתו וזה אומרו בן קיש ואם נאמר נבקש זולתו אין כמוהו כי זה נוסף על היותו נקי מב' עבירות אלו הוא איש ימיני נכון להפיל את עמלק בידיו כי אין עמלק נופל כ"א ביד בני בניה של רחל כי הלא יסחבום צעירי הצאן וזהו איש ימיני ע"כ ראה הוא יתבר' ותיקן הכל כאשר יבא כי ויהי אומן את הדסה וכו' והנה תחלה הוצרך הכתוב לבאר לנו ג' דברים אחד על איזה זמן נקרא איש יהודי בהיותו איש ימיני ב' איך היה איש צדיק מעון הצלם ג' איך תיקן הוא יתברך שתהיה הגאולה מפאת מרדכי ותהיה ארוכה ומרפא על גרמת בית אביו ועל האחד אמר אשר הגלה וכו' כלומר אשר אמרנו שהוא יהודי הוא בהיות אשר הגלה עם יכני' מלך יהודה ואשר אמרנו שהיה אז צדיק על עון הצלם הוא אשר הגלה נ"נ וכז' והוא כמשז"ל כי ב' פעמים הגלה אחד עם יכניה ב' אשר הגלה נ"נ בזמן החורבן וראוי לדעת למה הודיענו שהגלה ב' פעמים אך הוא להורות אשר הוא טהור מעון הצלם והוא כי הצלם היה בגלו' הב' שנתי' אחר החורבן כמשז"ל ובזה יאמר אשר הגלה עם יכניה בגלות האחד שאז היו כלם צדיקים החרש והמסגר וגו' הוא בהווייתו אשר הגלה נ"נ אח"כ כי כצדקתו בגלות יכניה היה בגלות נ"נ בזמן הצלם כי לא חטא בו באופן שגם הוא ראוי להגין על זה אך מה נעשה להיותו בן קיש שקולר עון הסעודה והתעוררות עון הצלם היה על צואר בית אביו ע"כ יתוקן

במה שויהי אומן את הדסה וגו' שהיא תעזרנו כי תשא עון הצלם כי סיבב הוא יתברך שותלקח אסתר אל המלך ותמלוך עם שהטמינה עצמה מעין שאול במולכו וסבלה עון בית אביה ותכפר עליו באופן שלא עיכב גרמת הנזק מלהגן זכות שניהם ככל הכתוב לעיל. עוד תירצו רז"ל על הקרא יהודי שהוא על היות דוד הע"ה סיבת הולד' מרדכי כי אלו הרג דוד את שמעי כמאמר אבישי לא היה מוליד את מי שהוליד את מרדכי נמצא שדוד שהיה מיהודה גרם הויית מרדכי על כן נקרא יהודי על שמו ואפשר כי גם זה אינו חסר מן הספר והוא כי גם שיאיר היה אביו של מרדכי לא היה יאיר בן לשמעי כי יותר על שלשה דורות היה משמעי למרדכי אך אין ספק כי או' בן שמעי בן קיש נא' לידרש והוא כי הנה שאול היה סיבה שיולד המן ויחייב את ישראל ע"י סעודה ודוד היה סבה שיולד המושיע אותנו מהצרה ההיא כאמור וז"א איש יהודי כלומר מתייחס ליהודה שע"י כן היה בשושן שאלמלא מי שנרמז במלת יהודי לא היה זה בשושן ואיך היה זה ואיך יקרא יהודי לז"א ושמו וגו' בן שמעי כלו' שבהיותו מזרע שמעי ראוי יקרא יהודי כי מיהודה היה אשר הניח את שמעי חי וש"ת היחוייב יהיה הגואל מרדכי שע"כ הניח דוד את שמעי לזה נתן ב' טעמים אחד כי גם הוא מזרע קיש כלומר ויבא הבא מקיש ויתקן אשר עוות בן קיש הוא שאול. שנית שהוא איש ימיני דומה לבנימין שלא השתחוה לעשו כי זאת היתה תשובתו של עבדי המלך על שלא השתחו' להמן כי בן בנימן היה כמשז"ל ואמר יחס היותו איש ימיני בב' גליות שלא כרע ולא השתחוה לזולת אלהי ישראל וזהו אשר הגלה וגו' לו' שהיה איש ימיני שומר יחוסו בגלות יכניה ובגלות נבוכדנצר בחורבן וזהו אשר הגלה נבוכדנצר כמשז"ל כי גם אז שמר יחוסו ולא השתחו' לצלם וש"ת אדרב' להיותו מקיש לא יעצר כח להגן על מה שקלקל זקנו לז"א ויהי אומן וגו' והוא כי יש לו עזר כנגדו הוא זכות אסתר גם היא כי ע"כ תצטרף עמו אסתר וזהו ויהי אומן וגומר ויבואו שניהם כאחד על הב' הדברים שגרמו הרע' כנ"ל: או ע"ד זה איש יהודי היה לבדו בשושן הבירה כי השאר לא שמרו יהודותם ולמה יקרא יהודי ולא נאמר איש צדיק על שהוא בן שמעי שהצילו דוד מיהודה והוכרח היות זה על שהוא בן קיש וצריך מי שיתקן עוותתו מזרעו אך הוא איש ימיני כי מצד אחד הוא איש וצריך תהי' אשה להיות מקביל אל מעשה שאול כנ"ל שסבב יטיל אגג זוהמ' בשפחה שנזדווג לו ויצא העגל ההוא הוא המן שע"כ ראוי אשה מזרעו יטיל בה אחשורוש זוהמ' ומצד אחר הוא ימיני מתדמה לבנימין אשר לא השתחו' לעשו ושמר יחוסו זה כאשר הגל' בגלות יכניה וכאשר שנית הגל' נ"נ בחרבן שהיה אז עון הצלם הוא הי' ימיני שלא כרע

ולא השתחו' וא"כ אין כמהו להגין על עון הצלם ע"כ ויהי אומן את הדס' וכו' ותלקח לאחשורוש לאשה ותגאל גם היא כמדובר:

פסוק ז

ראוי לשום לב למה הודיע הכתוב אותנו את כל זאת שהיה הוא אומן אותה ושהדס' היא אסתר וכן אומר בת דודו שאם הוא שלקחה לו לבת למה נאמר שני פעמים ולא עוד אלא שתחלה מחליט הדבר יותר באומר בת דודו ואח"כ אינו אומר אלא לקחה לו לבת וגם למה הודיענו כי אין לה אב ואם וגם או' ובמות אביה ואמה הוא מיותר והיה די שיאמר כי אין לה אב ואם לקחה וגומר. אך הנה כל השומע אשר לא ידע עצת קדוש ישראל יתחמץ לבבו באומר מה זה היה הלקח אסתר אל המלך וימליכה תחת ושתי כי הלא לא ימנע מחלוקה או היתה צדקת או לאו אם אמרנו כי צדקת היתה זכותה וזכות ישראל הגיעוה למלכות להחיות את ישראל לפלטה גדולה הלא לזאת יחרד כל לב כי הלא תדמה למצוה הבאה בעבירה כי תנשא לאחשורוש ומלכותה היא לה אליה וקוץ בה ומה גם אם ישקיף איש אל אשר עשה אלהים לפרעה ולאבימלך על דבר שרי ואלו גם אסתר צדקת היתה איה כל נפלאתיו אשר עשה עם שרה ולמה לא עשם לאסתר לבל ינוח שבט הרשע על גורל הצדקת ואם אמרנו כי לא צדקת היתי' והראיה כי על כן לא נעלמה מעיני העם כי אם לא יאמרו כדבר הזה איך נחפשה ותמצא נערה יתומה מבני הגולה או איך החשיבוה לקחתה בתוך המקובצות אם לא כי לא היתה כבודה בת מלך פנימה בירכתי ביתה כי אם היתה מפרסמת יופיה וטוב מראיה לעיני כל עובר עד ראו אותה שרי המלך ויהללו אותה אליו ותוקח האשה בית המלך מה גם עתה כי המלך היה משמיע דת ע"י כרוז והיו מתקבצות אל יד הגי והיא בשמעה בא בתוך הבאו' וא"כ איפה לא בצדקתה עשתה כך ללכת להנשא לאחשורוש ואם כה נאמר הלא כמו זר נחשב העשות נס על ידה דלא עביד קב"ה ניסא לשקרי. אמנם הנה אין ספק כי מאשר הראנו יתברך את כל הגדולות אשר עשה אלהים על ידה כלנו חייבים להודות כי צדקת גמורה היא ומה גם אשר השליטה ה' במלכות הרב ההוא ואשר מצאנו ראינו את כל אשר עשה אלהים לפרעה ולאבימלך על דבר שרי ולא עשה כן לאסתר בל תפול בגורל לאחשורוש ומה גם לפי מרז"ל כי גם אסתר היתה אשת מרדכי אפילו בהיותה בית המלך שהוא ממש ענין שרה אמנו אך זה אחשוב כיוונו רז"ל בנוע' מליצת' באומרם למה מלכה על קכ"ז מדינה אלא תבא אסתר בת בתה של שרה שחיתה קכ"ז שנה ותמלוך על קכ"ז מדינות והלא יראו דברי צחות בעלמא אך אני לא כן אדמה בפי קדושים כרז"ל אך הוא בשום לב האם לא היתה לשרה בת זולת אסתר תהי לה כן הלא כל בנות ישראל בנותיה הן ואיך יאמר בת בתה של שרה וגם מה

ענין מלכות אצל השנים. אך הוא כי הוקשה להם איך אשר עשה נסים לשרה בל תטיל בה זוהמה ולא עשה כן גם לאסתר כי ע"כ ישפטוה משפט נשים בלתי כשרות שאינה צדקת וכשרה שיעשה לה נס על הדבר כמוה על כן אמרו ראו נא כי בת לשרה תסייחס כי צדקת היתה והראיה כי לא על חנם השליטה ה' על קכ"ז מדינו' כמנין שנות שרה אם לא לדמותה אליה והוא הטעם שכתבנו דלא עביד קב"ה ניסא לשקרי להמליכה שלא בטבע בהיות רמז ממשלתה כמספר שנות שרה שממנה היתה לנו הקושיא אם לא לרמוז כי זאת אל שרה תדמה כי כך היתה זאת בהזדקק לאחשורוש כשרה שלא נטמאה כי כאשר מה שלא שלטו בשרה היה לישועת ישראל כמרז"ל שבזכות שרה שגדרה עצמה מן הערוה זכו כל הנשים במצרים לגדור עצמן שהוא אחד מן הדברים שנגאלו עליהם ישראל כמשז"ל שזהו גן נעול וגומר כן מה שנלקחה אסתר היה לישועת ישראל והוא מן הטעם שכתבנו על דבר שאול וזהו בת שרה כלומר לבת לשרה תתייחס עם היות בה הפך ענינה כי זה לעומת זה שוין לטובה כי לא מהעדר כשרון היה זה לה ולהכריח הדבר בא הכתוב לומר הביטה וראה כי צדקת היתה ומה' יצא הדבר כי הלא אשר הוא איש יהודי צדיק גדול כמדובר היה אומן את הדסה ומה גם במה שאמרז"ל שנקרא הדסה על שהיתה צדקת כי הצדיקים נקראים הדסים כמד"א והוא עומד בין ההדסים יאמר כי הנה כשהצדיק מגדל את מי שאינו צדיק מצד עצמו יועיל לו לעשותו צדיק כ"ש כשמגדל ומיישר את מי שהוא צדיק מצד עצמו שע"י תרבותו יכפל חסידות המתגדל עמו וזהו ויהי אומן את הדסה כי להיות הוא האומן וגם היא הדסה צדקת מצד עצמה ודאי שהוכפל כשרותה ואחשוב בתוא' זה בהזכיר מז"ל למה נקרא' אסתר כי הגוי' היו קוראים אות' כך בית המלך על שם אסתהר ובזה נאמר שאפשר שנקרא' הדסה הוא תואר אל הצדקות בבחינת ההתמדה והוא כי הנה דרך אילנות שהם רעננים רק בקיץ אך לא בחורף אך ההדס רטוב ודשן בקיץ ובחורף ובזה יאמר ראה נא צדקת אסתר כי לא בלבד באמנה את מרדכי היתה באיביה וכשרותה כ"א היתה הדסה כהדס הזה שגם בחורף הוא רענן באופן שהיא אסתר לומר שגם בהקרא אסתר על שם אסתהר שהוא אחרי הנשאה לאחשורוש שהוא כימי החורף אל האילן ריחה לא נמר כי גם אז בת דודו תקרא דומה אליו וש"ת היתכן כי לא גבה לבה במלכות לבעוט בכשרון אל תתמה כי הלא אין לה אב ואם וגדלה בהכנעה והוא מה שדרכנו לפרש על כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר שהוא כי המתחיל כשרותו בעוני ובהכנעה גם כי יעשיר לא יבעוט כן יאמר כי אין לה אב ואם והיחל כשרונה בהכנעה ע"כ קיימה מעושר וש"ת מה תשיב על תוכחתנו לומר אלו היתה כבודה בת מלך פנימה איך נתפרסם יופיה לז"א דע איפה

כי הנה לסבת היותה נערה יפת תואר וטובת מראה ע"כ חש מרדכי פן תגלה ותראה יופיה ויחמדוה ע"כ מיד במות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת בל תהא יצאנית חלילה פן תאחז וש"ת א"כ איפה איך הכירו יפיה ויקחוה אך אין זה כ"א בהשמע דבר המלך ודתו ויתקבצו נערות הראויות ע"י פקודי המלך שמעה אזנה ותלך גם היא בתוך הבאות להראות את יפיה כי ראתה כי ראויה היא ותיטב בעיניהם או הראות עצמה אל פקידי המלך שאל"כ מאין ולאין ראו אותה שרי המלך ותוקח בית המלך וא"כ איפה לקחה מדת כשרונה שהמציאה עצמה לשכב את אחשורש ומה גם לרז"ל האומרי' כי אשת חיקו של מרדכי היתה ע"כ אמר הנה בהשמע דבר המלך ודתו וגם בהקבץ נערות וכו' שכלן נקצבו באו לא כאלה חלק אסתר חלילה כי לא באה כ"א ותלקח בחזקה ממקום כבודה כי מה' יצא להם דרך לדעת יופיה ולא עוד כ"א שבכל הנערות שהיו נקבצות אל יד הגי היו בספק ולא אחד בהן יתנו לב לומר זו ראויה למלך כ"א באסתר וזה מורה באצבע לשון הכתוב שבכל הנערות הוא אומר ובהקבץ נערות אל שושן הבירה אל יד הגי ולא נאמר בהן אל בית המלך אל יד הגי כאשר נאמר באסתר ותלקח אסתר אל בית המלך אל יד הגי אך הוא כי כל הנערות היו בספק אך זו מאז ותלקח אל בית המלך לקחו אותה בכוונה כי היא אל בית המלך באומרם כי אותה ראוי ראויה אל המלך ע"ד מז"ל על ויהללו אותה אל פרעה שאמרו זו ראויה למלך אלא שניתנה אל יד הגי לתת תמרוקיה להכינה לבא אל המלך:

פסוק ט

לבא אל ביאור ענין הכתוב וב' כתובים הבאים אחריו נעיר תחלה אומרו ותשא חסד לפניו שאם הוא שעשה עמה חסד שמיהר לה תמרוקים ומנות היל"ל ותשא חסד מלפניו או ויעש עמה חסד. ב' אומר לתת לה ב' פעמים והיה די באחרון. ג' מה ענין וישנה ואת נערותיה לטוב אם הוא שנתן לה מנות ונערות הראויות ולא עשה כן לשאר הוא כפול שהרי נאמר וגם מי לא ידע שהוא לטוב וגם למה נאמר בלשון זה ולא נאמר אשר היטיב עמה בפי' וגם אומר בית הנשים הוא מיותר ועוד כי סמוך אל פסוק זה היה ראוי יאמר ובהגיע תר נערה ונערה וכו' כי אומר לא הגידה אסתר וכו' ופסוק ובכל יום ויום מרדכי מתהלך וכו' הם בתוך הדבקים שלא במקומם. אמנם אמר ראה גם ראה כי מה' היתה לה המלוכה ולא בטבע רק ליעשות דבר גדול על ידה כי מגלגלין זכות ע"י זכאית כי הלא נוראת הפליא חסדו לה הוא יתב' בב' דברים גדולים זה למעלה מזה האחד מתייחס אל הגוף להעלותה במעלות המלכות והב' המתייחס אל הנפש הוא לעבוד את ה' ולדבקה בו בל תמוט מעבודתו יתברך עודנה בקרב העו"ג כי הוא דבר

גדול מאד ועל הב' הדברי' אמר. על האחד ותיטב הנערה בעיניו. ועל הב' אמר ותשא חסד לפניו ופירש ואמר מה שנמשך ממה שותיטב הנערה בעיניו הוא כי אמר בלבו אין כמוה ראויה למלך והיא בודאי אשר תמלוך תחת ושתי וע"כ ויבהל את תמרוקיה ואת מנותיה מש"כ לזולתה לתת להן מנות כ"א תמרוקיהן בלבד כי מעתה נתן אל לבו כי זו תמלוך ומעתה החל לנהוג בה טכסיסי מלוכה עם שעדיין לא המליכוה עד שנת ז' למלכותו כאשר נבאר בסמוך בסייעתא דשמיא ועל אומרו ותשא חסד לפניו שהוא שנשאה מאתו יתברך כח מדת חסד לפני הגי והוא כי הן האמת כי הלא קשה לפני שר משרי מלך עבור רצון המלך לבטל דתו לקיים דת עבד מלך ולשים לאל דת המלך בביתו ובחומותיו והיא כענין דניאל ע"י המלצר שע"כ הוצרך הוא יתברך לתת לדניאל לחסד ולרחמים לפני שר הסריסים לבא לקיים דת דניאל אשר לא כדת המלך ועד"ז יאמר פה נשאה חסד מאתו יתברך לפני הגי והוא לקיי' תורת ה' אשר לא תתגאל אסתר בקרב בנות ע"ג ההם בית הנשים וזה בב' דברים. אחד בפנה גדולה שבתורת ה' היא שבת קודש. ב' בשאר דברי הדת. ועל הא' אמר ואת ז' הנערות וגו' כי מלבד שאפשר לא ניתנו ז' נערות לכל שאר נערות שנקבצו אל יד הגי גם זולת זה נדקדק אומר הנערות בה"א הידיעה והראוי יאמר וז' נערות ראויות וגו' וגם מלת ראויות מיותר' אך הוא כי הפליא הוא יתברך חסדו לה שמכל בית המלך לא ניתנו לה רק הנערות הראויות לתת לה אשר תוכל בהן להתנהג כדת משה וישראל ויהיו לבן עמה לעשות כן ולא תהיינה מורת רוח לגלות כי בדת המלך געלה נפשה וא' על קיום שבת והוא מז"ל בגמרא כי היתה מונה בהן ימי השבת ופרש"י שאחת משמשת בכל יום ובהגיע יום המיוחדת ליום הז' ידעה שהוא שבת לקדשו ועל יתר מצות אמר וישנה ואת נערותיה וגו' והוא מז"ל על פ' גלתה יהודה אין גלות כגלות יהודה כי כל הגוים מעם אל עם אחר לא ירגישו צער כי תתערב דעת אלו עם אלו במאכל' ובמשתיה' וכל ענין אך ישראל הם מובדלים מהם במאכלם ובשבתותיה' ובבישוליהם וכמה דברים כיוצא בהם שעליהם הם שנואי גוים עד אין קץ והן אלה היו דברי המן למלך באומרו ודתיהם שונות וגוי כאשר יבוא והנה בהיות אסתר בית הנשים ביד הגי טרם תלקח בית המלכות כשהמליכוה תחת ושתי הלא אם תשנה במאכלה ובכל ענייני הדת הלא תמאס בעיניהן בהעדר התערבות דעתה עמהן ומתוך כך תגלה הדבר ויגעלו בה עכ"א כי זה חסדו יתברך שנשאה חסד מאתו כי וישנה מכל יתר נשים שבבית הנשים וגם את נערותי' ואצ"ל שלא מאסו בה על העדר התערבות דעתה בכל פרטי הדת כ"א אדרבה היה לטוב מהיותה יותר חשובה בעיניהן וזהו לטוב בית הנשים כי גם בהיותה בית הנשים שהיו אתה שם ואליה יחשבו רע נהפוך היה כי

היה שנוייהן לטוב בית הנשים וש"ת כי מה שהיה לה השנוי לטוב הוא כי לא נודע כי מישראל היא האמללים ונבזים בעיניהם כי אלו ידעו אדרבה היתה לבוז בעיניהם כי ע"כ עשתה בחכמה שלא הגידה את עמה ואת מולדתה לבל יבזוה שכנותיה והגי סריסה לז"א לא כן הדבר כ"א מה שלא הגידה אסתר את עמה וגומר לא מפני הכבוד שלא תהיה לבוז בעיניהן כי אם על כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד שאל"כ גם כי היתה מגדת את עמה ואת מולדתה יכבדוה עם עז באשר ה' אתה ותשא חסד לפניו מאתו יתב' כאמור. וא"ת איך אפשר יצוה עליה מרדכי אשר לא תגיד והלא אדרבה היה בכל יום מתהלך לפני חצר בית הנשים ולמה היה עושה כן אם לא למען יודע כי קרובתו היא אסתר ויעלוהו לגדולה לז"א לא כן הוא כי מה שמרדכי מתהלך בכל יום לפני חצר וגו' לא היה רק לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה כאשר יבא ביאורו בס"ד. ובגמרא וישנה וגו' רב אמר שהאכילה מאכל יהודית ושמואל אמר כותלי דחזירי ורבי יוחנן אמר שהאכילה זרעונים ע"כ. והנה סדר מחלוקתם הוא כי לרב אכלה מאכל יהודית לגמרי ולשמואל מאכל גוים גם כותלי דחזירי ורבי יוחנן הטיל פשרה שלא אכלה בפרהסיא מאכל יהודית אך עשתה בערמה להסתיר דבר והאכילה זרעונים. והנה שלשתן אחשוב שג"ש דרשו כדרך רוב דרכי האגד' לבקי בהם והוא כי רב דרש נאמר כאן לטוב ולהלן הוא אומר כי לקח טוב שהיה מאכל ע"פ התורה ושמואל דדרש מהפסוק ובתים מלאים כל טוב שהוא כמז"ל כותלי דחזירי ורבי יוחנן דרש מפסוק נראה מראיהם טוב האמור אצל זרעונים שבדניאל וחבריו והלא כמו זר נחשב דעת שמואל שדרש כותלי דחזירי ומה גם לפרש"י שאכלה בשר חזיר לא אנוסה היתה הפך דעת התורה כי הלא יקשה או' לטוב כי הלא כמו זר נחשב יאמר הכתוב לרע טוב. אך אחשוב לדעתי כונת הכתוב וישנה לאכול דבר אסור אל תתמה כי היא לטוב בשביל טוב המעותד ליעשות על ידה שהוא פקוח כל נפשות בני ישראל. ומה שצוה עליה מרדכי אשר לא תגיד את עמה וגו' אחשבה כי הלא לא יבצר ממנו מזימה תת אל לבו לאמר מה זאת עשה אלהי' ב' הפכים באשה אחת כי נתנה עליון תצלח למלוכה גדולה עד מאד ולעומ' זה השפל השפיל' שאת אחשורוש תשכ' גם מרדכי ידע את כל אשר נעשה כי הי' ישראל באוכלי שלחן המלך לחם רשע שתו יין נסיכם כי ע"כ היה צועק מר על היהודים אשר בשושן לבלתי בא אל שלחן המלך כי מרה תהיה באחרונה וע"כ בהלקח אסתר אל בית המלך אין ספק נתן אל לבו לאמר אין זה כ"א גזרה עומדת ח"ו על ישראל ומה' יצא לעת כזאת תגיע אסתר למלכות למען תוכל לרפא להם גם ראה כי לא על חנם נלקחה משבט בנימין מזרע שאול כמשז"ל בגמרא כי בזכות צניעות שאול שאת דבר המלוכה לא הגיד זכה לצאת ממנו

אסתר שלא הגידה את עמה וגו' ע"כ לא יבצר ממנו לחשוב מחשבות אולי בהצטער על עון בית אביה שגרם ביאת המן לעולם על אשר השאיר את אגג לילה אחת יקחהו אופל לשכב את אשה להוליד המוליד את המן המאכילנו לחם אוני' להאבידנו באופן אמר בלבו או תסתכן ותמות בעת צרה לכפר בעד אביה או על ידה תהיה גאולת ישראל ותתקן קלקלת בית אביה וע"כ בכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר לראות אם היה מתחיל להעשות דבר שתסתכן בו וזהו את שלום אסתר או אם הוא למען תציל את ישראל היה הולך לדעת מה יעשה בה כלומר מה הוא הדבר והנס שיעשה לישראל בה אם היה מתרגש דבר תצטרך להציל את ישראל ובגלל הדבר הזה צוה עליה אשר לא תגיד את עמה ישראל ואת מולדתה הוא שבט בנימין כי אמר בלבו אם איזו גזרה תהי' ח"ו על ישראל טוב הוא בל ידעו כי יהודית ומבנימן היא פן בעת הגזרה יוציאוה מן הכלל ואת מולדתה באופן לא תהיה לה פתחון פה לומר למלך יושיע לה ואת עמה כי אינו כבוד המלך ובזה אגבה ינצלו ישראל כאשר היה כי אמרה כי נמכרנו אני ועמי כי ע"כ חרד לבו ויתר ממקומו באומרו מי הוא זה אשר מלאו לבו לעשות כן אך אם היתה מגדת עמה ומולדתה היו שוללים אותה מרשת זו טמנו לישראל ולא יהיה לה פתחון פה להשיב מחשבת עושה הרעה ומה גם אם יכתב ויחתם בטבעת המלך כי אין להשי' כי יאמר לה המלך רב לך כי אינך בכלל אסירי המלך לא תהיה פלטה חס ושלום וזה מאמר הכתובים לא הגידה אסתר את עמה וגו' כי מרדכי צוה וגו' והטעם הוא כי הלא בכל יום ויום מרדכי מתהלך וגו' כי היו עיניו פקוחות לדעת את שלום אסתר אם יתרגש דבר שתסתכן על אשמת בית אביה או לראות מה הוא אשר יעשה בה לישראל כי לא על חנם היה ענינם וע"כ לא רצה שתגיד למען תוכל לרפא להם ולא יהיה הדלת נעול לפני' אם תודיע עמה ומולדת'. כי יוציאוה מן הכלל ואת מולדתה לסתום מלהליץ בעדם וככל החזיון הזה דבר לה בעת הצרה כאשר יבא ביאורו בס"ד:

פסוק יב

ובהגיע תר נערה ונערה וכו' בפתח דברי הכתוב הורה לנו מה בין ישראל לגוים כי הגוים מ"ה בגיותם אין להם יחוס מש"כ בישראל כי בנערה ונערה אין להם יחוס רק היות כל אחד נערה עם שרובן אביהן קיימים אבל אסתר אף שאין לה אב ואם אף שנמסרה לאחשורוש יחוסה קיים וז"א ובהגיע תר אסתר בת אביחיל וכו' ואמר כי זולת היות להן כדת הנשים י"ב חדש בשמן המר ובבשמים ותמרוקי הנשים עוד היתה כל נערה ונערה מחזרת אחר עידונים וכבוד לבא עמה מבית הנשים עד בית המלך להתנאות לפני המלך כ"א תשאל לבא עמה נערות רבות וכבוד גדול להורות חשיבות וגדולה עד בית המלך

ועד בכלל שיביט אליה בעין החשיבות אולי ימליכה תחת ושתי והיה ניתן לה וזה את כל אשר תאמר ינתן לה לבוא עמה וכו' ועוד נוסיף לקח על ב' הכתובים האלה בתוך הבאים אחריהם בס"ד:

פסוק יד

ראוי לשים לב למה היו מוצאת מיד הגי וניתנות ביד שעשגז ולא היו שבות לכלובן בבוקר. ב' למה בהגיע תר אסתר לא סיפר צאתה ובואה אם היה ע"י שעשגז או אל יד הגי. ג' כי הלא יראה כי לא נעשתה עצת נערי המלך משרתיו כי המה אמרו ונתון תמרוקיהן והנערה אשר תיטב וכו' תמלוך תחת ושתי ואח"כ אין ברירה מוצאת בכתוב רק ובהקבץ נערות רבות וכו' ותלקח אסתר וכו' וכן פעם שנית נאמר ותלקח אסתר וכו' שהעמידן יחד להיות בורר אוכל מתוך פסולת והכתוב העיד שעשה כעצת משרתיו כאומרו ויטב הדבר וגו' ויעש כן. ד' על מה זה התמהמה עד שנת שבע למלכותו משנת שלש למלכו שהיה אבדן ושתי. ה' באומר ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות מי הן הנשים ומי הן הבתולות כי הלא אשר נקבצו באו שם אל יד הגי נערות היו ועצת משרתיו היתה ויקבצו את כל נערה בתולה וכו' והכתוב העיד וייטב הדבר בעיני המלך ויעש כן וא"כ כולן היו בתולות ואיך יאמר נשים ובתולות והלא כמו זר נחשב ע"ד הפשט מז"ל שהביאו לפניו גם נשי אנשים וגם קשה דליערבינהו ולתנינהו ויאהב וכו' ותשא חן וכו' מכל הנשים והבתולות. ו' באומר ובהקבץ בתולות שנית למה זה שב וקיבצן שנית ולמה בקבוץ הזה השני הזכיר בתולות לבד ולא הזכיר נשים כאשר בכתוב הקודם וגם מתי נעשה הקיבוץ הב' ההוא ולא עוד אלא שאומר ובהקבץ וכו' ואיננו. ז' ראוי לדעת מה נעשה מהנשים אשר לא בחר המלך כי לא נזכר ואם נאמר שהיו שבות אשה לבית אמה הלא זה להן כדי בזיון וקצף על כל נערה ונערה שיאמר לה עזובה ועצוב' רוח והנה על הקבץ השני אמרו שחזרו וקבצו בתולות מהמלכות אשר לא היו בראשון לראות אם ימצא בה טובה מאסתר וקשה כי היתכן שאחר שנלקחה אסתר למלך יגעלו בה אם תמצא אחרת ועוד כי אחר שקבץ פעם אחד לא יעלה על לב לעשות אחר זמן קבוץ שני מאשר לא היו בראשון ומה גם שעבר זמן רב בינתים עד שבע למלכותו ועוד כי עד כה סיפר דרך התנהגו בתשמישו עם נשיו תר כל נערה ונערה ותר אסתר כו' שמורה שהוא אחר הלקח אסתר למלך ותהי לו לאשה ומלכה תחת ושתי ואיך אח"כ אומר ותלקח וכו' ושהיא מצאה חן וחסד בעיני המלך ובעיני כל רואיה ושאהבה מכל הנשים והמליכה תחת ושתי והלא כל זה הוה ראוי ליאמר קודם סיפור דרך האישו' שהיה לה וליתר הנערות עמו שבערב היא באה וכו':

אמנם הנה אין ספק כי מלך זה היה צנוע בדרך ארץ כמו שאמרו רבותינו ז"ל שע"כ בערב היא באה ובבקר היא שבה ואומ' כי בכלל צניעותו היה כי כל הנערות הבאות אל יד הגי לא ישובו עוד לביתם כי הלא נק' שמו עליהן ויאסוף חרפתן כ"א שאשר תיטב בעיני המלך תמלוך תחת ושתי ושאריתן יהיו למלך פילגשים וזה היה מאמר משרתיו והנערה אשר תיטב בעיני המלך תמלוך כלומר והשאר לא יבצר מהן אך המלוכה כי הלא בלי ספק לא נקבצו באו ליד הגי לאלפים או רבבות כ"א היפיפיות מיוחדת מן המיוחדת לבדנה הראויות למלך כל נערה ונערה אשר תיטב בעיניו ולקיים עצת משרתיו לא העמידן כלן מיד לפניו בהקבץ נערות רבות אל שושן הבירה אל יד הגי לבחור איזו טובה בעיניו להמליכה כי הלא לא יעצוהו רק ונתון תמרוקיהן תחלה ואח"כ לפרנס עצמן טרם נשואין י"ב חדש ושלא יתחילו כלן ביום אחד בלי יבא עתן כאחד רק תהיה לילה בין זו לזו ויגיע תר נערה אחד בלילה אחד ושאחריה בליל ב' וכן כולן וזהו ובהגיע תר וגומר וזה דרכו אשר בחר לו שהגיע תר ראשונה אם לא תיטב בעיניו להמליכה תשאר לו לפלגש מאז והלאה וכן הב' וכן הג' עד יגיע באחת מהנה אשר תיטב בעיניו ומתקיימה עצת משרתיו כי אחר תמרוקיהן יבחר באשר תיטב בעיניו והיה בכונה כל א' בהגיע תר שלה ותשכב עמו בלילה ההוא ולכן כל נערה ונערה בהגיע תר שלה היתה שואלת עדונין וכבודות להתראות בלילה ההוא אל המלך אולי תיטב בעיניו ותצלח למלוכה והיה ניתן לה כאומר את כל אשר תאמר ינתן לה וגו' וכן ארז"ל כי בהגיע תר אסתר היו כלן מקשטות אותה למצא חן בעיניה כי היו אומרות זו ודאי תמלוך עתה ותיטיב לנו הנה כי בהגיע תר היה הדבר תלוי אם תיטב בעיניו להמליכה וסיפר הכתוב כי בהגיע תר נערה ונערה עד הגיע תר אסתר עם היות לה כדת הנשים ואשר כל אשר תאמר ינתן לה אין גם אחד מצאה חן להמליכה כ"א בערב היא באה ובבקר היא שבה אל בית הנשים שני לא אל בית הראשון אשר היו בו ביד הגי כ"א בשני אל יד שעשגז שומר הפלגשים והו' כי הגי לא היה אומנותו מאת המלך רק לפרנסתן כדת תמרוקי הנשים י"ב חדש טרם ינשא למלך כמאמר עבדי המלך משרתיו ויקבצו את כל נערה וגו' אל יד הגי ונתון תמרוקיהן כי לא היו נתונות ביד הגי רק לתת תמרוקיהן בעוד שתתפרנס כל אחת י"ב חדש. אך אחר שהמלך בא עליה כדרך כל הארץ ולא היה ממליכה והיתה נשארת פלגש היה מוסרה אל יד שעשגז שומר הפלגשים וזולת פעם ראשונה שבאה מעצמה בהגיע תר שלה לא היתה באה אח"כ עד יחפוץ בה המלך ונקראה בשם כדת הפלגשים של מלך וזהו בערב היא באה וגו' אך בהגיע תר אסתר בת אביחיל וגו' לא באה בערב ושבה בבקר אל יד שעשגז שומר הפלגשים כי לא פלגש היתה כ"א ותלקח

וגו' אל בית מלכותו כלומר שתשאר אל בית המלכות כי היא ישרה בעיניו להמליכה ולא שתשוב אל יד שומר הפלגשים כי אין ספק כי אשר היא מלכה יש לה מדור לפי כבודה בית המלכות קרוב אל בית מושב המלך מבית הפלגשים וזהו ותלקח אסתר אל בית מלכותו וגומר ולא נאמר ששבה כאמור וגם לא נאמר ותבא רק ותלקח כי לא מעצמה באה כאשר נבאר בס"ד. והנה בהגיע תר אסתר ותיטב בעיניו למלוך ותלקח פנימה אל בית מלכותו אמר בלבו הנה בדקתי בין כל נערה ונערה שהגיע זמנן ונבעלו ושלחתים אל יד שעשגז ואת זאת אהבתי למלוך מכולן אך אולי אשר עדיין הן בתולות שלא הגיע תר שלהן אולי תהיה בתוכן טובה מאסתר ולומר שתתעכב זו מלמלוך עד תם תר כל נערה ונערה מהנותרות אחר שישרה בעיניו לא יעשה כן לכן מה עשה קבץ את הבתולות אשר עדיין לא הגיע להן תר שהיו בבתוליהן עדיין לראות אם תמצא אחת מהנה חן בעיניו מאסתר בהביט בהן כאחת את מראיהן טוב ולא מצא וזהו אומר ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים הנשים הן אשר כבר נבעלו ואינן בתולות ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות שקבץ עתה לפניו ולפני אסתר. ומה מתקו דברי הכתוב בשנותו את טעמו כי בנשים אשר אינן עתה לפניו אמר ויאהב המלך כי ראה המלך שכאשר בא על כל א' מהנה לא אהב שום אחת באהבתו את אסתר אך באלו הבתולות אשר העמיד לפניו עתה צודק חן וחסד ואמר ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולו' שהית' חינה גדול בעיניו מכלן וז"א אח"כ ובהקבץ בתולות שנית כי פעם ראשונה נקבצו הבתולות אל יד הגי ואח"כ נקבצו שנית בהמליך המלך את אסתר ולז"א בתולות כי לא קבץ שנית רק הנותרות עדיין בבתוליהן נמצא כי אף הראשונים שבכולן לא נזדוג לה עד תום לה י"ב חדש כי כן ימלאו ימי מרוקיהן ומאז היחל המלך להפקיד פקידים ועד הקבץ בתולות אל שושן הבירה אל יד הגי ועד הגיע תר הראשונה מהחל תמרוקיה ועד המשך התורים עד תר אסתר היה בין הכל משנת שלש עד שנת שבע ואיננו זמן רב לפי המצטרך לכל הנז' ובזה הותרו הספקות שהזכרנו פה זהו דרך כלל ונבא אל התכת הכתובים:

פסוק טו

הנה ספור יחס אסתר שהיתה בת אביחיל ושאביחיל היה דוד מרדכי שלקחה לו לבת הכל יראה לבלתי צורך וכן מה זה לשון לקיחה ותלקח אסתר ולא נאמר ותבא אסתר אל המלך כאשר בנערה ונערה שנאמר היא באה אח"כ יספר שאהבה ושהמליכה וכן אומר וישם כתר מלכות בראשה וימליכה יאמר שהמליכה ובכלל יהיה הכתר ומה גם שאין דרך הכתוב לספר כיצד ממליכים אם בכתר או שלא בכתר ועוד היל"ל וימליכה ויתן כתר מלכות כי תחלה עולה ההסכמה וממליכין בפה ואחרי כן ישימו הכתר על ראשה

ועוד אומר תחת ושתי הוא מיותר וזה דחק לרז"ל לומר שהסיר האיקונין של ושתי מלפני המט' וישם האיקונין של אסתר וזהו וימליכה תחת ושתי. אך אין ספק כי על כל הנז' בגמרא לתת טעם למה עברה ולא נהרגה אסתר לבלתי הבעל לאחשורוש לומר שקרקע עולם היתה וכיוצא בזה ועדיין צריך לומר שבאונס היה ולא ברצונה והנה היה מקום לחושדה כי לרוב קשוטיה בעדי עדי' אשר הרבתה לחיבת מלכות מצאה חן וחסד באופן שאם היה כדבר הזה הלא תאשם כי נמצא כי ברצונה נעשתה התועבה ולא באונס על כן בא הכתוב והעיד כי אדרבה היתה בורחת מזה ולא ישרה בעיני המלך כי ה' צבאות נתן חינה בעיני כל רואיה ובעיני המלך כי ה' צבאות יעץ תצלח למלוכה מהטעם הנ"ל כי הלא היתה בה הפך כל הנשים בצניעותה כי הנה בהגיע תר נערה ונערה וכו' מקץ היות לה כדת הנשים י"ב חדש עוד היתה שואלת הכנות ועידונין וכבוד לבא עמה מבית הנשים עד בית המלך להתנאות בעיניו והיה ניתן לה ועוד שנית כי בערב היא באה כי כל א' היתה באה מעצמה משמחת לבב אך אסתר לא כן רק בהגיע תר אסתר כלומר למה שהיתה אסתר מצד עצמה ב' מצד היותה בת אביחיל שהיה צדיק ולהורות היותו צדיק ייחסו אחר מרדכי ואמר דוד מרדכי כלומר מתדמה לו. ג' אשר לקחה לו לבת כי לא היה מפרנסה לבד מחמת היותה יתומה קרובה אליו רק בגדר בת ממש כי אין זה רק שגידלה בתרבות טוב מאד על כן לא בקשה דבר כ"א את אשר יאמר הגי שהיתה כאנוסה שיקשטנ' בעל כרחה כמשז"ל שהי' הגי אומר לה למה תחייבי את ראשי למלך שאינך רוצה להתקשט עוד ד' כי כל נערה ונערה היתה באת מטוב רצונה וזו ותלקח אסתר וכו' כי לבלתי היות עושה ברצון לא הלכה עד לקחוה הגי ושאר מובליה וש"ת א"כ איך חשק בה המלך כ"כ כי שאר נערות היו שבות אל יד שעשגז לפלגשים וזו נשארה בית המלכות לז"א ותהי אסתר נושאת חן כו' והנה בשום לב אל או' נושאת חן ולא מוצאת חן אך הוא לומר לא היתה מוצאת חן בעיני הזולת רק היא היתה נושאת על עצמה חן מאתו יתברך כי חוט של חסד משוך על פניה ועוד ראיה איך מה' יצא הדבר ולא על התקשטו כי הלא אין ספק כי יותר היה יקר למצוא חן בעיני המלך מבעיני הרואים וזאת היתה בהפך כי כפלים מצאה חן בעיני המלך מבעיני כל רואיה כי הנה ותהי אסתר נושאת חן בלבד בעיני כל רואיה אמנם בעיני המלך נשאה חן וגם חסד וזהו ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות ועוד ראיה שלישית כי מהיות שותלקח אסתר ולא באה מעצמה שהיה הדעת נוטה יסירנה מלבו ואדרבה ויאהב המלך וכו' ולא עוד אלא שוישם כתר מלכות בראשה שלא צוה אל א' מסריסיה שישים הכתר על ראשה רק הוא בעצמו וישם כתר וכו' כי אהבה מקלקלת השורה ולא עוד אלא וימליכה תחת ושתי שהחשיב' כושתי שהיתה בת

מלכים גדולים ותהי בעיניו כממלא' מקומה וזהו תחת ושתי. או יאמר שהיתה בעיניו בערך ושתי כאילו זאת היתה מלכה והאחרת ושתי בלבד שמה בלי מלכות ולזה לא אמר תחת המלכה ושתי או ושתי המלכה כאשר יזכרו מלכים בתואר מלכות גם אחרי מותם וכל זה יורה על צדקת אסתר כי לא מלכה היתה נבעל' לאחשרוש לא שתה לבה אל המעלה כ"א שמה' היתה לה המלוכה על ידי המלך אחשורוש מהטעם הנז' על פסוק איש יהודי ובגמרא ותהי אסתר נושאת חן א"ר אלעזר מלמד שכל א' ואחד נדמית לו כאומתו ע"כ. והנה אין נראה מזה דבר בכתוב אך הוקשו לו קושייתנו שהראוי יאמר מוצאת חן אך מאו' נושאת נראה שהיתה עליה משא של חן ובראות אותה כל איש מאיזו אומה בכל כך חן היה דן בלבו אין זה כ"א קורבת מולדתו כאיש הרואה קרוב ממשפחתו שעם שאינו מכירו יגדל חנו ויקרב לבו מאד אליה:

פסוק יט

ובהקבץ וראוי לדעת מה ענין הקבץ בתולות שנית אל היות מרדכי בשער המלך ועוד באו' אין אסתר מגדת מה ענינו פה ועוד שהרי נזכר לעיל ועוד או' מאמר מרדכי אסתר עושה ירא' דברי מותר ועל פי דרכנו נשית לב אל אומרו למעלה לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה שהקדים העם למולדתה ופה היפך ואמר מולדתה ואת עמה ואם נאמר שעל היות מרדכי בשער המלך ע"כ אין אסתר מגדת שהוא היה מצוה לה קשה שבלעדי זה ראוי לה לא תגיד מחמת המאמר הראשון. שצוה עליה אשר לא תגיד. ועוד שאו' אין אסתר מגדת מורה שמעצמה לא היתה מגדת כי סמכה על המאמר הראשון. אמנם באומר יושב בשער המלך הוא שהיה לראש ושר כד"א ולוט יושב בשער סדום שמנוהו עליהם לדיין והנה כתבנו למעלה כי מה' היה להגדיל את מרדכי ואסתר לתת נקמת ה' בהמן כי ב' גואלים הוצרכו כאמור למעלה ועל כן עלו שלא בדרך הטבע כי מאת ה' נהיה הדבר והנה באסתר כבר סיפרו הכתובים איך הפך הטבע עלתה גם עלה אמנם היות מרדכי יושב בשער המלך במעלה אין הדעת שופטת כי לא היה רק שכאשר המליכו את אסתר דברה טוב על מרדכי ועל פיה עלה במעלות. אמר ראה נא כי לא כן הוא כי הלא בהקבץ בתולות שנית לראות איזו תיטב בעיני המלך להמליך כבר ומרדכי יושב בשער המלך באופן כי לא ע"י אסתר עלה רק מאתו יתברך שלא בטבע באש' הוא יהודי וש"ת גם שלא דבר' עליו להגדילו אולי כי גם שלא הגידה כשלקחו' אח"כ הגידה ובהודע קורבת' למלך הגדיל אותו גם זה לא היה כי הלא גם עתה אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה ואם לא היתה מגדת מולדתה היאך העלוהו לגדולה על קורבתה ולהיות הנוגע אל הנושא ענין הגדת מולדתה הקדים פה מולדתה לעמה והנה למעלה

כתבנו מרז"ל כי להיות מרדכי בורח מן השררה צוה עליה אשר לא תגיד וא"כ איפה אחר שהוא יתב' עשה כמדתו הטובה אל הבורח מן השררה שתרדוף אחריו ויעלהו והקנה לו ישיבה בשער המלך עתה אחרי זאת הרשות נתונה ביד אסתר להגיד מולדתה כי הלא בטל' הסבה והעלוהו מעצמם ומעתה למה תעמוד על משמרתה לבלתי הגיד דבר כאשר היה שהסתיר' עד נמכרנו להמן לז"א ואת מאמר מרדכי אסתר עושה כאשר באמנה אתו לומר כי כאשר באמנה אתו היתה מקיימת מאמרו בלי השקפת סיבה רק למה שהוא לה לאב ולפטרון כן גם עתה לא שתה לבה אל סיבת צוותו עליה לומר הלא בטלה סיבת צוותו ותגיד דבר רק שתהביל מעייני מגמתה לקיי' מאמרו בדרך תמיה בלי שום השקפ' כאשר היתה באמנה אתו ועל פי הטעמים האחרים שכתבנו למעלה על העדר ההגדה יאמר ראה נא חסד אל יתברך כי טרם העלות את המן למרק עונינו העלה את מרדכי ואסתר להאבידו כי הנה:

ובהקבץ בתולות שאז היה גמר מעלת אסתר כבר ומרדכי עלה ויהי יושב וכו' ולא מפאת אסתר כ"א מה' יצא הדבר ולא בטבע כי הלא אין אסתר מגדת וכו' לומר שעל ידה עלה ושמא תאמר כי מה שאח' שהמליכוה לא היתה מגדת היא כי לא היה לפי כבודה לגלות שהיתה מזרע היהודים האמללים נבזים ושפלים בגלות ע"ז אמר כי לא היה רק שאת מאמר מרדכי אסתר עושה וכו' כי כשפלותה באמנה אתו שיתומה היתה גם אחרי הגיעה למלכות ולקיים מאמרו עשתה הדבר. והנה אמרו רביתינו ז"ל ואת מאמר וכו' אמר רבה בר לימא משמיה דרב שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי עד כאן. ואפשר הביאום לומר זה כי הוקשה לו מלת עושה שאם חוזר אל מה שלא היתה מגדת מולדתה וכו' לא יצדק לשון עשיה כי בשב ואל תעשה היה הדבר אך יורה שהוא על דבר של מעשה והוא ענין היותה טובלת וכו' ועדין היה אפשר לומר שהיה דבר אחר של מעשה ולא דבר זר כזה. אך הוקשה לו גם כן אומרו באמנה אתו כי מהראוי יאמר באמנו אותה אך הוא ב' דברים כי לא העדר הגדה בשב ואל תעשה היתה מקיימת מצותו כי אם גם כל מאמר מרדכי אסתר עושה גם בדבר של מעשה וזה בין בדברים שהיתה עושה באמנה שהיא בזמן היותו אומן אותה שהיא בקטנותה בין מה שהיתה עושה בהיותה אתו ממש שהיתה סופרת לנדותה וטובלת ומשמשת מטתה ועל כן אמר באמנה שהוא לשון בודד כלומר במציאות אומנה שהוא בזמן היותו אומן אותה טרם ישאנה וגם כאשר היתה בהיותה אתו כשגדלה ואזיל לשיטת האומר לקחה מרדכי לו לבת אל תקרי לבת אלא לבית. עוד יתכן בהתכת לשון הכתוב ונדקדק בו אומר את מאמר וגו' כי נכנס בצווי ויצא במאמר. אך הוא כו' לפי טעם הנ"ל כי כל עיקר כונת

מרדכי אשר צוה עליה אשר לא תגיד היה על עמה בל ידעו כי יהודית היא ואם יגזרו גזרה על עמה לא יוציאוה מן הכלל באופן שתוכל להציל באומר' כי חרפה היא למלך תהיה אשתו ברעה כאשר קרה לה באומרה כי נמכרנו אני ועמי וגו' מש"כ אם ידעו כי יהודית היא שיוציאוה מכלל הגזרה מתחלה ולא יהיה לה פתחון פה כנ"ל. ועד"ז הוא גם לטעם הב' של רז"ל כמו שכתב אלא שע"פ דרכו בצוותו שלא תגיד את עמה אמר לה ג"כ שלא תגיד מולדתה לומר כי בת דוד מרדכי היא להיותו בורח מן השררה וז"ש למעלה לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי העיקר בעצם וראשונה היא על עמה ואגב היא גם על מולדתה. והנה לפי זה אמר שמרדכי היה יושב בשער המלך והגיע לשררה הלא תוכל להגיד מולדתה לומר כי קרובה למרדכי היא כי כבר טעם היותו בורח מן השררה חלף עבר ולא תגיד עמה כי הלא גם מרדכי לא היה נודע כי יהודי היה עד כי הגיד להם אשר הוא יהודי אמר כי גם אחר שמרדכי יושב בשער המלך שהי' לו שררה עכ"ז אין אסתר מגדת מולדתה שהיא קרובת מרדכי כאלו זה עיקר כי ע"כ הוזכר ראשונה ואגב זה הוא ואת עמה וש"ת הלא עיקר כונת מרדכי בצוותו היה על העם ואגבן אמר על עצמו ומה גם עתה שהגיע לשררה בטלה הסבה לז"א כאשר צוה עליה וגו' כי אמרה לא ימנע אם גם זה כיון בכלל הצוי ראוי לעשותו וזהו כאשר צוה עליה מרדכי ואם העיקר היה על עמה ומה שגמר ואמר ואת מולדתה לא היה רק מאמר בעלמא וכ"ש עתה עכ"ז ואת מאמר מרדכי אפילו לא היה דרך צווי רק מאמר בעלמא שיצא מפיו אסתר עושה וגו' והיא ע"ד מוסר שאז"ל שהאו' דבר לחבירו אפילו לא יאמר לו שיגלה אסור לגלות עד שיא"ל בפי' כי ע"כ בכל פ' ופ' נאמר למשה לאמר וגם מה' יצא הדבר להסתיר גם עתה מולדתה כי הלא בימים ההם וגו' קצף בגתן וגו' ואלו היה נודע בשער המלך כי מרדכי קרוב למלוכה הי' או' כי עצה היתה בין המלכה ובין מרדכי להטיל הארס ההוא למען הכרית את בגתן ותרש להכניס את מרדכי במקומם או לדעת האו' מרז"ל כי על ששם המלך את מרדכי במקומם ושע"כ עשו יאמרו שלבל ישובו ע"י סניגורים וכיוצא ויוציאו את מרדכי נעשה הדבר על כן טוב טוב היה ע"י הסתר מולדתה ובזה יבא קשר הכתוב עם הקודם והמאוחר:

פסוק כא

הנה היה מספיק יאמר בימים ההם קצף וגו' ויודע וגו' למה הקדים ומרדכי יושב וגו' ארז"ל כי העמיד המלך את מרדכי במקומם וע"כ קצף בגתן וגו' עוד יתכן בא הכתו' להורות את בני ישראל גודל השגחתו ית' להטיב אלינו כי הלא בהכנה אשר הכין המן שיהנו ישראל מסעודת אחשורוש ונתחייבו ח"ו ישראל כליה כאשר הסכימו רז"ל

במדרש חזית היה מעותד להצר לישראל כאשר עשה אח"כ ולהיות לאל ידו לעשות היה צריך יגדל מאד או מטעם רז"ל שכדי להגדיל מפלתו העלהו תחלה שלא יאמרו גולייר היה ומה עשה הוא יתברך טרם יעלוהו לגדולה הכין מפלתו בב' דברים א' להעלות במעל' את עוכריו הם מרדכי ואסתר. ב' להכין לו העץ מעתה ואח"כ תבא גדולתו על נכון לנפול מגבוה כי לכך מאד נעלה והוא כי ראשונה עשה יתברך ככל נפלאותיו בי במשתה ההוא אשר החטיא את ישראל שם הוא עצמו יכין לו הדרך ליטול את שלו כי שם יעץ להרוג את ושתי שעי"כ תמלוך אסתר תחתיה להפילו ארצה ע"י משתה הוא זימן את ישראל להפיל' והיא תזמן אותו להפילו כאשר יבא בס"ד ואחרי המליך הוא ית' את אסתר וגם את מרדכי הקימו והיה בשער המלך הרי גדלו מפוליו ועוכריו של המן עתה צריך להכין לו את העץ מה עשה הוא יתברך הקציף עבדים אל אדוניהם כדי שיגיד מרדכי ויכתב בספר הזכרונות שעי"כ יבא חרבונא ויאמר הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך עומד בבית המן גם למרז"ל שאמר כי בעצת המן היה ענין בגתן ותרש שע"כ א' המלך תלוהו עליו נמצא שענין בגתן ותרש סיבב תליית המן אחר ב' אלה הדברי' גדל המלך את המן אחר שהוכן מפלתו וז"א בימים ההם ומרדכי יושב וגו' כלו' בימים ההם שכבר מלכה אסתר וגם ומרדכי גם הוא יושב בשער המלך ו וזהו התוספ' הוי"ו של ומרדכי קצף בגתן וגו' ויכתב בספר דברי הימים וגו' שעי"כ הוכן העץ אחר הדברי' האלה שהם הקמת עוכריו והכנ' גדל וגו' שישמן אחר שהושחזה סכינו. או קרוב לזה שבא לתת טעם אל גדול' מרדכי אשר הקימו ה' ויושיבהו בשער המלך עם היותו בורח מן השררה כי גם שע"י כן רודפת אחריו לא בשער עו"ג כי אדרבה טוב שלא להתוודע כו' ואמר אחרי או' למעלה ובהקבץ וגו' ומרדכי יושב וגו' אמר עתה תדע מה העמידו הוא יתברך בשער המלך במעלה למה שנתגלגל עת המן ע"י כי בהיות המן מוליכם לסעודת אחשורוש הי' מרדכי צווח להם שלא ילכו ויהי כן כי בימים ההם להיות מרדכי יושב בשער המלך נתגלגל שקצף וגו' ויודע הדבר למרדכי וגו' והיה סבת מפלת המן ואח"כ גדל וגו' כאמור. ואו' קצף ולא אמר קצפו בגתן ותרש אחשוב כי זה תירצו רז"ל באו' שהא' אמר לשני מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעינינו בא ונטיל ארס בספל וכו' א"ל והלא אין משמרתי ומשמרתך שוין ופרש"י אתה ממונה על עבודה א' ואני ממונה על עבודה אחרת וכו' הנה כי הא' הי' המיעץ והא' הי' דוחה אותו באו' אין משמרתי וכו' יורה כי הא' היה אשר קצף לעשות הרע ומשך אחריו את השני באו' אני אשמור משמרתי ומשמרתך ובזה יתיישב או' קצף לשון יחיד כי הוא אשר קצף אלא שמשך את תרש עמו וזה יכוין באו' משומרי הסף כי הצד השוה שבהם הוא כי שניהם

משומרי הסף אך בשמירת הסף יהיו עבודות חלוקות. או יחזור משומרי הסף אל תרש אך לא בגתן כי אין משמרתן שוה:

פסוק כב

הורה לנו מוסר נאה ונחמד בל יאמר אדם כל א' ידרוש אחר שלום וטוב עצמו וה' ידרוש שלום הכל כי הוא בהפך שכל עוד שהאדם שם פניו להטיב אל עצמו ולא את רעהו וגם רעהו כיוצא בו אז אין הקב"ה מטיב את אחד מהם כי אדרבה המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה כד"א וישב ה' את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו ואיה איפה מצות ואהבת לרעך כמוך הכוללת כל התורה כלה אמר כי מרדכי ואסתר יחד שניהם החזיקו בטוב מדה זו שכל א' היה מסתכל להטיב לחברו וה' הטיב לשניהם וזהו ויודע הדבר למרדכי ואם היה זולתו הי' מגיד למלך שיטיב לו ולא רצה רק להטיב את אסתר ויגד לאסתר המלכה להטיב לה שתמצא חן בעיני המלך שתאמר מעצמה וכראו' אסתר חסד מרדכי שהי' חפץ יותר בטובת' מלהטיב לעצמו עשתה גם היא חסד ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי כדי שיטיב לו כאשר היה באחרונה כי ע"י זה גדל את מרדכי והנה ראוי לשים לב מה זה היה למלך אחשורוש שהי' דרכו להחזיק טובה ולהטיב למטיבים לו וכמשז"ל כי זו א' מטובות שנמצאו בו ולמה זה כאש' אמרה לו אסתר בשם מרדכי לא עשה לו יקר וגדולה על זה עד שתידד שנתו מעיניו ואמר להביא את ספר הזכרונות וגו' וימצא כתוב כי הגיד מרדכי וגו' ושאל כמתמיה מה נעשה יקר וגדולה למרדכי והלא טוב טוב בעתה יחישנה הגדולה והכבוד והנה המתרגם נדחק לפרש שאו' ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי כי אין או' בשם מרדכי חוזר אל אמירת אסתר כי אם אל הכתיבה וז"ל המתרגם ואמרת אסתר למלכה ואיכתיב בשם מרדכי ואפשר כי אמרה אוי לי אם אומר למרדכי שיגיד למלך כי אולי כשיבוקש ולא ימצא ויחזיקו את מרדכי למוציא דבה ואחיב את ראשו למלך ומה גם לרז"ל שאלמלא בא גבריאל והטיל נחש במים היו מסתירים הדבר וימצא בדאי ואוי לי אם לא אומר שאם ימצא כדבריו אהיה מונע טוב מבעליו על כן יעצוה כליותיה שלא ילך מרדכי ויגד למלך כ"א אסתר בשם מרדכי כי אמרה אם ימצא כדבריו בבוא סופרי המלך לכתוב בספר אז אלי יבואו לאספר להם איך נודע אלי הדבר לכתוב אמיתן של דברים ואגיד להם אשר הגיד מרדכי ומתוך כך יודע למלך וייטב עמו ואם לא ימצא כן אומר כי לשמע אזן שמע מרדכי ולא יאשם ושעל כן הגיד לי ולא הלך אל המלך והנה המלך ראה שני דברים א' שלא בא מרדכי להגיד המלך אמר בלבו לא להנאתי עשה מאשר לא בא אני כ"א לאסתר יורה שאינו חולה עלי וע"כ אינו גול' את אזני רק אמר לאסתר ואלמלא אסתר חסה עלי

הייתי מת כי היא מעצמה נדבה רוחה אות' להיטיב לי. שני' כי לא נודע אליו הדבר בעצם כי ע"כ לא הוזכרה הגדה רק אמיר' לבדה בעלמא בשם מרדכי ע"כ כשיבוקש הדבר וימצא לא נעשה עמו דבר כ"א ויכתב כאשר אמרנו כי סופרי המלך לכתוב דבר שואלין ודורשין מעשה שהיה איך היה ואז בלי ספק הכתיבה מה שנמצא כתיב אשר הגיד מרדכי על בגתגא ותרש וכו' אשר בקשו לשלוח יד במלך והוא כי תקנה הכל א' שאת שמה לא הזכירה רק אשר הגיד מרדכי בלבד. ועל הב' להורות איך לא להיותו בלתי עושה להנאת המל' לא הגיד למלך מה עשתה היפכה הסדר ולא הכתיבה בגתן ותרש בקשו לשלוח יד במלך אחשורוש והגיד מרדכי רק היפך מן המאוחר אל הקודם אשר הגיד מרדכי וכו' אשר בקשו והוא שאם היתה מכתבת הדברים כסדרן היה נראה כמספר סדר המעשה לא שהגיד מרדכי ע"ד הציל ממות נפש המלך אך עתה יורה כי כל ישעו וכל חפץ בהגידו היה להיותו חס על המלך וזהו כי הגיד מרדכי וכו' כלו' כי מה שהגיד מרדכי היה על אשר בקשו לשלוח יד במלך אחשורוש למען לא ישלחו הרשעי' במלך ידיה' וע"כ כאשר וימצא כתוב אז נחרץ המלך לאמר מה נעשה יקר וגדולה וכו' אמנם בהכתב הדבר כ"כ היה בלבו שאין ההטב' ראוי' למרדכי כאשר כתבנו שלא שת לבו לראות אשר היו כותבים עם היות שויכתב בספר דברי הימים לפני המלך ממש ואדרבה הגדיל את המן שכנגדו על הדבר כאשר נבאר בס"ד:

פרק ג

פסוק א

הנה כתבנו למעלה איך הוא ית' סיבב תבא מעלת המן אחר מעלת מרדכי ואסתר ואחר שהוכנה העץ להמן ע"י ענין בגתן ותרש ככתוב על פסוק בימים ההם ומרדכי כו' אמנם ע"ד פשוטן של מקראות ראוי לשית לב מה עלה על דעת המלך אחשורוש לגדל את המן היום מימים אך היה כאשר כתבנו כי המלך לא היה מייחס ההטבה בהגדת עצת בגתן ותרש אל מרדכי כ"א אל אסתר המלכה עכ"א המלך בלבו איזו מעלה יתירה אעלה את אסתר כי אין למעלה מהיות' מלכה אך אעלה במעלות את אשר סיבב מלכותה שגרם שעל ידה תחי נפשי ויאמר בלבו הנה המן היה קטן משבעת שרי פרס ומדי היושבי' ראשונה במלכות והנה עצת הגדולים ממנו לא היתה להמית את ושתי כ"א עצת ממוכן לבדו ואחרי ראותי כי עצתו עשתה פירות וחייתה נפשי בגללו ע"י מי שמלכה בעצתו תחת ושתי על כן טוב הדבר אשים כסאו על כלם ויהיה גדול על שבעתם וזהו אחר הדברים האלה שיבוקש הדבר וימצא וניצול המלך ע"י אסתר גדל המלך את המן על כל

השרים אשר אתו הם ז' רואי פני המלך וז"א אשר אתו ולא אמר על כל שרי המלך על כי עצתו היתה טובה מעצתם ולהיות אשר לא כתורת דתי המלכיות להרים איש מעל שרים רבים אשר היו כלם למעלה הימנו פעם א' בלי הדרגה ומה גם כי יתחמץ לבב כל השאר על המלך ע"כ הגדילו לאט לו בשלש הדרגות ראשונה גדל המלך אחשורוש את המן שגדלו על אשר היה בתחלה ואח"כ הדרגה שנית וינשאהו על גדולתו אשר הגדילו ובפעם הג' וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו ודקדק באו' וישם את כסאו מעל כל השרים ולא אמר מעל כל כסאות השרים יאמר כי הנה דרך המלך לסדר כסאות לשרים הגדיל שבכלם בראש וכסא הב' למטה הימנה וכן הג' והד' על הדרך הזה אך כלם כסדר א' זה בצד זה ואין המעלה ניכרת רק בהיות זה ראשון וזה ב' אך בהמן אמר כי לא היתה מעלתו שהיה כסאו בראש הסדר בצד כסא השני לו במעלה יהיה גם הוא בשבתו על כסאו בצד רעהו כ"א שהכסא אשר ישב בה הכסא עצמו לא לבד היה למעלה מכסא השני לו כ"א גם למעל' מהשרים עצמם שהעמיד כסאו במקום גבוה שהכסא עצמו היה מעל כל השרים עצמם בשבתם על כסאיהם:

פסוק ב

ראוי לשים לב כי ראשונה היה ראוי יאמר כי צוה המלך לפניו יכרעו וישתחוו: ואח"כ יאמר כי כן עשו שהוא כסדר כי תחלה מצוה ואח"כ מקיימים ולא יקדים המעשה כי היו כורעים וגו' ויתן טעם כי כן צוה לו המלך. ועוד כי מהראוי יאמר כי צוה להם ולא לו. ועוד או' לא יכרע וגו' לשון עתיד ולא אמר אינינו כורע ומשתחוה. אך אין ספק כי לגדול שבכל שרי המלך שכסאו מעל כל השרים שמבלי צווי המלך לא יבצר מהם מכרוע לפניו אך מה שצוה המלך היה גם להשתחו' שהוא פשוט ידים ורגלים ע"כ אם היה אומר ויצו המלך לכרוע ולהשתחו' להמן ואח"כ שכל עבדי המלך היו כורעי' ומשתחוים היה נרא' כי מבלי צווי המלך לא היו אפילו כורעי' לפניו אך באו' תחלה שהיו כורעים ומשתחוי' או' כי כן צוה לו המלך על אומ' משתחוים דסליק מניה כי כריע' בעלמא גם מתחלה היו עושים והנה ארז"ל שהניח ע"ג בבגדו שע"כ מרדכי שם נפשו מנגד לבלתי כרוע לפניו ובזה יתכן אומרו צוה לו ולא אמר להם והוא כי הוא הרשיע לשים ע"ג להכשיל כי המלך לא צוה שיכרעו כ"א לו לעצמו כי אין אומ' לו חוזר אל מלת צוה כ"א אל הפועל כי צוויו כורעים ומשתחוים להמן כלו' ולא לצלמו כי כן צוה לו המלך לא לע"ג שעמו ומה גם ליהודים וזהו וכל עבדי המלך כורעים ומשתחוים להמן כלו' להמן מצד עצמו כי כן צוה לו כלו' כי כן שהוא הכריעה וההשתחוי' הנזכ' צוה לעשות לו המלך אך לא לע"ג שלו כי לא הי' לב המלך רק על עצמו ועל כן ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה ולא

אמר אינינו כורע ומשתחוה לימר כי לא להיות מרדכי שר ובעל מעלה שהיה לו ישיבה בשער המלך היה מתגאה לבלתי השתחוות כי אם אפילו לא היה כ"א מרדכי לא היה לו תואר מעלה כ"א שמו לבדו אעפ"כ לא יכרע ולא ישתחוה אפילו יסיר ע"ג מחיקו ומה גם עתה דתרווייהו איתנהו:

פסוק ג

הנה באומ' אח"כ כי הגיד להם אשר הוא יהודי מורה שהשיב להם תשובה באומרם אליו מדוע אתה עובר וגו' ומן התימה הוא למה זה לא הוזכרה תשובתו כאשר הוזכרה שאלתם אך יהיה כי הנה ארז"ל שאמר להם שהיה מישראל והשיבו לו הנה אבותיך השתחוו לעשו והשיב שבנימן לא השתחוה לעשו ואפשר שזה רמז בכתו' מתוך מאמרם באו' שאמרו אם להיותך יהודי מדוע אתה עובר מה נשתנית אתה מכל אבותיך ואם הוא על כי בנימין שאתה בא ממנו לא השתחו' אין הנדון דומה כי פה הוא מצות המלך ותחייב את ראשך מש"כ שם וזהו את מצות המלך וע"פ דרכם רמז לו לומר אם על היותך גדול או משנאתו אתה עושה אל תעש מפני הכבוד כי אם מפני היראה כי מצות מלך היא:

פסוק ד

הנה דרך אויבי היהודים בעבור איש ישראל מצות המלך להלשינו למלכות לחייב את ראשו למלך כענין גוברין כשדאין די אכלו קורציהן די יהודאי וגם לא יאריכו להם יום אחר יום אך אלה האריכו יום ויום שהיו אומ' אליו מדוע וגו' וגם אם אח"כ ויגידו להמן ולא למלך אחשורוש והנה הוה מקום לייחס הדבר אל אהבתם אותו ואמר כי לא כן הוא כ"א באומרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם וגם ויגידו להמן כלו' ולא למלך לא להיותם מתנהגים בחסידות היה הדבר רק לראות היעמדו דברי מרדכי והוא כי לבשו קנאה בראותם שהם היו כורעים ומשתחוים והוא לא יכרע ולא ישתחוה שיראה מגדיל עצמו עליהם ואמרו אם נא' למלך הנה יהרגנו ומה בצע כי יצא בטפשותו אך כל ישעם וכל חפץ היה יכנע וישתחוה ולא ינצח אותם גם כי המלך יהרגנו על מה שעבר ע"כ סירבו והפצירו יום ויום ואח"כ הגידו להמן ולא למלך לראות היעמדו דברי מרדכי כי באו' אליו יום ויום אפשר יטה אוזן ויכנע ויעשה כמעשיהם וישפיל גאותו כהם וגם בהגיד את המן כי ישוב לעבור לפניו בזעם אפו ורב' המשטמ' ואולי יחת מפניו ויפול ויסגוד מיראה פן יגיד למלך באופן שלא יעמדו דבריו כי הגיד להם אשר הוא יהודי שהוא מעם בזוי ושסוי עבדים משלו בם והמה שרים גדולים והוא יורה בדבריו כי כאשר הוא יהודי חשוב מהם ע"כ התנכלו לעשות שלא יעבור מלכרוע והשתחוות. או יאמר כי

הגיד להם וכו' והוא בשום לב כי הלא לא נעלם היה היותו יהודי ולא היה ראוי יאמר כי אם כי הגיד להם כי על אשר הוא יהודי כלו' שעל כן לא ישתחו' לו אך אומרו אשר הוא יהודי נראה שמחדש להם היותו יהודי אך הוא כמז"ל כי אמרו לו והלא אבותיך יהודים כמוך השתחוו והשיב שלא היה הוא בין האבות ההם כי היה מבנימין אשר לא השתחו' לעשו וזה הגדיל חמתם לומר האם יתכן לו' שהיא יהודי לבדו ולא זולתו משאר היהודים וזהו אשר הוא יהודי כלו' הוא ולא אחר. או יאמר בשום לב אל אומ' היעמדו כי אין עמידה צודקת בדבר' אך הוא כי אומר' אם נא' למלך שעבר מצותו אולי יענשהו בהורידו מגדולתו שהוא יושב בשער המלך ולא ימיתנו ע"כ ויגידו להמן שלא ימיש מלהמיתו או בידו או ע"י המלך והטעם הוא לראות היעמדו לו להצילו הדברים שאמר להם אשר הוא יהודי אם אומר אשר הוא יהודי ומערה למות נפשו על כך אם יעמוד לו הזכות ההוא. או יאמר כי הגיד וגו' כי אמרו אם נגיד למלך לא יהרגנו רק על שעבר מצותו ולא על כבוד המן ע"כ ויגידו להמן לראות היעמדו כו' כי הגיד להם אשר הוא יהודי ומחשב לעון השתחוו' יהודי להמן וכדי בזיון וקצף וקיא קלון על כבודו באופן תעלה חמתו באפו והוא ימיתנו על דבר כבוד שמו:

פסוק ה

הורה כי יותר יתפעל האדם ע"י ראות עיניו מעל פי מגידי אמת כי הלא על כל אשר ספרו לו לא כעס עד ראה בעיניו ואז וימלא המן חימה וזהו וירא המן וכו' וימלא המן חימה מש"כ לשמוע אוזן גם הורה גודל נאוותו כי עבדי המלך לא עלתה חמתם רק על בלתי עשותו אפילו אחת מב' הדברים כריעה והשתחויה וזהו לא יכרע ולא ישתחוה ויאמרו וכו' ולא נאמר לא יכרע וישתחוה אך הוא לא היה מתרצה כי אם בשתיהם יחד ועל העדר שתיהן יחד היה הכעס וזהו וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו ולא אמר משתחוה לו כי מאנה הנחם נפשו בהבצר א' מהנה וע"כ וימלא המן. עוד יתכן במה שארז"ל שנתן ע"ג בכליו ובזה יאמר כי כל עבדי המלך היו כורעים ומשתחוים לא על הע"ג שבבגדו שע' ע"ג המה כ"א להמן בשביל עצמו כי כן צוה בשבילו המלך גם בלי הע"ג אך מרדכי לא יכרע ולא ישתחו' סתם אף אם יסיר הע"ג וז"א לשון עתיד ע"כ אמר לו מדוע אתה עובר וגו' וטענתו לפנים היתה אשר הוא יהודי ויהרג ואל ישתחוה לע"ג ע"כ לא הלשנוהו למלך כי יאמר כי לא צוה על הע"ג ישתחוה אשר הוא יהודי ע"כ סירבו יום יום ויגידו להמן יעשה לראות היעמדו דברי מרדכי שהגיד להם אשר הוא יהודי כלו' שעל הע"ג האסורה ליהודים הוא ויראה הוא אם יעמדו דבריו שיסיר הע"ג מבגדו יראה אם אז יכרע וישתחוה כדבריו וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו

לבדו כי עשה כן שהסיר מבגדו אז וימלא המן חימה והנה ראוי לשים לב מה נשתנה פסוק זה מאשר לפנים כי שם נאמר וימלא המן על מרדכי חימה ופה לא הזכיר שמו ויתכן כי הפסוק שאחריו הוא נותן טעם לו' מה שאמרתי סתם ולא אמרתי על מרדכי הוא כי ויבז בעיניו לשלוח יד וכו' ושפך חמתו על כל היהודים אך באומרו לפנים על מרדכי הוא כי שם היה אח' שהיו כל ישראל להשמיד להרוג וכו' לחדש י"ב הוא חדש אדר ומה שנתמלא חמה עתה לא היה רק על מרדכי לבדו לכלותו מהר ולבלתי האריך לו עד יום מועד:

פסוק 1

ויבז וכו' יאמר בשום לב אל אומר כי הגידו לו את עם מרדכי כי הלא מרדכי היהודי היה שמו נקרא כמאמר המלך להמן ועשה כן למרדכי היהודי ומה הוצרך להגיד לו ומה גם כי לא נא' כי אמרו לו כ"א הגידו שהוא הגדה וספור באורך להודיע פרטי עמו ועוד אומר עם מרדכי פעמים בכתוב אחד אך יאמר כי בהדרגה עלה במעלות הרשע ראשונה ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו שלא יהיה לבדו אך גם לא חשב על כל היהודים לגמרי והוא כי הגידו לו את פרטות עם מרדכי שהוא שבט בנימין וזהו ויגידו שספרו לו את זרעו וע"י כן זכר את שאול אבי אביו שהשמיד את עמלק כי נודע לו כמאמר זרש אשתו אם מזרע היהודים מרדכי אשר החילות לנפול לפניו כאשר יבא בס"ד שאמרה אם מזרע אשר החילות לנפול לפניו שהוא מזרע שאול לא תוכל לו באופן כי הוגד לו שהוא ימיני ועכ"א בלבו כי לא תהיה תפארתו להרוג אחד מזרע אשר השמיד את כל עמלק ע"כ לא היה חפץ להמית את מרדכי לבדו כי הגידו לו את עם פרטי של מרדכי כלו' כי ע"כ היה בלבו על כל שבט בנימין אך אח"כ חזר ועלה מדרגה אחרת ויבקש להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש וש"ת שאר שבטים מה חטאו לו לזה חזר ואמ' עם מרדכי כלו' כי הלא יחד כולם עם מרדכי יקראו בצד מה ולכן בקש לעקור כל אשר נקר' בשמו. או יהי' נתינת טעם למה היה נבזה בעיניו נמאס מרדכי והוא יושב במעלה בשער המלך הלא הוא כי הגידו לו את עם מרדכי המיוחד לו שהוא איש ימיני מהקטן שבשבטים ואינו כבודו יחשיבנו לריב עמו ע"כ ויבקש המן כו' ולשלא יאמר הלא גם עתה אינו מתקן על כבודו כי יאמרו כי היה חשוב לאויב לו ומה שהרג את כל היהודים הוא חמס שעשה עכ"א עם מרדכי כי כלם עמו והוא כמלך עליהם ואדרבה יאמרו כי גדול מרדכי כי מושל על עם רב היה כי ע"כ שולח בהם יד ויהיה לו כבוד כי שרה אל גדול ויוכל. או יאמר בשום לב אל אומר ויבקש המן כי הזכרת שמו הוא מיותר כי עליו ידבר ומהראוי יאמר ויבקש להשמיד וגם אומר להשמיד בלבד ולא כגזרתו להשמיד

להרוג וכו' אך הוא כי מפני הכבוד שלא יאמרו כי קטן מרדכי להחשיבו לאויב לו ע"כ ויבז בעיניו כו' כי הגידו לו את עם מרדכי ועל כלם בקש לשלוח יד וש"ת למה שם פניו נגד ישראל ולא זכר את פרעה וכל הקמים עליהם כי כל אוכליו יאשמו עכ"א כי זה כחו כי הלא כבר ויבקש המן להשמיד וכו' והו' ע"י מה שהחטיאם בסעודת אחשורוש שמאז הכין להשמיד' אח"כ בגזרתו שימוקו בעונם וש"ת א"כ איפה של שושן יהרגו ושל כל העולם אל יהרגו כי לא חטאו ואיך ישמיד את כל היהודי' אשר בכל מלכות אחשורוש לז"א עם מרדכי כי כולם עם אחד ערבים זה לזה וע"כ לא נאמר רק להשמיד בלבד כי בזמן הסעודה לא היה כ"א להשמיד בלבבו:

פסוק ז

הנה או' הוא חדש ניסן הוא מיותר כי מי לא ידע כי חדש הראשון הוא חדש ניסן וכן אומר הוא הגורל כי ע"כ הוצרכו רז"ל לומר כי הגורל חוזר אל המן וכן באו' הוא חדש אדר הוא מיותר והנה על פסוק החדש הזה לכם ראש חדשים בביאורנו אל ספר התורה בסייעת' דשמיא כתבנו שאמר הוא ית' החדש הזה לכם ראשי חדשים כי תמיד ייטב לכם בו והוא מאמר' ז"ל מאן דאית ליה תיגר' בהדי' ע"ג דליתבעיה ביה וכן אמר שע"כ נקרא ניסן ע"ש הנסים וכו' ואל יעלה על רוחכם שאומרו ראש חדשים הוא שתתחילו בו למנות חדשי השנה כי זה כבר ראשון הוא לכם לחדשי השנה ומה גם למאמר פר"א שמאברהם והלאה היו מעברים השנים כסדר שאנו מונים ולכן אשר אמרתי ראש חדשים הוא שיהיה לראש להטיב לכם בו תמיד. ונבא אל אשר אנו בו אמר ראה נא טפשות המן הרע הזה באיזה חדש זדון לבו השיאו להיות דורש רעה על עם ה' בחדש הראשון ולא ידע כי הוא חדש ניסן כלומר הוא בהויתו מוכן ליעשות בו נסים כשמו ולהנקם בו מהקמים על ישראל וכמז"ל דמאן דאית ליה תיגרא בהדי ע"ג נצח ולכן הוא הגורל לומר כי הנה המן היה מפיל פור על הימים ועל החדשים לראות איזה יכשר להפיל את ישראל בו שיפלו לפניו ישראל ולפי האמת הוא כלומר ניסן הנזכר הוא הגורל ולא לפני ישראל שיפלו בו כי אם לפני המן כי הוא מוכן לפניו להפילו וכן היה כי לא עברו לו ארבעה ימים שלמים שנתלה בניסן עצמו כי בששה עשר יום בו נקראו סופרי המלך וכו' ואח"כ ג' הצומות שבכללם יום א' של פסח ולמחרתו נתלה והוא הלך חשכים להפיל גורל מיום ליום ומחדש לחדש י"ב ויהיה גורלו ניסן אשר יצלב בו סמוך לו שלא יצא מחדש ניסן. והנה ארז"ל שבחר בחדש אדר על דבר כי בו נסתלק מרע"ה ואין ספק כי המגיד לו יום שהיה זה יום מותו גם הוא יגיד לו כי גם היה יום הולדו כי הצדיקים שנותיהם מלאים במספר ימים כמד"א את מספר ימיך אמלא ולכן יום המות הוא יום הולדם אך העולה

על רוחו רוח עועי' כי השפע אשר קנה החדש ההוא בהולד בו ונתבטל בסילוקו ולא ידע כי הוא קיים לעד והחדש ההוא תמיד בהויית קנינו וז"א הוא חדש אדר כלומר הוא בהוייתו ולא נסתלק השפע בסילוקו. עוד אפשר לומר הוא הגורל לפני המן כלומר לפני המן היה עולה לו הגורל אך לא לפניו ית' כי לא היה מה' כל משפטו כי לא עזב ולא יעזוב:

פסוק ח

הנה היה אפשר ימאן המלך לשמוע בקולו לסבות א' על דבר כי אולי זולת העם אשר יבקש לאבד יהיו בעזרו יתר עמים אשר התחתנו בהם או קרובים אליה'. ב' פן העם ההוא בעצמו יתקוממו לעמוד על נפש' ויפילו חללים רבים מעם מדינות המלך וגם שינצחוה בסוף למלך אין שוה בנזק המלך שיפלו מעמו פגרים מתים רבים טרם יאבדום. ג' פן תעשה קרחת במלכותו. ד' פן יאשם המלך בעיני כל העמים באבדו עם אחד על לא חמס בכפיהם וכל עם יחרד פן יקרה לו כאלה. ה' על דבר אבדן המס שמפסיד המלך ע"כ הקדים ואמר ישנו עם אחד וכו' לומר על הסיבה הא' אין פחד שאר עמים הקרובים אליהם או שהתחתנו בהם יתקוממו בשבילם כי עם אחד הוא כלומר בלתי מעורב עם עמים זולתו וז"א ישנו כלומר גם כי ע' אומות שהיו בעולם כלם נתערבו באופן שלא נותרו נקראים בשם אומות נפרדים רק מעט מזער ונתערבו בהם האחרים ונתבטלו בתוכן ואין אומה ולשון שנוכל לומר זו בלתי מעורבת עם אחרת העם הזה לא כן הוא כי גם שבזולתן אין עם יקרא א' בלתי מעורב עם זולתן ישנו עם אחד יוצא מכללם שיוכל ליקרא אחד שאין עם זולתו מעורב בו לז"א ישנו לומר לא יעלה על רוחך כאין עם יקר' א' בלתי מעורב כי ישנו במציאות באופן שמורא לא יעלה על ראשינו מיתר עמים שהתחתנו בם וגם על הסיבה הב' בל יתקוממו לעמוד על נפשם ויפלו בנופלים רבים מעמי המלך גם כי תעשה הכונה אין פחד כי הלא הוא מפוזר בכל המדינות זעיר שם זעיר שם ואין באחד המדינות רבים יחד יתנו לב להתאמץ על מבקשי רעתם ש"ת אולי יתקבצו מכל המדינות אל עיר אחד ושם יתקוממו גם לא נירא מזה כי הלא הוא מפורד בעלי פירוד בלתי מתקשרים זה עם זה ואל נא תאמר אולי מפחד רעה בנפול עליהם אימת מות יקנו התקשרות ויתקבצו לעמוד על נפשם גם זה אינו כי אינן קרובים אלו לאלו כי הם בכל העמים מועט בכל עם ועם באופן שע"י תכונותם אלה לא במהרה ינתקו ממקומם להתקבץ יחד כלם וגם לא תירא מעשות קרחת במלכותך כי הם בכל מדינות מלכותך ואין מדינה מהם כמרז"ל בזה ועל הד' פן יאשם המלך בעיני העמים בהמית עם רב בלתי בני תמותה כי למה יומתו מה עשו ראה גם ראה כי דתיהם שונות מכל עם וגומר והוא

כי אם תמצא אומה בלתי מתנהגת בדתי המלך המושל עליהם אם יהיה שדת האומה ההיא וחקיה נאותי' ומתקרבים אל השכל לא תאשם על היותה בוחר' בדתם ותגעל בדתי ההלך אדוניה אמנם אם דתם זרה ומשונה מכל הדתות אז יאשמו על בלתי עשותם דתי המלך וזה דבר המן באומר ודתיהם שונות וגו' ואת דתי המלך וגו' לומר הלא דתיהם שונות וזרות מכל עם בלתי מתקרבים אל השכל ואעפ"כ ואת דתי המלך אינם עושים וע"כ לא יאשם המלך בקרב העמים על עשותו כלה בעם כזה וכ"ש שלא יכמרו רחמי העמים לבלתי אבדם או לבקש עליהם כי הנה דתיהם שונות מכל עם ואין שנאה כשנאת הדת ובהיות איבודם על זה גם הם ישנאום כי כל העמים אף שילכו איש בשם אלהיו יתקרבו בפת בגם ויין משתיה' ומאכל שולחנ' מש"כ ישראל כי ע"כ הם שנואי העמים. ועל הה' אמר על תשית לבך על דבר המס אשר יחס למלך באבודם כי הלא למלך אין שוה להניחם כי אין לו תועלת בהשארם כי לעומת המס יש הפסד מהם כי דרכם למרוד ולהזיק מלכי' כאשר כתבו אל אחשורוש עצמו מא"י לשיבטל עבודת ברוך הוא והיה ע"י המן כמשז"ל והמתרגם ז"ל:

פסוק ט

אף כי להשמיד בלבבו לא הוציא מפיו כ"א לאבדם כי חש פן ימאן המלך ע"כ בחר לשון ערומים לדבר לשון היולי יכתב לאבדם שאפשר להתפרש לשלול שלל ולבוז בז בחיי חייתם או לאבדם מן העולם ותפס ל' זה עד ישקיף וירא מה בלבו של מלך והעולה על רוחו כי גם אם יבין המלך על איבוד ממון הוא ימתיק הדבר באגרותיו על איבוד נפשות או הוא ישתדל בכל עז קו לקו צו לצו עד ישוב ויודה על כונתו ובזה צדק מענה לשון המלך באומר והעם לעשות בו כטוב בעיניך כלומר ראיתי דבריך מסותרים סובלים ב' הבנות בהסתפקך בכונתי אך הנני מרשה אותך לעשות בו כטוב בעיניך לפי איזה פי' ישר בעיניך ובראותו שנשאר הדבר אל הנוסח שיברר לו ויצוה לכתוב אזי פי' ואמר להשמיד וגו' וזהו שתלה הכתוב הדבר על צווי המן באו' ויכתב ככל אשר צוה המן ואמר אשקול ע"י עושי המלאכה יראה מהגמרא שהם העושים מלאכת מטבעות זהב וכסף ותהיה כונת הכתוב באשר נשים לב אל או' להביא וגו' כי למה זה יפרש מה יעשה מהכסף היועץ למלך נתנוהו יאמר שיתנם למלך והוא יעשה חפצו מהם אך אחשוב כי הנה יש מטבעות המיוחדות להנתן במשמר בית גנזי המלך והם הגדולים וטובים מהכסף הטהור ולמטה מהם הם הנתנים להוצאה ואמר כי הלא יתן י' אלפים ככר כסף על ידי עושי המלאכה לטבוע מטבעות הראויות להביא אל גנזי המלך כי יהי' הכסף טוב מאד ראוי לכך:

פסוק י

הנה אין למוכר לתת חפץ לקונה רק הלוקח הוא הנותן. והוצרכו רז"ל לומר כי עשה כן להורות גודל חפצו לאבד את ישראל ח"ו כמשל בעל התל ובעל החריץ ועוד כי ראשונה ראוי ישיב המלך על דבריו ויאמר הכסף נתון לך וגו' ואח' התפשרם יתן לו את הטבעת ועוד כי הנה מהנר' לא נתקיי' המכר כי המן בקש לקנות והמלך נתן לו בחנם ואם כן איך תאמר אסתר המלכה כי נמכרנו וגומר ולא כן רק מתנה. ועוד איך יאמר נתון לך כאלו נותן דבר משלו ומהראוי יאמר לא אקח ממר והעם לעשות בו וגו' או יהי לך אשר לך והעם וגו' ועוד כי יש מרז"ל אמרו כי נמכרנו על עון מכיר' יוסף ואין נראה כן כ"א שנתבטלה המכירה. אמנם אומר' כי המקח וממכר נעשה בקנין גמור ע"פ דין התור' וזהו כי הן כסף אשר אמר המן לשקול ע"י עושי המלכה לא כסף טבוע היה כי אם חתיכות וגרוטאות כמו שאמרו ז"ל בגמרא שהיה נותן לעושי מלאכת המטבעות וידוע כי גרוטאות של כסף נקנין בקנין סודר על כן לקיים המכר שלף המלך טבעתו מעל ידו שהוא מנא דכשר למקניא ביה ונתן להמן לקנות הכסף שלא היה מטבעות הבלתי נקנים כ"א כסף טבוע כאשר נקנה הכסף זכה המן בחליפיו ואחר הגמר המכר ע"י כן אמר המלך להמן הרי כי לי הכסף כי קניתיו ועתה אני נותנו לך במתנה שתזכה בו ע"י רשותך וזהו הכסף נתון לך והעם לעשות בו וגו' ובזה צדקה אסתר המלכה באומר' כי נמכרנו וצדקו יחדיו כל הערות שהערנו ואת כל הדבר הזה עשה המלך למכור ולתת מתנה ולא א"ל מתחלה קחם לך בלא כסף ובלא מחיר למען הראות את כח מתנת ידו כי לו אמר מתחלה נתונים נתונים המה לך בלא כסף יעלה על רוחו של המן שהיה המלך כנותן שדהו מפני רעתה וכעצב נבזה נפוץ היו ישראל בעיניו ואדרבה על המלך להחזיק לו טובה שהעבירה מכנגד פניו ע"כ מה עשה קנה הכסף להורות לפניו כי שוה כסף אשר נדר לו המה ואח"כ יהיה בעיני המן כאלו נתן לו המלך משלו מתנה י' אלפים ככר כסף באומר הכסף נתון לך או לרז"ל שאמרו שכיוונו לבטל כופר נפשות ישראל שנתנו במדבר ונתן כנגדם המספר ההוא יהיה שרצו ע"כ לגמור הדבר והקניה בפועל:

פסוק יב

הקריאה לא ייחסה אל המן רק נאמרה להמלאכים כי בין המלך והמן הנחיצות אמנם נוסח הכתיבה היה ככל אשר צוה המן להשמיד וגו' וגם כאשר קרא על ישראל מועד בי"ג לחדש י"ב. והנה אמרו רז"ל שבחר באדר על כי בו נסתלק מרע"ה ראוי לתת טוב טעם אל אשר האריך המועד כי הלא בז' באדר מת משה ולמה העביר המועד עד י"ג לחדש. אך אין ספק כי בחכמה עשה הדבר הוא כי תוך ז' ימי אבל הצדיק נהנה העה"ז

מזכותו למה שעוד נפשו בלתי נפשטה ונפרדת מהעה"ז כאשר מצינו ז' ימי מתושלח עיכב הוא יתברך המבול מפני כבודו כמז"ל על ויהי לז' הימים והמבול היה וגו' ולא עוד אלא שהאיר הב"ה העולם כל ז' ימי אבלו באור הרוחני שנברא ביום ראשון לששת ימי בראשית אשר גנז לצדיקים לעתיד לבא כמחז"ל על ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים כאור שבעת ימי מתושלח עוד הורנו רז"ל על ז' ימי אבילות שיום האחרון מקצתו ככולו ושהוא כי ע"י מקצתו מתחל' היום יופשט הצדיק ויפרד משייכות העה"ז וע"כ התנכל המן הרשע לבלתי עשות הרעה אשר חשב על היהודים כי אם בתום ז' ימי בכי אבל משה בל יגן זכותו לישראל בהם כי הנה הוא נסתלק ביום הז' לאדר ויום הסילוק הוא מחשבון הז' נמלאו נשלמים בי"ג להיות מקצת היום ככולו לא האריך עד י"ד כי כל ישעו וכל חפץ לקצר כל האפשר ובמצאו מקום בי"ג לא ראה להאריך וגם הקרא הסופרים בי"ג לניסן ולא קודם אפשר כיון יעברו י"ב ימי חנוכת הנשיאים בל יגן זכותם:

פסוק יג

הנה בענין כתובים אלו ראוי לשים לב מה צורך פתשגן כתב והיה די באו' אל כל עם ומדינה וכן בכתבי ההתהפכות אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם נא' פתשגן הכתב ועוד כי ענין פתשגן יראה העתק הכתב אך לא כן היה בזה כי אין בפתשגן הכתב כדברים המרים המאררים האלה שבפסוק הקודם אליו שהוא להשמיד וגו' רק להיות עתידים ליום הזה. ועוד שאומר להיות עתידים ליום הזה הנה הם הדברים סתומים וחתומים שלא הוזכר מה יעשו ביום מועד. ועוד אומר גלוי לכל העמים מי לא ידע בכל אלה כי בהנתן דת והעביר כרוז בכל עם ומדינה הוא גלוי לכל העמים. ועוד כי אמרו ז"ל במדרש שקרה להמן כאשר קרה לאיש הולך בדרכים ומדברות ובהיותו עיף ויגע אמר מי יתן והיה לי חמור אחד ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה אחד מהשרים בא בסוסיו ורכבו ואתונות וגמלים והנה אתו עיר בן אתונו בן יומו קטן מהכיל טורח הדרך ויאמר השר אל האיש העיף ההוא קח נא את בן האתון הזה כי קטן הוא ושאהו בחיקך אז אמר הן אמת כי חמור שאלתי אך שישאני ולא שאשאהו וארז"ל כי כן קרה להמן כי הוא כתב להיות עתידים ליום הזה אך לא אמר למה הוא חשב להרוג ויהפך והיה ליהרג וכן ארז"ל ג"כ כשבאה צרה לישראל היא באה סתומה כזה שאמרו להיות עתידים ולא פירשו אך בבא הטובה באה מפורשת שנאמר להיות היהודים עתידים וגו' והנה דבריהם אלה כמו זר נחשבו כי הנה המלך והמן ברור מללו להשמיד להרוג וגו' ואיך היה הדבר סתום. אך לזה נשים לב אל מאמר המלך אל מרדכי ואסתר בהתהפך אשר ישלטו היהודים

וגו' כי אמר הנה בית המן נתתי לאסתר וגו' ואתם כתבו על היהודים וגו' כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתם וגו' כי הנה ראוי להעיר איך מתקשר אומרו ואתם כתבו על היהודים וכו' עם אומרו הנה בית המן נתתי לאסתר ומה גם שאמר בוא"ו ואתם כנמשך מהקודם שנית ורבה היא אצל כל אדם והוא כי הנה המלך נותן טעם לפגם באומרו כתבו וכו' כי הנה א"כ איפה כי כתב אשר נכתב וכו' אין להשיב מה יועילו מרדכי ואסתר בתקנתם הלא ספרי האף וחימה אשר שלח המן להשמיד וכו' נכתבו בשם המלך ונחתום בטבעת המלך ואין להשיב ומה יתרון אשר יהפכו עתה אמנם בשום שכל והבין בפשטי המקראות נמצא כי ב' מיני כתבים היו משגרים אל כל מדינה ומדינה אחד אל אחשדרפני המלך והפחות ושרי עם ועם ב' בנוסח משונה מזה להכריז ולהעביר קול בפרסום ובגלוי לכל אחד מהמקומות לפני ההמון כי ע"פ חכמתו בגורלותיו ראה והנה אין הכנה מוצאת להצר לישראל כ"א ביום י"ג לאדר עכ"א בלבו אם נעבור קול בכל המלכות ונודיע בגלוי חפצנו שהוא להשמיד להרוג וכו' לא יעצרו כח המון העם קלי ההתבוננו' והדת ליחל עד אשר יבואו ימי רעת המן עד י"ג באדר להמתין י"א חדש מה גם כי כל עם אומה ולשון חפצי רעת ישראל המה ויגילו בחלקם שלל כי הצד השוה שבהם שכל עו"ג שונאי נפש ישראל היו ומי יעצור כח ליחל י"א חדשים ימים ואם כה יעשו יעזרו ישראל זכות המתייחס אל הימים אשר הם זולת היום אשר בחר בו ותבטל כוונתו או לבל יערימו סוד ישראל להתאסף יחד שבטי ישראל לעמוד על נפשם בעוד י"א חדש ויפילו חללים רבים ביום מועד מהקמים עליהם ע"כ התנכל לשלוח ספרים בהצנע ביחוד אל האחשדרפנים והפחות ושרי העמים מספרים ומגידים בשפה ברורה כל המכוון להשמיד וכו' אך כל זה לא להגלות להמון קריה היה רק להם לבדם יהיה כמוס עמם עד מלאת הימים אשר קצב אך מה שהיה מעביר קול ומכריז בפירוש ובגלוי לעיני כל ההמון היה העתק אחר סתום מזה והוא להיות עתידים ליום הזה ולא פירשו להם על מה יתעתדו ונשאר הדבר מסור אל השרים הגדולים יודיעום ביום מועד על מה זה נועדו שהוא להשמיד כו' ובזה לא ישלחו הרשעים בעולתה ידיהם עד תום הזמן ויבא המכוון אל הפועל וז"א ויכתב אל אחשדרפני המלך ואל הפחות אשר על מדינה ומדינה ואל שרי עם ועם ונשלוח ספרים וכו' להשמיד להרוג וכו' אך זה היה לשרים הנזכר כתב מפורש אמנם פתשגן הכתב אשר היה להכריז והנתן דת בפרסום גלוי לכל העמים שהוא המיוחד להיות גלוי לכלם בשוקים וברחובות היה בלתי מפורש הדבר רק שהיו מכריזי' ואומרי' להיו' כל העמים עתידים ליום ההוא אך בשושן שהיה מקום שבת המלך ושם לא היה פחד וישלחו יד טרם הגעת מועד או שיתקוממו היהודים שם הכריז

בפירוש להשמידם וז"א לפנים ואת פתשגן כתב הדת אשר ניתן בשושן להשמידם נתן לו להראות את אסתר וכו' כי אף שהמפורסם בשאר מדינות לא היה כן הראה לה אשר ניתן בשושן שילמד סתום מן המפורש וע"כ היתה העיר שושן נבוכה וצדקו בזה דברי רז"ל שהיו בני שושן מצירים מאד את ישראל ואומר להם מחר נחנוק אתכם ונשלול שללכם וכו' מה שלא היו אומרים כן בזולת שושן ואין זה אלא שלא הוכרז מפורש וזה הוראה כי בשאר מדינות המלך מה היו עושים אם המלך היה מפרש להם הדבר מאז אל ההמון ע"כ בהתהפך הדבר אשר ישלטו וכו' הוצרך ג"כ ב' מיני כתבים כאשר יבא בס"ד כאשר נבאר דברי המלך אל מרדכי ואסתר וענין הכתבים באומרו ויאמר המלך אחשורוש לאסתר וכו' הנה בית המן נתתי וגו' ואתם כתבו כו' והוא כי המלך ראה ב' רעות נגד פני ישראל אחד כי בשושן ניתן דת להשמידם ומי יאמר להורגים מה תעשו כי אין להשיב כי הדת ניתנה בשושן ב' כי כתב אשר נכתב בשם המלך וכו' אין להשיב ואגרת ההשמד נכתבו בשם המלך ונחתום בטבעת המלך ואם כן אין מקום לסתור בנין אגרות ראשונות עכ"א המלך אליהם הנה האחד כבר נתקנה כי מבני שושן אל תפחדו ואל תראו גם כי ניתן דת בשושן כי הלא לא ירים איש את ידו כי הנה בית המן נתתי לאסתר ואותו תלו וכו' על אשר שלח ידו ביהודים ואם כן מי זה האיש יערב אל לבו לשלוח יד ביהודים אמנם על השנית לא אדע לרפא לכם לכן אתם כתבו כטוב בעיניכם ואולי בחכמתכם תמציאו המצאה טובה כי אני לא אדע מה אעשה כי הנה כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום וכו' אין להשיב כלומר וא"כ איככה אוכל להפך אגרות הרעה כי הלא נכתבו בשם המלך ונחתם בחותמו אך אתם דעו מה תעשו בחכמתכם: או יאמר אני עשיתי את שלי בשושן כי הנה בית המן נתתי וכו' אך על דבר שאר המדינות לא אוכל לגזור על האחשדרפנים והפחות ושרי המדינות להפך הדבר אמנם מה שתעשו הוא שתכתבו על היהודים כלומר לצות עליהם שיעמדו על נפשם וכיוצא וזהו כתבו על היהודים כי לכתוב על השרים להפך הגזירה א"א כי כתב אשר נכתב בשם כו' אין להשיב באופן שאין תקנה להפך הקוד' ואז נועצו יחדיו מרדכי ואסתר לתקן הדבר בדרך ישרה באופן שלא יהפכו אגרות ראשונות והוא כי אומרו הנה אל האחשדרפנים והפחות ושרי המדינות אשר היה בכתבם מפורש להשמיד וכו' אי אפשר להפך אך עשו בחכמה וכתבו להם אשר נתן המלך ליהודים להקהל ולעמוד על נפשם נגד הקמים עליהם על פי הכתב הראשון באופן שהקודם קיים אלא שנותן יד עתה ליהודים להתקומם נגדם ובזה כל אחד יבין כי שב אפו מהם וזה ויכתב ככל אשר צוה מרדכי אל היהודים ואל האחשדרפנים והפחות ושרי המדינות וכו' אשר נתן המלך ליהודים להקהל ולעמוד על

נפשם וכו'. אמנם בפתשגן כתב הדת להעביר קול מפורסם וגלוי לכל העמים מצאו און להם כי יאמרו בזה נוכל להפך בעצם שלא יורגש כי לא פירש כדת שניתן מתחלה רק להיות עתידים ליום הזה עתה יהפכו ויכריזו כי פירוש הדבר אשר היו עתידים ליום הזה הוא להנקם מאויביהם וזהו פתשגן הכתב להנתן דת שיהיה גלוי ומפורס' לכל העמים הוא ולהיו' היהודים עתידים וכו' כי לא לבד הכריזו שיקהלו היהודים לעמוד על נפשם נגד הקמים עליהם כאשר בכתב השרים כי אם גם ולהיות מעצמם היהודים עתידים ליום ההוא להנקם מאויביהם אף אם לא יתקוממו נגדם ולא ירגישו המון העמים ההתהפכות כי עד כה לא ידעו רק שיתעתדו ליום ההוא ולא נודע להם למה ועל מה ועתה הנה בפירוש בעיניהם כי המכיון היה להנקם היהודים מאויביהם ובזה הטיבו אשר דברי רבותינו ז"ל באמרם כי מתחלה בפתגם מעשה הרע' היה הדבר סתום להיות עתידים בלתי מפורש כי כן היה אצל ההמון וההתפכות נתפרש היטב וזה אומרו באגרו' ראשונות ואחרונות דבר המלך ודתו דבר המלך על הכתבים המשתלחים לשרים ודתו על הכרוז להיות עתידים וכו' והענין נכון מאוד בעצמו וגם כל המקראות ומז"ל על מכונותם איש על מקומו יבא בשלום. והוא דרך אמת. ואחשוב בכוונת שפטיו הרעים האלה להשמיד זה כלוי בנים כמז"ל על פסוק ובאהרן וכו' להשמידו. ולהרוג הוא אח"כ את הגדולים אבותם שהיא מיתת אכזריות שאבות יאכלו בוסר בראותם ברעות צאצאיהם לעיניהם תחלה וראש ואח"כ יהרגם הם ואח"כ לאבד בל יקברו ואח"כ טף ונשים הוא העוללים ויונקים על חיק אמותם אח"כ הנשים בעצמם ופירש מ"ש להשמיד להרוג הוא מנער ועד זקן כי מן הנערים יתחילו ועל אבותם אמר עד זקן ואח"כ ע"ד זה הטף ואח"כ הנשים וזה ביום א' כי אין הפור עוזר לו כ"א ביום ההוא והי' הצווי ושללם לבוז אחר או' להרוג כו' עם היות שאין הביזה מעלה ומורדת אל המתי' שכבר מתו אך הוא שכדי שלא יתעצלו בדבר אמר בשם המלך שיהיה שללם לבוז אל ההורגים ולא יהיו כהרוגי מלכות שממונם למלך כי בזה החלש יאמר גבור אני על חמדת השלל להרוג ולאבד ולזרזם אמר להרוג ושללם לבוז אחר הזכירו הרג ואיבוד קטון וגדול לומר שלא יהי' שללם לבוז רק אחר שיהרגום כלם בל יתנו לב לשלול שלל הנהרגים ראשונה ויחיו הנותרים או יברחו למלט נפשם אך עתה ביודעם שבביזה לא ישלחו את ידם עד אשר לא יחיו כל נשמה כל עיר ועיר מאשר אתם יזהרו בכל עוז לבלתי החיות נפש כל חי:

פסוק טו

אמרו ז"ל והעיר שושן נבוכה שהיה כל איש משושן אומר ליהודי מחר אני חונקך ונוטל ממונך כו' והנה קשה כשאול יעיזו פנים טרם בא ימי הרעה ואיה איפה אימת מלך

במקום מושבו בל יחסרו כח להמתין עד יום מועד קץ שם לחשך בי"ג לחדש אדר ולא יתקוממו להעיז פנים מעתה ע"כ הקדים ואמר כי בני שושן המה ראו ג' דברים כי בתלתא הויא חזקה להורות היות חפץ המלך רעתם יותר מהמן ע"כ התאזרו גם המה להתקומם ביד רמה נגד ישראל והם אחת כי הרצים יצאו דחופים בדבר המלך כי אם לא היה המלך עושה הדבר זולתי להפיק רצון המן היה די במה שיצוה ילכו הרצים לעשות את דבר המן אך היות הרצים דחופים ע"פ מאמרו אליהם יראה כי במצותו חפץ מאד למהר לשלחם כי להשמיד בלבבו עד גדר אומר הוא לרצים בעצמו ימהרו מאד וזהו הרצים יצאו דחופים בדבר המלך כי המלך בעצמו דחף מרוצתם. ב' כי הדת ניתנה בשושן כי הלא מה צורך היה להנתן דת בשושן מקום מושב כסא מלכותו אשר שם המלך והמן ולא ייחלו עד תשובת השנה בי"ג באדר ואז יצוו לעשות גזרתם ולא להעביר קול מעתה אך הוא כי המלך והמן לא נתקררה דעתם ולא שקטו עד הדת נתנה בשושן. ג' כי משמחת לבבם על פתגם מעשה הרעה מהרה המלך והמן ישבו לשתות מה שלא עשו מקודם ע"כ אמרו בלבם בני העיר שושן הנה גם כי עשות כלה באומה שלימה הוא דבר גדול ודרך המלך על הדומה לכיעור הזה להשיב אל לבו כי יהיה רע עליו המעשה וחוזר בו עתה ע"י ג' אלה יורה כי אמיץ לב המלך על הדבר בעצם לא ישוב ממנה כי כלתה הרעה מאת המלך לכן העיר שושן נבוכה שנתפרצו נגד היהודים באמור לכל אחד מחר אחנוק אותך ואשלול שללך כמאמר ז"ל ואמר והעיר שושן עם היותה כרך גדול אך היא כי כל גבול בתי המלך והחצרים הנוגעים אליו כי רב הוא יכנה אותו לבירה אך שאר העיר יקרא שושן ושניהם יחד שושן הבירה ואמר כי העיר שושן לבד שהוא מקום החצוני היתה נבוכה אך מקום הבירה לא כן מאימת מלך בצד מה לא היו מצערי' עד עת מועד וקץ:

פרק ד

פסוק א

הנה יפלא כי מה ידע מרדכי אשר לא ידעו כל איש ואשה כי הדת נתנה בשושן הבירה גלוי לכל העמים אשר בשושן ואיך יאמר ומרדכי ידע. שנית כי לא עשה מעשה שר וגדול וחכם לבב כמוהו לפי הנראה אשר לבש שק ואפר יציע ויצא ברחוב העיר ויצעק צעקה גדולה ומרה וכן לא יעשה כי אם קבץ יקבץ שארית ישראל במעמדם לשאת ולתת איכה יעשו לתור להם מנוחה אם יקראו צום ועצרה או יבאו אל המלך להתחנן לו ויכינו עצמם לתפלה ולדורון אך לזעוק ברחוב העיר בצום ושק ואפר לא נכון לעשות כן כי מה יושיעו לו השומעים אותו ואם כן מה ראה על ככה ומה הגיע אליו לעשות כדבר הזה. ג'

אומרו ויבא עד לפני שער המלך וכו' כי אין לבא וכו' יראה כי נמנע מלבא רק על היותו בלבוש שק שאל"כ היה נכנס לתקן הדבר בדברו אל המלך ואל המלכה וא"כ איפה מי מעכב בידו שלא יעביר השק מעליו ויבא אל המלך. ד' למה לא הלך לבקש על נפשו ונפש עמו מאסתר המלכה תדבר אל המלך כאשר עשה אח"כ ע"י שליח ולמה לא הלך מעתה והקולות יחדלון ומה זה יצא יצוא וצועק מר בשווקים וברחובות. ה' אומר ובכל מדינה ומדינה וכו' כי פסוק זה יראה נכנס בין הדבקים כי כהתימו לומר ויבא עד לפני שער המלך וכו' היה ראוי יאמר ותבאנה נערות אסתר כי מבואו עד לפני שער המלך ראו אותו נערות אסתר וסריסיה ולא יפסיק במה שבכל מדינה ומדינה כו'. ו' באומרו ותשלח בגדים להלביש את מרדכי האם העילה על רוחה היה כי מבלי אין בגדים למרדכי היה לבוש בגדים צואים ומהראוי תשלח לו לומר מה זה ועל מה זה כאשר עשתה אח"כ ולמה לא עשתה כן מעתה. ז' אומרו מה זה ועל מה זה כי ביודעה מה זה שהוא לובש שק ואפר תדע על מה זה כי הכל אחד כי א"א להגיד לה מה זה שהולך וצועק לבוש שק אם לא בהודיע הסיבה על זה. וגם נשים לב אם ידעה אסתר מהדת אשר נתנה בשושן אם אין ובתשובתו שהגיד לו מרדכי את כל אשר קרהו טוב טוב היה ילך ברגליו ולא על ידי שליח כי יעביר השק מעליו. ח' אומרו אשר קרהו כי הלא לא קרה לו דבר פרטי אליו כי מכירת המלך את ישראל להמן לכל היהודים קרה ולא לו לבדו. ט' כי אין פתגם מעשה הרעה כזה נעשה במקרה כי אם בהשגחה מאתו יתברך וא"כ איך ייחס הדבר אל מקרה לומר אשר קרהו. י' אומרו ואת פרשת הכסף וכו' מה יתן ומה יוסיף לה לדעת את פרשת הכסף יאמר לה איך נמכרו ומה בצע בהודיע סכום המעות וגם אומר פרשת ולא אמר מנין או משקל הכסף וכיוצא בו. י"א אומר להראות את אסתר ולהגיד לה אחר שמראה לה מה צורך הגדה ואם הוא ולהגיד לה את אשר קרהו ופרשת הכסף למה זה הגיד להתך אם לא להגיד לה. ועוד שהיה לו להפך ולומר להגיד לה ולהראות וכו' כי ההגדה חוזרות אל מה שקדם. י"ב באומרו לצוות עליה ולא לצוות לה באומרו עליה יורה על דבר שהוא הנוגע אליה. י"ג באומרו לבא אל המלך להתחנן לו מה צורך היה עתה והלא עדיין היה שהות י"א חדש ותכפל קושיא זו למטה באומרה אליו כי אחת דתו להמית אשר לא יקרא ויבא ואני לא נקראתי לבא אל המלך זה שלשים יום למה זה צוה עליה תשים נפשה מנגד ולא ייחל עוד שלשים יום ולא עוד אלא שיתריז כנגדה בדברים קשים כגידים כי אם החרש תחרישו בעת הזאת וכו' ואת ובית אביך תאבדו. י"ד למה יומתו מה עשו היא ובית אביה כ"א על התעצל' כעת הלא באה מחמת טענה ולא פשעה ולא חטאתה היא ומה גם בית אביה. והנה לבא אל הביאור נעתיק לשון מז"ל במדרש חזית עם שנשמיט

קצתו כי ארוך הוא מאד וז"ל א"ר ישמעאל י"ח אלף ות"ק יהודים הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו וכו'. מיד עמד שטן והלשין עליהם לפני הקב"ה ואמר לפניו עד מתי תדבק באומה זו וכו' א"ל הקב"ה תורה מה תהא עליה אמר לפניו רבש"ע תסתפק בעליונים וגם השוה דעתו למחוק את ישראל באותה שעה אמר הקב"ה למה לי אומה שבשבילה הרבתי אותותי ומופתי בכל הקמים עליהם לרעה אשבית מאנוש זכרם מיד אמר הקב"ה לשטן הביא לי מגילה ואכתוב עליה כליה באותה שעה הלך השטן והביא מגילה וכתב עליה מיד יצאתה התורה בבגדי אלמנות וכו'. וגם מלאכי השרת צעקו לקול בכייתה ואמרו לפניו רבש"ע אם ישראל בטלים מן העולם למה אנו צריכים בעולם כיון ששמעו חמה ולבנה כך אספו נוגהם וכו' באותה שעה רץ אליהו ז"ל אצל אבות העולם ואצל משה בן עמרם וא"ל עד מתי אבות העולם רדומים בשינה וכו' א"ל מפני מה. אמר להם מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשורוש כו' א"ל אברהם יצחק ויעקב אם הם עברו על דת הב"ה ונחתמה גזרתם מה אנו יכולים לעשות חזר אליהו וא"ל למשה אי רועה נאמן וכו' מה תענה על הצרה הזאת אמר לו משה כלום יש אדם כשר באותו הדור א"ל יש ושמו מרדכי א"ל לך והודיעו כדי שיעמוד הוא משם בתפלה ואני מכאן אל רועה נאמן כבר נכתבה אגרת כליה על ישראל א"ל משה אם בטיט היא חתומה תפלתנו נשמעת ואם בדם נחתמה מה שהיה הוא שיהיה א"ל בטיט היא חתומה א"ל משה רבינו לך והודיע למרדכי מיד הלך למרדכי הה"ד ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ע"כ והנה אם היינו שמים פנינו להעיר כל ההערות הראוית להעיר במאמר זה ולהשיב על כולם יאריך הביאור מאד זולת קצתם מן הבא בידנו א' כי באומרו יתברך לשטן תורה מה תהא עליה והשיב לו תסתפק בעליונים אם תשובה זו מספקת נקשה לאלהינו יתברך ודקארי לה מאי קארי לה. ועוד כי אם טובה היא למה יצא' תורה בבגדי אלמנו' ואם אין תשובה זו מספקת איך עליה השוה דעתו למחוק את ישראל. ועוד שהרי הוא יתברך במתן תורה לא רצה לתת תורה למלאכים. ועוד עם מי השוה דעתו אם הוא שהסכים עם השטן לא היה ראוי שיאמר לשון השואה ומה לתבן אל הבר חלילה: ועוד אם הסכים למחוק היינו כליה וא"כ יכתוב מיד ולא יקדים ויאמר למה לי אומה וכו' ולשאול הבאת מגילה. ועוד האם לפניו יתברך צריך כתיבה יעשה כי מי יאמר לו מה תעשה. ועוד כי איך אלהינו מרחם הכותב בתורתו ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם איך כתב כליה. ועוד היתכן שעל אשר נהנו מסעודתו של אחשורוש יתחייבו כליה וגם שנאמר כי רע ומר היה כי קלקלו בזונות כנ"ל במאמר הנזכר הלא לא יוכל מלט מהדבר הקשה שהקשה רשב"י לתלמידיו בעלי סברת מאמר זה באומר א"כ של

שושן יהרגו. ועוד אומרו למה לי אומה שבשבילה הרביתי אותותי מהראוי יאמר למה לי אומה שמכעיסים אותי וכיוצא ולא יתלה בריבוי אותותיו: ועוד באומרו אשבית מאנוש זכרם כי הלא בתורתו בטל טענה זו באומר אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם לולי כעס אויב וכו' ואיך אז לא חש אל כעס אויב פן ינכרו וכו': ועוד אומר מיד אמר הקדוש ב"ה לשטן הביא לי מגילה המבלי אין מגילות לפניו יתברך שיצוה את השטן שיביא מגילה. ועוד מה לו יתברך צורך אל מגילה לכתוב. ועוד אומר באותה שעה הלך השטן והביא מגילה היכן הלך. ועוד היתכן יכתבו לפניו יתברך על מגילה גשמית. ועוד באומרו שלבשה התורה בגדי אלמנות איך יצדק זה בתורה. ועוד מה להם למלאכי השרת כי יבכו על ישראל והלא טוב להם שתסתפק התורה בעליונים וכן חמה ולבנה למה אספו נוגהם. ובסוף המאמר נשים שכל והבין מה זו שאלת מרע"ה אם בטיט היא חתומה או בדם מי נתן טיט או דם למעלה ולמה בדם אין תקנה כאשר בטיט. וגם למה הוצרכו לבקש רחמים משה ומרדכי זה מכאן וזה מכאן ולא הספיק אחד. אכן אין ספק כי כנפי רחמיו יתברך פרושות עלינו תמיד לבלתי כלותינו כי חפץ חסד הוא מרבה להטיב לחייבי' טובות ואשר לא חשכו הרואות בארובות שכלו בעיני בשרו פקוחות יראה בעיניו ויורה באצבע דברי המאמר הלזה המורים אלינו גודל רחמיו יתברך בשומו כל מעייניו להציל ממות נפשנו. והוא בהקדים ראשונה בקצור נמרץ כי הנה ידוע לאשר אור נגה עליהם כי התירה איכותה מהעולם העליון עיקרה רוחניות בב"ת בלתי נפרדת מאתו יתברך ומקיימת העולמות כלם ע"י שפע המשתלשל ממנה דרך העולמות עד למטה לארץ כי ע"י עסוק איש הישראלי בה יבקע אורותיה למעלה בעולם העליוי ומשם יתפשטו אורות רבים ונכבדים ומהם יתלבש שפע מתפשט לקיים כל העולמות עד עולם השפל הלז. הקדמה שנית והיא כי בשפע אורות הבא ממעל לנקרא תורה אליה יש ב' בחינות א' שיעור שעשוע הראוי לה לפי כבודה בסיפוק פרנסה אליה. שנית בחינה יתירה שהיא גם לשלשל ממנה לעולם השפל שפע המבסמו ומקיימו והבחינה האחד היא לה מלמעלה גם בהעדר זכות בישראל לפעמים גם בהיות הזכות מעט מזער אך הבחינה השנית היא ע"י היות זכיות רבות בישראל כי ע"י תורה ומצות שיעסקו בהם ישראל יעלו אורות הזכיות ההן למעלה עד שורשן ומאשר יאירו בה גם למעלה הימנה תעלה הפרחתה ואז ימשיכו מלמעלה אורות שפע רב האורות מאד עד שמלבד מה שיבהיקו אורה עד בלי די גם ישתלשלו עד למטה לארץ דרך העולמות לבסם עולם ולברכו ולקיימו אך הנה אין זה רק ע"י עסוק ישראל בתורה אך לו יצוייר אם היו מלאכי השרת עוסקים בתורה לא היה זכות עסקם משלשל שפע למטה לקיים עולם כי אם למה שהיא צריכה לעצמה שהיא

הבחינה הראשונה והוא כי אינו דומה עסוק בה איש ישראל לעסוק בה מלאכי השרת הן מפאת נפשותן כנודע ליודעים חן הן על התפשטות השפע לקיים העולם שאינו ע"י עסק מלאכים כנודע כי ע"כ הן האדם כלול מכל העולמות עד עפר להתברך הכל על ידו. ונבא אל הענין והוא כי בהשטין השטן עלינו אמר לו הוא יתברך תורה מה תהא עליה לומר כי אם בהעדר ישראל לא היה מתבטל רק שפע המשתלשל לעולם השפל שהיא הבחינה השנית שבהקדמה השניה החרשתי כי אין ההפסד רק לישראל שחטאו אך הלא לא יבצר ג"כ מה שהוא לתורה עצמה להאיר לה שהיא הבחינה הראשונה וזהו תורה מה תהא עליה כלומר מצד עצמה כי עליה אני חס כי על כבודה ראוי להאריך בל תאבד שעשועה ממנה ע"י עסוק בה ישראל והנה אז היתה תורה בישראל כאשר הפליגו רז"ל בישיבת תלמידים שהיו לו למרדכי וכיוצא בו ולא יבצר מהחרש והמסגר ותלמידיהם והשיב השטן מסתפק בעליונים לומר גם כי השתלשלות שפע לקיים העולם שהיא מבחינה השנית תעדר על העדר ישראל וגם קצת מהראשונה כי גם שע"י עסק העליונים לא יבצר מה שנוגע אליה מצד עצמה יותר מזה יש בבחינה ההיא אפילו כשהיא לבדה בהיות ע"י ישראל מאשר היא בהיות ע"י עסק העליונים. והנה גם שלא הספיקה טענה זו לגזור כליה לפחות הספיקה שגם השוה דעתו וכו' והוא כי בכל משפט איש או עיר או ממלכה בב"ד של מעלה לא יבצר מהיות להימין ולהשמאיל גם בו יתברך בין מדה"ד ומד"ר ולפעמים טענת מדה"ד מכרעת ולפעמים טענת מדה"ר ולפעמים הדבר שקול בשוה וזה יאמר כי גם שמתחלה היתה הטיה בדעתו יתברך אל הרחמים עתה השוה דעתו שיהיה דעתו שוה בלתי נוטה ומכריע לשום צד כי היה הדבר שקול בענין למחות את ישראל ולהיותו יתברך חפץ חסד מטה כלפי חסד ושמח במלמדי סניגוריא על בניו כמעשהו ביה"כ וכמז"ל בב"ר כי ע"כ בחר הוא יתברך באברהם מבכל צדיקים שקדמוהו על שהיה מלמד סנגוריא על הבריות שעליו אמר אהבת צדק ותשנא רשע אהבת להצדיק ולא להרשיע את הבריות ע"כ מה עשה הוא יתברך בראותו פה הדבר שקול בקש לתת התעוררות אל האפשריים ללמד סניגוריא בתור' ואליהו ונשמות צדיקים וכיוצא בהן כאשר עשה למשה באומר הניחה לי וכו' והוא כי הנה ב' טענות היה אפשר להשיב לפניו יתברך לזכות את ישראל א' לומר האם אחר עשותך כמה נסים ונפלאות להפיל הקמים עליהם ביד חזקה עתה תכלה אותה והיא טענת מרע"ה באומר למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת כו' בכח גדול וביד חזקה עוד טענה ב' והיא מאמרו יתברך אמרתי אפאיהם אשביתם וכו' לולא כעס אויב אגור וכו' כי אם יעשה כלה ח"ו יהיה חלול השם בדבר כי יאמרו העו"ג כי הם העושים וידם רמה על השם ועל משיחו. והנה בהיות

רצונו יתברך לשמוע טענות אלו מפי סניגורים אמר לתת להם פתחון פה אל הטענה האחת למה לי אומה שבשבילה הרבתי אותותי ומופתי לכל הקמים עליהם לרעה והוא למען יתעוררו סניגורים לדבר ולומר אדרבה ממקום שבאת למה ה' יחרה אפך לכלות מהר את מי שהרבית אותותיך ומופתיך עליהם וירא כי אין עונה. אז אמר עוד אשבית מאנוש זכרם למען יענו סניגורים ויאמרו הלא סוף פסוק זה הוא לולא כעס אויב אגור וכו' שהיא הטענה הב' ועכ"ז אין דובר דבר להליץ טוב והוא כי לא שכחו אשר קרה למו בזמן החורבן שבאו האבות ומשה ללמד סניגוריא ולא שוה למו: ובראותו יתברך כי אין מליץ טוב מיד אמר לשטן הביא לי מגילה וכו' והאלהים עשה למען בזמן שהלך להביא המגילה יתעורר מלאך מליץ הוא יליץ על ישראל וענין המגילה הוא כי אמר הוא יתברך הנה אין בהנאת הסעודה די בער את כל ישראל מן העולם ומה גם למאמר רשב"י של שושן יהרגו ושל כל העולם אל יהרגו על כן ר' ישמעאל בעל מאמר זה שאומר שעל הסעודה היה הדבר אמר שאמר אליו הביא מגלה לומר כי כאשר אין כתיבה אם לא על מגלה שיסבלנה כן אין כליה אם לא על דברי עונות שסובלים אותם כי אין עון זה מספיק לכן לך וחפש אחר אשמה כוללת שאכתוב עליה כליה לכל העולם בצירוף עון הסעודה ובכלל דבריו כוון כי גם בכל מה שיביא עוד קטגוריא בישראל אין עון מספיק לעשות כליה מוחלטת מעתה רק לכתוב ולא לעשות כעת עד נראה אם ישובו מדרכם ויתקנו את אשר עוותו וכמז"ל בגמרא מסכת ר"ה כי הגזרה שנכתבת ולא נחתמת קלה ליבטל ומה גם אם מה שהביא הוא עון הצלם שלא היה אלא לפנים ע"כ בראות התורה שלא כלתה הרעה כ"א שהיתה נכתבת בלבד לראות אם ישובו אז הראית צערה למען יכמרו רחמיו יתברך ויצאת בבגדי אלמנות הם דרכי פשט התורה שהם כלבושים אליה פשט רמז דרש שיתבטלו עתה בהעדר ישראל שהיתה עתה אלמנה מישראל המולידים מהנה אורות ומלאכים בעסקה ומצותיה בעולם העליון ואחר שהראית פגם שבעולם העליון הנוגע אל התורה באו מלאכי השרת וצעקו על עולם המלאכים שגם הוא מתבטל שכל ישעם להשתלשל השפע העליון ע"י לעולם השפל וז"א אם ישראל בטלים מן העולם אנו למה אנו צריכים בעולם ואומר צעקו לקול בכייתה היא כי תחלה חשבו שיהי' טוב להם העדר ישראל כי תנתן למו התורה כאשר שאלו באומר' אשר תנה הודך על השמים אך לקול בכייתה הכירו כי הכל תלוי בישראל שבעולם השפל ואם אין צדיקים למטה הכל בטל וכיון ששמעו חמה ולבנה שבעולם הגלגלים אספו נוגהם באומר' אם ימנע מהמלאכים אורם איזה הדרך יגיה אור עולם הגלגלים המקבל מעולם המלאכים נמצאו כל העולמות מרגישים עולם העליון עולם המלאכים עולם הגלגלים וכ"ש התחתון עצמו אז רץ אליהו

וכו' והנה האבות נתייאשו ואמרו אם הם עברו על דת וכו' והוא מטעם שכתבנו כי זכרו כי לא שוה למו אשר הליצו בזמן החורבן אז דבר אל משה לאמר לו מה תענה בצרה זאת כי לא נתייאש מלדבר אל משה פן ישיב כאבות והוא כנ"ל שאמר הן ידעתי שגם אתה היית עוזר בזמן החורבן עם האבות ולא שוה לך אך עתה אל תחרש והוא כי כל כח המן בגזרתו הרעה היה על כי באדר מת מרע"ה עכ"א לו מה תענה על הצרה הזאת לומר כי להיות צרה זאת על תענה כאבות כי הלא מתחזקים על סלוקך ואתה צריך להראות כי לא סר כחך מלהטיב את ישראל על סלוקך ולא תהיה כלום לעשות בנו גזרתם רעה אז אמר לו כלום יש אדם כשר כו' והוא כי בסילוק ההיזק מישראל יעמוד מרדכי וישיב את ישראל בתשובה לתקן עוותם ואני מלאתי את דבריו להפיל את המן שתתהפך הרעה עליו לעומת מה שחשב שתשש כחי. או יהיה כי הנה ע"י משה החילו מפלת עמלק כי כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל נגד עמלק ועז"א לו אליהו מה תענה על הצרה הזאת כלו' כי אליך נוגע הדבר שהיא נגד עמלק אז אמר הוא כלום וכו' לומר הנה שם היה עמי יהושע שהוא מבני בניה של רחל המיוחדים להפיל את עמלק כמה דאת אמרת אם לא יסחבום צעירי הצאן ע"כ כשאמר לו שהי' מרדכי שגם הוא מבני רחל אז א"ל משה יעמוד הוא משם וכו' ויהי' מענין משה ויהושע וגם זה ע"ד הנזכר א' לסלק היזק ישראל וא' להגביר' להפיל את האויב כענין וגבר ישראל ואז א"ל מרע"ה לאליהו אם בטיט היא חתומ' תפלתינו נשמעת וכו'. והנה אשר נראה אלי בתחלה עם ששמעתי אומרו אחר כן שקדמוני זולתי הוא שאמר אם בטיט היא חתומה שנחתם גזר דינם על הנאת הסעודה שהיא הנא' חומרית תפלתנו נשמעת ואם בדם שהוא על השתחוות לצלם הנוגע אל הדם הוא הנפש אין תקנה. אך הדבר הקשה על זה הוא כי הלא האבות ומשה עצמו אמרו לאליהו מפני מה נתחייבו כליה ואמר להם מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשורוש ובעבור זאת נגזר עליהן לכלותם מן העולם ולאבד זכרם כאשר העתקנו לשונו וא"כ איפה מה זו שאלה אם בטיט היא חתומה וכו' הלא כבר א"ל בפי' באר היטב שבטיט היא חתימה ולמה יטמין עתה הדבר ברמז ועדיין אפשר לדחוק כי היתה דעתו לאמר הן אמת כי עון הסעוד' גרם הרע ומלא המדה אך בהחתם על איזה היה החותם עם שמאליו יובן כי זה היה. אך אפשר עוד לומר כאשר נדקדק או' נהנו מהסעודה ולא ממשתה אחשורוש והוא כנ"ל על והשתיה כדת אין אונס כי למה שכל ישעו וכל חפץ המלך היה להכשיל את ישראל ע"כ ביין צוה שאין אונס למען תפוס אותם לחטוא ברצון מש"כ בפת בגו והנה השתיה היתי' קשה מהאכילה כי היה יין נסיכם והתורה השוותו לתקרובת ע"ג כמד"א אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם ולכן גם כי לא יעדרו

קצת שיבערו ויכשלו ביין מלכות אך רבים שתו לא נימא כי הזהרו מעון ע"ג ואין אונס באופן שהעון הכולל לכל הקרואים מבני עמנו היה הנאת הסעודה היא האכילה ועליה נתחייבו וז"א נהנו מסעודתו שמשמעו על מה שאינו חמור כע"ג רק הנא' חומרית שהוא ממאכל שולחנו ולא אמר ממשתה אחשורוש שעיקרו ומשמעו הוא השתי' וזה שאל אם בטיט היא חתומה וגומר לומר הן אמת שנתחייבו על שנהנו מסעודתו אך בטיט היא חתומה שהוא על סעודה בלבד כמשמעו הלא או בדם היא חתומה שרבים שתו מיין נסיכם שהוא סרך ע"ג ואמרת ל' הנאת סעודה על כי הנאה היא הכוללת הכל לגמרי ואם כך הוא אין תפלתנו נשמעת והשיב שהיה בטיט כי רובם לא חטאו רק בדבר הנאת הסעודה. העול' מדרז"ל בזה הוא כי נתחייבו ח"ו ישראל שבאותו הדור כליה למקום ולא היתה תקנה אם לא ע"י תפלת מרע"ה ומרדכי היהודי וששלח מרע"ה את אליהו יודיע הדבר למרדכי וז"ש ומרדכי ידע את וגומר כי ידע מפי אליהו. ובזה נבא אל ביאור הכתובים בס"ד אמר ידע את כל אשר נעשה ע"כ ויקרע וגומר כי ראה כי אין תקנה אם ישוב ישראל עד מכהו ואת ה' צבאות ידרשו בתשובה שלימה כי מאתו תי' נהיה הדבר כי כליה נכתבה לפניו ואין ארוכה למחלה זו בדבר אל המלך או אל שר הצבא בלתי לה' לבדו כי ידע את אשר נעשה מפי אליהו ואומר כל אשר הוא כי לו ידע אשר נעשה בשמים שנחתם גזר דין ולא ידע ענין מרע"ה היה מתיאש ומתרפה כמאמר אבות העולם אם הם עברו על דת וגומר מה בידינו לעשות וכן אלו ידע ששולח לו מרע"ה שיתפלל ויתוקן רעת המן ולא יודע לו כל תוקף הגזרה שנחתמה למעלה ג"כ לא יגדל הדבר בעיניו להגדיל לעשות אך אמר שידע את הכל וזהו ידע את כל אשר נעשה וזה ולכן ויקרע וגו' והנה אמר בלבו אם אין יש' שבים עד ה' אלהינו בתשובה שלימה מה נועיל כי נפגע בו ית' מרע"ה ואני כי הא למה זה דומה לרופא הבא לרפאות את אשר צבה בטנו ממאכלים רעים כ"א ימאן החולה ?רהיק חלאתו מכל חיל בלע לצבות בטן כל אשר ירפא הרופא יהיה לריק כן הדבר הזה הנה יש' צבאה בטנם נטמאה נפשם מבטן המלאה לה מסעודת אחשורוש עם יתר דברי עונות ואיך יהיו לרצון אמרי פינו לרצון להם לפני ה' חלאת טומא' אשמת' חקוקה על עצמות' ע"כ ראה והתקין את כל הדברים המתמיהים אשר עשה בשוקים וברחובות ושק ועפר והוא כי אמר בלבו הלא אם קורא אני עליהם יעמדו יחדיו כל היהודים אשר בשושן לאמר להם הבו דבר ועצה הלם ודעה מה תעשו כי כלה ונחרצה נעשת' כי הדת נתנה בשושן הבירה ובשאר מדינות המלך הרצים יצאו דחופים בדבר המלך להשמיד וגומ' ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי אך הדבר הרע הזה מנפש ועד בשר יכלה ואתם ידעתם כי כתב אשר נכתב בשם המלך וגו' אין להשיב וגם

המלך לבבו להרע כי הלא כאשר הדת ניתנה בשושן הבירה המלך והמן ישבו לשתו' משמחת לבב לכן דעו איפה כי כלתה הרע' מאת המלך וכלה הוא עושה וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל ה' אלהיכם בצום ושק ואפר ואל תאכלו על הדם עד ישקיף וירא ה' משמים ויאבה לחננכם וישוב לרחמכ' הלא יענו ויאמרו אל מרדכי תנחומים של הבל זה בכה וזה אומר בכה זה יאמר הנה דבריך טובים ונכוחים אך אל ירע לבבך כי כן דרך אחשורוש לגזור גזירות ואח"כ ישוב אפו מהם וברוך ה' כי הפליא חסדו לנו להאריך המועד עד י"ב חדש אדר ולא יבצר מהמלך בקרב ימים יהיה לפניו עת רצון נבא אל המלך להתחנן לו לאמר לפניו מה פשענו ומה חטאתינו הננו עבדים לאדוני מאז גלינו בארצך ונבכה לפניו ולא יבצר ממנו שיהמו יכמרו רחמיו וזה יאמר זאת עשו קחו כל אשר נמצא אתו כסף וזהב סגור בביתו ובחומותיו יביאו והורידו לאיש מנחה הראויה להתכבד ולא יראו פניו ריקם וגם את הדבר הזה נעש' טרם נתראה פנים נחלקה שכם כל השרים רואי פני המלך וכל עבדי המלך אשר בשער המלך למען דבר ידברו גם המה טוב אל המלך ובזה נבוא' אל משכנותיו נשתחוה להדום רגליו ולשרים אשר אתו ונתחנן אליו וכל שריו ועבדיו יהיו לנו מעיר לעזור ולא ישיב פניהם ופני המנחה ההולכת לפנינו ריקם וזה יאמר מה לכם תדכאו העם ותבוזו כסף ותבוזו זהב הלא ידעתם כי אחות לנו בבית המלך ונפשו קשורה בנפש' הלא תלך היא ותדבר אל המלך להשי' חמתו מהשחי' ולא ישיב את פניה וזה יאמר כמתחסד הלה' תגמלו זאת ואיה איפה הבטחון אשר בטחתם באלהינו מרחם ההוא אמר ולא יעשה לא מאסתים ולא געלתים לכלותם אל תראו ואל תערצו כי ה' אלהינו אשר הצילנו ממלך בבל ויפילהו ארצה לא נין ולא נכד בעמו הוא יצילנו מהמן הרע הזה לכן אכלו משמנים ושתו ממתקים אל תעצבו כי ה' אתנו אל תראום ואם יענה מרדכי ויאמר מה לכם תרפאו השבר על נקלה לאמר שלום שלום ואין שלום כי קצף ה' עלינו קצף וכלה הוא עושה אם לא תשובו עדיו כי דעו איפה כי נכתבה כליה ח"ו הלא יענו ויאמרו אליו אשר האלהים עושה מי הגיד לך אין זה כ"א חלום חלמת וחלומות שוא ידברו קנצי למלין הבל יהבילו וישחיתו דבריו הנעימים לכן יעלוהו כליותיו ילבש שק ואפר יציע ויהא סובב סובב הולך בשוקים וברחובות בקול בכי ובקול צעקה גדולה ומרה. ב' התחכם לבא עד לפני שער המלך ולא יכנס פנימה ומה גם כמז"ל כי הרים קול ונשבע שלא להסיר שקו מעליו עד יושעו יש' למען החריד לב בני ישראל ויתר ממקומו בפרסו' החרדה ההיא כי עתה יאמרו הלא דבר הוא והן לו היתה תקנה מוצא' בהמשך הזמן בהתקרב דעת המלך לא היחל מעתה לקרוע בגדיו ולחרוד את כל החרדה הזאת באופן כי אשר בלבו העצה הא' מהאפשריות

להשיב את מרדכי לומר לו כי לאט לו כי בהמשך הזמן יתוקן זאת ישיב אל לבו וידום. וגם הטענה הב' תבט' גם בזה שאם תשועה זו ביד המלך היתה למה זה ישמיע מרדכי קול צוחה בעיר ועל מה זה לבש בשרו שק ואפר יציע ואדרבה יסיר הבגדים הצואים מעליו ויבא אל המלך להתחנן לו וגם לא טענת האו' אחות לנו בבית המלך כי עתה יאמרו הנה מאמר מרדכי אסתר עושה כאשר היתה באמנה אתו ולמה זה יחדל לדבר אליה תדבר אל המלך אך יאמרו בלבבם אין זה כ"א רוח ה' נוססה בו וידע כי מושיע אין בלתו יתב' ואין ספק כ"א גזרה זאת מאת ה' צבאות יצאת ויאמרו כל איש ישראל לכו ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו ועדיין היה מקום לישראל לדבר ולומר מי יודע אם מרדכי עשה כדבר הזה למען למוג לבנו ונדעה נרדפה לדעת את ה' אך מדבר אל אסתר אל ינח ידו ועל ידה נושע באופן ישיתו עוז מבטחם בבשר ודם ותהיה תשוב' בלתי שלימה ע"כ התחכם לבא עד לפני שער המלך בלבו' שק להסיר מלב בני ישראל תקות דברו את אסתר כי עתה יאמרו הנה עד פה יבא ולא יוסיף ואיך ידבר אל אסתר והיא לפנים משער המלך והוא לא יוכל ליכנ' כי הוא לבוש שק ומה גם למז"ל שנשבע שלא יסיר שקו מעליו עד בא תשועת ישראל כי בזה יתייאשו משים בשר זרוע' ואל על יקראוהו יחד בכל לבם וממצוקותיהם יצילם וז"א כי אין לבא אל שער המלך וגומר לומר תדע למה לבש שק והיה הולך עד לפני וגומר על כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק ובזה יתייאשו ישראל מבואו שם באומר' הנה עד פה יבא ולא יכנס כי לא יוכל כי הוא לבוש שק ולא יסירו מעליו ולכן תאבד תקות דברו אל אסתר בעיניהם ויתלו עיניהם למי שברא' וע"י כן יקרע גזר דינם מלפני ה' מלמעלה ואז יגמר הדבר על ידי אסתר למט' ומבלי קדימת תשובת ישראל לשוב עד המכהו מה יסכון למו כי תלך אסתר אל המלך לבלתי הועיל ואדרבה היתה אסתר מסתכנת בבאה אל המלך אשר לא כדת וילך החבל אחר הדלי ולכן אחר שנתן מורך בלב כל ישראל והחזיקו בה' אלהיהם המושיע אותם אז שלח לה על ידי התך תבא אל המלך כאשר נבאר בס"ד. ועל פי דרכו בצעקו צעקה גדולה ומרה כוון להתיש כח עמלק אשר מעשו הוא כי זו כחו בעולם הזה להיות לו שליטה בו על אשר צעק צעקה גדולה ומרה לפני אביו יצחק כנודע מרז"ל ע"כ כנגדן צעק מרדכי צעקה גדולה ומרה להתיש כח קול צעקתו. עוד נועץ מרדכי לבלתי לכת ברגליו לדבר אל אסתר כי אם על ידי שליח בהסתר כאשר יתבאר לבל ירפו ישראל ידיהם מן התשובה באומרם הנה היה דבר מרדכי אל אסתר ומה לנו עוד לעצבים היא תושיענו ע"כ הסתיר דבר כאשר יבא ביאורו והנה עדיין היה מקום לומר מה הועיל מרדכי בתקנתו הלא לא על בני שושן בלבד קלף המלך וא"כ תקנתם את בני שושן שישובו אל ה' ע"י כל החרדה

אשר החריד בם מרדכי אך בשאר מדינות המלך מה יעשו ליתקן ע"כ סמך ואמר ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל וגו' כי כבר היו שבים אל ה' והיו בצום ובכי ומספד ולכן לא הי' פחד עליהם כי כבר שבו עד ה' אלהיהם אך בני שושן היו מתרפים בבוטחם לאמר אחות לנו בבית המלך והיא תעמוד לנו כי איככה תוכל ותראה ברעה אשר תמלא את עמה בעיר ממלכת' ע"כ הוצרך מרדכי לתת מורך בלבבם ולהסיר בטחון ב"ו מלבם. עוד אפשר טעם אחר אל הרגישם יותר בכל מדינה ומדינה והוא כמז"ל על פ' והיו חייך תלואים וגומר וז"ל רב פתר קריא בהמן והיו חייך תלויים לך מנגד מעת לעת ופחדת לילה ויומם בשעה שהכתבים פורחים ולא תאמין בחייך להיות עתידים ליום הזה ע"כ. והנה יראו דברים משולל הבנה ויהיה דעתם כי לפי האמת היו חייהם תלוים מעת לעת שהוא מי"ג לניסן שהוא מעת הגזרה עד י"ג לאדר יום העשותה שהוא מעת לעת כיוצא בה אך הם בשעה שהיו הכתבים פורחים משושן עד כל מדינה ומדינה היו מפחדים לילה ויומם בראו' החפזון יראו ממות ולא ידעו אם היה ניתן להם זמן וכל יום היו בפחד אימת מות כי לא ידעו מה הוא הכתיב' בספרים וכאשר ניתן דת והעבירו כרוז גלוי לכל העמים להיות עתידים ליום הזה הוא י"ג לאדר לא נחה דעתם עדיין אעפ"י שהיה הדבר סתום כנ"ל שלא פורש לאיזה דבר יהיו עתידים באופן שלא יהיו מאמינים בחייהם אם היה ליהרג או לדבר זולתו עד יגלה הדבר ליום מועד ע"י כתבי השרים כנ"ל וע"כ היו בכל יום דווים בכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע באבל גדול וצום ובכי ומספד אך בשושן לא היה פחד לבלתי האמן בחייהם עד י"ג לאדר כי לא יערבו על לבם בית המלכות להקדים זמן אשר קצב המלך: ונשוב אל הענין כי הנה מרדכי למען החזיק לבם בתשובה חרד את כל החרדה ההוא וילבש שק למען ייאש את לבם שלא יבא אל שער המלך לדבר אל אסתר ובגלל הדבר הזה בבוא נערות אסתר וסריסיה ויגידו לה ותשלח בגדים להלביש וגומר ולא קבל והוא כי העולה על רוחה כי אין דבר הנוגע אל המלך שלא יהיה לאל ידה לתקן עכ"א בלבה כי לא יוכל לבא אל שער המלך להגיד לה בלבו' שק ע"כ שלחה בגדים להלביש את מרדכי למען יוכל לבא אל שער המלך לדבר אליה והיא תדבר אל המלך בבוא עתה להקרא לפניו ולא שלחה אליו לאמר ילך ללבוש בביתו למען נחץ בואו אליה אמר ולהסיר שקו מעליו כי הם דברי מותר כי לא היתה משלחת אליו בגדים להלבישו והוא בשקו. ועוד הל"ל להסיר שקו ולהלביש את מרדכי כי הוא לבש שק וראשונה יוסר השק ואח"כ ילבש את הבגדים אך אמרה שילבישהו בגדים ואם לא יאבה לפחות יסירו את שקו מעליו ויבא בבגדיו הקרועים כי אין לבא בלבוש שק. או יאמר ולהסיר שקו אחר אומרו

להלביש וגומר שהוא הפך הסדר כי הנה היה בלבה למה' ביאת מרדכי לפניה כי לא רצתה שילך לביתו ללבוש בגדיו לבא פנימה לדבר בה וגם לא שיתמהמה להסיר שקו וללבוש בגדי' כ"א להלביש את מרדכי בגדים על השק לכסותו לבא אל שער המלך כי אין לבא בלבוש שק ואחר דברה עמו להסיר שקו מעליו בביתה כי לא עצרה כח להמתין עד יסיר השק ובגדים יחלוף בחוץ אך הוא לא קבל לא זה ולא זה להורות את בני ישראל אשר היו אתו ולאסתר עמהם כי אין ארוכת מחלתם בידי ב"ו כ"א בידו יתברך לבדו כי לה' חטאו והוא אשר גזר עליהם ויחזיקו בה' אלהיהם ומן הטעם הזה אפילו לא דבר אל שלוחיה דבר כאשר דבר אל התך אח"כ להגיד לה ולצוות עליה להיות מצויים אתו בלי ספק רבים מבני ישראל שנקבלו אליו לקול צעקתו ומה גם תלמידיו אשר היו מתענים באשר יתענה ואם בעיניהם ידבר אל שלוחיה דבר ומה גם לצוות עליה לבא אל המלך היו מתרפים מהתשובה ע"כ לא ידבר אליהם מטוב עד רע ואסתר בחכמתה הבינה בדברים ומה עשתה אמרה בלבה הנה אין ספק כי אין תקנה בידי ב"ו כ"א מה' יצא הדבר והוא חפץ לבלתי הרפות ידי ישראל מהתשובה וע"כ אפילו לא דברה לסריסיה הידועים שהם סריסי המלכה לכן התחכמה ותקרא להתך אשר הוא מסריסי המלך ולא מסריסיה המשרתים לפנים להסתיר דבר שלא יסירו הרואים כי הוא שלחה אותו ובחר באשר העמיד לפניה לב' סבות. א' שלא העמיד אותו לשרת' כי גדול היה ולא מסריסיה המיוחדים להיות משרתי פניה כ"א אשר העמיד לפניה להיות מצוי לפניה דרך שררה כי בזה לא יחשבו הרואים אותו מדבר אל מרדכי כי היא שלחה אותו כי לא ניתן לה לשרת ולשלוח כי אם סריסיה. שנית להיות נאמן לה מלהיות מגלה סוד ומה גם אם היה דניאל כמז"ל ותצוהו על מרדכי שהוא משולל הבנה שהיל"ל ותשלחו אל מרדכי ואם הוא שצוהו שילך אליו כי צו הוא לשון זרוז ומיד הלא היל"ל אל מרדכי ולא על אך יהי' על דרך מאמר הכתוב באומר ויצוום אל בני יש' ואל פרעה מלך מצרים וארז"ל שצוה אל משה ואהרן שיתנהגו עם ישראל בנח' ובפרע' שינהג בו כבוד והענין שיהיו מצווים ובאים ישראל ופרעה בעיניהם ועד"ז יאמר פה אלא כי שם נאמר אל ולא נאמר על הוא שיהיו ישראל ופרעה מצווים אצלם אך פה שאומר על באו' ותצוהו על מרדכי הוא שיהיה מוטל צווי התך על מרדכי שיחשיבהו והוא כי ראה את שלוחיה הראשונים שלא החשיבוה אפילו לדבר להם דבר רק שלא קיבל מידם על כן חששה פן יעשו כן גם להתך שלא יגלה לו את כל לבו לדבר אליה ע"כ ותצוהו את התך על מרדכי שיחשיבהו להגיד לו ויהיה ע"י מוליך הבגדים בראשונה ולא הזכירו מי היה מוליך הבגדים יהיה כי לא שילחה רק דרך התנכרות לבל יודע אל הרואים כי ממנה היה הדבר כי לא היה

ע"י סריסיה או מהידועים שהם שלה וכן עשה מרדכי שלא הסתיר דבר ממנו ויגד לו את כל לבו וז"א ותצוהו על מרדכי ולמה היה הצווי הוא לדעת וכו' שאם לא יחשבנו לא יגלה לו מה זה ועל מה זה וענין מה זה וכו' הוא כלומר מה זה הצער ועל מה היה זה מה היתה סיבתו כלומר אם הסיבה היא מן השמים נלחמו ע"י דברי עונות גברו וע"כ לא באתם אלי כי תראה שלא יתוקן על ידה וע"כ הוסיפ' לשאול ועל מה זה ומה יפו דברי רז"ל ע"פ דרך זה באומרם שמא עברו ישראל על מזה ומזה הם כתובים כלומר מאשר לא קבלת הבגדים שתוכל להכנס לגלות אזני אין זה כי אם שמא עברו על עשרת הדברות ועל כן אין תקנה זולת בשוב ישראל עד ה' אלהיהם. או יאמר מה זה הצער ועל מה זה שעשית לבלתי קבל הבגדים לבא אל שער המלך ולהגיד לי וגם לא דברת אל שולחי דבר כי גם שהבינה בשכלה היתה מבקשת לדעת מפיו והנה התך נתחכם יותר לבלתי לכת אל מרדכי כשליח לבל יורגש לעיני הרואים שנשתלח מאת המלכה אך עשה עצמו כיוצא מעצמו ונגש אל מרדכי לדבר אליו שיגיד לו את כל אשר קרהו וזהו ויצא התך אל מרדכי וגו' ולא אמר וילך התך אל מרדכי רק ויצא וכו' שעשה כיוצא מעצמו ואז ויגד לו מרדכי וגו':

פסוק ז

טרם נבא אל ביאור הכתובים נקדי' כי ממאמרי רז"ל במדרש חזית נרא' כי הי' נכון לב מרדכי בטוח על הצל' ישראל ומאמ' הא' הוא וז"ל בשעה שנחתמו אותן האגרות ונחתום ביד המן ויבא שמח הוא וכל בני חבורתו ופגעו במרדכי שהיה הולך לפניהם וראה מרדכי ג' תינוקות שהיו באים מבית הספר ורץ מרדכי אחריהם וכשראה המן וכל חבורתו שהיה רץ מרדכי אחרי התינוקות הלכו אחרי מרדכי לדעת מה ישאל מרדכי מהם כיון שהגיע מרדכי אצל התינוקו' שאל לאחד מהם פסוק לי פסוקך א"ל אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבא פתח השני ואמר אני קריתי היום ובזה הפסוק עמדתי מבית הספר עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל פתח הג' ואמר ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא אני אסבול ואמלט כיון ששמע מרדכי כך שחק והיה שמח שמחה גדולה א"ל המן מה הוא זאת השמחה ששמחת לדברי התינוקו' הללו אמר על בשורות טובות שבשרונו שלא אפחד מן העצה הרעה שיעצת עלינו מיד כעס המן ואמר אין אני שולח ידי תחלה אלא באלו התינוקות ע"כ. וראוי לשום לב מה ענין ג' הפ' האלו אשר שם הוא יתברך בפי התינוקות והיה די בא' כי ענין אחד המה. ועוד מה נשתנה הב' מהא' ומהג' שאמר אני קריתי היום וכו' כי לא במקרה היה ואם מקרה הוא קרה לו מה להם לרז"ל לספר מה שאין בו מועיל. אך אין

ספק כי שם הוא יתברך בפי הנער לדבר הדברים ההם על דבר הרמז הרומז לו ולא לחנם היה. וגם נשים פנינו אל התקשרותם כי מאשר לא שאל כ"א את האחד בלבד ומאליו פתח הב' וכן הג'. יורה כי מעמד שלשתן אחד הוא וע"פ דרכנו נשים לב אל תשובת מרדכי באומרו שבשרוני שלא אפחד מן העלה שכלל דברי ב' הנערים א' וב' באו' שלא אפחד הוא אל תירא וכו' ובאו' מן העלה הפ' הב' עוצו עצה וגו' ולא אל פ' הג' שאומר בפירוש ואמלט ויאמר לו בשרוני שלא אפחד כי הוא יתברך ימלטני מידיך. אמנם הנה בספר חבצלת השרון כתבנו כי אשר הוא טוב לפני האלקים סמוך לבו לא ייירא מכל רעות המתרגשות לבא בעולם מפי אריה ודומה לו וכן אם יבא באש או במים וכיוצא בהם כי הוא ידבר וה' ישמע כי צעקתו ישמע אל אך ב' רעות קשה ממנו להשמר מהם א' מפחד פתאום כי טרם ידע בא הרעה דהקדים תפלה כבר הוא עליו ולא יוכל להמלט כי נחרצה נעשתה. ב' הרואה עצמו נמסר בידי אדם בעל בחירה כי אין מרפא כי למה שהבחירה חפשית לא ימנענו הוא ית' מאשר זמם לעשות. והנה ב' אלה כאן נמצאו וכאן היו בהמן הרע הזה א' כי היה הדבר פתאום בלי מיתון כי טרם יודע הדבר כמו רגע דבר אל המלך ויקראו סופרי המלך וגו' ותנתן דת בשושן וגם בשמים ממעל בהודע הדבר למרדכי כבר היתה כתובה אגרת כליה באופן שהיה קשה להתהפך אשר נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה. וכן השנית כי הנה היו נמסרים בידי אדם בעל בחירה ועזה כמות ההצלה הנה כי ב' אלה נוסדו יחד פה ועל כל א' מהנה יחרד לבו ויתר ממקומו והנה מאתו יתברך היתה להצילם משתיהן אך אחר שיצטערו בעצם וישובו אל ה' כי יחטאו לו והתשובה הצודקת מאתו יתברך היתה לאמר לו מיד כי צרה תבא עליהם אך באחרית דבר ימלטם ה' ע"י תשובה אמנם מאהבתו יתברך את מרדכי לא אמר לו כ"א לאט לאט ראשונה שמח שמחוהו באמור אליו אל תירא מפחד פתאום שהוא הא' מהב' אשר היה ירא מפניהם ואל הב' ומשואת רשעים כי תבא שהוא המסרם ביד בני אדם רשעים בעלי בחירה ולבל יחשוב שלא יהיה צער כ"א מיד בנקלה תהי' ההצלה מאליה ירפה ידו מהשיב את ישראל עד ה' פתח השני ואמר אני קריתי היום ובזה הפסוק עמדתי מבית הספר עוצו עצה ותופר וגו' כי שם ה' בפיו והל' הזה לרמוז לו ישים פניו אל הפסוקים הקודמים ואל היות זה אחרית ותכלה להם והוא כי מקודם נא' ובא ביהוד' שטף ועבר עד צואר יגיע וגו' רועו עמים וחותו וגו' עוצו עצה וגו' והענין כפי' הרד"ק ז"ל כי מלך בבל יציר צרה גדולה עד צואר הוא ירושלי' יגיע שיביאם במצור ובמצוק ואומר הוא יתברך רועו עמים והכניעו את ישראל אך ללכוד בעצם אין פחד כ"א וחותו כתאזרו על ישראל ואח"כ וחותו כי לא תוכלו למו כי אם אדרבה עוצו עצה ותופר וגו' באופן שעניין

הכתובים שיצרו את ישראל אך לא יכבשום ה"א עצתם תופר כיוצא בזה רמז שיקרה לישראל גם בימי מרדכי שיצר המן לישראל ויצטערו בעצם אך בסוף אשר יעצו המלך והמן תופר וכן היה כי באו מים עד נפש עד צואר הגיע ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד ושק ואפר וגם מז"ל שהי' כל פרסי פוגע ביהודי בשושן וחונקו ואומר לו מחר אהרוג אותך ואטול את ממונך אך אחר הצרה תופר עצת השונא וזה אני קריתי היום ובזה הפסוק עמדתי כלומר ראה הקוד' שקריתי היום וראה זה הפסוק שעמדתי בו מבית הספר כי זהו עמידת מרוצת הקודמים באופן שאל כל זה תביט כאמור. ועדיין היה אפשר יאמר מרדכי אחר שעמנו אל גם כי נראה צער מתחולל לא נשית לב כי באחרונה עמנו אל להפר עצת אויבינו ובזה היתה תשובה מתרפית מישראל באומר אין צורך עוד תפלה ותשובה לה' כי עמנו הוא רק נדבר אל המלך וה' יתן אותנו לחסד ולרחמים בעיניו ונושעה וא"כ היתה התשועה בטלה כי הלא מאת ה' צבאות יצא הדבר ונכתבה כליה ולכן צריך לשוב עד המכהו ובלעדו אין תקנה ע"כ פתח הג' ואמר ועד זקנה אני הוא וגו' אני עשיתי ואני אשא וגו' לומר עתה דע לך כי אני עשיתי וגו' כי הוא יתברך עושה כל אלה כלומר שע"כ לא יגהה מכם מזור זולתו ית' כי תשיבו עדיו לרחמכם ולא עוד אלא כי אני אסבול בצרתכם כי בכל צרתם וגו' עד תתקנו ואח"כ ואמלט וזהו אני אסבול ואמלט ובשאול המן מה אמר לך התינוק הסתיר מרדכי ממנו ענין בא הדבר מהשי"ת ושהוא ימלט כמאמר הג' לבל יחרף המן על ידו. או יאמר פתח הא' וגו' והוא כי ב' פחדים היו ביד ישראל אחד פן לא יעצרו כח אויביהם להאריך עד י"ג באדר ויקומו פתאום להשמד וגו' ב' גם שימתינו אולי לא יתוקן הדבר בינתיים ויתעתדו לגלי' באופן כי ב' רעות היו אחד מפחד פתאום שהיו כל ישראל באימתה ופחד. ב' פועל הרעה ביום מועד הוא י"ג לאדר ועל שניהם אמר על הא' לא תירא מפחד פתאום ועל הב' על יום מועד אמר ומשואות רשעים וגו' כי תבא שואת פעולתם אחר י"א חדש והנה זה בשרו שלא ירא מהמן ועדיין היה אפשר שדי להם המלט נפשם אך לא יראו בשונאיהם ע"כ בא הב' ואמר אני קריתי היום וכו' לומר שפסוק הקודם וזה שעמד בו מבית הספר הם רמז והוא שאומר רוע עמים וחותו והאזינו כל מרחקי ארץ התאזרו וחותו וכו' לומר רועו עמי' וחותו והכנעו ולא בלבד המן ובניו כ"א גם האזינו כל מרחקי ארץ שבכל מדינה ומדינה התאזרו נגד ישראל וחותו והכנעו עתה בעת הגיע הכתובים התאזרו וחותו גם בהגיע יום מועד וזה אומרו פעמים התאזרו וכו' א' על עת הגיע דבר המלך ודתו שהוא הפתאומיות שהיו יריאים והב' על י"ג לאדר וש"ת מה נעשה בכתב אשר נכתב בשם המלך ונחתם בטבעת המלך אין להשיב וגם נתן

דת גלוי לכל העמים לזה סיים ואמר על הכתבים שהם עצה כמו שכתבנו למעלה כי הכתבים היו בעצה אל השרים לגלותם ביום מועד אל תחושו כי עוצו עצה ותופר ועל הכרוז אמר דברו דבר ולא יקום וכו' וש"ת אם כן שכל כך אנו זכאים שמלבד הצלתינו תפיל הקמי' עלינו למה מצאתנו כל זאת על כן בא הג' ואמר עד זקנה אני הוא וכו' לומר כי מה שיפיל את המן זולת ההצלה לא מרוב זכותכם כי אם על אומר לאחשורוש כמשז"ל כי אלהי ישראל שהפיל את פרעה וסיחון ועוג ול"א מלכי' כבר הוא זקן כי הלא הבבלים רקדו בהיכלו והיה שותק על כן בא הוא ית' לומר ועד זקנה וכו' כלומר עתה שאפילהו יודע כי עד זקנה אני הוא כי בזמן החרבן שאמר שהייתי זקן אני הוא כאשר בתחלה כי אני ה' לא שניתי וגם עתה עד שיבה בגלו' זה של מדי אני אסבול עד תשובו ועל פי דרכו רמז כי היותו סובל הן הן גבורותיו והטעם שהבבליים רקדו בהיכלו ושתקתי הוא כי אני עשיתי ולא נ"נ כי לא היה רק שבט אפי ועל כן ואני אשא וגם עתה אני אסבול צרתכם ואמלט בסוף שהוא ע"י תשובה. העולה מזה כי מרדכי עם עשותו את כל החרדה הזאת וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר בזעקה גדולה ומרה הי' נכון לבו בטוח בה' כי ריוח והצלה יעמוד ליהודים באחרונה וגם בטח לבו ע"י אליהו אשר שלחו משם שיבקש רחמים הוא משה ומרדכי מכאן כאשר כתבנו ולפ"ז ראוי לתת טוב טעם ודעת על מה זה הכביד ידו על אסתר והגיעה עד שערי מות. אמנם הנה למעלה על פסוק איש יהודי כתבנו לתת טעם על היות ב' גואלי' אחד איש ואחד אשה ושתנשא לאחשורוש וגם שתסתכן ולעומת זה הגיעה למלכות בהיות כל ישראל בגלות מר ונמהר כי למה שבישראל היו ב' מיני עבירות א' אשר השתחוו לצם שנית שנהנו מסעודתו של אחשורוש כי גם שלמר נתחייבו על האחד ולמר על הב' לא יבצר מהמצאם שתיהם במציאות ולכן על דבר הצלם היתה אסתר כמאז"ל מנין לאסתר מן התורה ואנכי הסתר אסתיר כו' כי פנה אל אלהים אחרים ועל דבר הסעודה היה מרדכי שהיה בשושן ולא די שלא בא בפיו בשר פגול כ"א אדרבה היה צווח בשוקים שלא ילכו ישראל אל המשתה ההוא גם כתבנו למעלה כי למה שגם לאומר שעל עון הצלם נתחייבו דעתו שע"י הסעודה היה התעוררות הדין ומה גם לרבי ישמעאל שעל הסעודה היתה גזרת הכליה הנה סבה ראשונה שאול המלך כי אלו הרג את אגג במלחמת עמלק לא בא המן לעולם כמשז"ל כי בין לילה היה ובין לילה שכב את אשה והטיל בה זוהמא ויצא העגל ההוא מן הזרע אשר נתן לו מן האשה ההיא והוא המן אשר החטיא את ישראל בסעודה ההיא והביא את ישראל כולו להשמיד להרוג ולאבד והרגישו צער מות עד שהושחרו פניהם בצומות כמשז"ל ובגלל הדבר הזה וגם שריוח והצלה יעמוד ליהודים לא יבצר מהיות קולר כל

הצער מתחולל שבא על ישראל תלוי על שאול ע"כ נתחכם מרדכי ויאמר בלבו הנה לא על חנם הגיעה אסתר למלכות אם לא לכפר בעד מלך שיצאת ממנו וגם תדמה לו שהחביאה עצמה לבל תלקח אל המלכות כשאול שנחבא אל הכלים וגם לא על חנם שכב עמה אחשורוש עם היותה צדקת אם לא על כי שאול סיבב יטיל אגג זוהמא באשה שיצא ממנה המן ע"כ לוקח זרעו יוטל בה זוהמא ועכ"א בלבו כי גם כן צריך תערה למות נפשה תחת אשר בסבת שאול הגיעו ישראל עד שערי מות ובזה מצאנו ראינו טוב טעם על מה שלא המתין לה מרדכי לבא אל המלך עד ל' יום שתקרא ותבא למען תטעם טעם מות כי אחת דתו להמי' אשר לא יקרא ותבא למען תכפר בעד אשר סיבב הגיעו ישראל עד שערי מות. עוד טעם ב' והוא כי אמר הנה אליהו הודיענו כי מרע"ה עומד בתפלה וע"כ לא תאחר תשועת ישראל ואם לא תבא אסתר אל המלך עד ל' יום יהיו אז ישראל נושעים ולא על ידה ותשאר אשמת שאול על שכם כל זרעו ויתעתדו לגלים כי ע"י בא צער וקצף על ישראל כולו. ע"כ התחכם יותר למהר לשלחה משום שבח בית אביה ובזה נבא אל ביאור הכתובים אמר ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו הוא אשר קרהו עם אליהו שסיפר לו ב' דברים. אחד שנחתמה אגרת כליה בשמים ממעל ע"י הסעוד' שע"י המן. ב' כי היה בטחון ותקוה ע"י מרע"ה וזהו את כל אשר קרהו והיתה זאת הקדמה לומר ראי את אשר סיבב זקנך כליה על ישראל גם ראי כי יש עומד שם בפרץ כלומר ואם תמהר ישועתה לה' על ידו יסתכנו זרע שאול על גרמת נזקו כי רב היה. ואם יחזיק לבך לבלתי האמין גדר הצרה עד היות גזרה מן השמים ע"כ ראו את פרשת הכסף כו' לזאת הביטי וראי כי לא ע"ד הקרי וההזדמן עשה מעשהו המן כי הלא כספו ניתן כשיעו' שקלים של ישראל כמרז"ל וזה יכוין באומר פרשת הכסף לרמוז על פירוש וביאור הרמז גם מכובד הענין למטה תדעי מה למעלה כי הלא ראי פתשגן כתב הדת אשר ניתן בשושן להשמידם והוא מה שכתבנו למעלה כי פתשגן כתב הדת אשר בכל מדינה ומדינה היו להיות עתידים ליום הזה סתם אך בשושן היו מפורש להשמידם. עוד כיון להורות איך היה הרע הולך וחזק כי הלא בקטן היחל כי פרשת הכסף אשר אמר המן לא אמר רק לאבדם והיה אפשר להתפרש על ביזה ושלל וכשבאו לכתוב ותנתן דת היה להשמידם שהוא יותר קשה כמשז"ל שהיה עו"ג שושן אומר לישראל מחר אהרוג אותך ואטול ממונך. עוד צוה להתך א' יראה לה פתשגן כתב הדת שתתפעל בעצם ואח"כ להגיד לה את כל אשר קרהו עם אליהו כ"א תשמע תחלה מאמר מרע"ה שהוא יעזור לו בתפלה יקל הדבר בעיניה ולא תערה למות נפשה וז"א להראות וגו' כי תחלה להראות את אסתר פתשגן כתב הדת ואח"כ ולהגיד לה את אשר קרהו ואחר או' שיגיד לה את

אשר קרהו אמר ולצוות עליה לומר עם היות הצרה גדולה איני מצוה על ענין ישראל שלא יגאלו בלעדך כי הלא יש להם מעיר לעזור היא מרע"ה כאשר נכלל בספור אשר קרהו אך מה שתאמר לה הוא לצוות עליה שהוא על הנוגע אליה שהוא לכפר על בית שאול כמדובר ע"כ צוה לה לבא אל המלך לבקש מלפניו על עמה שבהתפללה על עמה תענ' היא תחלה לכפר על הנוגע אל עצמה כענין וישב ה' את כל אשר לאיוב למשנה בהתפללו בעד רעהו:

והנה המתרגם הרגיש כפל אומרו ותצוהו אל מרדכי ואמר שצוותה לו לאמר אל מרדכי בל יחרחר ריב עם המן ועל מ"ש אח"כ ויגידו למרדכי שמורה שאחרים הגידו ולא התך כתב שהמן הרג את התך ונזדמנו מיכאל וגבריאל ויגידו למרדכי והוא כמד"א ובעל כנפים יגיד דבר שהוא גבריאל כמד"א והאיש גבריאל מיעף ביעף כן אומר ויגידו הוא על גבריאל וחבירו והם ג"כ השיבו לאסתר וכן ג"כ הוא דרך המדרש וע"ד הפשט אפשר באשר נדקדק כי אח"כ בהשיב אסתר אל השליח נאמר להשיב אל מרדכי ופה לא נאמר רק ותאמר וגו' אך הנה ראתה אסתר כי תשובת' זו היתה שלא כרצון מרדכי ותירא פן יחרה אפו ע"כ בתחלה ותאמר אסתר להתך לא גמר' בלבה להשיב אמריה לו רק אמר' להתך בלבד לראות אם יטבו דבריה אלה בעיניו ויראו לו ראיות להשיב וזהו ותאמר אסתר להתך ואחרי אומרה כן אליו גם שאין ספק שלא ישרו בעיניו ומה גם אם דניאל היה על כן ותצוהו אל מרדכי כלומר ותצוהו ללכת אל מרדכי כי כל הנראה בעיניו יעשה אם תסתכן ואם תחדל ולא יגיד לו דבריה כי צוהו יעשה עיקר ממנו ויניח הענין מסור אליו כי את מאמר מרדכי היא עושה כאשר היתה באמנה אתו מה שאמרה להתך הוא כל עבדי המלך וגו' וכאשר ציותה לו כן עשה התך שלא הגיד דבריה אל מרדכי כי אם שהנמצאים שם אשר שמעו את דבר המלכה הלכו ויגידו למרדכי את דברי אסתר:

פסוק יא

כל עבדי המלך וגו'. הנה רמזה לו ג' דברים המונעים הליכתה. א' כי הנה בדרך טבע אין לה בית מנוס ומה גם למצוא חן להצליח והוא כי הנה בהתפשה כנגב על שלא נקראת ובאה שאחת דתה להמית אין מענה רק לומר כי היא לא ידעה דת המלך אך לא יאמינו לי כי הלא הדבר מפורסם כי כל עבדי המלך ועם מדינות המלך אשר לא בשושן המה יודעים אשר כל איש ואשה כלומר אפילו אשתו של מלך וזהו רבוי הכל אחת דתו להמית בלי הפרש בין מלכה לזולתה וא"כ איככה אוכל להתנצל באומרי לא ידעתי. ב' כי גם שאמצא חן ויושיט לי את שרביט הזהב לא יהיה החן רק לחיות בלבד וז"א וחיה כלו' אך שתכפל מציאות החן שאחר שאחייב את ראשי למלך אמלט נפשי מעוברי הדת

ומגזרת המן וגם לבקש על עמי וינתן לי זה לא חשב אנוש. ג' כי אני לא נקראתי זה ל' יום ואחר שלא יאחרו אותי מלבא אל המלך למה אסכן עצמי בהיות פנאי כי הדת לא נתנה עד חדש אדר עכ"ז לא החליטה הגזרה לבלתי עשות מאמר מרדכי כי אדרבה הוסיפה ואמרה לבד מאשר יושיט לו המלך וגו' לומר לא אתייאש מן הרחמים להמנע מלכת כי הלא אשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב וחיה כלומר כי גם אפשר יעשה לי נס ומה גם בזכות ישראל ויושיט לי המלך את שרביט הזהב כלו' אם תגזר אומר ויקם לך לסמוך על הנס:

פסוק יג

הנה אומר להשיב אל אסתר הוא מיותר וכן אומר החרש תחרישי הוא כפול וכן אומר רוח והצלה למה חסרה היו"ד של ריוח ונכתב רוח ועוד אומר ממקום אחר איזה הוא המקום אחר. ועוד שאם יש ריוח ממקום אחר למה תערה למות נפשה לבא אשר לא כדת אם יש ריוח ממקום אחר. ועוד היתכן שתמות היא ובית אבי' וינצלו ישראל והיא בהיכלי מלך ועוד אומר אם לעת כזאת ולא לעת הזאת. אך הנה כתבנו כי אסתר היתה מסתפקת להשיב אמריה לו אשר אמרה כל עבדי המלך וגו' רק אמרה להתך בלבד ואחרי כן ותצוהו אל מרדכי ילך לו ולא יגיד לו רק יראה מה בפיו ובלבבו לעשות אם תסתכן ואם תחדל אלא שלא חסרו לו מגידי אמריה לו ויגידו למרדכי את דברי אסתר וע"כ בא מרדכי בדברים קשים כגידים ולא כאסתר שלא החליטה להשיב אמריה אל מרדכי כ"א שלבל יקפיד מרדכי באמור אליו כל עבדי המלך וגו' שיורה שממאנת במצותו והניח הדבר אל התך אם יאמר אם יחדל או ישנה לטוב ויתקן איזה קושיא להמתיק הענין בלשון ערומים. אך מרדכי גם שהשיב בקושי לא חש אם תקפיד ולא הניח הדבר אל ציר אמונים מרפא אם ירפא וישנה מכני כבודה רק להשיב את אסתר הדברים בדמותן וצלמן ואמר הנה אשר הייתי מטמין ברמז הנני מגלה בשפה ברורה והוא כי הלא באומר ויגד לו את כל אשר קרהו אמרנו שרמז לה כי מאשר קרהו עם אליהו היה הגזרה כליה ושהיתה ע"י המן שהזמינם לסעודה ושמשה רבינו ע"ה מבקש רחמים משם שע"כ ילך לצוות עליה כלומר על הנוגע אליה תבא אל המלך לבקש מלפניו על עמה פן תהיה הצלת ישראל ע"י אחר וישא' עון בית שאול עליו ועל זרעו על כי על ידו באו ישראל עד שערי מות שע"כ תלך ותסתכן גם היא לגאלם לכפר בעדו והנה גם שאפשר שהיא בחכמתה הבינה בדברים עכ"ז להיות הדבר ברמז אמר עתה מרדכי כי מה שראוי להשיב את אסתר הוא בבירור למען יעשה בה רושם בעצם וז"א אל תדמי בנפשך כלומר שלהיות נפשך צדק' להמלט וכו' כי דעי איפה כ"א החרש תחרישי בעת הזאת ותמתין עד יקראך המלך

הנה בין כך ובין כך ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר הוא ממרע"ה ממקום כבודו אשר בג"ע והוא מה שכתבנו מרז"ל שהודיע אליהו למרדכי מאמר משה שא"ל שיתפלל משה משם ומרדכי מכאן ותהיה תפלתם נשמעת ובזה יאמר אם החרש תחרישי את אך לא משה והיא ידעה זה כמו שכתבנו שזהו ויגיד לו מרדכי את כל אשר קרהו שהוא כל אשר קרהו עם אליהו להגיד לה וז"א אם החרש את בלבד תחרישי אך יש זולתך שלא יחריש הוא משה. באופן שריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר שהוא ממשה מג"ע שהוא לא ימתין עד יקראך המלך ונמצאת ההצלה באה ולא בא מצדתך וזהו שמלת ריוח חסרת יו"ד לרמוז כי הריוח שיבא ממקום הוא ממי שאינו גוף כי אם רוח ובהיותך בלתב? מסתכנת על ההצלה נמצא עון שאול שגרם כל הרעה הזאת בלתי מתכפר וע"כ את ובית אביך שמבית שאול שגרם הרעה תאבדו ע"כ הסתכני לכפר על בית אביך הביטי וראי איך דברי אמת שאם לא כן מאין ולאין בהיות כל ישראל עבדים בגלות את עלית למלוכה אך מי יודע אם לעת כזאת לתקן אשמת שאול הגעת למלכות שתתקן דבר מלך כמוך והנה מהראוי יאמר לעת הזא' ולא לעת כזאת ויתכן יאמר לעת כמו זאת שהוא למה שנגזר לעת שלשה עשר לאדר שהיא כעת זאת שהיא שלשה עשר לניסן הגעת למלכות עוד יתכן באומר להשיב את אסתר עם היות ידוע שלהשיב לה היה הדבר והוא כי אמר דברים קשים אל תדמי וגו' ואת בית אביך תאבדו ע"כ לבל יראה השליח באשם באומרו למלכה הדברים ההם או ימאן להיות שליח בדבר הרע הזה או ישנה על כן מה עשה התחכם לומר דברים כאלו פי מרדכי מדבר לנוכח אתה לבל תשית לב היא אל השליח רק הוא המדבר אשר עליו לא תקפיד והוא כדרך לשון בני אדם על כיוצא בשליחות זה שאם ידבר אל אסתר פה אל פה יאמר אליה אל תדמי וכו' כי אם החרש תחרישי וכו' ואת בית אביך תאבדו וכו' הגעת למלכות אך בדברו אל השליח ידבר עליה שלא לנוכח כמדבר על אשר איננו פה ויאמר אמרו לה שאל תדמה בנפשה להמלט וכו' כי אם החרש תחרישי וכו' והיא ובית אביה יאבדו ומי יודע אם לעת כזאת הגיעה למלכות והשליח באמור אליה שליחותו ידבר בה לומר כה אמר מרדכי שאל תדמי בנפשך וגו' אך הוא לא דבר כה רק פיו המדבר אליה פנים אל פנים ואומר לה אל תדמי וכו' כי אם החרש תחרישי וגו' למען שים באזני השליח הדברים עצמם אשר ידבר אליה והוא שאמר דברים להשיב אותם בעצמם לה מש"כ אם היה אומר לשליח לאמר שאל תדמה בנפשה כו' והשליח יאמר שאמר אל תדמי בנפשך שאינו משיב הדברים עצמן שהוא לומר לה ראי שכ"כ הקפיד שלא אשנה כי הלשון שהיה ליי לומר שהוא לנכח אל תדמי בנפשך וכו' הוא ששם בפי ולא אמר אמור לאסתר שאל תדמה בנפשה

וכו' ובזה לא יאשם השליח על דברו לנכח הדברים הקשים ההם וזהו להשיב את אסתר שאמר דברים מיוחדים להשיב את אסתר בלי שנוי ותמורה כאשר יצאו מפיו ולא שאמר לו לומר לה שאל תדמה בנפשה להמלט וכו' שישנה השליח אח"כ ויאמר כמדבר לנוכח אמר לי שאל תדמה בנפשך וכו'. עוד יתכן שאומר להשיב את אסתר לומר שהשליח לא ישוב אמרים אלה בפני אשר אתה בבית כי הם דברי קושי רק את אסתר לבדה וזהו להשיב את אסתר. עוד יתכן אומרו להשיב את אסתר כלומר שלא שת לבו בתשובתו זאת אל בחינת היותה מלכה כ"א להשיב את אסתר משוללת מלכות שעל כן דעת שפתיו ברור מללו דברים קשים כגידים. ואשר כפל באומר החרש תחרישי זולת מה שכתבנו למעלה יאמר כי אם החרש עתה מדבר אל המלך גם תחריש באבודך שתצלם ולא תוכל להמלט. או רמז לה אם החרש עתה מדבר אל המלך גם תחרישי כשתקרא אל המלך כי כבר יהיה הדבר מתוקן כי ריוח והצלה יעמוד וכו' ולא יהיה על ידך ותאשמו:

פסוק טו

אמר להשיב א' מרדכי והוא כי הנה בכל עניניה כאשר יבא בס"ד. כיוונה שלא יורגש כי היא מחזרת אחר תקונים להציל את ישראל כי אדרבה היא היתה מראה עצמה כאוהבת את המן לבל יבטחו בה ויתרפו מן התשובה על כן אמרה להשיב את מרדכי כלומר אותו לבדו ולא להשמיע לאשר אתו:

פסוק טז

הנה כתבנו שסיפר לאסתר אשר קרהו והיא כי הגיד מרדכי אשר אמר ל אליהו שבכלל הסיפור היא כאשר העתקנו לשונו כי האבות ומרע"ה שאלו לאליהו על מה נתחייבו ואמר להם על שנהנו מסעודת אחשורוש. עוד הודיע לה כי היה צריך תיקון על ידה לכפר בעד שאול הגורם ביאת המן לעולם המחטיאם בסעודה על כן באה כרופא אומן ותאמר לו לך כנוס וכו' לימר א"כ איפה זאת עשה ותחת אשר כינסם המן אל המשתה אתה לך כנוס אל הצום ואל יעלה על רוחך לעשות ע"י שליח כ"א אתה בעצמך לך כנוס כי גם אתה מזרע שאול ותתקן את אשר עותו כי לא עת טכסיסי שררה לעשות ע"י שליח ועשה מדה כנגד מדה כי המשתה היה לכל העם הנמצאים בשושן הבירה גם אתה כנוס את כל הנמצאים בשושן וצומו וכו' לעומת האכילה ושתיה ההיא והנה ראוי לשים לב כי אחר אומרו וצומו לא ידע שלא יאכלו ולא ישתו וכן אומרו גם אני וכו' היל"ל נצום ולא אצום לשון יחיד וכן אומרו מלת כן מיותרת וכן אומר' כאשר אבדתי אבדתי מה ענינו ולמה הוכפל לפי הפשט זולת מאמרי רז"ל. אך הנה אמרו הנה המצאה גדולה לשתשמע התפלה היא להתפלל איש בעד רעהו כמשז"ל כי המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו

דבר הוא נענה תחלה הנה תשועתי בבואי אל המלך אשר לא כדת ותשועתכם לאשר שתית' אשר לא כדת באים כאחד שהיא בבואי לפני המלך שצריך למצוא חן להחיותני ולהחיות אתכם ולא יצדק בזה להיות אחד מב' הכתות נענה תחלה על כן צומו עלי ואני עליכם באופן נהיה נענים כא' וז"א וצומו עלי וגם אני ונערותי אצום כן כלומר כן ככם שכאשר אתם צמים עלי גם אני עליכם וז"א אצום כן ולא אמר נצום כי נערותיה לא ידעו בחינה זו לצום כן ומה גם אם לא מישראל היו כ"א שיתענו על דעתה והיא המכוונ' לכך ע"כ אמרה אצום כן לשון יחיד והנה מהנראה מרז"ל כי היו הצומות י"ד וט"ו וט"ז ויתכן אמרה וצומו עלי לומר צומו מיד היום יום י"ג שהוא שיפסיקו מבעוד יום ואח"כ ואל תאכלו וכו' וג' ימים ואפשר לפי זה כי לא אמרה שיצומו עליה רק מה שהתחילו בי"ג מבעוד יום וזהו וצומו עלי ואח"כ על עצמכם ואל תאכלו וכו' לעומת הסעודה כי בא לפי חשבון כאשר נבאר לפנים בס"ד ולמה כי ב' עבירות היו בסעודה כנ"ל אחד האכילה ב' השתיה והנה השתיה היתה חמורה מב' בחינות אחת שיש בה צד מע"ג כי היה יין נסיכם ב' שהיה ברצון כי בשתיה להיות כדת אין אונס שאם יאמר איש ישראל שדתו תמנענו אין אונס באופן כי היו כל שתויי יין מזידין מש"כ באכילה ע"כ צותה להתענות כנגד המשתה ולכוין באכילה לחוד ובשתיה לחוד כי במה שלא יאכלו יכוונו כנגד אשר אכלו בסעודה ואשר לא ישתו יכוונו לעומת אשר שתו ועל היות ביין בחינת זדון ורצון כי נאמר בו כדת אין אונס והם עברו על דת ועשו אשר לא כדת ע"כ ואני אבוא אל המלך אשר לא כדת וארגיש אימת מות לכפר בעדכם ולא אשים לב על מה שאני מסתכנת בבואי לפניו עם היות כי אשר לא יקרא ויבא אחת דתו להמית כי הלא גם כי ימיתני המלך אינני מפסדת בהליכה כי הלא גם כי אשיבה רגלי ולא אלך מתה אנכי כדברך כי אם החרש וכו' ריוח וכו' ואת ובית אביך תאבדי וא"כ כאשר אבדתי אם אמנע מלכת אבדתי בלכתי וע"כ טוב הוא ללכת כי זכות תחשב לי. עוד אפשר באומר' וכאשר אבדתי אבדתי כי הנה ארז"ל כי חנניה מישאל ועזריה כשגזר נ"נ יפלון ויסגדון הלכו אל יחזקאל ידרוש בעדם אל השם אם יצילם ולא שמע ה' אליהם והוא כי רצה לזכותם שיערו למות נפשם ולא יעשו ע"י הבטחה וכן אמרו והן לא ידיע להוי וכו' לומר אלהינו יכול לשזבותנא וכו' אך לא ע"מ כך אנו עושים כי והן שלא יצילנו ידוע להוי לך וכו' כי על דעת מות על קדוש ה' אנו באים ועל דרך זה אמרה אסתר וצומו עלי וכו' ולא שאסמוך על זה שיעשה לי נס ולא ימות המלך כ"א גם ע"מ למות אני עושה כי כל ישעו וכל חפץ הוא על ישראל אם אוכל לרפא להם כי ואני איני חוששת על עצמי כי כאשר אבדתי קצת מקדושת נפשי בהיותי נשואה לאחשורוש אבדתי גופי אם ימיתני שעל דעת כן אני

באה: ובמה שכתבנו למעלה כי היו שני גואלים על ב' גופי עבירות שהיו ביד ישראל עון הסעודה ועון הצלם יכל אחד משניהם היתה זכותם מגינה על אחד מהנה ושמרדכי היה מגין על הסעודה ואסתר על הצלם כמז"ל מנין לאסתר מן התורה שנאמר ואנכי הסתר אסתיר פני וכו' כי פנה אל אלהים אחרים וע"כ היה לה ההסתר פנים שהסתכנה ובזה אפשר כי כל דבר הסעוד' הנוגע אל מרדכי אמר לך כנוס וכו' וצומו לעומת אשר אכלו ושתו וגם אני לא אעזור כי אבוא אל המלך אשר לא כדת כנגד והשתיה כדת ועל דבר הצלם אחוש אם ימיתוני אם יהי' לי הסתר פני' כי כאשר אבדתי וגו' ואחשוב רמז לזה כי תיבות אבוא אל המלך אשר לא כדת עולה במספר קטן כתיבות במשתה אחשורוש במספר קטן עם כוללת התיבות. ותיבות וכאשר אבדתי אבדתי עולה במספר קטן עם הכולל כתיבות עון הצלם במספר קטן ועוד נכתוב לפנים בס"ד על דבר היות הצומות ג' ימים וגם היותה לילה ויום כענין משתה אסתר:

פסוק יז

ויעבור מרדכי וגו'. אמרו רז"ל שעבר וצם ביום ראשון של פסח כמאמר אסתר אליו כי אם אין ישראל אין פסח ואין תורה אלא שלדעת המתרגם יום ראשון של פסח היה ראשון לג' הצומות ולדעת המדרש היה אחרון ונתלה המן ממחרת הפסח אך דעת המתרגם יצדק יותר כי הלא בי"ג לניסן נקראו סופרי המלך ותנתן דת בשושן ויצא מרדכי ברחוב העיר ויזעק זעקה גדולה וגו' ויוגד לאסתר ויארכו הדברים עד צותה עליו ע"ד הצומות ולא יתכן שהיה היום ההוא שהוא יום י"ג לניסן בכללם שהרי כבר עבר מקצת היום ומה גם למ"ש ז"ל שהיו מקבלים הצום מבע"י וא"כ גם אם נאמר שהחלה מיד ביום י"ד א"א היה יום אחד של פסח שלישי לצומות ואפשר להפך בזכות המדרש לומר כי טרם יקראו סופרי המלך ביום י"ג היתה הסכמת מלך והמן מיום י"ב לעשות הדבר אלא שאיחרו וכתבו הספרים ביום י"ג והיה כי הוקשה להם או' ומרדכי ידע את כל אשר נעשה כי מה ידע ולא ידעו הכל אך הוא שידע מתחלה ביום י"ב באמור המן למלך ישנו עם וגו' והסכים המלך עמו טרם יכתב ויתפרסם ביום י"ג וגם שנאמר ואת פתשגן כתב הדת אשר נתן בשושן נתן לו להראות את אסתר אפשר שביום י"ב טרם יקראו סופרי המלך בי"ג נתן דת בשושן כי לא היה ענין סופרי המלך כ"א לשאר מדינות המלך ובזה היה יום ראשון של פסח ג' לצומות וישבות המן ממחרת הפסח: וע"ד הפשט יאמר ויעבר וגו' לפי דעת המתרגם ונדקדק אומר כפל ולא אמר כל אשר וגו' והוא כי היא אמרה לך כנוס וגו' שילך מיד ביום הי"ג לקבצם מיד ויתחילו הצומות מי"ד ואילך והוא עבר ולא התחיל הצומות רק מט"ו וז"א ויעבור מרדכי שעבר מאמרה בצד מה ובבחינה

אחרת ויעש וגו' וזהו ככל בכ"ף הדמיון ככל ולא כל בעצם והיה דעתו למען יכינו עצמם ביום י"ד בקדושה וטהרה כראוי ולמרז"ל שאליהו צוה לי להתפלל מיד כי מרע"ה היה מתפלל לעומתו וכמאמר מרדכי כ"א החרש תחרישי בעת הזאת שמורה שהיה הדבר נחוץ בזה יאמר ויעבר שעבר על צווי אליהו ויעש ככל אשר ציותה עליו אסתר להאריך ג' ימים ובאומר ויעש וגו' כיון שלא חש אל הכבוד ויעש בעצמו לכנסם ולא על ידי שליח כמאמרה אליו לך כנוס וגו':

פרק ה

פסוק א

הנה מלת ויהי מיותרת ומהראוי יאמר ביום הג' וגו' אך ויהי מורה על הויה שנתחדשה ועוד שהיל"ל בגדי מלכות שע"כ הוצרכו רז"ל לומר שנתלבשה רוח הקודש שהוא מלכות שמים וגם מה ענין ותעמוד בחצר וגו' כי לרז"ל הוא שהתפלל' שם בעמידה. אמנם יאמר ותלבש וגו' כענין מז"ל על פ' צדק לבשתי וילבשני שארז"ל אני הייתי מתלבש בצדק והצדק מתלבש בי כי הייתי נאות אל הצדק והצדק נאות אלי כאדם שהוא נאה ללבושו ולבושו נאה לו ועד"ז יאמר ויהי ביום הג' וגו' לומר הנה עד כה היה המלכות בלתי נאות לאסתר למה שהית' גולה וסורה ככל נשי ישראל אשר בגלות מדי ואיכה תצלח למלוכה כי ע"כ בעיני מרדכי יפלא והיה יום יום מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת מה יעשה בה כי לא על חנם הגיע למלכות ובראותו רעת המן האגגי אז אמר לה ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות כנ"ל שאמר מאין ולאין הגעת למלכות וכל ישראל בגלות אך אין זה רק לעת כזאת שתגן בעד בית אביך ותסתכן עליהם ולכן אמר שכל הגיעה למלכות לא היה צודק אליה רק אל עת כזאת שתסתכן בעד ישראל נמצא שעד העת ההיא לא היה המלכות נאות אליה ומתלבש בה וזהו ויהי ביום הג' שהלכה ותסתכן בעד עמה אז קנתה הוי' חדשה והיא ותלבש אסתר מלכות כי אז נתלבשה מהמלכות ויהי נאות אליה למה שלעת כזאת הגיעה למלכות מש"כ מתחלה שהיה לה המלכות כדבר מושאל ולא צודק אליה ומה עשתה בהגיעה אל החצר הפנימי אשר שם גבול היות בן מות אשר לא יקרא ויבא כאומר כל איש ואישה וגו' אחת דתו להמית עמדה נצבת ולא הלכה למען יראנה המלך ויתן אל לבו לאמר הלא אם העדר צניעות גרם לה לבא למה זה עומדת ואינה באה מיד פנימה ולמה לא עמדה מלכת טרם הגיעם אל החצר הפנימי אך אין זה רק כאומרת הנה הגעתי אל גבול אשר הבא בו הוא בן מות לכן אם טוב בעיניך הנני אמות טרם אתקרב פנימה ובזה תוסר מנגד עיניו מה שאמרו רז"ל שאמר חבל על דאבדין כי ושתי

לא רצתה לבא וזו באה אלי מעצמה אך בעמד' יאמר אם בלבה היה לבקש את דודה למה לא באה ותאבה למות שמה אך הלא דבר הוא ונפשה מרה לה ותתצב כאומר מתה אנכי והוא יתברך ברוב רחמיו עליה ועל עמו ראה והתקין יהיה המלך יושב נוכח פתח הבית שיראה פניה בעצמו ולא על פי מגיד לאמר הנה אסתר עומדת בחצר כי בראות פניה טרם ידברו אליו דבר ותשא חן וחסד לפניו כי חוט של חסד משוך על פניה וכל לשון תקום אתה לדבר סרה תאלם אך אם לא היה רואה פניה רק נודע לו על פי מגיד אז לא יבצר מהעומדים לפני המלך להשטין על דעיילה בלא בר וגם לא יהיה חינה בעיניו כי לא ראה פניה ע"כ מה' יצא והי' המלך יושב נוכח פתח הבית שיראנה מיד וע"כ ויהי כראות וכו' נשא' חן בעיניו מש"כ אם לא היה רואה פניה כאמור:

פסוק ב

הנה אומר ויהי הוא יתור ומהראוי יאמר וכראות המלך וע"ד רז"ל שמתחלה בערה בו חמתו ואח"כ הוא יתברך היפך לבו וישניה לטוב יאמר ויהי כראות כלומר כי וי וצרה היה כראות וכו' שהוא בתחלת הראיה כי עדין לא הביט בה בעצם וז"א כראות בכ"ף הדמיון אך מיד בהביטו נשא' חן וכו' כי בתחלת ההבטה לא כן היה ואף גם זאת על כי ראה פניה בעצמו טרם יוגד לו ע"פ מגיד כאמור בסמוך. עוד אפשר שאמר ויהי וכו' כי הנה בראות המלך האשה הבאה אל ביתו מעצמה הלא ירע בעיניו מאד ומה גם למה שאמרו רז"ל שזכר את ושתי ואמר חבל על דאבדין אך זאת השיב אל לבו כי ראה אותה עומדת ונצבת בחצר אז אמר אם היה לבה לבקש אהבה בהעדר צניעות למה זה עמדה בחצר ולא באה עדי או לא נתעכבה טרם שת רגליה בחצר הפנימית שאחת דתה להמית והערה למות נפשה אך אין זה כי אם כאומרת הנני אמות אם טוב בעיניך כי כבר הגעתי במקום שאחת דתו להמית אשר לא יקרא ויבא ולא עלתה על לבי לבא אל המלך פנימה עד אראה מה יעשה כי אם ימיתני על בואי כי ע"כ יאמר המלך הלא דבר הוא באופן שאשר עמדה בחצר היה סבה שנשאה חן בעיניו וזהו ויהי כראות המלך את אסתר עומדת בחצר נשאה חן וכו' כי לא הספיק ראות פניה כי אם עמידתה בחצר ג"כ הועיל למצא חן כאמור ואומרו נשאה חן ולא אמר מצאה חן הוא כי הנה היתה הדעת שופטת כי יגדל חסדו עמה לבלתי המיתה ותנתן לה נפשה כי באה אשר לא כדת אך חסד כפול שהוא לתת את שאלתה על ישראל הוא פלא כי היה אפשר יאמר לה הנה נשאתי פניך אך הפעם לבלתי המיתך ואת כל ונוכחת מעשות עוד כדבר הזה אשר לא תקראי ותבאי וכלך מדברותיך מלשאול על עמך ע"כ לא נאמר מצאה חן בעיניו כ"א נשאה חן כי היתה בעיניו כנושאת משא של חן עליה מספיק לדברים רבים כאומר מה

שאלתך וכו'. ובגמרא ויהי כראות המלך את אסתר המלכה אמר רבי יוחנן ג' מלאכי השרת נזדמנו לה באותה שעה א' שהגביה את צוארה ואחד שמשך חוט של חסד עליה וא' שמתח את השרביט וכמה א"ר ירמיה שתי' אמות היה והעמידו על י"ב ואמרי לה על י"ו ואמרי לה על כ"ד במתניתא תנא על ס' וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה וכו' רבה בר עופרן אמר משום ר' אליעזר ששמע מרבו ורבו מרבו מאתי' ע"כ: וראוי לשית לב מה ראו על ככה לומר שג' מלאכים נזדמנו לה ואין רמז מזה בכתוב אפי' לאחד והנה בהגר שפחת שרי וביוסף ארז"ל שמלאכים נזדמנו לכל אחד מהם והיה על כי בכל אחד נאמר ויאמר כמה פעמים ע"כ אמרו כי בכל אמירה היה מלא' מש"כ בזה ועוד אומרו שהאחד הגביה צוארה מה צורך בהגבהת הצואר. ועוד באומרו ואחד שמשך חוט של חסד כי הלא גם מאז היה לה חוט של חסד ומי הוציאו שיבא. ועוד כי אין בכתיב אלא חן ומאן דכר שמיה דחסד פה. ועוד באומרו ואחד שמתח את השרביט מי הגיד לו שנמתח וגם שהיה ע"י מלאך. וגם למה זה נמתח ולא הספיק שתי אמות אורכו: ועוד צריך לתת טעם אל השיעורים הנאמרים באמת ובמאי קמפלגי ומה יתן ומה יוסף דעת השיעור ודי לנו כי נדע שנמתח עד מקום עמידתה שקרבה ותגע בראשו. אמנם הנה הוקשה להם בכתוב אחד אומר ויהי כראות כי מלת ויהי מיותרת והיה ראוי יאמר ותראנה המלך. ועוד אומרו נשאה חן ולא אמר מצאה חן. ועוד אומר ויושט המלך לאסתר כי היל"ל ויושט לה המלך כי הנה על אסתר ידבר. ועוד אומר ותקרב ותגע וגו' שהם דברי בלתי צריכים. ועוד כי הלא המלך היה יושב בבית המלכות נוכח פתח הבית ואין ספק כי לא היתה כסאו באמצע הבית כ"א סמוכה אל הקיר אשר כנגד פתח הבית נמצא כי חלל הבית היה בין המלך ובין הפתח וכן היא היתה עומדת בתחלת כניסתה לחצר שלפני הבית והנה ל' אומר ותקרב אין משמעה אלא קריבה מה שע"כ לא אמר ותבא וא"כ איפה איך בקריבה בעלמא נגעה בראש השרביט כי על הרוב אין דרך שרביטו של מלך להיות רק כאמתי' ושלש ואיך בהיות בין המלך ובינה כל רוחב חלל הבית ורוחב כל אויר החצר בקריבה מה נגעה בראש השרביט ע"כ הם אמרו ג' דברים אחד על הקושיא האחד מאומ' ויהי כראות שהוא כי הויה חדשה נתחדשה והיא כי אך רחוק היה בין מושב המלך אל מקום עמידתה ולא תמשיל הבטת עיניו בעצם ממקומו והיה צריך יראנה ויביט המלך טרם ידע הדבר ע"פ מגיד פן ישפטנה משפט מות ולא יניחנה ליכנס מש"כ בראותו אותה כי תהיה נושאת חן כאשר בעיני כל רואיה וע"כ קודם שיקדימנה אחר ע"כ הוגבה צוארה למען תשלוט בה ראיית עיניו טרם ידע ע"פ מגיד פן תשנה לבו כמדובר. ועל אומר נושאת חן שהיא הקושיא הב' אמר כי חוט של חסד שהוא נוסף על חינה שהיה

לה מעצמה נמשך בה עתה להפליג החן וז"א נשאת חן שהיה כמשא חן עליה והתוספת על הקודם הוא חסד והוא כי לא בלבד היתה צריכה חן להציל את נפשה ממות כ"א גם שיראנה המלך בעין טובה להצילה מהצרה אשר באה להסתכן במר נפשה כי אין ספק כי יאמר המלך בלבו אימת מות נפלה עליה ובאה לינצל ונתחייבה מיתה אחרת ואם החן מספיק על האחד צריך חסד עליה וש"ת הלא גם זה היה לה מאז כאומר ותשא חן וחסד לפניו וכו' עכ"א שמשך חוט של חסד עליה לומר כי הן אמת כי גם ערכה היה לה בחינת חסד אך לא משך ממדת חסד אל מלמעלה עליה ממש בלי הפסק שהוא למצא חסד רב מהקודם והוא כי בתחלה היה לה גדר חסד גדול מכל הנשים זולתה להשיאה אך לא להביאה ממות אל החיים כאשר עתה שחייבה את ראשה למלך ומה גם למה שאז"ל שבתחלה אמר חבל על דאבדין כי ושתי לרוב צניעותה לא רצתה לבא וכו' וע"כ עד כה נשיאת חסד היה מספיק לה אך עתה היה להמשיך חסד עליון עליה ממדת חסדו יתברך. ועל הקושיות האחרות על אומר לאסתר וגם אומר ותקרב ותגע וגו' לבלי צורך וגם איך נגעה ממקום כבודה בקריבה בעלמה בראש השרביט שהושיט לה המלך ממכון שבתו עכ"א כי נמתח וכו' וע"כ נאמר לאסתר כי ממקומו הושיט עד אסתר עד גדר שותקרב ותגע בראש השרביט ע"י קריבה בעלמא ואין זה רק כי נמתח כאמור. והיות כל דבר ע"י מלאך אחד כי אין מלאך א' עושה ב' שליחות כנודע: וענין ג' הדברים הנעשים ע"י המלאכים האלה הוא כי הנה ג' דברים היתה צריכה א' הינצל ממות נפשה על בואה אשר לא כדת. ב' להנצל מגזרות המן כי בכלל המכירה היתה גם היא. ג' להציל גם את עמה אחר שנכתב ונחתם בשם המלך להשמיד וגו' שאין להשיב ע"כ תחת ג' אלה היה צריך ג' דברים לעומתם לבא הענין אל נכון. אחד בל יודע למלך כי באה המלכה אל החצר ע"י מגיד טרם יראנה המלך והוא כי הלא באה אשר לא כדת תחייב את ראשה וע"כ בהביטו בפניה והיא נושאת חן בעיני כל רואי' נכמרו רחמיו עליה מש"כ אם יוגד לו ע"פ מגיד כי חמתו תבער בו ולא יניחנה ראות פניו על כי באור פני מלך חיים על כן הוצרך להגביה צוארה למען ממכון שבתו ישגיח ויביט בה. שנית היה צריך תהיה מציאות החן מספיק להחיות את נפשה שיביט בה בערך הציל אותה מהמות שעליה באה במר נפשה לימלט ממנה שהוא יותר מהחן הקודם כמדובר ע"כ הוצרך מלאך להמשיך חוט של חסד ממקום כבוד חסדו יתברך מלמעלה למען תנצל גם ממיתה השנית ועדין אין זה מספיק לעשות שאלתה גם על עמה כי היה יכול לאמר לה די ליך תהא נפשך לשלל ודומי מלשאול על עמך ומה גם כי כתב אשר נכתב וגו' אין להשיב ואיך אשיבנו עתה ע"כ עשה האלהים עיניו יחזו מתוח השרביט למען ישקיף

וירא כי אין זה כ"א אצבע אלהים להורו' כ"א אשר יושיט לו המלך לאשר לא יקרא ויבא את שרביט הזהב כמות שהוא מספיק להחיות נפשו זו שמלכו של עולם יתברך נוסף על מה שהושיטו המלך מתחו והמשיכו אז יותר כמה אמות ראוי ימשיך לה המלך חן המשכת שאלותיה ג"כ להנתן לה נוסף על חיותה. ועם היות שאין מדרכנו לחזר אחר חשבונות עכ"ז לא אמיש מהזכיר אשר ה' אנה לידינו בזה והוא כי ר"ת של ויהי כראות המלך את אסתר המלכה עומדת בחצר עולה מאה ועשרה כמספר מלא"ך האחד עם הכללות ור"ת של נשאה חן בעיניו עולה במספר קטן ט"ו כמספר ר"ת של מלאך חסד שני ור"ת של ויושט המלך לאסתר עולה י"ד כר"ת של זה מלאך שלישי ושאל וכמה כלומר איזה זכות נזדמן לישראל באריכות השרביט למצא חן בבקשתה עליהם כיון שעל הנוגע אליהם היה המתוח כי אין ספק נרמז בשיעור ההמתחה ואמר ר' ירמיה ב' אמות היו והעמידו על י"ב והוא כי מתחלה היה רק זכות מרדכי ואסתר ולא היה מספיק רק לעצמן אך עתה ע"י ביאת אסתר נמתח ונתרבה בשביל ישראל עד י"ב שהוא זכות י"ב שבטים ואמרי לה על י"ו לומר כי גם הוצרך זכות אבות שהם ג' עם י"ג שבטים כי יוסף נחלק לב' כי אפרים ומנשה כראובן ושמעון ואמרי לה על כ"ד לומר שלא עמדה להם רק זכות תורה שהיא כ"ד ספרים ואמרי לה ס' והוא על התורה שבע"פ שהם ס' מסכתות והוא כי אז נתקיימה תורה שבע"פ על תלה כמז"ל בגמרא על ויתייצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית וכו' ומקשו בגמרא מכאן מודעא רבה לתורה ותרצו חזרו וקבלו בימי אחשורוש שנאמר קיימו וקבלו היהודים וגו' קיימו מה שכבר קבלו ופי' ז"ל בתנחומא מאמר זה פרשת נח כי מה שכפה עליהם ההר כגיגית לא היה רק על תורה שבע"פ כי אותה בלבד היה מאנים לקבל והיא אשר קיימו בימי אחשורוש אחר ענין ימי הפורים עליהם ועל זרעם שהם מד"ס ודעת רבה בר עופרן כו' הוא כי לא היה רק בזכות שכינה שהיתה עמהם וה' עשה למען כבודה וע"כ נמתח מאתים אמה כי הלא היא תקרא אלהים שעולה מספר השם ההוא ר' כמספר מרובע אל"ף א' וא"ל הרי ל"ב ועד"ז עולה כל השם ר' וידוע ליודעי חן כי המספר עד"ז הוא הוראה על גלות וצער. ובמה שכתבנו מרז"ל שנמתח השרביט יתכן אומר ותגע בראש השרביט שהוא כי למשז"ל מהכרח הכתוב כמו שאמר שמלאך בא וימתח השרביט ומה גם למ"ד ס' אמה או מאתים והנה היה אפשר שהיה כן למראה עינים אך לא שנתארך יותר משעורו בפועל ע"כ בראותו כך ותקרב לראות אם היה ממשות בראש השרביט שבסוף האורך ההוא ומצאה בו ממשות וזהו ותקרב ותגע כי בקריבה בעלמא שקרבה נגעה בראש השרביט ממש כי ראשו הגיע

עד המקום ההוא ולא היה האריכות למראה עינים כי מעשה שמים היה וז"א ותגע כי אין נגיעה צודקת למה שאין בו ממש ובזה גמרה בלבה כי ה' עמה לעוזרה:

פסוק ג

הנה יראה כפל בכתוב מה לך ומה בקשתך ועוד אח"כ שינה ואמר מה שאלתך ומה בקשתך ולא אמר מה לך. וגם על מה זה כפל שאל' ובקש'. ועוד באומרו במשתה היין מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך ולא אמר ומה שאלתך ובקשתך ולא יפסיק באומר וינתן לך בין שאלה לבקשה ועוד באומרו ותען אסתר המלכה ותאמר שאלתי ובקשתי כי בדברים האלה אין בהם לא טעם ולא גזרה והם דברי מותר שאם הכונה לו' שתגיד שאלת' ובקשתי אם מצאתי חן שיב' המלך והמן אל המשתה הי"ל ותען אסתר המלכה ותאמר אם מצאתי חן וגו' אגיד שאלתי ובקשתי. אך אמר לא יבצר או יש ליך איזו צרה גדול ובאת להנצ' ממנה או תבקש איזו הטבה רבה שאטיב לך כי ע"כ שמת פניך לבא אשר לא כדת ועל הא' אמר מה לך אסתר המלכה ועל הב' אמר ומה בקשתך וגומר אך במשתה היין לא אמר לה עוד מה לך אסתר המלכה כי אמר אם היה לה איזו צרה לא היתה שוקטת ודוחק הדבר מיום ליום ועושה משתה אך אין זה רק שאלה או בקשת הטבה יש בלבבה. ע"כ אמר אם שאלתך היא קלה המתייחסת לשאלה מה שאלתך וינתן לך. ואם גדולה היא המתייחסת לבקש' ותחנה מה בקשתך עד חצי המלכות ע"כ לא אמר עד חצי המלכות כי אם בבקש' ותען אסתר שאלתי ובקשתי כלומר ב' הסוגי' יש בי שאל' קלה ובקש' כבד' וזהו שאלתי ובקשתי ומה שאשאל יבא המלך והמן אל המשתה אין זו אחת מהנה רק שאם מצאתי חן וכו' יבא המלך והמן וכו' ואז אשאל שתיהן וכן פירשה אותן אח"כ באומר' תנתן לי נפשי בשאלתי הקלה ואח"כ עמי בבקשתי הכבד' הימנה:

ובענין המשתה מה צורך אליו הנה בגמרא נאמרו טעמים רבים כאשר נזכירה בס"ד אך הצודק לפי דרכנו על כל הכתובים הקודמי' הוא דעת רבי נחמיה בגמרא הלא הוא לתת מורך בלבב כל איש ישראל בל ירפו ידיהם מן התיבה כי ע"כ נמנע מרדכי מדבר אליה פה אל פה בל יבטחו בה לאמר אחות לנו בבית המלך היא תושיענו מיד המן ע"כ עשתה עצמה כאוהבת אותו ועושה לו משתה למען יאמרו ישראל עצה היא בינו ובינה ומה גם שמלכותה באה לה בסיבתו כי על ידו נהרגה ושתי ואל על יקראו ולא ישימו בשר זרועם וע"י תשובתם תעשה אסתר ותצליח ויעצוה כליותי' לעשות שני משתאות והיה אפשר באת לתקן הדבר כאשר נבאר בס"ד. וזה כאשר נשים לב אל טעם הנזכר שהוא לבל יאמרו ישראל אחות לנו בבית המלך כנ"ל והדבר הקשה בזה הוא כי הלא לא יבצר מישראל לדעת כי היא ציותה יצומו עליה ג' ימים ובכן תבא אל המלך אשר לא כדת

ותסתכן למענם וא"כ איפה איך יעלה על רוחם שאסתר אוהבת את המן. אמנם אומר כי הוא התחכם לבלתי גלות למלך שאלתה עד המשתה השני כי הלא בראשון הלא ישמחו לראות באומרם הלא היא ציותה אותנו לצום וכל אשר עושה עצמה כאוהב' אותו הוא לפנים ועתה תגלה רעתו לפני המלך אכן לא גלתה אז דבר אך אדרבה אמר' יבא המלך והמן אל המשתה הב' ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב לעיני כל ישראל הרואים את כבודו למען יאמרו ישראל הלא תסתר מודעתנו קשר' עלינו קשר ושמחה היא לאידנו על דבר שהמן הסב תגיע למלכות וגם היא הלכה חלילה בעצת המלך והמן למכור עמה בלא הון וא"כ על מי לנו להשען על אבינו שבשמים ומה גם בראותם אותו בא עמה אל המשתה הב' כרעים אהובים באופן שכל היום הג' בצומות בהיותם כואבים הוא יום המשת' הא' וכל הלילה עד הבוקר לעת האוכל במשתה הב' ואש תוקד בקרבם ויצעק לבם אל ה' בקול בכי וקול צעקה ויתדבקו במלכם שבשמים בכל לבם ובכל נפשם באופן שה' אלהיהם ירצם ויחונם למען בעת המשתה השני אשר תדבר אל המלך תגלה רעת המן האגגי יהיה עת רצון שיהיו ישראל אז נכאים בקול מר ולב חמרמר ויהיו לרצון אמרי פיה ובזה נמצא טוב טעם ודעת אל אומרה וצומו עלי שלשת ימים לילה ויום כי על מה זה ציותה לצום לילה ויום ומה טעם אל צום הלילות מה שלא נעשה כצומות ההם על שום צרה בעולם והיא כי הנה כתבנו למעלה כי הצומות היו לעומת מה שנהנו מהסעוד' והנה הסעודה היתה ז' ימים והיא חשבה מחשבות לצום בימים מועטים כנגד כל ז' הימים ההם והוא כי אין ספק כי בשבעת ימי סעודת אחשורוש היו ישינים בלילות כי הוא בלתי אפשר לאדם יעמיד ז' ימים בלתי שינה כי הלא אפי' הנשבע שלא יישן ג' ימים לילה ויום לוקה על שבוע' שהיא שבועת שוא ויישן מיד שהוא כנשבע שיעל' לרקיע וירד לתהום ומה גם עתה ג' ימים. אך אין ספק כי לא היה רק שהית' להם הלילה שינה והיום סעוד' ואסתר בהיות' במקום שאמרו לקצר ציותה יצומו ג' ימים וג' לילות כנגד אשר אכלו בו' ימי המעשה הרע של משתה בלי לילותיהם כי בהן לא פעלו עולה וכנגד היום הז' זימנה את המן ביום הג' ליום המחרת למען בלילה ההוא יהי חשך בלבם של ישראל ואפר כלחם יאכלו אחר ג' הצומות וזעקתם בראותם שחזרה לזמן אותו למחר ויאמרו לאמר הלא שלום בינו לבינה ויהיו לבותם להם מרים כלענה עד אור הבוקר במשתה הב' שבים אל ה' בכל לב במר נפשם נמצאו נשלמים זמני ז' ימי המשתה בג' הצומות והלילה שאחריהם כי כך הם ז' ימים בלי לילות בג' ימים ולילה אחד. ובגמרא ת"ר מה ראתה אסתר שזמנה את המן ר"א אומר פחים טמנה לו שנ' יהי שלחנם לפניהם לפח ור' יהושע או' מבית אביה למד' שנ' אם רעב שונאך האכילהו וגו' ר"מ או' כדי שלא

יטיל עצה וימרוד רבי יהודה אומר כדי שלא יכירו בה שהי' יהודית רבי נחמיה אומר כדי שלא יאמרו ישראל אחות לנו בבית המלך ויסיחו דעתם מן הרחמים רבי יוסי אומר כדי שיהא מצוי לה בכל עת רבי שמעון בן מנסיא אומר אולי ירגש המקום ויעשה לנו נס. רבי יהושע בן קרחה אומר אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא ר"ג אומר מלך הפכפך היה אמר ר"ג עדיין צריכין אנו למודעי דתניא רבי אליעזר המודעי אומר קנאתו במלך קנאתו בשרים. רבה אומר לפני שבר גאון אביי ורבא דאמרי תרוייהו בחומם אשית את משתיהם וגו' ע"כ: וראוי לשים לב מה ענין הפח שטמנה לו כי הלא אילו לא דברה דברי שאגתה אל המלך שע"כ כעס המלך עליו ולא היה להמן שום היזק מהמשתה. ועוד בדברי רבי יהושע מבית אביה למדה אם הוא כפרש"י ששמע' בבית אביה מקרא זה מן התינוקות שהיו אומרי' כן קשה מאד לומר כי אשה חכמה כמוה כנרא' מעניינה לא ידעה רק ע"י שמיעה מהתינוקות ועוד שא"כ גם רבי אלעזר שאמר פחים טמנה לו שנא' יהי שלחנ' לפניהם וגו' למה לא אמר כי הפסוק ההיא מבית אביה למד' כי ממקום שלמד' כתובים תלמוד נביאים ועוד האם חסרו תינוקות בזולות בית אביה לשמוע מהם שייחד הדבר אל בית אביה ועוד האם רעב היה המן שנאמר עליו אם רעב שונאך ואדרבה הוא קנה את ישראל ברוב עושרו ועוד לרבי מאיר שלא יטול עצה וימרוד כי הוא משולל הבנ' כי מה היה לו או מה היה חסר בבית המלך שימרוד עליו גם שלא הזמינתו אסתר ועוד כי יותר היה נתקן הדבר במה שבלי תזמינהו תקראהו לפני המלך בבואה לפניו ויאמר שאלתי ובקשתי תנתן לי נפשי בשאלתי וגו' כי נמכרנו וגומר ומיד יצוה המלך להמיתו ומה צורך במשתה לתקן המרד והנה פרש"י וז"ל וימרוד במלך שהיתה שעתו מצלחת ע"כ. וקשה כי מה היה חסר לו שימרוד שאם הוא שאם תלשין אותו עודנו המן בביתו ימרוד מירא' המלך תקראנו לפני המלך ולא ימרוד ומה צורך משתה. ועוד שא"כ גם בעשות לו משתה יצליח ועוד לר"מ שאמר שלא יכירו שהיא יהודית מי הם שרצתה שלא יכירוה כי הלא בבית מלכותה ממי תפחד ומה יוכלו עשות לה ועוד כי הלא ביום הב' נודע לכל כי יהודית היתה ולא פחדתה עליה ואם הוא כי ע"י מפלת המן בטח לבה כי ממנו יראו ויוסרו הנה גם עתה תצוה עליו להמיתו פתאום בלי זימון ולא תירא מרבבות עם ועוד לרבי יוסי שאמר שיהא מצוי לה בכל עת מה בצע בהיותו מצוי לה שאם הוא כפרש"י אולי להכשילו בשום דבר לפני המלך קשה שהלא מבלי מצוא עליו מכשול לפני המלך התריזה עליו ואיך כוונה להכשילו וטוב טוב היה מיד באמור לה המלך מה לך וגו' בלי משתה תקביל עליו ותצו עליו במפגיע לתלותו על עץ והיותר קשה מכלם הוא מאמר ר"ש בן מנסיא באו' אולי ירגיש המקום ויעשה לנו נס כי אומר אולי ירגיש

יימר לשומעיו כי האם ספק הוא אם ירגיש חלילה ועוד איך ע"י האכיל אותו יעשה לנו נס והנה פרש"י ז"ל אולי ירגיש שאני צריכה להחניף לרשע זה ולזלז' בכבודי ע"כ. והנה עדיין קושי' הספק במקומה ועוד כי מי הכריחה להחניפו ונהפוך הוא כי המחניף את הרשע סופו נופל בידו ומקר' מלא הוא ואת למדת אותם עליך אלופים לראש ואדרבה באור פני מלך המאיר לה לאמר מה לך וגו' עד חצי המלכות ותעש תבקש ממנו מפלת המן מיד כי לא ימנענו ממנה ועד לרבי יהושע ב"ק שאמרה להסביר לו פנים שיהרגו גם שניהם ועוד לר"ג שאמר מלך הפכפך היה היא משולל הבנה ועוד כי לא ערבה לו טעמו ואמר עדיין צריכים אנו למודעי וא"כ למה אמר טעמו ויאמר מיד מאמר ר"א המודעי והנה פרש"י וז"ל מלך הפכפך היה וחוזר בדבורו אמרה שמא אוכל לפתותו ולהורגו ואם לא יהא מזומן תעבור השעה ויחזור בו והנה יראה דבר בלתי מתקבל ועוד מה ענין או' קנאתו במלך כי' ועוד במאמר אביי ורבא באמרו בחומם אשית את משתיהם ופרש"י בתוך משתיהם של רשעים בא להם פורעניות והנה הלא זה יראה מאמר ר"א היא פחים טמנה לו: כלל הדברים כי רוב הטעמים הנאמרים יראו מבלי מלח וחלילה לגדולי עולם כהם לדבר דבר בלתי צודק ומה גם כי חזי מאן גברא רבא קא מסהיד עלייהו אליהו ז"ל כי כל דבריהם האמת והצדק דאמרינן בגמרא דאשכחיה רבה בר אבוה לאליהו שאליה איזה טעם מהם היה בלב אסתר שהזמינה את המן וא"ל ככלהו תנאי וככלהו אמוראי: אמנם יתכן ביאור מאמר זה דרך קצרה והוא כי דעת ר"א שפחים טמנה לו הוא כי ע"י המשתה שמח וטוב לב יאמר הוא יתברך בני מעונים בצום ובבכי ובמספד על אכלם לחם דמעת סעודת אחשורוש ואתה שהאכלתם לחם אונים להם תאכל למעדנים ותשמח ותגיל והמה בוכים בצום ושק באופן שע"י כן יבער כמעט אפו יתברך נמצא המשתה ההוא פח ומוקש להלכד בו והוא לא ידע וזהו פחים טמנה לו וזש"ה יהי שולחנם לפניהם לפח כי שלחן המצירים את ישראל יהיה לפניהם לפח כי יאמר הוא ית' בני ברעה אשר יציק לי אויבו והאויב בנחת שלחן מלא דשן ורבי יהושע אומר שלא כוונה רק למען יראה ה' כי נכנע צדיק לפני רשע ויאכילהו וישקהו שהוא כי יקנא הוא יתב' כי תכנע הקדושה תחת הטומאה ויהפך השיטה וממי למדה לז"א מבית אביה למדה הוא מרדכי כי כן עשה כמאמר המתרגם שמרדכי והמן היו ב' אנשים שרי גדודים והלך זה בחילו וזה בחילו וכאשר הלחם אזל מהמן והיה מת ברעב האכילהו מרדכי לחם וזהו מבית אביה למדה שנאמר אם רעב וגו' והוא שלא פירשו בית אביה הפסוק ההוא על היצה"ר בלבד כ"א גם על השונא הידוע עמלק ובזה גחלים אתה חותה על ראשו מקנאת ה' מהטעם הנזכר. ור"מ אמר כדי שלא יטיל עצה וימרוד ופרש"י שהיתה שעתו מצלחת ויתכן לגמור

מאמרו זה במה שכתבנו לעיל כי אסתר עשתה בחכמה למרק עון ישראל שהיה משתה ז' ימים ולא לילות שע"כ יצומו ג' ימים עם לילותיהם ויהיו למרק אשר אכלו בו' הימים כי כך הם ג' ימים עם הלילות כו' ימים בלא לילות ועל היום הז' היה אשר יעדה לעשות משתה למחרת יום ד' לצומות למען כל אותו הלילה יהיה לישראל כיום מר באומרם אחותנו אשר חשבנו לעזרה היתה בעוכרנו כי אדרבה היא אשר לו יעדה סעודה למחר ואין זה כ"א נהפך לבה ועמו תמתיק סוד עלינו לכלותינו באופן שהלילה ההוא יקחם אופל למרק אשר אכלו ביום הו' ומאז והלאה מהבקר השכם קללה תחשב להמן הרע כי כבר שלמו ימי אבלנו ונתמרק עוננו. ובזה נבא אל הענין והוא כי אמר הנה המן שעת מוצלח ואיך ישדד הוא יתברך מזלו אם לא אחר מירוק חלאת אשמתנו הוא ביום הד' מה שא"כ מקודם. והנה אם ירגיש המן בשליחות אסתר למרדכי ואשר ציותה לו וצומו עלי וגומר גם שלא יחשוב שהיא יהודית הלא אם ירגיש שהמלכה אויבת לא יטול עצה וימרוד כי שעתו מצלחת ועדין אין זכות לישראל עד תום הג' ימים ולילה אחד ע"כ הזמנתו באופן יצאו ימי' אלו והלילה והוא בשלום ושמחה עמה עד תום חלאת אשמת ישראל להיות להם עליו עזר משדי כנ"ל ור' יהודה אמר שלא יכירו בה שהיא יהודית והוא אולי הרגיש מהשלוחים ששלחה אל מרדכי ונערותיה היודעות הכל ויצומו גם הן עמה שמא הגיע הדבר עד המן ובכן יבא אל המלך מתנצל לאמר הן לא ידעתי כי המלכה יהודית היא שאל"כ לא מלאני לבי לקנות דרך כלל את כל היהודים והמלך יאמין לכל דבריו כי גם הוא לא ידע כי לא הגידה אסתר את עמה גם למלך ובזה כי תבא אל המלך לאמר כי נמכרנו אני ועמי ישים לאל מלתה ותפול כריסם בבירא ע"כ זמינתו לבל יאמין המן אם יגיע לאזנו שהיא יהודית באופן שבבואה אל המלך טרם הקדים המן רפואה למכה יקצוף המלך עליו בשמוע פתאום כי נמכרנו אני ועמי ולא יקבל התנצלותו ברוב כעסו כאשר היה ודעת רבי יוסי כדי שיהא מצוי לה בכל עת הוא כי חששה פן כאשר מצא חן המן להשמידה בי"ג באדר גם אם ישוב ויאמר לכלותם היום יעשה כי כספו הם ע"כ עד תום ימי תקון תשובתם עשתה דרך יהיה מצוי אתה לשלא יטפל לעשות דבר שהיא לא תדע וגם בהיותו עסוק במשתאות לא ישית לב לשנות אשר כבר עשוהו ודעת ר"ש בן מנסיא שאמר אולי ירגיש המקום וכו' הוא מאמר הכתוב בנפול אויבך אל תשמח וגו' פן יראה ה' והשיב מעליו אפו וע"כ רצתה לשמח את המן במשתה סמוך אל גזרתו ואשר קנה את ישראל למען תהיה שמחתו סבה שישיב מעלינו אפו הוא יתברך אך הנה היה אפשר לא יחשב לו הוא יתברך זה לשמח' בנפול אויבו כי לא מעצמו עשה רק ע"י אסתר וגם לא נעשה המשתה ע"ש מפלת ישראל עכ"א אולי ירגיש המקום

לומר אולי יראה לו ית' כי זה מספיק גם שלא עשה מעצמו וגם לא בעצם על הגזרה גם שלא יבצר ישמח עליה כי היה סמיך אליה ע"כ יש ספק אם יעשה הרגש הוא ית' מזה ויעשה לנו נס כי ישיב מעלינו אפו ודעת ריב"ק כדי שיקנא בה המלך עם המן ויהרוג את שניהם ותתבטל גזרתו אשר עשה למענו כי טוב טוב תמות היא משימותו כל ישראל והיא בכללם כי יאמר המלך כי ע"כ קנה את ישראל כדי שבהם תוקח אסתר כי כספו היא וע"כ יבטל המלך הגזרה בהמית גם שניהם אך ר"ג אמר לא כדברי ר' יוסי שכוונ' תמית גם אותה כ"א שיהרוג אותו ואותה יחיה באו' מלך הפכפך הוא ואם פעם אחד הרג אשתו בשביל אוהבו ממוכן הוא המן עתה יהרוג אוהבו בשביל אשתו כי יאמר הלא זה האיש רודף אחר נשי' הוא כי אין זה רק שלא יכול על ושתי לפתותה ויבקש המיתה ונפשו אותה ויעש ועתה חוזר אחרי זאת והיא מפחדה פן יעשה לה כמעשהו את ושתי ע"כ הזמינה אותו בפני למען אבין בדבר ואהרגנו ויעלה מעלי באופן יהפך להרוג אוהבו בשביל אשתו ואחרי אומר ר"ג ענין זה הרגיש כי מי יאמר שהיא עשתה שיקנא עליה המלך לז"א הנה לסמוך סברתנו עדין אני וריב"ק צריכי' אנו למודעי כי אמר שהיא קנאתו במלך כו' שעשתה כדי שיקנאו עליה בהמן המלך והשרים ויהרגוהו אלא שלר' יהושע גם אותה יהרוג ולר"ג אותו יהרוג ואותה יחיה ודעת רבה שעשה כדי שיגמור עלייתו כדי שיהפך עליו גלגלו וזהו לפני שבר גאון ולדעת אביי ורבא היא למען תמלא סאת אשמתו ותבא עליו רעתו וממשל משל אל סיר שעל האש שבמעט אש יתחילו מימיו להחם ובהוסיף פחם לגחלים ועצים לאש הולך ומרתיח עד עלות הרתיחות מעלה מעלה וישפכו המים חוצה כן הדבר הזה כי כל עון ועון שהאדם הולך ומסיף הולך ומחמם דינו עד עלות רתיחת הדין ומה עושה הוא ית' לרשעים כהמן ובלשצר שנא' אותו הפסוק עליו בחומם שהוא בהחם דינם למען מלא הסאה שירתיח אשית את משתיהם שעושים בשמחתם על רעותם שמצירים את ישראל בתוך כף עונותם להרתיח חומם ולמלא סאתם כן המן סמוך אל גזרתו הרעה אשר גזר על היהודים לאבדם היה מתעלס במשתה ואם סיר עונותיו חם במשתה זה ירתיח וזהו בחומם אשית את משתיהם:

פסוק ה

הנה ראוי לשים לב מה זה היה כי לא קרא המלך את אסתר המלכה במשתה הראשון ובמשתה הב' אמר מה שאלתך אסתר המלכה. אך לזה נשים לב גם על ל' הכתוב כי במשתה הא' נאמר יבא המלך והמן אל המשתה אשר עשיתי לו ולא אמר להם. ובב' אמר' אעשה להם וזה בשום לב אל מאמר אסתר באמרה גם אני ונערותי אצום כן ואיך עשתה משתה ביום הג' והיא התענית. אמנם היא דקדקה במאמרה יבא המלך וגו' אל

משתה אשר עשיתי לו. כלומר ולא לי לכן יבא המלך לאכול עמו שלא יאכל לבדו וע"כ בשמוע המלך נתעצב אל לבו באומר האם להמן בלבד עשתה משתה ואני אבא להטפל בלבד כדי שלא יאכל לבדו עכ"א מהרו את המן לעשות את דבר אסתר ולא אמר את דבר אסתר המלכה וכן בדברו עמה במשתה היין לא אמר מה שאלתך אסתר המלכה כ"א מה שאלתך וינתן לך לכן בראותה כך על המשתה הב' אמרה יבא המלך וגו' אל המשתה אשר אעשה להם ולא לו כבתחלה וגם על כי בב' כבר עברו הצומות ע"כ גם עז"א להם כי העושה משתה לזולת אינו דרך ארץ שיאכל מי שנעשה בשבילו בלבד על כן בא' אמרה אשר עשיתי לו כדי שהאוכל עמו יהיה המלך אך עתה שהיא גם היא אוכלת אמרה אשר אעשה להם והיא תאכל עמהם כמדובר שהמשתה הנעשה בשביל א' או ב' דרך ארץ הוא שיאכל גם המזמין עמהם כנודע וזהו שבב' נאמר לפתות עם אסתר המלכה ולא בא' וכן במאמר המן באומר אף לא הביאה אסתר וגו' וגם למחר אני קרוא לה שלא אמר קרוא להם כ"א בב' אך בראשון אמר הביאה כי לא אכלה היא רק בב' אלא שבראשון הביאה אותו לאכול עם המלך כאלו המלך הוא המזמין ויאכל עמו והוא הביאתהו עם המלך ובכן בראות המלך שבב' אמרה אל המשתה אשר אעשה להם קראה אסתר המלכה מה שאין כן בראשון שנגעה בכבודו:

פסוק ט

הנה אומר טוב לב יראה מיותר אחר או' שמח. אמנם הורה סמיית עיני לבו אשר סמאו הש"י כי הלא אם היה זולתו שיקרנו כמקר' ההוא גם כי יצא שמח מהמשתה לא יצא טוב לב כי הלא יהיה לבו נוקפו נדון בקרבו באו' מה היום מיומי' שזימנתני המלכה עם המלך הלא דבר הוא ומה גם כי גם בעיני המלך יפלא סבת המשתה ותאמר אליה מה שאלתך וגו' ומי פתי יסור לא יתן אל לבו מעין המאורע שבימים ההם ובעת ההיא אחרי שלוח ספרים אל כל מדינות המלך להשמיד וגו' קרוב הדבר לחשיב מחשבות אולי היא יהודית ואליה נוגע הדבר ולא שת לבו לזאת כי מאת ה' היתה סבה וזהו ויצא המן וגו' שמח וטוב לב שלא היה לבו נוקפי כאמור וגם הוא כמעשה הרשעים שהם ברשות לבם כנודע מרז"ל וז"א וטוב לב שהיה טוב בלתי מרגיש מפאת הלב המטעה אותו והיא אינו חי שיתן אל לבו. וכאשר נתמלא המן על מרדכי חמה הנה יראה שב על קיאו כי הלא זה הדבר אשר עליו כעס מתחלה ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו ופעל ועשה הגזרה הגדולה ההיא ומה זה עתה שב אחר עשות אשר זמם על הדבר ומה לו עוד לעצבים. וגם ראוי לשים לב בל' הכתוב באו' וימלא המן על מרדכי חמה ולמעל' אמר וימלא המן חמה. ועוד למה בזה שם פניו להנקם ממרדכי לבדו ולא שת לבו על כבודו לבוז

בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו אך לזה נשים לב אל שינוי לשון הכתובים כי למעלה נאמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה וכן וירא המן כי אין מרדכי כורע וגו' ופה נאמר ולא קם ולא זע ממנו אך הנה אין ספק כי העבודה המתייחסת אל מי שהוא אלוה הלא הוא כריעה והשתחויה אך אשר הוא אדם ולא אל אם שר וגדול הוא יקומו לפניו ולא יכרעו ויפולו והנה מתחלה מה שנמנע מרדכי מלעשות להמן היא כריעה והשתחויה שהם דברים המיוחדים לאלוה ומה גם לרז"ל שהיה צלם בחיקו או ע"ד הפשט לבלתי עשות לאויב ה' פעולת הכנעה הבלתי נעשית זולתי לאשר הוא אלוה או מלך אך אמנם בעוברו לפניו ומרדכי יושב אפשר לא נמנע מלקום מפניו כאשר יקום איש מפני שוטר ומושל ומפני כבוד המלכות ע"כ מה שקצף המן מתחלה לא היה רק על אשר לא יכרע ולא ישתחוה ועל אשר הגיד מרדכי אשר הוא יהודי וא' דתו דת משה וישראל להמית את הכורע ומשתחוה לפני ע"ג על כן ויבז בעיניו לשלוח יד וגו' והטעם כי הגידו לו את עם מרדכי באומר כי על כן אשר הוא יהודי גדול הוא מהמן ע"פ גזרת דתם ע"כ בקש להשמיד את כל היהודים בעלי הדת ההוא. אמנם אחרי ראות מרדכי כי ה' עמו ותחל רוח ה' להיות עם אסתר למצוא חן בעיני המלך ופחים טמנה לו וגם אשר נתבשר ע"י אליהו והתנוקות כמז"ל כנ"ל מאז לא לבד היה נמנע מרדכי מכרוע והשתחוות כ"א גם לא הי' קם ולא זע ממנו שאין זה על דבר הצלם רק להיות בזוי מאד בעיניו מצד עצמו אז אמר אין דבר זה תלוי בדת משה וישראל ככריע' והשתחוי' שאתקומם על כל היהודים בעלי הדת ההוא כי אין זה תלוי בדת כ"א בגאות מרדכי ע"כ וימלא המן על מרדכי חמה עליו בפרטות ולא נחה דעתו על אשר פעל ועשה על כל היהודים כי זה הי' דבר פרטי שנתהוה כעת:

פסוק יא

ויספר להם המן וכו'. מה שהניעו לספר כעת מעלותיו באומרו ויאמר באמצע דבריו כמתחיל ענין מיוחד יהיה כי חשש פן יאמרו אליו מה זה מהרת לתבוע עלבונך ולבלתי המתין עד י"ג לאדר כימי מועד אשר בחרת על כל היהודים ויהי נא מרדכי כא' מהם על כן הקדים ויספר להם את כל הגדולות אשר לו כי רמות ורבות משמחי לב הנה והכל איננו שוה לו וכאפס ותהו נחשבו לפניו בכל עת אשר הוא רואה את מרדכי וגו' וזהו ויספר וגו' וכל זה איננו וגו' לו' לא על נקמת מרדכי אני עושה כי אם לטעום טעם ועריבות כל גדולתי כי הלא כל הטובה אשר לי נאבד ממני בכל עת אשר אני רואה וגומר כי נמצאו כל המעלות והגדולות בטלים ונהפכים לאבל ומי יעצור כח לסבול דבר כזה לבלתי ההנות מכל מעלותיו ושיעור הדברים אשר כלל בגדולת כאשר סיפר את

רוב עושרו וגו' הוא כי הדברים משמחי לב איש הלא המה אחד העושר ב' הבניה ג' הגדולה היותו רם ונשא אשר לא יקנא מאיש כערכו ואיש אשר אלה לו לא ידאג ואם תתרגש לו דאגה מאבד טובה הרבה שלא יערבו לו כל טובותיו אלה וזהו ויספר וכו' לומר הלא כל הדברים המשמחים לבות בני אדם לא יעברו ממני ולמה אעצור כח להיות באלה מרבה דאגה כי הלא העושר כמוס עמדי הון עתק וזהו את רוב עשרו וגם הב' לא נעדר ממני וזהו ואת רוב בניו וגם לא אקנא אם גדול ממני כי איננו גדול במלכות ממני וזהו ואת אשר גדלו המלך על כל השרים וכו' כנ"ל וזהו וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו וא"כ למה אסבול שכל זה איננו שוה לי וגם שיתבטל עצבוני זה אחר י"א חדש במלאת ימי גזרת הרעה ולו היה הדבר פעם או שתים בכל הי"א חדש החרשתי אך הוא בכל עת אשר אני רואה כו' ולבל יאמרו אליו הלא מאז סבלת שלא יכרע ולא ישתחוה והיית מקוה עד יום נקם הוא י"ג לחדש אדר ותתאפק להחריש עד היום ההוא כי אז תעשה בו ובעמו כטוב בעיניך לז"א יושב בשער המלך כלומר זאת רעתי כי מרדכי נגע עד לבי כי אראה אותו יושב בשער המלך כי מתחלה גם שלא יכרע ולא ישתחוה הלא היה קם מלפני אך עתה הוא יושב בשער המלך יושב במקומו ולא קם ולכן כלכל לא אוכל ומפני שלא יבצר ממנו היות הכרה למרדכי עם אסתר עם שלא ידע מה הוא לה ומה גם לרז"ל שבכל יום היה מדבר עמה ושואל על טהרתה ואת שלום אסתר ומה יעשה בה לכן היה מקום יאמרו לו אולי זרוע ואל לו מהמלכה שעל כן ערב לבו לבזות אותך לא כן הוא כי הלא אף לא הביאה אסתר וכו' כ"א אותי לו' גם כי תאהבהו אין ערוך אל אהבתה אותי כי הנה לא הביאה אל המשתה כ"א אותי לבדי כלומר שאם היה חשוב מרדכי לפניה כמוני היה גם הוא קרוא לה עמי אך לא קרא כ"א אותי וע"כ לא אמר והמלכה קראתני אל המשתה אשר עשתה כ"א לא הביאה וכו' כ"א אותי כלומר לי ולא לו ושמא תאמרו כי אולי אין תוכה כברה ומי יודע אם פחים טמנה לי לא יתכן כי הלא גם למחר אני קרוא לה עם המלך ואם רעה בלבבה לא האריכה עד למחר ואחר כן גילה כל תוקף דאגתו באומרו וכל זה אינני שוה וכו' ולהיות שאומרו אף לא הביאה וכו' נאמר כדי לתקן מה שאפשר להשיב לו נגד כוונת אמרתו ע"כ נאמר ויאמר המן באמצע הענין להורות שהיא אמירה כמעט בפני עצמה ואינו גמר הקודם רק כמשיב על האפשרי לסתור הקודם ויתקנהו או יאמר אף לא וכו' למה שכתבנו כי במשתה הראשון לא אכלה אסתר כי היתה בצום נפשה וע"כ היה מקום יאמרו לו הלא המלכה פחים טומנת לך כי הזמינה אותך והיא לא אכלה אך יורה כי יהודית היא ולא תאכל ותשתה חלב זבחי המלך ויין נסכו לזה אמר אף לא הביאה וכו' לומר גם שיח לפקפק בזה הנה מצד אחר

יש ראיה כי הלא לא הביאה כ"א אותי יראה שטוב לבה עמדי גם שהוא אל המשתה אשר עשתה כלומר שלא היה לה בו רק עשייה ולא אכילה ואם על זה יש לחוש על שלא אכלה הלא וגם למחר אני קרוא לה ממש שאוכל עמה וז"א לה ולא אמר קראתני עם המלך והוא מאמרנו למעלה כי בראשון אמרה אל המשתה אשר עשיתי לו ובב' אמרה אעשה להם כי בראשון עשתה להמן ויאכל עמו המלך אך הב' שעושה לשניהם תאכל היא עמהם שאינו דרך ארץ לאכול הקרואים לבדם ולא המזמין אותם עמהם:

פסוק יד

ותאמר לו וכו'. טעם העשות העץ גבוה נ' אמה לא פורש בדברי רז"ל זולתי היות המדה שוה למדת המן ובניו זה תחת זה עם האוירים הראויים לתת בין איש ובין אחיו ועדיין צריך לתת טיב טעם ודעת אל זרש אשתו ולכל אוהביו מה ראו על ככה לצוות על המן יעשו עץ גבוה נ' אמה כי לא על מדת בעלה ובניה כוונה בודאי וגם לא במקרה היה השיעור ההוא ועוד מה ראו אוהביו וזרש אשתו ליעצו יעשה העץ בביתו ובחומותיו. אמנם המה ראו ב' דברים א' כי גדול מרדכי ליהודים י עמוד לו זכותו כאשר קרה לדניאל וחבירו ב' למה שכל מעשיהם היו באצטגנינות גדול כענין הפלת הפור לחדשים ושבועות וימים בכלל הדבר ההוא כי יעלה מרדכי על בית המן כאשר היה כי ותשם אסתר את מרדכי על בית המן ע"כ על הא' התחכמ' לו לצרף נ' כחות הטומאה אשר לעומת נ' שערי הקדושה להתגבר נגד מרדכי אולי יוכלו לו ולכן עשו העץ בלהטיה' כן בחשוב מחשבות על פי כונתיה בעשותו המן להכניעו תחתיהם ולולי ה' היה לו נלכד בשחיתותם ובכלל הדב' הזה מצאנו ראינו טוב טעם אל הליכת המן בעוד לילה לאמר למלך לתלות את מרדכי ולא המתין עד עלת השחר אך להיות מתחזק בכחות טומאתו הלך בעת שליטת שרו יהיה לו עזר כנגדו כמשז"ל כי ע"כ שרו של עשו אמר ליעקב שלחני כי עלה השחר כלומ' כי מעתה לא תהיה תפארתך אם תוכל לי כי עבר זמן שליטתי. ועל הב' יעצוהו לעשות העץ בביתו לנכות במעלת העץ בביתו במעל' הראוי לבא לו בבית ההוא כהיפך החולם שחלם שתולים אותו שהוא הוראת מעלה. ואמרו ובבקר אמור למלך וגו' נתנו טעם אל היות בבקר השכם ואמרו ובא עם המלך אל המשתה שמח כלומר הנה גם אח"כ תוכל עשוהו אך טוב הדבר יהיה בבקר למען בהגיע עת משתה המלך והמלכה לא תפסיד עריבות ושמחת היות קרוא לה עם המלך מדאגה מדבר ראותך את מרדכי היהודי יושב בשער המלך ותלך עצב רק יתלו אותו בבקר ובזה ובא עם המלך אל המשתה שמח ולא בעצבת רוח והורה איך שנאה מקלקלת השורה כי הם אמרו לו יעשו עץ וגומר

שהוא על ידי אחרים ונפשו איותה ויעש ע"י עצמו וזה וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ שעשאם בעצמו ומה' יצא הדבר שיפול בשחת יפעל:

פרק ו

פסוק א

בלילה ההוא וכו'. הנה יצדקו וינעמו האומרים מרז"ל כי בלילה ההוא רעיוניו על משכבו סליקו או' בלבו מי יודע אם אסתר תסתיר עצה עם המן ועלי יתלחשו ויאכלו וישתו מאהב' מסותרת וכורים שוחה ללכדני ואנכי לא ידעתי ותדד שנתו מעיניו אמר בלבו מה זה כי אין גולה את אזני וזאת השיב אל לבו אולי מבלתי הייתי גומל טובה תחת טובה אין חולה מעבדי עלי ואין גולה את אזני על כן ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים לדרוש ולראות אם הטיב איש עמו או גלה סודו ולא השיב לו גמולו וע"כ ימאן איש מהיות מגלה סוד ובכלל דבריהם הוא כי עתה ישלם גמול אל אשר ימצא גלה סודו וישמע השומע ואשר ידע דבר סתר אסתר והמן אז ידלג כאיל להגיד דבר ובדרך הזה נמשך מקראות שאחרי זה כאשר יבא בס"ד. ולבא אל הביאור נשים לב אל שנותו את טעמו כי למעלה נאמר ויבוקש הדבר וימצא ויכתב בספר דברי הימים ולא נאמר בספר הזכרונות דברי הימים כאשר נאמר פה ועוד אומר ויהיו נקראים בפתח הוא"ו שמורה שכבר קראו כל הזכרונות ואיך אחרי כן וימצא כתוב ועוד מה זה היה שלא נמצא כתוב הגדת אסתר כאשר היה מהראוי כי מהראוי היה יכתב אשר הגידה אסתר למלך בשם מרדכי וגם מלשון אומר וימצא כתוב יורה כי זה הלשון הוא הנמצא כתוב בספר ולא יתכן יכתב רק מעשה שהיה כאשר היה כסדרו איך היו מתלחשים ב' הסריסים ושם נמצא איש יהודי ויגד לאסתר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי ויבוקש הדבר וגו' ולא הקיצור הנמרץ ההוא אשר הגיד מרדכי וכו'. אך יאמר ראו נא גדולת השגחתו ית' כי רבה היא מאד כי הלא בלילה ההוא הלילה שהיו ישראל בשינת רעבון צומותיהם המעבירים שינה הפך המלך שקם ממשתה היין המפיל חבלי שינה ואעפ"כ נדדה שנת המלך לבדו וזה יאמר בלשון נדדה לומר כי שינה היתה לא בטבע כ"א שנדדה ממנו בהשגחתו יתברך והיה בלבו כאש בוערה על העדר הגלה סוד אסתר והמן ויאמר להביא וגו' לדרוש היש עושי טוב אל המלך ולא שלם לו גמולו כמדובר והנה דרך מלכים גדולים כמוהו ליכתב ספר דברי הימים לפניו מכל אשר יקרנו יום יום והנה למלך גדול שגדלו ורבו קורותיו יגדל ספר דברי הימים אשר לו עד גדר יעף ויגע איש עד אשר ימצא א' מהפרטים אשר בו בקרב רבים מאד אשר שם ומה גם אם מעט וקצר ענין מבוקשו

שנשמט בין רבי הכמות מעיני הקורא בו וע"כ דרך המלך לעשות ס' קצר שהוא מפתחות לספר דברי הימים וההוא יקרא ספר הזכרונות של דברי הימים והיה כל מבקש דבר קטון או גדול יקרא מעל ספר הזכרונות ולא יבצר ממנו ממצא חפצו כמו רגע וממנו יראה איה מקום כבודו בספר ד"ה והנה הדבר הלז הנכתב בספר ד"ה כנ"ל באורך מעשה שהיה כאשר היה אך בס' הזכרונות של ד"ה למען יאונה לידו קל מהר זכרון טוב כל הנעשה קנצי למלין למען ירוץ קורא בו עכ"א להביא את ספר הזכרונות למען ימצא בו טוב מבוקשו בנקלה ואחשיב כי למה שספר ד"ה בעצמו מצוי לפני המלך יום יום למען הכתיב בו כל אשר יקרה דבר יום ביומו כמאמר הכתוב למעלה ויכתב בספר ד"ה לפני המלך שיורה כי שם נכתב ושם היה וע"כ לבל נקשה ונא' מה זה אומר להביא את ספר וגו' והלא ספר ד"ה הוא לפני המלך עכ"א כי מ"ש להביא הוא את ספר הזכרונות של ד"ה הוא ספר המפתחות וזהו את ספר הזכרונות של ד"ה הטעם כי הלא ד"ה הזה שהזכרתי ויהיו כבר נקראים לפני המלך ולא נמצ' כתוב בו דבר כי נשמט מהקורא בקרב עניני' אין מספר כי ספר גדול הוא ומה גם לרז"ל שהיה סופר המלך משמיט הדבר כי ילידי המן היו על כן הוצרך להביא את ספר הזכרונות הקצר כי שם לא ישמט ממנו וע"י כן וימצא כתוב מש"כ בספר ד"ה הארוך הנז' שהיה נשמט ולא נמצא עוד יכוון על פי הדבר הזה לומר שע"י בקשו בספר זכרונות ולא בספר ד"ה לא נמצא כתוב ותאמר אסתר בשם מרדכי כאשר היה בספר ד"ה עצמו כל המשך המעשה איך אמר מרדכי לאסתר ואסתר למלך אך בספר הזכרונות שהיה בקיצור נמרץ לא נזכר רק התחלת הענין והמכוון בלבד כי הגיד מרדכי על בגתנא וגו' ולא מה שהיה בינתים שמרדכי הגיד לאסתר ואסתר למלך והאלהים עשה למען יעשה עיקר החזיק הטובה למרדכי כעת לבל תזכר לפניו אסתר ומה גם למ"ש לעיל שלא החזיק טובה למרדכי בשעת מעשה על כי לא הגיד הוא למלך ואלו שתקה אסתר היה המלך מסתכן ע"כ מה' יצא ממ"ש אשר הגיד מרדכי סתם. ועוד ב' שמלשון הספר ההוא יובן שכל ישעו וכל חפץ מרדכי היה להציל ממות נפש המלך כי כן נראה המשך הלשון כי הגיד וגו' וטעם הגדתו היה על אשר בקשו לשלוח יד במלך אחשורוש וע"כ התעורר לומר מה נעשה יקר וגו' כאשר נבאר בס"ד. והיות' אומר ספר הזכרונות הוא ספר מפתחות של ד"ה מורה באצבע לשון הכתוב אשר הגיד וגו' שהוא טבע לשון מפתח לומר אשר הגיד הרדכי וגומר הוא בחלק וסימן פלו' של ד"ה ואינו כלשון בספר המאורע רק כמספר זכרון מה שמפורש באורך במקום אחר. עוד יכוון באומר וימצא כתוב בשום לב אל אומר כה בגתנא באל"ף והנה שמעתי אומר שהכתיבו הסופר כן ומה גם אם היו ילידי המן בגתן או תרש ושהכונה היתה למען יחשוב הקורא

בו כי היה הדבר מסופק אם היה המגיד מרדכי על בגתן או אם היה תרש המגיד הדבר והנה ק' מאד כי נודע היה כי תרש היה א' משניהם ואיך יהיה הוא המגיד וגם איך היה אומר אשר בקשו לשון רבים אם על בגתן לבדו היה הדבר ותרש היה המגיד על אחשורוש כי הן אמת כי סופרי המלך זייפו למעט בזכות מרדכי. אמנם היה עם לבבם להורות שלא היתה טובת מרדכי שלמה שעם ששניהם בקש לשלוח יד במלך לא הגיד מרדכי רק על א' מהם על בגתן או על תרש אך על הב' הגיד זולתו באופן שהיה נכתב בגתן או תרש והאלהים עשה ככל נפלאותיו ולא נמצא כתוב רק בגתנא ותרש כי מה' יצא הדבר להפריד בין האל"ף והוי"ו ולעשות מהנו"ן פשוטה נו"ן כפופה וז"ש וימצא כתיב כי מציאה חדשה היתה ולא ככתבה וכלשונה שנכתב מתחלה בגתן או תרש רק בגתנא ותרש. או יאמר נמשך אל או' ויהיו נקראים לפני המלך דרך המלך לצוות על איש מסופרי המלך יקרא בספר נוכח המלך והוא שומע ובוטח בסופר בל ישמיט דבר כי אימת המלך עליו אך לא יתן בספר עינו להביט במכתב אם ישמיט או יהיה בודה מלבו אמר כי לא בטח המלך בסופר רק ויהיו נקראים ע"י אחר אך לפני המלך שבפיו יקרא הסופר והמלך רואה בספר שלפניו ועי"כ וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי שאלו לא היה כן לא נמצא כי היו מטמינים הדבר כמז"ל שהיו משתדלים להסתיר דבר בכל מאמצי כח:

פסוק ג

ויאמר המלך וגו'. הנה אומר על זה יראה יתור וגם בתשובת משרתיו מה ענין אומרו עמו והיה די יאמר לא נעשה דבר. אמנם יאמר נמשך אל פסוק הקודם והוא בהזכיר מ"ש לעיל על אומר אחר הדברים האלה גדל המלך וגומר איך תמשך גדולת המן מתליות בגתן ותרש והוא כי המלך ראה והנה הגידה אסתר למלך בשם מרדכי אז אמר המלך בלבו מי יודע אם בלב מרדכי היה להציל ממות נפשי כי לא יקרה נפשי בעיניו למה כי לא הגיד לי ואפשר כמספר דברים הגיד דבר ולא לבו הלך למען אדע הדבר להציל את נפשי עכ"א בלבו אין לי להחזיק טובה בעצם זולתי לאסתר אשר הגיד' לי וע"כ איזה יקר וגדולה יצדק בה עודף על היות כתר מלכות בראשה עכ"א בלבו לעשות יקר וגדולה למסבב נישואיה הוא המן כי בעצתו נהרגה ושתי ותלקח אסתר ע"כ הטיב אטיב עמו וזהו אחר הדברים האלה גדל המלך את המן והנה כעת האלהים אנה ליד המלך יצא כתוב דבר מורה באצבע כי כל כונת מרדכי היתה להנא' המלך כי הלא לא נמצא כתוב דרך הודאת המאורע שהגיד מרדכי על בגתנא וגו' רק אשר הגיד וגו' אשר בקשו וגו' שמשמעות הענין כמפרש כונת מרדכי לומר אשר הגיד מרדכי היה על אשר בקשו

לשלוח יד כלומר כוונת אשר הגיד היה על אשר בקשו לשלוח יד וגו' אז אמר בלבו כי ע"כ היה ראוי לעשית לו יקר וגדולה מה שלא חשבתי עד כה וע"כ נתתי היקר וגדולה להמן היקר שצוה המלך יכרעו וישתחוו לו וגם גדולה כי שם את כסאו מעל כל השרים וז"א מה נעשה יקר וגדולה למרדכי כלו' הלא עם המן נעשו שתיהן אך למרדכי מה נעשה כי הלא שתיהן יאותו לו יקר וגדולה על זה כלומר על שנמצא כתוב שכיון להנאתי: או יאמר על זה לומר על דרך זה ביחוד כי גם שהוא יושב בשער המלך שיש לו ישיבת מעלה לא על זה היה כי כבר היה יושב בשער המלך מאז. ויאמרו נערי המלך משרתיו לא הסופרי' כי קרובי המן היו רק משרתיו לא נעשה עמו דבר לומר עמו לא נעשה רק עם זולתו הוא המן כמדובר שעל מה שותאמר אסתר למלך וגו' גידל המלך את המן ועדיין לזה היה מספיק יאמר לא נעשה לו דבר מעין מאמר המלך באומר מה נעשה יקר וגדולה למרדכי ולא אמר עם מרדכי אך יכוין עוד כענין שם האיש אשר עשיתי עמו היום שהוא כי הנותן צדקה והמקבלה עושים זכות זה ע"י זה וזה ע"י זה נמצאו זוכים זה עם זה כן המטיב את חברו וחברו מחזיק לו טובה ומטיב לו שכל אחד זוכה עם חברו זה בהטיבו וזה בבלתי היותו כפוי טוב' וזהו לא נעשה עמו דבר כי אחר שהטיב הוא לא הטיבו עמו להיות זוכים זה עם זה: עוד ירמוז באומר דבר כלומר עמו לא נעשה דבר כ"א עם המן הוא דבר המלך ודתו שהיה להשמיד וגו' לרמוז למלך איך שלם רעה תחת טובה שמכר להשמיד וגומר את אשר דבר טוב על המלך:

פסוק ד

ויאמר המלך וגו'. מהראוי יאמר ויבא המן לחצר בית המלך ואח"כ יאמר ויאמר המלך מי בחצר ולא יאמר תחלה שהרגיש המלך ביאתו ואח"כ יאמר והמן בא כי אף אם נפרש והמן כבר בא מקודם טוב טוב היה להביא דברים כסדרן והמן בא ואח"כ הרגיש בו המלך וגם במאמר' הנה המן עומד בחצר יש יתור כי מהראוי יאמר הוא המן כמשיבי' על שאלת המלך שאמר מי בחצר יענו ויאמרו הוא המן ולמה האריכו ל' לומר הנה המן עומד בחצר וגם מלת הנה בלתי צודקת ולזה נשים לב אל אומר מי בחצר בנקודת הבי"ת בסגול ולא בפת"ח. אמנם בשמוע המלך כי לא נעשה יקר למרדכי תמה ואמר מי בחצר כלומר מי זה עומד בחצר מלך שר וגדול שלא ישגיח להטיב את הראוי להטיב ואם המלך לא ישים לב הוא יזכרנו ע"כ השיבו ואמרו הנה המן לפנינו כי בא והוא העומד בחצר המלך בהעמדה ומעלה שעליו מוטל להשגיח בעניני המלך והוא תשובה על אשר שאל מי בחצר. או יאמר מי בחצר הלא אמרתם לא נעשה עמו דבר כלומר כ"א עם זולתו מי בחצר כלומר מי בחצר המלך במעלה שהוא אשר אמרתם שאליו נעשה יקר וגדולה

על זה וה' אנה לידם והמן בא אז ואמרו הנה המן. שהוא אשר אמרנו שנעשה עמו דבר והוא עומד בחצר כעת. וראוי לדעת מה זה היה להמן לבא בטרם בקר ולא המתין לבא בכי טוב ואפשר זה שכוון באומר אשר הכין לו שהוא מיותר אך יאמר כמ"ש לעיל כי ע"כ עשה העץ גבוה נ' אמה לצרף בעשייתה כל נ' כחו' הטומאה למען יוכל לו כי קדוש הוא ע"כ גם עתה הלך כפעם בפעם לקראת נחשים ונועץ לבא טרם עלות השחר בזמן שליטת כח חיצונים כמז"ל על שר שלו ושל זקנו הוא סמאל שאמר ליעקב שלחני כי עלה השחר כלומר ולא תהיה תפארת של יעקב שיוכל לו אחר עבור זמן שליטתו כן עשה המן למה שעל ידיו הכנות כח הטומאה עשה העץ כן בטרם בקר בעת שיעזרוהו שרי כחותיו בא וז"א והמן בא ולמה בעוד לילה הלא הוא לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו כלומר כי כאשר הכין העץ בהכנות כחותיו כן הוצרך להשכים בבקר לבא אל המלך בעת ההוא שיגזור אומר ויקם לו וזהו שלא אמר אשר עשה לו כ"א אשר הכין לו כי עשה הכנה להיות לו למרדכי:

פסוק ו

ויבא המן וגו'. ראוי לשים לב מה זה הי"ל לשאול מהמן יאמר לו מה לעשות וגו' ואח"כ לצוות עליו יעשה על ידו ויהי הוא כרוזא קרא בחיל ככה יעשה לאיש וגו' ועוד מה זה היה שטרם ישאל את פיו מה לעשות באיש לא אמר אליו מה תבקש ומי הביאך הלום בטרם בקר. אמנם הלא כתבנו כי כל ישעו וכל חפץ המלך היה מדאגה מדבר סתר אסתר והמן כי לא ידע אם עליו יתלחשו וע"כ צוה להביא את ספר הזכרונות לדעת מי זה האיש גלה סוד המלך ולא שלם לו גמול טוב שע"כ אין חולה מהם עליו ואין גולה את אזנו ולמען זאת בקש לשלם גמולו בראשו וחמשיתו יוסיף למען יודע לעיני הכל כי גדול מגיד דבר סתר לפני המלך למען אז ידלג כאיל אשר ידע שהסתיר יסתיר אסתר והמן ויגלה סוד למלך עכ"א בלבו אם אמרתי אשלם גמול יקר וגדולה למרדכי על זה ולא ע"י המן כ"ז איננו שוה שבגלל הדבר מי שעמד בסוד המלכה והמן יבואו ויגיד כי הלא יהיה כמשיב ידו באומר הלא אם נגד סריסי המלך יערב איש אל לבו לגלות סודם לא כן נגד המלכה ולא נגד המן אשר המלך שם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו כי הלא ירוצו את גולגלתו ומי האיש ירים את ידו ואת רגלו נגדם ע"כ התחכם המלך בב' דברים אחד שהמעל' והיקר אשר יעשה למרדכי תהיה למעלה מיקר תפארת המן וע"כ שאל לו מה לעשות באיש וגומר למען יעלה על רוחו שעליו ידבר המלך ויעדיף בשאלתו יקר למעלה מיקר תפארת גדולתו ובגלל הדבר למען יעלה על רוחו שעליו יכוין לא אמר מה לעשו' באיש אשר המלך חפץ בגדולתו כ"א כה יאמר יעלה על רוחו שעל זולתו יכוין אך

בראותו שלא יזכיר גדולה אמר בלבו אין זה כ"א עלי כי הגדולה כבר ניתנה לי מעל כל השרים ולא אחסר רק יקר נוסף בלבד באופן שישאל דבר נוסף על יקרו ובלב המלך היה למען יודע לעיני הכל כי רם המגלה סוד לפני המלך מהמן אשר כסאו מעל כל השרים ובזה היודע סוד המן והמלכה יבא אל המלך ולא ייראו כי יאמר גדול אנכי ממנו ב' כי גדולה מזו היה בלב המלך והיא לעשות היקר ע"י המן שיהי' לו כנער משרת וכרוזא קרי בחיל לפניו ככה וגו' במקום רואים כי אז יאמרו כל הרואים את כבוד מרדכי ואת אשר נקלה המן לעיניו גדול כבוד מגלה סוד המלך בעיני הפלא ופלא כי הלא איש אשר שם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו השפל ישפילהו עד ארץ יגיעהו עד עפר לפני מגיד דבר ואז יחרץ רץ כצבי אשר ידע סוד המן והמלכה ויגידהו ולא ייראו מגדולת המן אם ידבר נגדו כי הלא במה נחשב הוא לפני מגלה סוד המלך ובכלל הדבר הזה מצאנו ראינו טוב טעם ודעת אל בלתי שאול לו המלך בבואו לפניו לאמר מה זה מהרת לבא בטרם בקר אל שער המלך מה תבקש. אמנם מה' יצא הדבר פן יקצוף המלך על אסתר המלכה קצף רב קצף כי הלא בהשמע דבר המן כי בא לתלות את מרדכי ולב מלך נמס בתוך מעיו על כי אין מגיד אף אין משמיע עצת המן והמלכה וע"כ בקש לכבד את מרדכי מגיד דבר המלך למען ממנו יראו וכן יעשו היודעים עצת המלכה והמן וא"כ איפה כשמוע המלך כי בא המן לתלות את מרדכי או תבער בו חמתו ואמר יאמר אין זה כ"א רוע לב המלכה והמן ועלי יתלחשו כי הלא לבל יוגד לי מבקשים נפשי מגלה סוד מנאצי לבל יבא איש לגלות מסתוריהם ויעשה רעה פתע פתאום וגם על אסתר ישלח ידו טרם יודע אליו אמיתת הדבר כי מלך פתאומי היה ע"כ ה' צבאות יעץ טרם יענה המן יהי' המלך פותח פיו לשאול לו לאמר מה לעשות באיש וגו' ולא נודע אליו שעץ עשה למרדכי ' בביתו עד אשר ידע כי לא היתה יד המלכה עם המן כי נהפוך הוא כי שנאתו תכלית שנאה באומרה אליו כי נמכרנו וגו' המן הרע הזה אז ביודעו שעשה העץ לא היה קצף רק על המן לבדו ונשוב אל התכת הכתוב אמר למי יחפוץ המלך לעשות וגו'. ראוי לשים לב אל היות מלת יותר מלרע שיורה שאין פירושו שיותר חפץ בכבודו מבכבוד זולתו כי אם שחוזר אל היקר ואומר למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר כלומר מיותר וגדוש ועוד כי משמעות ממני באומר יותר ממני כמד"א הטובה ממנה. לרעך הטוב ממך. וא"כ אומרו יותר הוא מיותר אך הוא כמפורש. והענין כי אמר המן בלבו מה ראה על ככה לשאול את פי מה לעשות באיש וגומר ולא עשה מעצמו או ישאל את זולתו אמנם אין ספק כי מה שיראה יקר בעיני לפי גדולתי להושם כסאי מעל כל השרים הוא יקר גדול הערך מאשר יראה יקר וכבוד לבלתי גדול כמוני וע"כ אין זה כ"א שבלב מלך לעשות

יקר של יתרון גדול עכ"א בלבו הלא לפי ערך המקבל יאות לו הכבוד כי על כן ארז"ל שאמר המן למלך באומר שיעשה כן למרדכי היהודי שדי לו במעלה קטנה והשיב לו המלך אל תפל דבר ואם כן היקר הגדול אשר אני חושב שבלב המלך לעשות אין ראוי אל זולתי כי למי יחפוץ המלך לעשות יקר שיהיה יותר שהוא של יתרון גדול ממני על כן גזר בשכלו כי עליו יכוין וע"כ עלה במעלות גדולות גם לפי גדולת עצמו לרכוב על סוסו של מלך וללבוש לבושו שכמעט אין למעלה מזה רק הכסא. ויאמר המן אל המלך איש אשר המלך וגו' הנה פסוק זה אין לתשובתו צורך בו כלל ומהראוי יתחיל ויאמר יביאו לבוש מלכות וגו' ולמה זה חזר לומר איש אשר המלך חפץ ביקרו והוסיף דבר המלך ועוד שהוא בלתי נמשך אל מה שאחריו שאילו היה אומר למי שהמלך חפץ ביקרו יביאו לבוש וגו' היה נכון אך אומר יביאו אינו חוזר אל האיש הנזכר רק אל הזולת מביא הלבוש אמנם לזה נדקדק בטעם זקף גדול שבמלת איש בין באיש שהזכיר המלך באומר מה לעשות באיש בין במאמר המן באומר איש אשר המלך וגו' אך הנה גם התיבה כולה מיותר שיכול היה לומר מה לעשות במי שהמלך חפץ ביקרו אכן כונת המלך לרמוז לו כי על חשוב בעצם הוא מכוין למען יטעה בעצמו וז"א באיש שזולת כי מלת איש תורה חשיבות ככל אנשים שבמקרא גם רמוז בטעם הגבהת קול להורות על איש רשום בעל מעלה גדולה ע"כ חשב שעל עצמו דיבר ועכ"ז להחזיק הדבר חזר ואמר איש אשר המלך וגו' כלומר כדברך כן הוא כי איש הוא אשר המלך חפץ ביקרו ועל חשוב מאד תדבר וזהו שגם בזה טעם כטעם שבמלת באיש שאמר המלך. עוד יתכן ע"ד זה במה שידענו מרז"ל כי ב' נקראו איש במגלה זו מרדכי והמן ועליהם נאמר כרצון איש ואיש והמלך כוון על מרדכי באומר באיש אשר וכו' ואפשר בתמיהתו רמז שלא יתכן יחפוץ המלך ביקר מרדכי מביקר המן באומר למי יחפוץ וגו' וע"כ חזר ואמר איש אשר וגו' לומר שכבר הוא איש חשוב מאוד כרמז הטעם שבו אשר המלך חפץ ביקרו ושעל סמך זה הוא אומר יביאו וגו':

פסוק ח

יביאו לבוש מלכות וגו'. הנה בזה נעמוד ונתבונן נפלאות אל מה גדלו מעשיו והשגחתו יתברך בתכלית הפרטות מכ"מ כי הלא כל איש חכם לב ישום וישרוק על ערלת לבב המן איך שם נפשו בכפו בהקשותו לשאול יביאו לבוש מלכות וגו' וסוס וגו' והלא אחת דתו להמית הלובש לבושו של מלך או רוכב על סוסו באופן כי בנפשו ידבר הדובר דבר רע ומר כדבר הרע הזה ומה זה ערב אל לבו לדבר דבר כזה אמנם הנה להעשות הכבוד ההוא בעצת המן וע"י. הנה כתבנו כי אחשורוש עשה בחכמה מהטעם הנ"ל אכן אלהי עולם ה'

לא מחשבותיו מחשבות ב"ו ומה' יצא הדבר שאול ישאל המלך להמן מה לעשות באיש ולהעשות הכבוד ההוא מאתו בידו לשלם לאיש כמעשהו ה"ה כי למה שע"י מה שלא קם ולא זע מרדכי לפני המן נתגלגל שבקש המן להשמיד את כל היהודים עם מרדכי ושיצא יצוא קרוע בגדים בלבוש שק צועק מר בשוקים וברחובות כמפורש ומרדכי ידע וגו' ויקרע וגו' ע"כ ?גמול אלהים הוא בא ויתן בלב מלך לשאול מהמן מה לעשותו ויתן בפיו לענות כדברים ההם ושידיו תבצענה כאשר גזר עליו המלך לשלם לאיש כמעשהו כי המן המבקש להשפיל את מרדכי לפניו נהפוך יהי' כי הוא יכנע לפני מרדכי כעבד לאדוניו ויועץ למלך יהי' לשלם גמול פרי מעללי מרדכי בעה"ז תחת אשר נכנע בגרמת המן הרע הלא הוא לעומת אשר לא השפיל קומתו לפני המן על במותיו ידרוך ומה גם למז"ל שעל גביו דרך לעלות על הסוס ולעומת אש' לבש שק יביאו לבוש מלכות וגו' ולעומת אשר רגלים רצת ותלא כאו' ויצא ברחוב העיר ע"כ וסוס אשר רכב וגו' וירכיבהו ברחוב בעיר ולעומת האפר שבראשו באו' וילבש שק ואפר עתה נאמר ואשר ניתן כתר מלכות בראשו ולעומת צעקה גדולה ומרה ברחוב העיר עתה ירכיבוהו ברחוב העיר ושם יקראו לפניו ככה יעשה לאיש עוד שנית גדלה השגחתו יתברך במה שלעומת כל הכנעותיו הגדילו זולת קריעת בגדיו כי הלא קרע בגדיו וילבש שק והנה לעומת השק לבש לבוש מלכות אך לעומת קריעת בגדיו לא נתייחד לו פרי תגמולו. אמנם לזה נשים לב אל אומרם ז"ל בנימן גרם לקרוע אחיו שמלותם וכו' ולמה מכל מה שעשה לא בקשו מי גרם רק על הקריעה אך הוקשה לרז"ל כי כל שאר דברים בעוד שלשה ימים פרע לו ה' גמולו מש"כ בקריעת בגדיו לכן אמרו כי בקרוע בגדיו פרע חוב זקנו בנימן כמז"ל בנימן גרם שיקרעו אחיו שמלותם כמד"א וימצא הגביע באמתחת בנימין ויקרעו שמלותם יבא מרדכי מבנימן ויקרע על ישראל וא"כ איפה מה גמול יערכו לו במה שמשלם את נשיו. עוד ב' הורה לנו הוא יתברך למוד נחמד ונעים לעבוד את ה' הלא הוא כי המתבזה לש"ש משם תצמח מעלתו כי הלא מי ראה את מרדכי היושב בשער המלך וגדול ליהודים קרוע בגדים ולבוש שק ואפר ברחוב העיר צועק צעקה גדולה ומרה הלא נקלה לעיני עבדים ושפחות ואור פניו יפלון מן היום ההוא ואדרבה להפך היה שבמקום ההוא נתעלה בעיני המלך וכל ההמון ויעבירו קול ככה יעשה לאיש וגו' ולבא אל התכת הכתובי' נשית לב אל מלת בו שהיא לבלי צורך ולא עוד אלא שמורה שהמלך היה לבוש אותו לבוש שלבש בו שאל"כ היל"ל שנתלבש בו המלך והיתה צודקת מלת בו וגם באו' ואשר ניתן כתר מלכות בראשו שאם הוא שיביאו הסוס שניתן כתר מלכות בראש המלך כאשר רכב עליו מהראוי יאמר אשר רכב עליו המלך כאשר ניתן כתר מלכות בראשו ואם הוא

שינתן כתר מלכות בראשו של האיש אשר המלך חפץ ביקרו מהראוי יאמר וכתר מלכות ויחזור אל אומר יביאו בראש הפ' שבכלל מה שיביאו יהה כתר מלכות ועוד שלא הביא אח"כ כתר. אמנם הנה על פסוק צדק לבשתי וגו' ארז"ל יש נאה ללבישו ואין לבושו נאה לו ויש לבושו נאה לו והוא אינו נאה ללבושו אך בהיותם נאים זה לזה היא מתלבש בלבוש והלבוש מתלבש בו ועד"ז יאמר אשר לבש בו המלך שאם היה אומר אשר לבש המלך היה נראה שהלבוש קנה חשיבות שלבש אותו המלך שהיא נאה ללבושו ובאומר מלת בו הוסיף שגם המלך נתלבש והתפאר בו כי הוא לבוש חשוב מאד שהיה לבושו נאה לו ובחכמה קיצר שבאומר אשר לבש הוא שלבש המלך את הלבוש ובאו' בו הוא שגם המלך נתלבש בו וז"א בו המלך. ועל אומר ואשר ניתן וגו' אז"ל בפר"א כי המן אמר בתחלה להביא הכתר ואח"כ ראה פני המלך משתנים חזר ואמר הלבוש והסוס ואחשוב כי היה נדון בקרבו אומר בלבו אוי לי אם אומר שיביאו כתר מלכות אוי לי אם לא אומר אם אומר אולי יקפיד ואחייב את ראשי למלך ואם לא אומר אפסיד כבוד גדול ע"כ עשה בערמה ואמר דברי' היולניים שאם יקפיד לא יתפש ואם לא יקפיד ישתמש בתגא והוא כי לא אמר וכתר מלכות שמשמעו שגם יביאו כתר מלכות וגם לא אמר אשר רכב עליו המלך כאשר ניתן כתר מלכות בראשו רק ואשר ניתן כתר מלכות בראשו שאם לא יקפיד המלך אז יראה שמאיר פניו אליו יאמר כי זה פירושו ואשר ניתן כלומר שגם יביאו אשר ניתן ופירש מה הוא הדבר שניתן והיכן ניתן הדבר שניתן הוא כתר מלכות והיכן ניתן בראשו שהוא ראשו של מלך הנזכר ואם בא להקפיד יאמר כי יחזור אל הסוס שיהיה הסוס אשר רכב עליו כשניתן כתר מלכות בראשו ואחר שהוציא הדבר מפיו ראה בפיו רעה ושב ורפא לו באומר ונתון הלבוש והסוס שהוא מיותר והראוי יאמר ונתון אותם אך לתקן את אשר עוותו אמר ונתון הלבוש והסוס לומר כי לא היה בכלל דבריו זולת ב' אלה ולהורות נתן אומר ע"י איש משרי המלך למען יאמר בלבו אם על הסוס ולבוש להיותם של מלך אמר שלא ינתנו רק על יד איש משרי המלך ומה גם עתה כתר שלא חשב אנוש ינתן בשום פנים וש"ת כי מה שאמרתי ע"י איש משרי המלך הוא על דבר כבוד האיש אשר המלך חפץ ביקרו ולא על היו' הלבוש והסוס של מלך עכ"א כי עיקר הפעולה שנעשית לאיש ההוא שהיא הלבישה והרכיבה לא ע"י איש משרי המלך יעשו רק ע"י הזולת וזהו והלבישו והרכיבו ולא אמר והלביש והרכיב וא"כ אמור מעתה כי מה שינתן ע"י איש משרי המלך אינו רק על דבר כבוד הלבוש והסוס למה שהם של מלך:

פסוק י

ויאמר המלך להמן וגו'. הנה הוא אמר יביאו לבוש מלכות וסוס שההבא' תהיה ע"י מי שאינו משרי המלך הפרתמים באומר יביאו סתם ובלשון רבים אך אח"כ ינתנו ביד איש משרי המלך עד רחוב העיר וגם ההלבשה וההרכבה יהיו ע"י ירודים במעלה וכן הקריאה לפניו ככה יעשה לאיש כי אינו כבוד איש משרי המלך הפרתמים להלביש ולהרכיב ולעשות כרוז ברחוב העיר עכ"א לשון רבים בהבאה והלבשה והרכבה והקריאה. אמנם המלך למה שכונתו כנ"ל למצא מגלה סוד המלכה והמן שאין גולה את אזנו אמר בלבו אם על ידי הזולת יעשה הכבוד הזה עדיין מאן ימאן איש אשר ידע סוד המלכה והמן מהגיד דבר כי יאמר מי יכניס ראשו בין הרים גדולים כי אין המלכה והמן כבגתנא ותרש ע"כ רצה להכניע את המן תחת המגלה סוד כי עתה יאמרו כי במה נחשב המן שכסאו מעל כל השרים לפני מגלה סוד למלך ע"כ אמר אל יביאו ירודים ממך הלבוש והסוס וניתן אותם על ידך למרדכי כ"א מהר קח אותם בידך ממקומם ויהיו כאשר דברת אשר לבש בו המלך ואשר רכב וגו' או כאשר דברת לומר הלא בכתר אמרת לשון מסופק כמדובר למעלה ולא נתברר דיבורך לכן אינו אומר רק כאשר דברת כי אתה ידעת ענין דיבורך וגם ההלבשה וההרכבה וקריאה שאמרת והלבישו והרכיבו ויקראו לשון רבים לומר כי לא ע"י האיש משרי המלך יעשו זה לא יהיה כאשר דברת רק ועשה כן על ידך למרדכי היהודי וש"ת הלא על ההלבשה וההרכבה החרשתי אך הקריאה להעשות כרוז קרא בחיל בשוקים וברחובות כאחד הרקים חרפה תחשב לי לז"א אל תפל דבר וגו' והוא בשום לב שלא אמר אל תגרע דבר אך כוון אל תפל ערך שום דבר מאשר דברת שלא יהיה בעיניך דבר נפול וגרוע לבלתי עשוהו בעצמך באומרו ועשה כן למרדכי: או יאמר אל תפל דבר שיקרה לפעמים שכרוזא קרא בחיל ובהגיע אל תיבה מהתיבות שאינם לפי כבודו אומרה כאילו נופלת מפיו וכמעט בלתי נרגשת עכ"א אל תפל דבר מכל הדברים אשר דברת ככה יעשה לאיש שלא היה שבהיותך מכריז יקשה בעיניך לקראתו איש ותאמר ככה יעשה לאשר המלך חפץ ביקרו ותהיה כמפיל מלת איש שהוא לשון חשיבות ועד"ז במלת ביקרו שלא יאמר אותו כנופלת מפיו לז"א אל תפל דבר שהוא דבר מהדברים אשר יאמר בהכריזו ובאומר היהודי היושב בשער המלך ארז"ל שא"ל ועשה כן למרדכי והשיב לי הרבה מרדכי יש א"ל היהודי א"ל הרבה מרדכי יש ביהודים א"ל היושב בשער המלך וע"ד הפשט יאמר כי באומר ועשה כן למרדכי חשש פן יאמר המן הלא זה הוא עבד לי קנוי להשמיד וכו' בכלל כל היהודים ואיך אעשה לו הכבוד הזה עכ"א היהודי היושב בשער המלך לומר אעפ"י שהוא יהודי לא נמכר לך כי הלא

הוא משרי המלך היושב בשער המלך שהוא לשון ישיבת שררה ולמז"ל המן שנמכר למרדכי לעבד במלחמה בלחם אשר האכיל לו ולחילו יתכן שדבר רשום כזה לא נעלם מן המלך כי החיל אשר האכיל ממנו הוא ובזה יתכן יאמר ועשה כן למרדכי היהודי שאעפ"י שהיא יהודי לא נמכר לך כי הלא הוא היושב בשער המלך הוא הידוע שאתה נמכרת לו תחלה וא"כ אל יבוז בעיניך לעשות לו הכבוד היה באמור כי הוא עבדך:

פסוק יא

ויקח המן וכו'. עשה כמאמרו שאת הלבוש של יקר הלביש מיד את מרדכי אך ההרכבה לא עשה עד רחוב העיר והוליך בידו את הסוס עד הרחוב. והנה ארז"ל שהיה המן מתאנח בהלבישו את מרדכי ואפשר נרמז מאמרם זה במה שלא נאמר והלבישו והרכיבו כ"א וילבש וירכיבהו שנמצא נזכר ווי ב"פ א' בלבישה וא' ברכיבה ע"ד מז"ל על פ' וישת מן היין וישכר ויתגל שנאמר וי ד' פעמים כן יתכן באו' וילבש וירכיבהו ובמדרש וז"ל וכיון דרכיב התחיל מקלס להב"ה ארוממך ה' כי דליתני וגו' ה' אלהי וגו' ה' העלית וגו' תלמידיו מה היו אומרים זמרו לה' חסידיו וגו' כי רגע וגומר ואותו רשע מה היה אומר ואני אמרתי בשלוי וגו' ה' ברצונך וגו' אסתר מה היתה אומרת אליך ה' וגו' מה בצע וגו' כנסת ישראל מה היתה אומר' שמע ה' וחנני וגו' הפכת וגו' רוח הקודש מה היה אומר למען יזמרך וגו' ע"כ. וראוי לשים לב מה ענין מרדכי ואסתר אצל חנוכת הבית לדוד. ויתכן כי מאמרם ז"ל כי נקרא מרדכי איש יהודי על שע"י דוד שבא מיהודה בא מרדכי לעולם שהאריך לשמעי עד שהוליד מי שממנו יצאו מרדכי ואסתר לגאול את ישראל ואפשר שבזכות זה זכה דוד לייסד הבי' שבני יבנהו ושתקרא חנכת הבית על שמו וזה יאמר מזמור שיר חנכת הבית יתייחס לדוד על ענין מה שהיה ע"י האומר פסוקים אלו שהם ענין הגאולה שבאה על ידי מרדכי ואסתר שהכל נתגלגל ע"י דוד. עוד ראוי לשים לב אל כונת כל א' בפסוקים שנתייחד לו. אמנם יהיה כי ראשונה הורה צדקת מרדכי כי אמר הנה ארוממך ה' כי דליתני מצרי ויגוני ולא היה על ידי שמחת אויבי שלא שמח ושע"י שמחתו השבת מעלי אפך כענין בנפול אויבך אל תשמח כ"א דליתני בלי שמחתו וכל מה שארוממך על שדליתני לא על הנוגע אלי כי מה אני כ"א שמזה אדע שתציל את ישראל מהרה כי הלא ה' אלהי שועתי אליך שועתי הידועה שהוא על ישר' ולא עלי ואתה ה' ותרפאני את עצמי ואיך שועתי על ישראל ורפי' את עצמי ולא אותם אך אין זה כ"א כי המתכלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר כו' כן אני הייתי צריך לאותו דבר ועניתני תחלה ובזה אדע כי ארוכת ישראל מהרה תצמיח כי אני סימן להם וגם ארוממך על בחינה אחר' והוא ה' העלית משאול נפשי והוא כי אינני מחשיב צרת

גופי שהיה המן מבקש להמיתני כ"א על שהצלתני מהחטא כי העלית משאול נפשי שהצלתני מהחטא בסעודת אחשורוש שהייתי בשער המלך וקרוב מאד לעשות רצון המלך ונחשבתי כאלו כבר הייתי בשאול והצלתני לבלתי אתגאל בפת בג המלך ויין משתיו וגם אמר' כן חייתני מיורדי בור הוא עון יותר חמור שהחזקתני לעצור כח לבלתי כרוע והשתחות להמן שהיה צלם בחקו באופן שאודך על תשועת ישראל וגם על גויותם ועל תשועת עצמי על בחינת הנפש. תלמידיו שהיו אמש בשלשלאות להורגם בבקר כאמור בתחלת המאמר הלז ובכו כל אותו הלילה עד עלתה בכייתם למרום אמרו זמרו לה' חסידו והודו גם כן לזכר קדשו היא שכינתו יתברך הנקרא' כך כמד"א וזה זכרי לדור דור שהוא ע"ש אדנות כי הלא אפילו ברגע שהוא ית' כועס שהוא רגע באפו אז חיים הוא ברצונו ברגע ההוא ולא לעתים רחוקות כ"א מערב עד בקר כי בערב ילין בכי ולבקר רנה כמונו היום. רשע מה הוא אומר ואני אמרתי בשלוי וגו' לומר אל יחסדני שומע איך בתחל' לא שמתי לבי כי לא יעוש ה' את עמו כי הלא ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם. והטעם הוא כי הלא גדולתי היתה שלא בהדרגה בהיותי קטון מז' רואי פני המלך עליתי פעם א' עד היות כסאי מעל כל השרים ואין זה מכח מזל כ"א מאתך ה' ברצונך והשגחתך שהעמדת והקמת להררי הוא רוממותי או השר שלי שהוא כהר עוזו והיה עוז בלתי מתמוטט על כן אמרתי אין זה רק כחך הגדול וע"כ אמרתי לא אמוט לעולם ולא על חנם רוממתתני כי אם שכלתה הרעה על עמך מאתך ותמסרם בידי כי אני מוסר לכלם כי עמלק וישראל זאת להם כי כשזה קם זה נופל אך עתה ראיתי כי לא היתה נגדם רק לפנים כי הסתרת פניך בלבד ועל כן הייתי נבהל. אסתר מה היתה אומרת אליך ה' אקרא וגו' אמרה לא ימנע או אתה עמדי שאוכל לומר אליך ה' שהוא לנוכח כי עמי אתה אינני צריכה להתפלל כ"א אקרא כי קריאה מה תספיקני או אינך דבק בי שאוכל לומר מלת אליך הנה ואל ה' אתחנן והוא כ"א תעשה הגאולה שלא ע"י כאשר אבי רואה שלא ע"י החילה להעשות הנה יתקיים מאמר מרדכי ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ויהיה על כי מהמשתה הראשון לא דברתי למלך והכאבתי לב ישראל מהמשתה עד עתה כי לולא דברתי מאז היו נושעים ולמה שמתני לאחשורוש לאשה אם לא להועיל לישראל וז"א מה בצע בדמי כי ארד אל שחת שנמצאתי נשואה לאחשורוש בלי עשות תועלת לישראל וזהו ברדתי אל שחת וש"ת כי לא לעון יחשב לי לרדת שחת כי קרקע עולם אני עכ"ז היודך עפר היא קרקע עולם שגם שלא אענש לא אזכ' להודות לך כאשר אם הייתי נשואה לישראל וגם היגיד אמיתך מהנסים והפורקן אם לא תעשה על ידי ע"כ יהי נא חסדך להיות עמי שתגמר ישועת ישראל ע"י במשתה

הב' ובזה אדע שלא אובד ולא ארד שחת כ"א שאודך ואגיד אמיתך: כנס' ישראל מה היתה אומר' שמע ה' וחנני לומר הנה מרדכי צדקתו עמד' לו צדיק ונושע הוא מעתה ואסתר רחוקה ממני כי לבה עם המן כי אחר משתה הא' זמנתו ליום אמר ע"כ על מי לנו להשען זולתך ולכן שמע ה' וחנני לומר שאם אין לי זכות קיים בי מקרא שכתוב וחנותי את אשר אחון אע"פ שאיני הגון ואם יש לנו זכות אלא שאינו מספיק לגאלנו ה' שהוא מדה"ר היה עוזר לי וכל זה הוא אם עדין אנו לא נושענו אך בך ה' בטחנו כי ענין גדולת מרדכי הוא סימן התחלת גאולתינו כי הפכת מספדי למחול לי מעתה כי זכות הספדי בתשו' לפניך נהפך לי לשמחה ומעת' פתחת שקי מעלי ותאזרני שמחה אלא שלא נתגלית תשועתינו עדין. רוה"ק שהופיע בדוד באו' מזמור זה על העתיד היה או' טענה אחרת והיא למען יזמרך כבוד היא שכינה הנקראת כבוד ה' ובמה שתוציאנו ימשך לנו אגבה כי ה' אלהי לעולם אודך כי ישועתו של הב"ה כ"י ישועת' של ישראל:

פסוק יב

וישב מרדכי וכו'. הלא יקשה כי קודם מעשה זה לא היה מרדכי בשער המלך ואיך יאמר וישב אל שער המלך וכן באו' והמן נדחף כי הלא אין דחיפה צודקת רק ע"י אחר שדחף אותו ועוד כי אומר אבל לא יצדק רק במתאבל על מתו וכן אומר וחפוי ראש שהיא עטיפת ראש כאבל אך הנה ארז"ל על פ' וילבש שק ואפר כי נשבע שלא להסיר שקו מעליו עד שיגאלו ישראל והנה למעלה נאמר כי עשה כן על כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק ובזה לא יבטחו בו ישראל יבא אל שער המלך לדבר אל אסתר ואל על יקראו בתשובה שלמה ובזה יאמר כי בראות מרדכי את אשר קרהו ע"י המן מיד וישב אל שער המלך כלומר שהסיר שקו מעליו כלומר כי כבר הותרה השבועה כי הגאולה הנה באה כי הלא כבר מן השמים נפל ונדחף ולהיכן דחפוהו מן השמים הלא הוא אל ביתו הוא בעץ אשר עשה בביתו כי עדיו היתה דחפיתו ולא לו בלבד כ"א גם לבניו וזהו אבל וחפוי ראש עליהם כמשפט אבלים המתאבלים על מתם ולא יבצר כל זה ממרדכי כי רוח ה' דבר בו כנודע. והנה ארז"ל וישב מרדכי ששב אל שקו ותעניתו והלא כמו זר נחשב כי הלא אין לבא אל שער המלך בלבוש שק ואיך שב אל שקו בשער המלך. אך הנה הוקשה למו מה שהקשינו כי אחר שקודם המעשה הזה לא היה בא אל שער המלך איך תצדק לשון שיבה על כן חילקו הפ' וישב מרדכי הוא אל שקו ותעניתו אלא שהיה אל שער המלך כלומר שלא הי' לבוש שק על בגדיו באופן כי אין לבא אל שער המלך כ"א מתחת למדיו על בשרו מבית גם הביאם לכך דרך רוב מדר' אגדה שהוא שדורשים בג"ש והוא כי נא' כאן וישב מרדכי ונא' להלן וישב ראובן אל הבור מה להלן שהיה עסוק בשקו

ותעניתו כמ"ש ז"ל שם שעל כן נעלם ממנו במכרם בכסף צדיק ויתיישב א"כ גם בזה הוא לשקו ולתעניתו:

פסוק יג

ויספר המן וכו'. ראוי לשים לב אל אומר אם מזרע היהודים וכו' כי הלא זולת היותו מפורסם כי גם המן בדברו אליהם היה אומר בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי ואם כן איך היו מסתפקים ועוד אתו לנחומי צעורי קא מצערי ליה ועוד כי הלא מהכנסת הלשון יראה כי יש לו ב' צדדין אם מזרע היהודים הוא לא תוכל וכו' ואם לאו תוכל ואם כן איפה למה השמיט הצד הב' ומה גם כי הוא העיקר וראוי ליאמר לנחמו ועוד שאחרי אומר החילות לנפול ושנפול יפול לפניו איך יאמרו לא תוכל לו כי בכלל מאתים מנה אם הוא נופל לפניו ודאי שלא יוכל לו ועוד אומרו כי נפול תפול הוא מיותר והיל"ל כי תפול לפניו ועוד אומרו עודם מדברים וכו' יאמר איך סריסי המלך באו ויבהילו להביא את המן ומה בצע בהודיע שהיה עודם מדברים עמו וגם אומר ויבהילו אין נר' צורך בהודעה. אמנם הנה בגמרא אמרו ויאמרו לו חכמיו אוהביו מבעי ליה א"ר יוחנן כיון שאמרו דבר חכמה אע"פ שהם עו"ג חכמים קרי להו וראוי לדעת מה היתה חכמתם ואחשוב כי כל עניניהם היתה על פי חכמת איצטרלוגיא והשיגו על פי חכמתם את אשר יקרה לו ע"י זרע בנימן כנודע מרז"ל שכל נפילת עמלק היא ע"י בני בניה של רחל כד"א אם לא יסחבום צעירי הצאן וע"פ דרכנו יתיישב הזכירו את אשתו קודם לאוהביו באומר ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו ואח"כ מהפך ואו' חכמיו וזרש אשתו אך ספר את אשר קרהו לאוהביו ינחמוהו והקדים את אשתו שתאהבהו יותר מהם אך בתשובתן שהוא ע"פ החכמה הקדים אותם שהם חכמים ממנה והוא בשום לב אל אומר את כל אשר קרהו מה ריבה במלת כל אך הנה הוא ראה כן תמה כי הלא הוא קנה קנין גמור את כל היהודים שבכלל היא גם מרדכי שהיה נראה שכוכב מערכתו היה כיבש את כל היהודים תחתיו ואיך נהפך לו ליפול תחת איש מקנת כספו וזהו את כל אשר קרהו שהוא מרבה גם את אשר הוא בכלל הקנויים לו עם המקרה אשר קרה לו כעת ע"כ השיבו לו חכמיו ואמרו בחכמתם הנה ביהודים יש שבטים ובתי אבות הרבה ואם מזרע היהודים מרדכי מאותו הזרע אשר כבר החלות לנפול לפניו הוא זרע שאול המלך דע לך כי אין מזלך יכול לחזור ולכבוש אותם ואשר קנית אותם כבר להשמיד וכו' גם שנכתב ושנחתם בטבעת המלך שאין להשיב לא תוכל לו לזרע ההוא גם שהיית יכול לכל השאר כי הלא הזרע ההוא ידו תקיפה עליך תמיד כי גם נפול תפול לפניו של הזרע הנזכר הוא זרע שאול והם ב' נפילות והוא לפני אסתר שגם היא מזרע שאול אשר היחל לנפול לפניו

והנפילה האחד היא שיתלה ע"י אסתר. והב' שתצוה אחר כך לתלות את בניו תחתיו ועל כל חכמתם זאת קראם חכמיו והנה לפי חכמתם זאת עוד מעט היו הולכים ומבארים לו הדבר איך יהיו נפילות אלו וע"י מי באופן ידע כי אסתר פחים טמנה לו במשתה אשר עשתה לו וא"כ היה אפשר הלוך ילך מיד אל המלך לאמר התנצלות על הדבר באמור כי לא ידע כי אסתר מזרע היהודים היתה ולא אותה כיון לקנות וגם המלך יאמין אליו כי לא הגידה אסתר את עמה באופן כי בבא דבר המלכה אל המלך לאמר כי נמכרני אני ועמי וגו' לא יקצוף המלך על המן ע"כ האלהים עשה שעודם מדברים עמו טרם יכלו לדבר דבריהם ולגלות ענין מפלתו ע"י אסתר והנה סריסי המלך הגיעו ויבהילו וגו' ולא שבקו להו לאסוקי למלתייהו שאל"כ היו מגידים הדבר. או יאמר עודם וגומר כי הנה הוא היחל כמתלונן על אוהביו וזרש אשתו אשר יעצהו לעשות עץ וללכת בבקר השכם לאמר למלך לתלות את מרדכי כי מזה קרה לו המקרה הרע ההוא ששאל לו המלך מה לעשות ונמשך שישיב יביאו לבוש וגומר ויאמר לו המלך מהר קח וגו' ונקלה לעיני כל רואיו וז"א ויספ' המן לזרש וגו' את כל אשר קרהו כלו' כי מקרה הוא בלתי טהור היה לו כי בא אל המלך בעת רעה ההיא ע"כ השיבו ואמרו אם מזרע וגומר לומר אל יעלה על רוחך כי מקרה הוא היה לך כי הלא דע לך כי אם מזרע היהודים מרדכי מאשר החילות לנפול לפניו הוא זרע שאול לא תוכל לו גם שלא היית הולך אל המלך בעת ההיא כי לא מקרה היה כ"א שידו תקיפה עליך מן השמים והנה כדי לנחמו היה דעתה לסיים ולומר אך אם אינו מאותו הזרע לא תירא כי כמו זר נחשב להם יהיה בגלות יהודה איש מבנימין ושיהיה מזרע שאול ושיהיה מרדכי היהודי הזה אלא שעודם מדברי' עמו וסריסי המלך הגיעו ולא נתנו לו מנוח עד בלעו רוקו וזהו ויבהילו וכו' ולא הספיקו לנחמו:

עודם מדברים וגו'. זולת הכתוב הורה לנו איך כבר נפל משמים ואין שלטון ביום המות כי בא יומו והוא כי לא נאמר שבאו לקרא את המן רק להביא כאילו בטלה בחירתו וגדולתו:

פרק ז

פסוק א

ויבא המלך וגו'. הנה פה יראה מה שכתוב למעלה להכריע כדע' אבא גוריין במדרש שדעתו שיום י"ז נתלה המן שזולת שיצדק אומר ויהי ביום הג' ותלבש אסתר וגומר שהוא ג' לצומות שהוא יום י"ו לניסן גם יש הכרח ממה שבמשתה ראשון לא נאמר רק אל

המשתה אשר עשתה אסתר ופה או' לשתות עם אסתר אך הוא כי שם לא שתתה היא כי גם היא ונערותיה יצומו אך ביום י"ז שתתה כי שלמו ימי הצומות:

פסוק ב

ויאמר המלך וגו'. אומרו גם ביום הב' מיותר ויאמר כי אמר לה מה שאלתך ואנחנו נדע כי גם ביום השני היה וגם אשר הערנו למעלה כי במשתה הראשון לא הזכירה בתואר מלכה לא במשתה באומר מה שאלתך ולא באומרו לעשות דבר אסתר ובמשת' זה הב' קרא' מלכה ועוד באו' ותנתן לך ולמעל' במשת' הא' וינתן לך. אמנם כתבנו למעל' כי המלך במשתה הא' הי' מתחמץ לבבו כי לא גלתה לו שאלתה באו' מה לך אסתר המלכה גם כי המשת' ההוא עשתה להמן בלבד ולא למלך באומרה אל המשתה אשר עשיתי לו ולא היה המלך רק כנטפל אל המן על כן הי"ל לב רגז באמת באמרו מי יודע אם עלי יערימו סוד בין שניהם ואני בער ולא אדע אכל ושתה יאמרו לי ולבם בל עמי ע"כ היה לבו כדונג נמס בתוך מעיו ותדד שנתו בלילה ההוא ויאמר להביא את ספר הזכרונות לראות היש משכיל על דבר המלך אשר היטיב לו ולא שילם גמולו בראשו כי ע"כ אין גולה את אזנו מה זה היה לבן המדתא עם אסתר ופשפש ומצא אשר הגיד מרדכי ולא נעשה עמו דבר ויעש לו יקר גדולה ואת המן שת תחת רגליו למען או יחרץ אשר עמד בסוד עם אסתר וכבעל הכנפים יגיד דבר וכל עיקר כונת המלך היה על מרדכי ובעצמו והוא כי לא ידע המלך כי מרדכי היה מיושבי לשכת הגזית וידע ע' לשון והבין לשון בגתן ותרש כ"א שברוח קדשו נגלה אליו צפוני סודם וע"כ עשה לו יקר וגדולה למען יגיד דבר סתר אסתר והמן וירא כי על כל הכבוד הזה אין מגיד אף אין משמיע אז גמר בלבו כי אין דבר בינו לבינה על המלך לאמר לו ואין זה כ"א שאלה או בקשה בלב המלכה לשאול מאת המלך בדבר נוגע אל המן ונחה דעתו על אסתר ויכבדה או יותר מבמשתה הקודם ולא העביר דבר מלכות מלפניו לבלתי קרוא אותה מלכה כאשר במשתה הא' עם היות שהעלימה ממנו יום ולילה עד חצות היום במשתה הב' מהגיד דבר שבזמן ההוא היה לב המלך נמס כדונג מפני אש על כסותה ממנו ורעיונוהי יבהלוניה והרהורין על משכביה סליקו כי ע"כ היה הדעת נותן שלא יעצור כח לשאול לה אות מה שאלתך מרוב כעסו כ"א שתאמר היא מעצמה עכ"א כי אחרי היקר אשר נעשה למרדכי ולא הגיד דבר שיורה שאין דבר סתר בין המלכה והמן אז ע"י כן שנחה דעתו נמשך שויאמר המלך לאסתר גם בהיות ביום הב' שמנע ממנו שאלתה עד הזמן ההוא והיה אפשר לא ישאל עד תאמר מאליה עכ"ז ענה ואמר מה שאלתך וגם בדרך כבוד כי קראה אסתר המלכה ואמר מה שאלתך לומר או הוא דבר בלתי גדול שיתייחס לשאלה או דבר גדול שיתייחס

לבקשה אם שאלה היא מה שאלתך אסתר למה שאתה מלכה שתצטרך אלי שאתננה לך והלא תנתן הוא מאליה וזה שלא אמר וינתן כאשר במשתה הראשון שהיה אז לבו בל עמה שלם בעצם כאשר כתבנו כי אז אמר ל' זכר לרמוז שהיתה צריכה אליו לתת את שאלתה אך עתה ברצונו הטוב אמר ותנתן כמאליה כמדובר. או יאמר מעין זה בשום לב אל אומר בשאלה נתינה ואו' לך ובבקשה אמר לשון עשיה ולא אמר לך והוא כי אמר הנה אפשר הענין הוא על עצמך או על זולתך אם על עצמך הוא תתייחס לשאלה ואם על זולתך תתייחס לבקשה ועכ"א מה שאלתך אסתר המלכה כמתמיה ואו' איזה דבר אפשר תהיה שאלתך אחר היותך מלכה שתצטרך שתנתן לך לעצמך כי אין למעלה מגדר שאת בו ואם הוא על הנוגע אל הזולת ומה בקשתך על זה ותעש שצריך עשיה מש"כ על הנוגע אל עצמך ועד"ז השיבה ואמרה תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי שהוא על הזולת בבקשתי:

פסוק ג

ותען אסתר המלכה וגו'. הנה אמרת שאם היא שאלה שהיא קלה אין לה גבול כי אם תנתן לי כלה ואם בקשה שהיא דבר גדול שצריך בקשה לא תנתן רק עד חצי המלכות והנה לי שאלה גם בקשה. ועל הא' אמרה אם מצאתי חן בעיניך המלך ועל הב' אמרה ואם על המלך טוב ופירשה האחד תנתן לי נפשי בשאלתי שחוזר על אם מצאתי חן בעיניך המלך והשנית שאמרתי ואם על המלך טוב הוא ועמי בבקשתי. והענין כי אמרה בלבה הלא אין חבוש מתיר עצמו ומה גם את אחרים עכ"א תנתן לי נפשי תחלה בשאלתי ואח"כ שאהיה חוץ לסירה ועמי בבקשתי עוד הוראת חסידותיה והוא כי גדלה בקשתה על עמה מעל עצמה כי לא אמר' ונפש עמי בבקשתי כאשר אמרה תנתן לי נפשי והוא כי אמרה על הנוגע אל עצמי תן לי הנפש בלבד גם שאשאר שפחה וזהו תנתן לי נפשי אך על עמי את הכל אני מבקשת שיהיו גם בני חורין וזהו ועמי בבקשתי ולא נפשם בלבד וש"ת מה זו שאלה הלא מה שהיה כבר הוא כי הנה המכירה נעשתה ומה אתן לך ואינכם שלי ושאלי נא מאת המן כי לו אתם לז"א כי נמכרנו וגומר לומר הלא המכר בטל כי הלא אני ועמי נמכרנו ולא עלה על דעתך למכור את אשתך הנכללת במכר כי לא ידעת כי יהודית אנכי ואלו ידעת לא מכרת לא אותי ולא את עמי נמצא מקח טעות ב' כי יש אונא' רבה כי אין הצר שוה ומועיל למלך כנגד הנזק הבא לו מהפסד המסים וארנוניו'. או יאמר מה שאמרתי ואלו לעבדים נמכרנו החרשתי ועכשיו גם חירותם אני מבקשת אל תתמה כי מה שהייתי שותקת אלו נמכרנו לעבדים ולשפחו' ולא מבלתי היות מקפדת על העבדות אך הוא כי הלא אתה היית מתקן בודאי כי הלא אין הצר שוה כשיעור נזק המגיע למלך שתהיה אשתו שפחה לא' מעבדיו כי כדי בזיון וקצף נמרץ

ולא היית סובל נזק זה בשום פנים שאין לך תועלת ממנו כשיעור נזק זה וע"כ החרשתי כי אתה תתקן אך עתה שהמוכר הוא להשמיד להרוג גם שאהרג בכללם הוא שטף עובר ולא יורגש כאשר בהיותי שפחה בחיים בהתמדה וע"כ עתה אני מבקשת על הכל. או יאמר מה שאמרתי שהחרשתי הוא כי עתה שנמכרנו לגמרי אין הצר שוה בנזק הבא למלך כאשר בפרעה שבקש לשלוח יד בהם מש"כ אלו היה לעבדים ולשפחות שאפשר לא תוזק בי בין כך ובין כך עבדים היינו לך. או יאמר אל יראה לך כמו זר שאותי דימה המן לקנות במכירה כי הלא דע כי אין הצר שוה ומועיל בנזק המלך כשירצה להזיקך כי הלא על ידי תנצל מצרה כאשר קרה לך שע"י נצלת מבגתן ותרש ע"כ בראותי הצר הצורר שאינו שוה בנזק המלך רוצה לסלקני בכלל עמי למען יהיה מסולק מלפניו מעכב הזיקך שחושש כי כאשר ע"י נצלת מבגתן ותרש כן זכותי או מזלי או חכמתי תגן לך גם לינצל ממנו:

פסוק ה

ויאמר המלך וגו'. הנה יקשה או' ויאמר המלך אחשורוש ואינו או' מה אמר וחוזר ואומר ויאמר לאסתר ומהראוי יאמר ויאמר המלך אחשורוש לאסתר וגו' וגם מלת אחשורוש מיותרת ועוד אומר מי הוא זה ואי זה הוא כי הוא ענין שנוי ומשולש ומהראוי יאמר מי הוא זה אשר מלאו לבו לעשות כן. ועוד האם כ"כ תקפתו שכחה כי בעוד ג' ימים שכח ענין המכירה והדת אשר נתנה בשושן הבירה ואשר המלך והמן ישבו לשתות משמחתם ועתה הוא מן המתמיהי' ואו' מי הוא זה ואיזה הוא וגו' הלא הוא דבר למד מענייננו כי מן הסתום על המכר ההוא היה הדבר והי"ל לדרוש סמוכים. אמנם הוא ראה כן תמה מאמר אסתר כי נמכרנו אני ועמי שיורה שכיון במכיר' למכור את אשתו ושעלי' הי' העיקר כי ע"כ החילה בה לומר אני ועמי ע"כ השתומם כשעה חדא ובתמיהתו ענה ואמר אחשורוש כקורא אל עצמו ואומר אל עצמו איה איפה אתה האם אתה עשית את הדבר הזה שמכרת את אשתך וזהו ויאמר המלך אחשורוש ואחר שנתעורר היחל לדבר אליה ויאמר לאסתר המלכה כי עד כה דבר עם עצמו ואמר לה דרך שאגה מי הוא זה וגו'. או יאמר והוא הנכון ויאמר המלך אחשורוש לו' הלא מאשר אמרת כי נמכרנו ולא אמרתי כי נלקחנו יורה שהמוכר כיון למכור אותך ואת עמך ועכ"א לה אחשורוש כמתמיה ואומר אחשורוש הוא שמכרך ואת עמך והיה בכעס שהיתה חושדתו בכך וזהו ויאמר המלך אחשורוש לומר אחשורוש הוא שכיון לכך ובראותו כי לא אמרה הן אז נחה דעתו ויאמר לאסתר אם אין אני מי הוא זה כלומר מי הוא האם הוא זה שלפנינו הוא המן ושתקו וחזר ואמר ואי זה הוא לו' הנה הקונה כמוכר מונחים לפניך וע"כ פרשי דבריך ואמרי לי איזה

משנינו הוא כי אין פה רק אני והוא ולא יבצר מהיות א' ממנו אמרי נא איזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן למכור את המלכה אז ענתה ותאמר אסתר חלילה לך מעשות הדבר הרע הזה אך לא כוונתי רק על איש צר ואויב צר לך כי אינו שוה בנזק המלך ואויב ליש'. או יאמר מה שמלאו לבו לעשות כן הוא כי ראה שקנה מעלה ע"י היות צר כי ע"י הצרו את ושתי נמשך שגדל אותו המלך באומ' שעל ידו מלכה מי שהצילתו מבגתן ותרש וזהו איש צר לומר מה שמלאו לבו הוא היותו איש שהוא תואר חשיבות ומעלה ככל אנשים שבמקרה שקנה תואר זה בהיותו צר את ושתי ועל כן נעשה גם אויב לנו וזהו איש צר ואויב וגם בהיותו אויב לישראל נעשה ראש וזהו המן הרע הזה לומר שע"י היותו המן הרע גדל אל מצב גדולתו אשר לו עתה וזה הוא אומרה הזה לומר שידוע גדולתו על כן ברשעתו אחז ולא ירפה. או יאמר בשום לב אל מאמר המלך באומרו איזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן והוא כי הלא ידוע מרז"ל ההפרש שבין צדיק לרשע כי הצדיק לבו ברשותו והרשע הוא ברשות לבו אמר אחשורוש מי שעשה כך אינו רק מפאת היותו רשע שהוא ברשות לבו שלא ישית לב את אשר יקרנו ולעשות תאות לב נפתה ממנו ולא ראה כי בנפשו ידבר וזהו אשר מלאו לבו שלבו מלאו והשיאו לעשות הדבר הרע הזה כדרך הרשע שהוא ברשות לבו ותאמר אסתר אל תתמה על זה כי הלא מפעולתו תכיר את זדון לבו כי הלא הוא איש צר ואויב והוא כי גם האיש האכזרי אחרי הרוג את אויבו תופר שנאתו אותו ותשתכך חמתו ולא יהיה אויב לו אחרי כן והאיש הזה הלא ראית כי הוא צר ואויב שאחר היותו צר פועל הצרה עדין הוא אויב כי הלא קנה אותנו להשמיד להרוג ואחר ההריגה עדיין נשאר אויב שרוצה אח"כ לאבד גם את האברים זולת השלל לבוז וא"כ זה תוארו אשר יתואר המן הרע הזה שהוא הראוי ליקרא הרע בה"א הידוע בייחוד כי רע ומר הוא מאד וע"כ מלאו לבו לעשות כן ולא נתן אל לבו שתהיה לרעתו אך הוא שהוא ברשות לבו וש"ת האם נבער מדעת שלא יענה ויאמר לא ידעתי אשר היא יהודית ולא עלתה על לבי לקנותה וגם המלך ישמע אליו כי גם הוא לא ידע את עמה ואת מולדתה כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד ואת מאמר מרדכי אסתר עושה ע"כ אומר והמן נבעת מלפני המלך והמלכה לומר כי על כן נסתתמו טענותיו:

פסוק ז

והמלך קם בחמתו וגו'. ראוי לשים לב אחד אומר בחמתו ומהראוי היה יאמר קם בחמה וידוע שחמתו היתה ולא של זולתו. ב' למה הלך אל גנת הביתן אם הוא שבקש להסיר חמתו ממנו א"כ איך ראה המן כי כלתה אליו הרעה מאת המלך והלא נהפוך הוא כי אדרבה לשכך חמתו היה הולך ואם הוא שהמן לא הבין דרכו וטעה א"כ יאמר כי חשב

ולא כי ראה שיורה כי עין בעין ראה והכיר כי כלתה אליו הרעה מאת המלך. ג' איך כאשר כלתה הרעה מאת המלך הלך לבקש מאת המלכה כי מכ"ש שכלתה אליו הרעה מאת המלכה כי היא המכורה ומרת נפש על נפשה ועל עמה. די איך המלך לא נתן אל לבו לומר למה על זאת יומת המן והוא לא ידע כי יהודית היתה לקנותה כי הנה גם למלך לא הגידה אסתר את עמה עד היום הזה ואיך יתכן כי לא ידע ואשם. ה' או' והמלך שב וגו' כי אומר אל בית משתה היין הוא מיותר כי אין שיבה צודקת רק אל המקום אשר היה שם בראשונה. ו' או' הגם לכבוש כי מהנראה כי קנאת חמת גבר בערה בו וא"כ למה אמר לכבוש שהוא לשון כבוש עבדות. ז' אומר ויאמר חרבונה מה היה לו שלא דבר עד כה. ח' אומר גם הנה העץ כי מהראוי יאמר גם הנה עץ עשה ולא ידבר כאילו המלך ידע כי עשה עץ למרדכי. ט' למה הודיעו שעשאה בביתו. י' או' עומד שהוא מיותר וגם הודיעו השיעור שהוא גבוה נ' אמה. י"א או' אשר דבר טוב על המלך שנראה כמיקל על מעשה מרדכי ומהראוי יאמר אשר הציל נפש המלך וכיוצא בל' זה אך לא אשר דבר טוב שיורה שהיה דבור בעלמא שנראה שהוא מיקל בתער גדולת הטבתו. אמנם הנה ארז"ל על וחמת המלך שככה ב' שכיכות למה אחד על הריגת ושתי וא' על שבקש להרוג את אסתר הנה ננקוט מיהא כי לא שכח חמת הורגו את ושתי ע"י המן כ"א היתה שומה בלבו על המן ועד כה היתה חמתו בו ומה גם לקצת דרכים אשר כתבנו על וחמתו בערה בו המורים כי רע עליו אשר עשה שהביאה עד שערי מות כי טוב טוב היתה לו שתיקותו מדבורו כי לצניעות תחשב לה. וכן כתבנו על כשוך חמת וכו' זכר את ושתי וכו' כי כשוך חמתו על שעברה צוויו זכר אותה כי חשובה מאד היתה ואת אשר עשתה כי צניעות היה ואשר נגזר עליה מות שלא כדין. ונבא אל הענין אומר כי בשמוע המלך את דברי אסתר לא יבצר ממנו לדון דינו לחזור לומר יודע אני כי לא עלתה על לבו לכלול את אסתר במכירה כי הלא לא ליהודית חשבה והיא טענת אמת אך הנה ראה מעשה אסתר ונזכר הליכת ושתי מן העולם על ידו ותתעורר חמתו אשר בלבו עליו ובשצף קצף תתמלא סאתו באומרו איזה זכות אבקש לו על זאת כי הלא יוכלו לאמר לו ולטעמיך בושתי מאי איכא למימר ע"כ בזוכרו חמתו של ענין ושתי נגע עד לבו ויקם במר נפשו אל גינת הביתן מקום אשר שם נגזר עליה כי שם היה המשתה ומשם שלח אחריה ושם נאמר לחכמים כדת מה לעשות ושם נקרא איש בליעל ממוכן הוא המן וקירב מיתתה באו' לא על המלך וכו' כ"א על כל השרים שע"כ הוכרח המלך להודות בל יראה בלתי שם על לב כבוד השרים שעותה עליהם לעיניהם כי שרי המדינות שם היו וזהו והמלך קם בחמתו שהוא בחמתו הידוע לו שהיתה בקרבו על דבר ושתי וע"כ הלך אל גנת הביתן

להתאבל עליה במקום אבודה לבלתי הנחם או לבקש לו זכות ע"כ והמן עמד לבקש על נפשו מאסתר כי ראה מלכת המלך אל גנת הביתן כי כלתה אליו הרעה מאת המלך כי זכור יזכור ותשוח עליו נפשו על אשתו במקום ההוא ואיך ילך שם המן לבקש על נפשו כי המקום ההוא יהיה לו למזכיר עון להתפש ואדרבה להבעיר אש חמתו עליו הלך שם ע"כ עמד עם אסתר לאמר לה הנה אני הסיבותי מלכותך בהיותי גורם את מיתת ושתי וגם עתה לא לבי הלך לקנותך כי לא ידעתי כי יהודית היית ועוד זה מדבר וזה בא מגנת הביתן שאחר הכאיב לבו מושתי בגנת הביתן מקום רעתה שב אל מקום משתה היין הוא המקום כי שם נגלה אליו קנות המן את אשתו להריגה להוסיף יגון ואת על יגונו מהקודמות וירא והנה המן על המטה וגו' אז אמר הגם לכבוש וגו' לומר האם גם כוונתך לקנות את המלכה לשפחה ביום קנותך את היהודים הנה על זה החרשתי כי כספך הוא אך עמי בבית בתמיה כי רעה זו אין לה שיעור או יאמר הגם לכבוש את המלכה היה דעתך בקנייה ע"כ בא לכבשה כי קנאה הנה זה היה יכול לעשות גם עמי בבית כי כספו הוא כלו' אך מעשותו זאת ליגש אליה עודנו חוץ מהבית אין זה רק כי זמה בלבו והנה הלא כמו זר נחשב יהיה זה בדעתו בעת שאימת מות נפלו עליו אלא שהיושבים לפניו לא שמו לב אלא למה שהדבר יצא מפי המלך גם שלא היתה סברא ומיד פני המן חפו כאלו כבר נגמר דינו וחפו פניו בל יראה פני מלך כי באור פני מלך חיים והנה גם שפני המן חפו לא הוציא המלך מפיו להמיתו והוא כי היה נבוך שעדין היה מסתפק אם חפץ מות המלכה היה המן ומה גם במה שכתבנו למעלה כי היה בלב המלך כי המן היה סבה להנצל מלמות ע"י בגתן ותרש שגלגל ביאת אסתר למלכות שע"י ניצול ע"כ בא חרבונה ויאמר הנה ראיתיך כמסתפק אם גם על המלכה פירש מצודה המן לקנותה להמיתה כי ע"כ לא כעסת רק בזכור את ושתי וגם עתה שאמרת הגם לכבוש לא הוצאת מפיך מילין להורגו על הספק וגם שעל ידו נתגלגל טוב לך אך דע לך כי חפץ המיתך היה ואל תתמה כי הנה לך ראיה כי גם את המלכה דמה להרוג וגם קץ בחיי המלך כי הלא גם העץ אשר עשה ע"י עצמו למרדכי לא משנאתו אותו עשה רק על אשר דבר טוב על המלך שגם שלא בא מרדכי להגיד לך על בגתן ותרש כ"א שהגיד לאסתר באופן שעדין היה אפשר שלא תבא הצלת המלך אל הפועל אם לא היתה אסתר מגדת למלך אעפ"כ על מציאות דבר טוב על המלך ביקש המיתו וא"כ כ"ש שאסתר אשר הגידה למלך והצילו ממות שעליה תעבור כוס כי חפץ מות המלך הוא וז"א גם הנה העץ וגו' לומר גם את מרדכי בקש להמית על אשר דבר טוב כמו שמבקש להמית את אסתר כמו שכתבנו שאם מה שבקש להמית את מרדכי היה על אשר יהודי כבר קנוי הוא לו וישמידהו בכלל השאר

כי הנו ככל המון ישראל ואם על שאינו משתחוה לו למה עוד העץ עומד ולא הרסו אחרי ראותו שמרדכי הוא איש אשר המלך חפץ ביקרו על הצילו ממות נפשו וז"א עומד ועוד טענה ב' שאם הוא על עוברו מצות המלך שצוה שיהיו כורעים ומשתחוים להמן יתלנו על עץ גלוי לכל העמים ולמה עשאו בביתו אך אין זה כ"א כי חרה לו על דברו טוב על המלך וע"כ עשה בהחבא וקרב ביתו לטרוף כאריה נפשו בנשף בערב יום אשר לא יודע למלך דבר וז"א בבית המן ולהיות כוונתו לומר כי המן בלב אויב המלך הוא לא אמר הנה עץ עשה וגו' רק הנה העץ לומר כי מה שעשה היה על כונה זו על שדבר טוב על המלך מש"כ אם היה מדבר דרך הודעה הנה עץ עשה שהיה נראה שלהודיע מציאות העץ כיוון אלא שמסברא אמר שהיה על שדבר טוב ע"כ מזה עשה עיקר וש"ת אעיקרא דדינא פירכא כי מי יגיד שלמרדכי עשה העץ ולא לזולתו לז"א גבוה נ' אמה כי מה עלה על רוחו לעשות עץ גבוה נ' אמה והוא פליא' שלא נעשה כן לכל גוי אך אין זה כ"א שליראתו שלא יוכל לו כי חכם גדול הוא ע"כ נתחכם כנ"ל שצירף נ' כחות טומאה לעומתו גם עשה על שמו שאות ראשונה שבמרדכי ואות אחרונה עולים נ' למען הכניעו בנ' כחות טומאתו כשמוע המלך כן אמר תלוהו עליו שאדרבה אותיות שמו של מרדכי יכניעו את המן ואת חמישיו ומה גם כי בדברי חרבונה ראה כי אשר דמה שהוא השם נפשו בחיים אדרבה הוא היה מבקש להרוג הגורם הצלתו א"כ איפה יותן תמורתו רע בטוב והנה ארז"ל כי חרבונה הוא אליהו שנדמה כא' מן הסריסים והלא כמו זר נחשב אמרו אחד מן הסריסים שיורה כי לא אליהו היה כ"א אחד מסריסי המלך ממש אך אחשוב לדקדק בזה אומרו לפני המלך שהוא מיותר אך יאמר ויאמר חרבונה אשר הוא אחד מן הסריסים לפני המלך כלו' כי לפני המלך במה שהוא אדם הרואה לעינים הוא אחד מן הסריסים אך לא לפני ה' כי אין המלך רואה רק מה שנדמה לפניו כאחד מן הסריסים ושמעתי מי שדקדק בזה שחרבונה שנזכר פה הוא בה"א בסוף תיבה ולא באלף כחרבונה הנזכר למעלה בין סריסי המלך וע"כ הטיבו אשר דברו כי לא ראי זה כראי זה ואפשר לבא אחריו ולמלא את דבריו כי הה"א שהיא חמשה רמז לחמשה אותיות שבאליהו:

פסוק י

ויתלו את המן וגו'. הנה כתבנו לעיל כי אומר אשר הכין ולא אמר אשר עשה הוא כי עשה הכנה להכניע את מרדכי במחשבתו אשר חשב בעשיית העץ לצרף נ' כחות טומאתו להכניע את מי שראש שמו וסופו עולה נ' כאשר רמז לו חרבונה עכ"א המלך אם זכאי הוא בדינו יעמדו לו כחותיו לבל ישלוט בו העץ ההוא עכ"א תלוהו עליו למען נראה ואז

ויתלו את המן על העץ אשר הכין בהכנות כשפיו למרדכי ועי"כ וחמת המלך שככה. והנה נחלקו רז"ל על ב' שכיכות הללו איכא דאמרי אחד חמתו של הב"ה ואחד של אחשורוש ואיכא דאמרי אחד של ושתי ואחד של אסתר וע"ד הפשט אפשר כי הנה חימות רבות היו חמת אחשורוש על נשיו וחמת מרדכי ואסתר על ישראל ולמעלה מהן חמת הקב"ה על דבר עמו אמר כי אם שויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי ששמחה היא לפניו יתברך אבדן הרשעים והצלת הצדיק ומה גם בהיות שרשתו אשר טמן תלכדהו וצדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו וגם מזה היה ראוי שוך חמת מרדכי כי ניתן המן תחתיו וכן חמת אסתר בת דודו אמר כי עם כל זה חמת המלך לבדו שככה אך לא חמת ה' וחמת מרדכי ואסתר עד הגמר גאולת ישראל והוא כי עם לב המלך היה לקיים אגרות המן על היהודים לאבדם זולתי את מרדכי ואסתר והוא מחז"ל כי יותר היה חפץ המלך מהמן לאבד את ישראל כמשל בעל החריץ ובעל התל ויהיה הענין כי המן שהוא מעמלק א"א לו לעלות אם לא בנפילת ישראל כי כשזה נופל זה קם וע"כ גם שהי' המן במעל' עדיין היה לו חריץ עמוק ושפל שלא היה לכל עמו מעל' ולא היה יכול למלאות חריץ שפלות עמו אם לא על ידי שית את ישראל בחריץ ושפלות ואז יעלה הוא ועמו אך אחשורוש היו יש' לפניו כתל ומכשול כמו שכתבו לו שטנה בירושלים שמלכות ישראל היתה מהנזקת מלכין וכו' וע"כ עדיין לא היה לב ישראל בטוח על המלך שישיב חמתו מהשחית. ובמדרש משל דהמן רשיעא לציפור שקיננה על שפת הים ושטף הים את קינו אמר איני זז משם עד שאעש' את הים יבשה ויבשה ים מה עשה נוטל מים מהים בפיו ושופך אל היבשה ונוטל עפר מן היבשה ומשליך לים בא חברו ועמד לו על גביו ואמר לו ביש גדא וטמיע מזלא סוף סוף במה אתה יכול כך א"ל הב"ה להמן הרשע אי שוטה שבעולם אני אמרתי להשמיד' כביכול ולא יכולתי שנאמר ויאמר להשמיד' לולי משה וגו' ואתה אמרת להשמיד להרוג ולאבד חייך רישך מסור' חלף רישיהון דאינון לשזבא ואת לצליב' ע"כ: וראויה לשים לב מה ענין המשל הזה ואיך יצדקו פרטיו בענין המן וגם איך במה שנשא המשל לחברו באומר בא חבירו ועמד על גביו אמ' בנמשל כך א"ל הקב"ה באיזה הדרך יתייחס הב"ה לחבר לו חלילה. אמנם אומר כי המה באו לתת טוב טעם ודעת כ"א אנחנו פשענו ומרינו ונחתם גזר דין בשמים ממעל ואשר גזר עלינו המן הלא היה כגרזן ביד החוצב בו כי מן השמים נלחמו בנו על ידו כענין נ"נ שא"ל הב"ה עבדא בישא לך והחרב את ירושלים וכן המן רצונו ית' היה אשר היה עושה כי נתחייבו כליה למקום וא"כ איפה בשוב חרון אף ה' ממנו הלא לצדקה תחשב לו יתברך אשר השיב את הספרים מחשבת המן עם היות שכתב אשר נכתב וגומר אין להשיב

ויהפך לנו ממות לחיים אך לתלות גם את אויבי נפשנו במה זכינו אל התהפכות הלז מוסיף על הצלתנו עכ"א משל דהמן רשיעא וכו' לומר כי הנה ג' טעמים בדבר אחד שהיה המן רשיעא כי לא לעשות רצונו ית' בנו על כי חטאנו לו כ"א היה עושה להתנקם מאשר עשה ישראל את עמלק בימי שאול וזהו צפור שקיננה על שפת הים שהוא כי היה עמלק יושב בארץ הנגב על שפת מושבותיהם של ישראל הנמשלים לים המלאים זכיות כמים לים מכסים ובא שאול ושטף את הקן הוא כל מושב עמלק ולא היה ע"י כל ישראל כ"א קצתם כשטף גל שבשפת הים השוטף קן שבשפת הים ונשאר הצפור בעל הקן קיים שהוא כי השאיר שאול את אגג מלכם וזרעו בקש המן אשר הוא זרע אגג להתנקם מכל ישראל ולא בלבד מקצתם אשר שטפו קנו כמשל הצפור שלא היה כועס על הגל שבשפת הים אלא על כל הים שיעשנה יבשה היבשים והוא שאמר כי יעשה מהים שהם ישראל יבשה ומהיבשה שהם עמלק יעשה ים מה שהוא בהפך וכוונתו כי יקרא למי הים שיהיו עמלקי' וישפכם על פני הארץ שיהיו ישראל וישטפם כדרך הים לשטוף ביבשה והיא גזרתו אשר גזר להשמידם ע"י עמלק הנזכר וזה אמר שיעשה את היבשה ים ואת הים יבשה ועוד שנית עשה והוא אומר שהיה נוטל מים מן הים ומשליך ליבשה ונוטל עפר מיבשה ומשליך לים והוא שהיה בפיו צד ומפתה את ישראל ומוליכם ליהנות מסעודתו של אחשורוש למען יבש זכותם של ישראל וז"א נוטל עפר מן היבשה ומשליך לים והוא מז"ל במדרש שהמן קבצם אל הסעודה וכן הי' נוטל מים מן הים ומשליך ליבשה הוא מאמר כיו באומר ודתיהם שונות מכל עם שהיה נותן דופי בזכות ישראל ודתם ושופך למקום היובש הם עמלקי' באומר שזכיות ישראל ודתיהם היו חוקים אשר לא טובים ושל עמלק הם דתות הטובים מהם נמצאו בידו שתים רעות אחד שלנקום היה בלבו ולא לעשות רצונו יתברך שנית שהיה מחטיא את ישראל בפיו נותן דופי בדת האמת. עוד שלשית שהתאכזר ברעה כפולה ומכופלת שלא נחה דעתו בגזור להשמידם כ"א להשמיד וגם להרוג וגם ולאבד ע"כ הוא יתברך חרה לו מאד עד שפוך חמתו עליו באומר הנה אני אדון הכל ואמרתי להשמיד' בלבד וכביכול לא יכולתי כי לא יבצר מהם זכיות להגין ואתה אמרת להשמיד להרוג ולאבד חייך שעל שלש אלה רישך מסור' חלף רישיהון דאינון לשזבא ואת לצליבא לומר שע"י מעשיך אלה לא בלבד אצילם כ"א אינון לשזבא ואת לצליבא כי תשא עונותם ותהיה כפרתם שאתן אדם תחתם וש"ת אם כ"כ חביבין ישראל לפניו יתברך למה הניחם ביד המן שהביאם עד שערי מות שהוצרך אחרי כן לפדותם מידו ע"כ למתק לשון בעל המאמר תיקן הדבר באומר בא חבירו ועמד על גביו ובנמשל אמר כך אמר לו הקב"ה להמן הרשע כי אחר שהצפור הוא

משל אל המן איך יהיה בנמשל הב"ה אצל המן כחברו של צפור אצל הצפור חלילה. אך הוא לומר כי בצד מה מתייחס לחבר למה שגם הוא יתברך היה מסכים בצרת ישראל על כי חטאו לו כי אם שברוב רחמיו ניחם על הרעה ושב ורפא למו:

פרק ח

פסוק א

ביום ההוא וגו'. ראוי לשים לב מה ענין אומר ביום ההוא ומהראוי יאמר ויתן המלך לאסתר את בית המן ועוד מה יתן ומה יוסיף לה בית המן האם בתים היתה חסרה ומה לה עוד מהיותה מלכה ועוד כי בחיי המן לא קראהו צורר היהודים ועתה אחרי מותו אמר על בית המן צורר היהודים וגם מה ענין הטבעת שנתן למרדכי וגם למה הודיענו שהוא אשר העביר מהמן ומה היה ענין אסתר לשים את מרדכי על בית המן. אמנם הנה כתבנו בסוף פסוק הקודם וחמת המלך שככה אך לא חמת מלכו של עולם וחמת מרדכי ואסתר על צרת ישראל כי עדיין לא הטהרו מכתב אשר נכתב בשם המלך וגו' להשמיד להרוג וגו' ואין להשיב עד ממכון שבתו ישגיח הוא ית' להשיב את הספרים מחשבת המן כי גם המלך עודנו מחזיק בגזרתו כדת מדי ופרס די לא להשניא כי לא שב מדעתו עד שותוסף אסתר ותדבר לפני המלך ותפול לפני רגליו ותבך ותתחנן לו וכל חפץ המלך ביום אשר שברו את המן לא היה רק להציל את אסתר מתוך הפכת הגזרה אשר לא כדת המלכות לינצל מכללות הגזרה וזהו ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן לומר כי הלא למה שהיא אסתר המלכה לא היה צריך ינתן לה דבר כי בהיותה מלכה הכל שלה ומה חפץ לה בבית המן אך למה שהיה ביום ההיא הוא יום תליית המן המפיל מוראת היהודים על אויביהם אז הוסיף ויתן לה את ביתו ולמה עשה כן הלא הוא להיותו עדיין צורר היהודים ולא אמר אשר צרר את היהודים להורות כי גם שנתלה עודנו צורר היהודים כי הוא נאבד וגזרתו עומדת כדת למדי כי כל כתב אשר נכתב ונחתם בטבעת המלך אין להשיב וע"כ להורות כי היא איננה בקרב צרת הגזרה נתן לה את בית המן לומר כי נהפוך הוא כי היא תירשנו כי גבירתו היתה ולא היתה בכלל המכר וכן מה שמרדכי בא לפני המלך לא על שנתבטל גזרת המן על היהודים וע"כ בא לפני המלך כי אם עודנו מרדכי היהודי בכלל הגזרה ומה שבא לפני המלך לא היה רק על כי הגידה אסתר מה הוא לה אלא שאחרי כן ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי למען לא ישלחו הרשעים במרדכי ידיהם באומרם המלך אחשורוש העביר שררת המן למרדכי והטבעת שעל ידו מכר את היהודים להמן הנה

נתנו למרדכי אין זה רק להורות כי חזר בו לגבי מרדכי במה שזיכה אותו והנה עדיין לא היה הדבר מפורסם ע"כ ותשם אסתר את מרדכי על בית המן שיתפרסם גלוי לכל העם הנמצאים בשושן כי גדול מרדכי בעיני המלך ואשר השליט את המן על כל היהודים שבכללם מרדכי הנה נהפך הדבר כי ישלוט מרדכי על בית המן: עוד אפשר כוונה אסתר בשום מרדכי על בית המן למען הציל את היהודים אשר בשושן כנ"ל כי בכל עיר ועיר מדינה ומדינה לא ניתן דת בגלוי רק להיות עתידים ליום הזה אך לא להשמיד כי אם בספרים המגיעים לשרי המדינות בהסתר עד יום מועד אך בשושן ניתן דת להשמידם בפירוש מן הטעם הנ"ל ע"כ למען תפול חתת אלקים על כל הגוים אשר בשושן עשתה פרסום בשום את מרדכי על בית המן למען תת מורך בלבם לבלתי התקומם ומה גם למז"ל על והעיר שושן נבוכה כי מעת הגזרה התקוממו על היהודים אשר בשושן אומר להם מחר נחנוק אתכם ונטול ממונכ' והנה למשז"ל על וכאשר אבדתי אבדתי שאמרה אסתר כאשר אבדתי וגומר אבדתי ממך כי עד כה הייתי אנוסה ועתה ברצון והוא כי מתחלה היתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי אך מאז הלכה היא אל המלך נאסרה לו כי היתה כהולכת ברצון ולא כאנוסה ובזה יאמר מה שהגידה אסתר הוא מה הוא לה עתה שאין לה רק היותה דודה אך לא מה שהיתה לו מתחל' שהיה בעלה. ובגמרא רבי אבא בר כהנא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה זה מרדכי הצדיק ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס זה המן לתת לטוב לפני האלהים זה מרדכי ואסתר דכתיב ותשם אסתר את מרדכי על בית המן ע"כ. וראוי לשים לב מה ראה לדרוש פסוק זה על מרדכי והמן ועוד כי השמחה גם לכל היהודים היתה ולא למרדכי לבדו ועוד כי גם תבונה היתה למרדכי ולמה לא הזכיר רק חכמה ודעת ועוד למה לאדם שטוב לפניו פי' על מרדכי ואח"כ אומר לתת לטוב לפני האלהים פירש על מרדכי ואסתר אך הנה הוקשה לו בכתוב איך יאמר שלמי שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה והלא כמה וכמה הם טובים לפניו יתברך ולא ניתן להם שמחה וכמה אינן טובים ויש להם שמחה ודעת וחכמה ועוד כי הלא אין שמחה מסוג דעת וחכמה ויותר היה צודק יאמר חכמה ודעת ותבונה ועוד כמה חוטאים אין אוספים וכונסי' הון ואם יאספו אין ניתן לטוב לפני האלהים ע"כ גזר אומר כי על מרדכי והמן ידבר כי לזה ניתן חכמה להבין עצת בגתן ותרש על ידי יודעו ע' לשון ואח"כ ניתן לו דעת והוא כי מרדכי ידע את כל אשר נעשה והוא מאמרם ז"ל שע"י אליהו ידע אשר נעשה בשמים ואשר מרע"ה שלח אליו יתפלל ויתקן הדבר שהוא ע"י תשובה וע"י כן ניתנה לו שמחה קודם לכל ישראל שהרכיבוהו ברחוב העיר וקראו לפניו ככה

יעשה לאיש וגו'. והמן כנס הון רב ומה גם למחז"ל שמצא אוצרות נ"נ וכל זה לתת לטוב לפני האלהים שנתן המלך אחשורוש את בית המן וגו' ויהיה הענין שהוקשה לו לא ימנע או היה מרדכי ראוי לקבל הכבוד ההוא אשר נתכבד שהרכיבוהו ברחוב העיר וקראו לפניו ככה יעשה לאיש וגו'. או לא היה ראוי עד הוסיף זכות אחרי כן אם מתחלה למה לא גלגל הוא יתברך מאז נודע דבר בגתן ותרש למרדכי ויבוקש הדבר וימצא למה לא גלגל הוא יתברך מאז ישלמו לו גמולו ויכובד הכבוד ההוא והיה אז טוב לישראל כי לא יערב אחרי כן המן אל לבו להשטין על ישראל ולהכתיב עליהם להשמיד להרוג ולאבד כי יפול פחד מרדכי עליו כי הלא גם עתה לא שת לבו על היהודים לאבדם אם לא על כעס מרדכי שלא יכרע ולא ישתחוה שעל כן ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו וגו' ואם אין הכבוד ההוא ראוי למרדכי גם אז לא יותן לו עד בא גאולת כל ישראל יחד ויהי ליהודים אורה ושמחה ישמח גם הוא עמהם ולא מקודם על כן אמר כי לטוב לפניו נתן חכמה להבין עצת בגתן ותרש ומאז היה ראוי אל כל הכבוד ההוא וז"א מרדכי הצדיק כי בצדקתו היה ראוי לו אך היו ב' עכובים אחד שא"כ לא היה המן מיצר לישראל והיה עונם צרור על שכמם בלתי מתמרק ונתקן על כן נתן לו הוא יתברך תחלה דעת שידע את אשר נעשה ויצא ברחוב העיר צועק שב ומשיב את ישראל בתשובה ואז נתן לו שמחה קודם לישראל אחר שתקן עוותם למרק עוונם בצומות על צרת המן למרק אשמתם ועוד טענה ב' והוא כי ולחוטא נתן וגו' כ"א מתחלה היה נעשה יקר וגדולה למרדכי לא היה מתגלגל תבא כל אסיפת הון המן לידי מרדכי ואסתר. ואומר אח"כ מרדכי ואסתר ולא מרדכי בלבד הוא כי למעלה באומר לטוב לפניו אמר על מרדכי ועתה הוקשה לו שאם אומר לטוב לפני האלהים הוא מרדכי הנרמז באומרו לטוב לפניו למה האריך והל"ל לתת לו וידוע שעל הטוב לפניו הנז' ידבר אך הוא למה שלא נזכר למעלה נותן כי אם לאסתר והיא נתנה לו ע"כ חזר ואמר לטוב לפני האלהים שהוא לרבות את אסתר כי טובה וצדקה היתה לפני האלהים ולא לפני האדם כי לא יבצר מבני אדם כי ברצון בחיר' נשוא' לאחשורוש ומסתכנ' בעד עמה. עוד יתכן בא רבי אבא ללמדו דעת תבל יעלה על לב איש לו' כי טובות וכבוד העה"ז תלויין בחכמת אדונם או בהשתדלות כי כל זה איננו שוה בלעדי רצונו והשגחתו יתברך וז"א לטוב לפניו נתן חכמה לו כי הכל מאתו ית' כי הלא לטוב לפניו יתברך נתן חכמה הוא מרדכי להבין את בגתן ותרש ואם היקר וגדולה יושג ע"י החכמה למה לא נעשה לו יקר וגדולה מיד ע"י חכמתו אך לא שוה לו חכמתו עד שנתן לו הש"י ג"כ דעת שידע את כל אשר נעשה והחזיר את ישראל בתשובה ואח"כ ושמחה שהיא היקר וגדולה ולא מאז מצא חכמה להורות כי אין החכמה היא

העיקר וגם לא ההשתדלות כי הלא ולחוטא נתן לאסוף ולכנוס וכו' והוא מה שקרה לב' מווכחים א' אמר שהצלח' תלויה בהשתדלות ושכנגדו אמר שהכל מן השמים בא הא' הזה ועלה לראש האילן וליקט ביכורה בתאנה בראשיתה והביאה בידו ואמר לחבירו ראה נא כי הכל תלוי בהשתדלות כי אני יגעתיו והשתדלתי ללקוט ביכורה תאנה זו ואוכלנה ולא כן אתה שישבת במקומך עודנו מדבר עמו ותפול הבכורה מידו בא חבירו ונטלה ואכלה ואמר הנה כי אין השתדלות מועיל כי הנה אתה השתדלת ואני אכלתי כן הדבר הזה כי הנה המן נתן עיניו לאסוף ולכנוס ומרדכי ואסתר אכלוהו וזה הוא שאמר הכתוב ולחוטא נתן לאסוף ולכנוס זה המן לתת לטוב לפני האלהים זה מרדכי ואסתר. והנה ממוצא דברי רבי אבא ז"ל למדנו כי אומר נתן המלך לאסתר את בית המן ואומר ותשם אסתר את מרדכי על בית המן לא על מציאת הבתים ידבר כי אם גם על כל הון אשר אסף וכנס המן ובזה אפשר לפי ענין אומר ביום ההוא נתן וגו' לומר שלא יעלה על לבנו שמה שנתן המלך לאסתר היה על אשר הציל את נפשו ממות ע"י בגתן ותרש כי בזמן ההוא לא עשה לה דבר יען חשב כי המן היה ראוי לכל הכבוד כי הוא היסב תלקח אסתר אל המלך שאמרה למלך בשם מרדכי והצילה ממות נפשו על כן גדל המלך את המן אחר הדברים ההם כנ"ל אך לאסתר לא נעשה דבר כי אמר המלך איזה יקר וגדולה יעשה לאסתר יותר מהיותה מלכה אך עתה שאמר חרבונה שאדרבה על שדבר מרדכי טוב על המלך עשה לו העץ בביתו אז אמר אם כן איפה אשר גדלתי את המן נעשה לאסתר ואתן לה את ביתו וכן את מרדכי אשר דבר טוב על המלך הביאה לפניו ויסר את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה לו על כי הוא החפץ חיי המלך יירש את החפץ מיתתו אמר כי לא כן הוא רק מה שביום ההוא נתן המלך לאסתר את בית המן לא היה רק על היות המן צורר היהודים וקשה לו למלך על אשר שלח ידו ביהודים ולהורות נתן את כל ביתו והונו לאסתר לומר שאם מה שאותו תלה לא היה רק על הנוגע אל המלך היה ממונו למלך ככל הרוגי מלכות שממונם למלכות אך ביום ההוא שינה את דרכו ויתן לאסתר את בית המן להורות כי על הנוגע אליה הרגו על אשר היה צורר היהודים שבכללם היתה אסתר על כן תהיה לה אשר לו וכן מה שומרדכי בא לפני המלך לא על שדבר טוב על המלך כ"א על כי הגידה אסתר מה הוא לה ולמענה ויסר המלך יגו' למען הציל אותו מיד מבקשי נפש ישראל המחזיקים בספרי האף אשר נכתב על היהודים לאבדם ואז ותשם אסתר וגו' כמדובר למעלה:

פסוק ג

ותוסף אסתר וכו'. ראוי לשים לב אל ד' פעולותיה אלה ותדבר ותפול ותבך ותתחנן וכן אומר ואת מחשבתו אשר חשב כי הלא רעתו ומחשבתו אחד הן ועוד כי גם פועל עשה בהכתיב הספרים ואיך ייחסנו אל מחשבה וכן בד' אופני בקשה אם על המלך טוב ואם מצאתי חן לפניו וכשר הדבר וטובה אני בעיניו. ועוד או' להשיב את הספרים איך תקשה לשאול האם לא ידעה כי כתב אשר נכתב וגומר אין להשיב ועוד אומר אשר כתב לאבד והלא לא זו בלב' כתב כ"א גם להשמיד להרוג ולאבד ועוד אומר אשר בכל מדינות המלך מי לא ידע כי על כל מדינות המלך היה הדבר ועוד מה זה כפל ואמר איככה אוכל וראיתי זה פעמים ומה זה השנוי שבא' אמר' ברעה אשר ימצא את עמי ובשני אמר' באבדן מולדתי. אמנם הנה המן מתחלה לא חשב רק לאבדם כי כה אמר אל המלך יכתב לאבדם כי אם שאח"כ ראה את לב המלך טוב לעשות רצונו והותר באומר והעם לעשות בו כטוב בעיניך ואז מצא מקום וכלה הרעה והכתיב להשמיד להרוג ולאבד והוא מאמרנו למעלה כי אמר ל' היולי באו' לאבדם שאפשר לפרשו על אבוד נפשות או על אבוד ממון ובראו' אשר השליטו המלך בכל הטוב בעיניו אז העדיף כרצונו והנה אסתר יראה פן לא תועיל בקשתה רק להחסיר אחד ממשפטיו הרעים או תרי מגו תלתא אך לא לבטל מעמד שלשתן או גם כי יודה לבטל הכתב שהוא להשמיד להרוג ולאבד הוא רעתו אשר כתב לפחות ישאיר מחשבתו הראשונה אשר דבר אל המלך שהוא לאבדם לפחות איבוד נכסים ע"כ ותדבר ותפול לפני רגליו ותבך ותתחנן לומר השלשה ראשונות על מה שנכתב שהם ג' ענינים להשמיד להרוג ולאבד ועל הד' שעליה ותתחנן לו הוא על המחשבה הא' שהיתה לאבדם שהוא לפחות אבדן נכסים בל יאמר המלך לקיים מאמר המן אליו ע"כ ותתחנן לו להעביר אותה גם הוא וזהו שפי' ואמר להעבי' את רעת המן האגגי שהוא רעתו אשר הרשיע לעשות ככתבו והוא על השלש ראשונות ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים הוא ענין המחשבה ראשונה שאמר למלך יכתב לאבדם אז נכמרו רחמיו ויושט את שרביט וגו' שהוא סימן מציאת חן כענין לבד מאשר יושיט לו המלך וגו' וחיה וגם לרמוז לה שתקום מעל הארץ אז ותקום ותעמוד לפני המלך אז אמרה בלבה הן אמת שנהפך לבו להטיב ע"י אשר התחננתי אך מה אעשה וגם כי יצוה עתה שלא ישלחו יד ביהודים לא יסכון כי כתב אשר נכתב בשם וגו' לא יתבטל ועוד ב' פן יאמר המלך הלא אמרתי מה בקשתך עד חצי המלכות וארז"ל שהוא פן תשאל בנין ב"ה שהוא מחצי המלכות והלאה ועד"ז אפשר יאמר ג"כ להשיב גזרת היהודים שעד חצי המלכות בלבד ע"כ שבה ותאמר אם על המלך טוב ואם מצאתי חן וגו' שהם ד'

מיני תחנה לכלול הד' דברים ג' על רעת המן להשמיד להרוג ולאבד ואחד על מחשבתו אשר חשב שהוא לאבדם ולמען יתבטל הדבר מאליו יכתב להשיב את הספרים והוא ע"פ הקדמתנו שהכרחנו למעלה והוא כי ב' מיני כתבי' נכתבו אחד לינתן דת בראש הומיות גלוי לכל העמים ובהם לא היה רק להיות עתידים ליום הזה ולא ידעו על מה היה ב' ספרים אל השרים שבכל עיר ומדינה כתב מפורש להשמיד וגו' להצניעם עד עת מועד להראותם להמון קריה להודיעם על מה נועדו. ונבא אל הענין והוא כי אמרה בלבה הלא דת למדי ופרס די כל אתר וקיים די מלכא יהקם לא להשניא כדבר שנאמר בדריוש המדי אבי אחשורוש הלזה ע"כ אמרה עשה זאת איפה ולא תכתוב שאתה חוזר ממאמרך פן תהיה לבוז ודת למדי ופרס די לא תעדי כ"א כתוב לשרים להשיב אליך הספרים ששלחת אליהם ובעת מועד בבא המון קריה לשאול על מה היה היעוד לא ימצאו הספרים אשר כתוב בהם ביאור הגזרה ותבא הצלה מאליה כי השרים יערימו סוד לבלתי גלות מה שהיה כתוב בספרים ואין למלך העדר כבוד בדבר כי אין הגזרה חוזרת רק הספרים אשר לא נודע אשר היה בהם וז"א להשיב את הספרים וגו' ועל זה השיב המלך ואמר כי לא בלבד אשר נכתב בשם המלך אין לשנותו כ"א אף אין להשיב הכתב עצמו גם שלא נתפרסם מה שכתוב בו וגמרה מאמרה ותאמר אשר בכל מדינות המלך לבל יאמר לה המלך עד חצי המלכות ותעש אך לא לכל היהודים שמחצי המלכות והלאה עכ"א אשר בכל מדינות המלך ולהיות שבדברה אל המלך לא אמרה רק לאבדם אלא שהמן הכתיב להשמיד וגו' ע"כ חששה פן טרם ימלך המן להכתיב להשמיד וגו' אולי נכתב איזה ספר לאחד מהמקומות לאבדם בלבד כמאמרו אל המלך וע"כ אם יכתב להשיב הספרים שבהם להשמיד וגו' לא ישיבו אשר בהם לאבדם עכ"א מחשבת המן היא מחשבתו הראשונה וכ"ש אשר בהם להשמיד וגו' ועל רעת המן שהיתה להשמיד וגו' אשר בדה מלבו אמרה כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר וגו' ולבל יאמר המלך לא כרעתו אשר הכתיב להשמיד וגו' רק כמחשבתו אשר דבר אלי שהוא לאבדם בלבד כי בזה שהסכמתי עמי תתקיים הגזרה לזה אמר ואיככה אוכל וראיתי וגו': או יאמר אל יעלה על רוחך שאין צרת עמי נוגעת אלי כי דע איפה כי הצלת עצמי ומולדתי היא בית אבי תלויות בהצלת עמי ע"י והוא מאמר מרדכי אליה כי אם החרש תחרישי וגו' והוא מאמרנו למעלה כי קולר רעת המן היה תלוי על צואר שאול אבי אביה שהשאיר את אגג לילה אחת והטיל זוהמה בשפחה אשר יצא משם המן עכ"א לה מרדכי אם על ידך יגאלו ישראל תכפרי בעדו אך אם תחרישי בעת הזאת ריוח והצלה יעמוד להם ממקום אחר ע"י זולתך ולא על ידך ועון שאול לא יכופר וע"כ ואת ובית אביך תאבדו בעונו ובזה יהיה

מאמרה אל המלך הנני מבקשת תהיה הצלת עמי ע"י כי לא ימנע או יאבדו או יגאלו ע"י זולתי אם לא תעשה בגיני אם יאבדו איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי ואם לא יאבדו וינצלו ע"י זולתי איככה אוכל וראיתי באבדן מולדתי והוא מאמר מרדכי ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת וגו' כמדובר:

פסוק ז

ויאמר המלך אחשורוש וגו'. הנה כתבנו למעלה כי ב' מיני כתבים היו באגרות ראשונות אשר בהם כתב מפרש נשתלחו אל שרי עם ועם מדינה ומדינה והיו למשמרת אתם עד י"ג לאדר שיראום אל עם הארץ לדעת פי' הדת שניתנה סתם להיות עתידים ליום הזה אך בשושן הדת ניתנה בפירוש להשמידם באומר ואת פתשגן וגו' וע"כ גם בשושן הוכרח לשוב להכריז להיות היהודים עתידים לינקם מאויביהם כבשאר מדינות המלך שאל"כ מאז ניתן דת שם להשמידם היתה העיר שושן נבוכה שהי' כל עם הארץ חונקים את כל איש ישראל ואומרים לו מחר אהרוג אותך ואטול ממונך כמו שארז"ל ועכ"ז עדין היו שם בסכנה פן יתקוממו עם הארץ לאמר הלא דת למדי ופרס דלא להשניא ואתמול הוכרז להשמידם ועתה ניתן דת לישראל להנקם מאויביהם ויחזיקו המון קריה בקודם אך אפשר לבלום פיהם לומר כי זה וזה קיים כי יתקוממו להשמידם והם רשאים להנקם מאויביהם ואם כה יעשו אולי יאספו אסיפת עם רב על ישראל ולא ירימו ראש ויפלו בנופלים חלילה מה שאין פחד מזה בשאר מדינות המלך כי לא פורש בהנתן דת גלוי לכל העמים מה שהיה כתוב בספרים להשמיד להרוג וגו' וע"כ לא הרגישו השנוי לכן למען לא יתקוממו בני העיר שושן עשה המלך הוראות יכירו כל עם הארץ כי באגרות שניות חפץ מאד ההוראה האחד במה שהרצים וגו' יצאו מבוהלים ודחופים בדבר המלך מש"כ באגרות ראשונות כ"א דחופים בלבד וגם לא נתן דת בשושן עד שראו יושביה כי הרצים יצאו מבוהלים ודחופים ואח"כ ניתנה הדת וז"א הרצים וגו' והדת נתנה וגו' עוד עשה המלך למען תפול פחד היהודים על כל הנמצאים בשושן והוא כי כאשר הדת נתנה בשושן מיד ומרדכי יצא:

פסוק טו

ומרדכי יצא וגו'. הנה כתבנו למעלה כי למה שהוא ית' אינו מקפח שכר כל בריה ע"כ הטעים את מרדכי בעה"ז פרי מעלליו ולעומת צאתו ברחוב העיר בלבוש שק הביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וכנגד האפר ואשר ניתן כתר מלכות בראשו ועל צאתו ברגליו עלה בסוס אשר רכב עליו המלך. ועל צעקו צעקה גדולה ומרה וקראו לפניו וגו' אך אמנם אין ספק כי לא ערבה לו שמחתו ויהיו כל אלה לו כשר בשירים על לב רע

בכל עת אשר היה רואה את ישראל בקרב צרה כי עדיין לא נושעו ומה גם לרז"ל כי שב לשקו ולתעניתו ועוד לו כי היתה לו גדולתו עוברת וגם פאר כתר אשר תחת אפר לא היה לו כתר בפועל רק סוס אשר ניתן כתר מלכות בראש המלך כאשר רכב עליו ע"כ רצה הקב"ה כי בהושע יהודה וישראל ישכון לבטח ע"י כח מעשיו אשר שב והשיב את ישראל עד המכהו להטעימו מעין כל פרי גודל מעשיו בעת ישראל מצרה נחלץ כי אז יערב לו מש"כ טרם הצמיח תשועת ישר' מיד צריהם וגם תהיה לו גדולה מתמדת ועטרת תפארת ממש בראשו תחת אפר וגם אשר לא זכה אז בחלופי קריעת בגדיו אשר קרע כמאמרנו למעלה יען ע"י זקנו קרעו בגדיהם יחד שבטי ישראל אך עתה בצאת ישראל מתוך ההפכה לגמרי גם את הכל ניתן לו חלף כל ענותו באופן שלם ומתמים תחת צאתו לבוש שק ברחוב העיר עתה יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגם פאר עטרת זהב גדולה תחת אפר מקלה ותחת צאתו קרוע בגדים בלתי עטוף בעצם מחמת הקרעים יצא בתכריך בוץ וארגמן הוא לבוש הכורך אותו ובהוד והדר יתעטף ולעומת צעקתו עתה גם כל עיר שושן צהלה בקול מצהלות על גדולתו ולעומת מרירות לבו היתה גם שמחה וזהו צהלה ושמחה וביוחסו הדבר אל העיר כיון עוד כי גם לעומת והעיר שושן נבוכה נהפך להיות העיר שושן צהלה ושמחה והוא כמשז"ל כי היתה העיר שושן נבוכה שהיו העו"ג מתקוממים על ישראל ואומרים לכל אחד ואחד מחר אהרוג אותך ואטול ממונך ויהפך ה' שאדרב' ישמחו לראות בגדולת ישראל ותהי העיר שושן צהלה ושמחה כי ה' נתן את חן מרדכי בעיני כל העו"ג יושבי הארץ ויהיו עליזי גאותו והנה היה מקום לעלות על לב כי אשר היתה העיר שושן צהלה ושמחה לא היה רק ליהודים אשר בשושן אך לא לעו"ג ע"כ אמר ליהודים בטעם רב"יעי כמגביה קול ואומ' לא זה בלבד היה להם כי ליהודים גדול מזה היה להם והוא אורה ושמחה וששון ויקר:

פסוק טז

ליהודים היתה וגו'. ראוי לשים לב לא יבצר או או' ליהודים יכלול גם כל אשר בכל עיר ועיר מדינה ומדינה או אשר בשושן בלבד אם גם את הכל יכלול איך אומר אחרי כן אשר היה בכל עיר ועיר מדינה וגו' שמורה כי עד כה לא עליהם ידבר ואם גם הפסוק הב' ידבר דרך כלל גם על של שושן איך יאמר מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע כי אין הגעה צודקת בשושן כי ממנה יצא דבר המלך ודתו מאת המלך כי שם ביתו ועוד כי מהראוי לכלול ולומר ולכל היהודים שבכל עיר ועיר מדינה ומדינה היתה אורה ושמחה וגו'. ועוד מה היה כי בפסוק זה שנאמר היתה אורה ושמחה וגו' לא נזכר משתה ויום טוב הנז' בפסוק הב' ובשני אינו מזכיר אורה וכו' אך ושמחה וששון הנאמרים בראשון חזרו

ונשנו בשאחריו ואם אומר ליהודים וכו' היא על אשר בשושן בלבד ראוי לדעת על מה הוזכרו בפני עצמן וישנה תוארי שמחתם לא ראי זה כראי זה בזה אורה כו' ולא משתה וי"ט ונהפוך בפסוק הב'. ועוד למה על שושן לא נאמר שהיו עם הארץ מתייהדים כאשר בשאר מדינות המלך ועוד למה לא נאמר בהן יקר כאשר בשושן שנאמר ששון ויקר. אמנם הנה הכרחנו למעלה כי בכל מדינות המלך נשתלחו ב' מיני כתבים שניין דא מן דא המין הא' סתומים להנתן דת בגלוי בכל עיר ומדינה להיות עתידים ליום הזה ולא נודע על מה נועדו והמין הב' ספרים אל כל שרי המדינות כתב מפורש להשמיד וגו' ביום מועד ההוא. אך בשושן גם הדת ניתנה בפירוש להשמידם כמאה"כ ואת פתשגן כתב הדת אשר ניתן בשושן להשמידם נתן לו כמדובר טעם הדבר למעלה נכון ואמת ע"כ בהתהפכות הספרים יכלו לשלוח פתשגן לינתן דת גלוי לכל העמים ע"י כרוז להיות היהודים עתידים ליום הזה לינקם מאויביהם כי לא תשיגנ' בזיון שמהפך דעתו בגזרותיו אך בשושן ניתן דת מאז באר היטב גלוי להשמידם על כן בהתהפכות הגזרה ותנתן דת בשושן להיות היהודים עתידי ליום הזה לינקם מאויביהם הלא מורה יעלה על ראש כל איש ישראל פן יתקוממו המון עם להחזיק בדת הראשונה אשר ניתנה להשמידם באומר כי דת למדי ופרס די לא להשניא וישלחו העו"ג בעולתה ידיהם על ישראל והמלך לא יוכל להצילם כי את דתי המלך הם עושים כי על כן הפליא לעשות הוראת המורות לעיני הכל כי רצון מלך שלא ישלחו ביהודים את ידם כי כל ישעו וכל חפץ להשכיל להטיב לישראל והוא במה שנתן את בית המן לאסתר ויסר את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי וגם הושם על בית המן ויצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו' על כן עדיין לא נמשך ליהודים אשר בשושן מהשמחה וששון ששמחו על סימני ביטול הגזרה ומפלת המן לא משתה ולא י"ט וגם לא נפל פחד היהודים על עם הארץ בעצם להיותם מתייהדים כ"א מיקרים ומכבדים אותם בלבד ובזה נבא אל ביאור הכתובים ונייישב ע"פ דרכנו או' היתה אורה ולא אמר היו כי ד' דברים המה והוא כי הנה קרה להם ליהודים אשר בשושן כמו שהם באישון לילה ואפלה ושומרים לבקר והבקר אור טרם צאת השמש בגבורתו ישמחו לראות מציאות אורה ועוד מעט בהנץ החמה ישמחו אז יותר וכאשר השמש יצא על הארץ אז ישישו בשמחה יתירה הנה כי כן קרה ליהודים אשר בשושן בימים ההם בזמן ההוא והוא כי אשר בכל מדינות המלך לא גדלה אפלתם כי סתומים וחתומי' היו הדברים עד עת מועד כמדובר כי היו כל עו"ג משמרים הבלי שוא ליום ההוא אשר התעתדו לשאול מאת כל שרי כל עיר ומדינה יעידון ויגידון כל הנמצא כתוב בספריהם על מה התעתדו ליום ההוא וגם ליהודים היה להם כדברי הספר החתום באופן כי היתה

אפלתם מעוטה וארוכתם מהרה הצמיחה כי בטרם יבינו רעתם באה בשורתם וינתן דת גלוי לכל העמים ליהודים להנקם מאויביהם ואין מכלים ותהי להם כיושב בבית אפל בצהרי' כי בצאתו ממנו ראה אור גדול בפעם א' אך אשר בשושן היו כיושבי חשך וצלמות וכאור בקר יאיר אורה קו לקו כן בהנתן דת בשושן בראשונה ברור מללו להשמידם גליי לכל יושביה וע"כ גם בהתהפך הגזרה ותנתן דת ליהודים לינקם מאויביהם עוד יד המון עם הארץ נטויה להחזיק במעוז דת למדי די לא להשניא ויאמרו להשמידם כדת ניתנה בראשונה כי גם המלך לא יוכל לרפא להם כי את דתי המלך הם עושים באופן כי לא שמחו בעצם בכרוז הב' כי עוד פחדם בלבם מהתקוממות עם אך בא להם בטחון גאולתם קו לקו כאור בקר שהולך ואור מעט מעט עד נכון היום וזהו ליהודים הם אשר בשושן שעליהם ידבר היתה תחילה אורה בלבד שהאיר חשכם ועדיין לא באו לגדר שמחה מפחד לבבם כי עדיין לא הטהרו ממוראם וזה אמרו היתה אורה כי עדיין לא היו ג' אחרונות ואח"כ ושמחה וכו' הוא כי ראשונה ביקר וגדולה אשר נעשה למרדכי בלבוש והסוס אשר לבש בו המלך והרכיבוהו ברחוב העיר ויקראו לפניו ככה וגו' אז היתה להם אורה מה מחשך אפלת מוראם ויחלו מעט לפקוח עיני הבטחון ואחרי כן בראותם את המן תלוי ועומד תחת העץ אשר הכין למרדכי אז גדל בטחונם ויגיעו עד גדר שמחה ואחרי כן בתת המלך לאסתר את בית המן ותשם אסתר את מרדכי על בית המן אז הגיע בטחונ' עד גדר ששון באומר כי אחרי ראות כל אשר בשושן את כל האותות האלה לא יערבו אל לבם להרים את ידם ואת רגלם נגד ישראל כי ראו כי המלך אהבם ואחר שלש אלה ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו' אז זולת מה שלא היה לבבם למרע על ישראל גם היו מיקרים אותם והיא מדרגה רביעית והוא אומר ויקר אך עדיין לא הגיעו לגדר היות פחד היהודים עליהם כאשר בשאר מדינות המלך כי שם פחדו פחד אך בשושן לא היה פחד והוא מהטעם האמור כי בעת רעת המן ניתן דת בשושן להשמיד מש"כ בשאר מדינות המלך וע"כ בשושן לא הגיע בטחונם עד גדר עשות משתה וי"ט כאשר בכל עיר מדינה ומדינה זולתה מן הטעם שכתבנו שעל כל ארבעה אלה עדין לא הטהר מורך לבבם על אשר ניתן דת בשושן להשמידם כמדובר. וע"כ לא נפל פחד היהודים בשושן להיות מתייהדים כאשר בעמי הארץ אשר בשאר מדינות המלך ואחרי אומרו ענין היהודים אשר בשושן אמר ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך הוא אשר בספרים אל השרים ליקהל ולעמוד על נפשם ודתו מגיע הוא פתשגן הכתב להנתן דת להיות עתידים ליום הזה להנקם מאויביהם היה להם משתה וי"ט כי אשר נגזר בתחלה גלוי לכל העמים לא היה להשמידם רק להיות עתידים להיום הזה סתם מש"כ

בשושן שניתן דת גלוי להשמידם ותהי להם שמחה על דבר המלך בספרים לעמוד על נפשם להציל עצמם מהבאים להורגם וששון על הדת שניתנה בגלוי להנקם מאויביהם גם מהבלתי באים להורגם ככתוב טעם החילוק למעלה וע"י כן על סיבת השמחה עשו משתה ועל סיבת הששון עשו י"ט וזהו שהפסיק בין ששון למשתה במלת ליהודים וזה הוא מז"ל שהוזכרנו למעלה כי צרת ישראל באה סתומה להיות עתידים ליום הזה ולא ידעו למה ובבא הטובה באה מפורשת ולהיות וגו' להנקם מאויביהם ואין זה רק בכל עיר ומדינה זולת שושן כי בה בפירוש אתמר פתגם מעשה הרעה כמ"ש ואת פתשגן כתב וגו' להשמידם נתן לו ועל כן שם פחדו פחד ישראל מכל שאר מדינות המלך. וטעם לפגם אשר נפגמו בני שושן בסער הגדול הזה מהשאר ולבלתי היות שמחתם שלמה מהרה כשאר היהודים הלא הוא כי המה באו אל שלחן המלך אחשורוש אל משת' וי"ט עשה לאוהביו ויהנו מסעודתו על כן גם ה' העביר שמחה שלמה מהם מראשית השנה ועד אחרית שנה. וע"פ דרכנו למדנו גודל חסדו יתברך ורב טוב לבית ישראל כי נפלינו מכל גויי הארץ כי בני ישראל בכל צרתם להשמיד וגו' לא אחד בהם המיר כבודו חלילה מפחד רעה כי אם אבל גדול וצום ובכי ומספד אך בהתהפך הגזרה בכל מדינה ומדינה רבים מעמי הארץ מתיהדים וממירים דתם עם היות שזולת הגזרה שהיתה ביום מועד גם מאז היו מוכים ורדופים מן העמים כמשז"ל על העיר שושן נבוכה שהיה הפרסי מכה איש עברי בכל המקום אשר ימצאנו ואומר לו מחר אהרוג אותך ונוטל ממונך ועל כל זה דבקו במלכם ובתורתם לא כאלה חלק אל גויי הארץ כ"א בכל מדינה ומדינה שעל היות ליהודים משתה וי"ט מבלי שיצר לגוי הנזכר היו רבים מעמי הארץ מתייהדים על כי בשב ואל תעשה נפל פחדם על העמים מבלתי היות עליהם גזרת מות רק במבקשי רעתם בלבד. ובאו' כי נפל פחד היהודים ולא אמר כי פחדו מהיהודים אפשר כיון לומר כי לא אשר מזרע עמלק בלבד ודומיהם אשר חשבו יהרגום ישראל היו מתייהדים כ"א דרך כלל ואין זה כ"א שמן השמים נפל עליהם אימתה ופחד כענין ומוראכם וחתכם תהיה על כל חית השדה וז"א נפל כי אין נפילה כ"א מלמעלה למטה והוא משמים ממעל. או יאמר כי נפל פחד היהודים כי הפחד אשר היה ליהודים שלחו ה' ביעקב ונפל בעו"ג הנזכר. ובגמרא ליהודים היתה אורה זו תורה כד"א כי נר מצוה ותורה אור. ושמחה זה י"ט כד"א ושמחת בחגך וששון זו מילה כד"א שש אנכי על אמרתך. ויקר אלו תפלין שבראש שנאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ע"כ. וראוי לשים לב וכי האם עד כה חסרו ישראל תורה וי"ט ומילה ותפילין שבראש. ועוד האם לא היו להם זולת אלו ואיה איפה כל תרי"ג מצות ועוד כי בכלל תורה הם י"ט ומילה ותפילן שבראש.

ועוד שאם כן שהיו להם ד' דברים אלה למה לא נאמר היו כ"א היתה. ועוד איך באומר שש אנכי על אמרתך יש שם מילה וכן באומר ויקר אלו תפילין שבראש איך נלמד מפסוק וראו וגו'. והנה טרם בא אל מכוון כללות המאמר נבאר הנוגע אל הבנת פשוטו באומר ששון זו מילה שנאמר שש אנכי וגו' והוא כי אחד מהדרכים שהאגדה נדרשת היא ג"ש כענין אומר שמחה זה י"ט מג"ש של ושמחת בחגך כן נאמר כאן ששון ונאמר להלן שש אנכי מה ששון האמור שם מילה שהרי נאמר כמוצא שלל רב ואיזה מצוה מצא ושש עליה זו מילה כמאז"ל על למנצח על השמינית כשנכנס דוד במרחץ ראה עצמו ערום מן המצות וגו' הסתכל במילה שמח ואמר למנצח על השמינית על שניתנה בשמיני. או יהיה כמז"ל שש אנכי על אמרתך זו מילה כד"א כי שמרו אמרתך מה להלן מילה שנאמר ובריתך ינצורו אף כאן היא מילה ובזה אמור מעתה נאמר כאן ששון ונאמר להלן שש אנכי מה להלן מילה שהרי נאמר אמרתך אף כאן מילה ויש סעד לזה מהנוטריקון כי אמרתך במספר קטן עולה י"ג כמספר מילה במספר קטן וכנגד י"ג בריתות שנכרתו עליה ונבא אל ענין כוונת המאמר דרך כלל והוא כי הנה הוקשה לרז"ל או' ליהודים היתה אורה כי כמשמעו לא יתכן כי לא נמנע מכולם אורה וכן אומר ושמחה כי בכלל אומר דרך כלל והעיר שושן צהלה ושמחה היא. ועוד אומר היתה אורה ולא אמר היו כי ד' דברים הם ועוד שאם אורה הוא העדר חשך הצרה בכלל שמחה וששון הוא ע"כ גזרו אומר כי רמז ד' דברים תורה וכו'. והוא כי הנה בד' הדרגות העלם הוא ית'. א' ממות לחיים. ב' שאשר רצו שונאיהם לעשות להם נהפוך היה ויעשו הם כן בשונאיהם. ג' שלא בלבד ניתן להם החיים כ"א גם חירות העבדות שהי' מקום לומר כי הלא דבר מלך ממכרו לא ישוב ריקם ואם תתבטל המכירה בבחינת המות תתקיים בבחינת עבדות. ד' שגם שתפול פחד היהודים על העמים ויכבדום מהיכן זכו לד' מעלות טובות אלו זו למעלה מזו עכ"א אל תתמה כי הלא ד' זכיות היו בידם והם שעמדו להם. אחד אורה זו תורה כי היא הנותנת חיים כי עץ חיים היא וגם היא שעמדה לפניו יתבר' בעת נגזרה הכליה כמאז"ל במדרש חזית שלבשה בגדי אלמנות ותצעק מר ועל הב' שראו המותה לאויביהם ושמחם ה' במיתת המן הרע המבקש את נפשם עמדה להם על זה זכות שמחת י"ט שהיו מקיימים המועדות כי ע"כ שמחם ה' במטיל עין רעה במועדיהם ויעש להם מועד חדש והוא מאז"ל כי זה היה קטרוג המן לשני אחשורוש שהיו מטילים מאירה בממונו של עולם בחגים ומועדים שבת היום פסח היום וארז"ל כי אז בא מיכאל השר הגדול ואמר לפני הקב"ה ראה אין בניך מקוטרגין אלא על שמקיימים תורתך ומועדיך וא"ל הקב"ה חייך לא שבקית ולא אשבוק וכו' הנה כי זכות שמחת המועדות עמדה להם

נגד המן. והמדרגה הג' שזכו והיא היות להם גם חירות מעבדות היה על זכות המילה שהיא חותם אות ברית קדש הוא חותם היותנו עבדים להקב"ה היא שעמדה לנו לבל נהיה עבדים לאדונים זולתו ית'. והד' שהוא היותם מיקרין מפחדם את היהודים היה בזכות מה שנקרא יקר הן תפלין שבראש שנאמר בהם ויראו ממך כי ע"כ ממוראם היו מיקרים אותם והוא כי היקר שהיו מיקרים אותם היה מחמת מוראם באומר כי נפל פחד היהודים עליהם ובתפילין נאמר ויראו ממך וז"א ליהודים היתה וגו' ולהיות כי כל ג' אחרונות מהתורה הם ע"כ לא נאמר היו כ"א היתה כי ממנה היו כולן: עוד יתכן כי אחרי אומר היקר שקנה מרדכי ע"י תשובתו הרמתה וכל ענותו. אמר וישראל מה קנו חלף צומותיה' ותשובת' לז"א ליהודים היתה אורה וגו' לומר די להם שקנו ד' קנינים טובים תורה וי"ט ומילה ותפלין שבראש והוא כמז"ל במסכת שבת ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגת ואמר אם תקבלו את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתם והקשו בגמרא א"כ מכאן מודעא רבא לתורה ותירצו חזרו וקיימו בימי אחשורוש שנאמר וקיימו וקבלו קיימו מה שכבר קבלו ופי' מאמר זה רז"ל בתנחומא פרשת נח כי מה שלא רצו לקבל בסיני עד ימי אחשורוש היא תורה שבעל פה ובזה יאמר כי ליהודים היתה אורה זו תורה מה שאין כן עד הזמן ההוא כי לא קיבלוה כי אם באונס ויהיה הוראתם כי תורה שבעל פה נתנה להם חיים וכמשז"ל מתלמידי מרדכי שהיו כ"ב אלף עוסקים בתלמוד וזכותם עמדה או במה שכתבנו למעלה מהמדרש כי התורה לבשה שק לפני הקב"ה ובא אליהו וסיפר הדברים למרדכי ומשם נודע אח"כ לישראל ע"כ בסבר פנים יפות קבלו כל חלקיה וגם היה להם י"ט מחדש הם ימי הפורים והוא מז"ל כי כשקטרג המן על מועדות ישראל אמר הוא יתברך חייך כי עליך יעשו מועד אחר הוא יום פורים משתה וי"ט וגם זה יהיה על ראותם כי הפיל הוא יתברך המטיל עין רע במועדיהם וכן על ראותם כי זולת החיים גם חירות מהיות עבדים ניתן למו התחזקו מאז יותר על מצות מילה באמור כי לה' הם עבדים חתומים בחותמו ולא לאחר ושהיא עמדה להם וגם קנו חמוק במצות תפלין שבראש ולא יבושו לעיני העמים כי ראו מופת כי היה פחד היהודים עליהם ומיקרים אותם ע"כ קנו חוזק על המצוה ההיא:

פסוק יז

ובכל מדינה ומדינה וגו'. שעור הכתוב מקום אשר דבר המלך הוא אשר שלח לשרים בספרים ליקהל ולעמוד על נפשם ודתו מגיע הוא הדת שהוכרז גלוי לכל העמים בפירוש להיות היהודים עתידים להנקם מאויביהם כמפורש למעלה באר היטב חלוקי האגרות על דבר המלך הכתוב בספרים שלא היה כ"א לעמוד על נפשם להנצל מהקמים עליהם

שהוא דבר המלך הכתוב בספרים אל השרים כנ"ל על זה היה שמחה ועל מה שגם זולת זה ינקמו מאויביהם שהוא הדת שניתנה שהוא אומר ודתו היה ששון נוסף על השמחה ולא אמר ומשתה וי"ט כ"א משתה בלא וי"ו והוא כי מה שמחה נמשך משתה ומהששון שעל הדת שניתנה נמשך י"ט ושאר ענין הכתוב מפורש לעיל פ' הקודם ובגמרא רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים. באש בימי נ"נ הרשע ובמים בימי פרעה ותוציאנו לרויה בימי המן ע"כ. וראוי לשים לב כי באומר הרכבת אנוש לראשנו אינו דורש כלום ועוד שמזכיר צרתנו בימי נ"נ ובימי פרעה ולא הישועה שהושיענו ה' בימיהם ובענין המן מזכיר התשועה ולא הצרה ואם כל כונתו הוא על מה שבימי המן למה מזכיר הקודמים לו אמנם הנה בספר חבצלת השרון כתבנו דרוש נלמד מספר הזוהר הלא הוא כי אינו דומה הנלכד בשחת ? ב"ס ממוסי' כאריות ונחשים ודומיהם או אם יושלך בדומם הממית בטבעו כבא באש או במים אל הניתן בידי אדם בעל בחירה כי הנה הבחינות הראשונות נקל בעיני ה' להציל מהם צדיק כצדקו אך ההצלה מידי אדם רע יקר בעיני ה' יתברך כי הלא אחד ממדותיו יתברך הוא לבלתי הסיר בחירת אדם מכל אשר יחפוץ לעשות דאל"כ בטלי שכר ועונש והן זאת היתה עם לב ראובן באומר אל אחיו אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור כי הלא מה הועיל בתקנתו אחרי כי בבור ישכנו נחש או עקרב כמז"ל אם הבור ריק אינו יודע שאין בו מים אלא מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו אך היתה כוונת ראובן להסירו מתחת יד בעל בחירה ולשומו תחת יד ב"ח כי מהם תקל הצלתו וז"א למען הציל אותו מידם לומר כי אומר השליכו אותו אל הבור לא היה רק למען הציל אותו מידם של בחירה להשיבו אל אביו בודאי ע"י כן מש"כ בהיותו תחת בעלי בחירה: ובזה נבא אל הענין והוא במ"ש למעלה כי המשתה נתקן על שמלבד שהצילנו הוא יתברך מצרינו גם נתנם בידינו ככל הנמצא כתוב בספרי ההתהפכות להקהל ולעמוד על נפשם וכו' שאם לא היה רק הצלת עצמנו הלל היה מספיק כאשר בימי חנוכה או קריאת המגילה כי קריאתה זו הלולה כמאמר בגמרא. ונבא אל הענין אמר הנה גדלה מאוד ההצלה בימי המן מהצלת חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש והצלת התינוקות שהשליך פרעה ביאור והוא כי אש ומים אינם בחיריים כאשר היה המן שבקש להרוג בחרב אנוש בעל בחירה ועכ"ז גם כי לא היה עושה עמנו רק הציל ממות נפשנו היה עלינו לשבח לאדון הכל אך הפליא חסדיו כפול ומכופל שגם חרבם הביא בלבם וז"א הרכבת אלהינו בעונינו אנוש בחיר' לראשינו שהוא קשה לינצל כי מה שהצלת את חנני' וחבריו מכבשן האש ואת המושלכים ביאור בימי פרעה שלא מתו כמז"ל הנה לא יפלא כ"כ כי אז באנו באש

ובמים בלתי בחיריים ואינו דומה למה שהרכבת אנוש בעל בחירה לראשנו הוא המן ותקטן זאת בעיניך ה' להציל עצמנו בלבד כאשר באש בימי נ"נ וכאשר במים בימי פרעה כי אם גם ותוציאנו לרויה שהוא עד היות כוסינו רויה הוא המשתה אשר הוא הוראת תתו יתברך גם את אויבינו בידנו כמדובר:

פרק ט

פסוק א

ובשנים עשר וגו'. הנה אומר שיום י"ג היה יום אשר שברו וגו' ונהפך הוא וגו' יראה שפת יתר כי מי לא ידע בכל אלה מהראוי יאמר ובשנים וגו' בי"ג יום בו נקהלו היהודים בעריהם וגו' וכן אומרו דבר המלך ודתו הוא כפל כי גם דתו דבר המלך הוא ועוד אומר ונהפוך הוא מהראוי יאמר ויתהפך אשר ישלטו וגו' ולא ונהפך הוא שהוא ל' בודד ועוד שאחר אומר נקהלו היהודים וגומר טרם יאמר וכל שרי המדינות וגו' היה ראוי יאמר פסוק ויכו היהודים וגו' ועוד אומר המה בשונאיהם כי מלת המה מיותרת. אך הנה כתבנו למעלה כי באגרות ראשונות נכתב כתב המפורש אל שרי המדינות ואל הפחות להשמיד להרוג ולאבד וגו' אך מה שהיה ניתן דת ע"י כרוז לא היה רק להיות עתידים ליום הזה ולא ידעו על מה דתם כי ילמד סתו' מן המפורש אשר ביד השרים כי היו כתביה' ביד' חרש לאמר ביום מועד כי היו עתידים לעשות כל הנמצא כתוב בספריהם ובהתהפכות הגזרה לבל יראה כשב מגזרתו אשר אין להשיב כתבו אל השרים שהקודם עודנו עומד והרשות נתונה להשמיד וגו' אלא שהמלך מחזיק ביד היהודים להקהל ולעמוד על נפשם שלא יטו שכמם לפני הבאים להשמיד ולהרוג אותם כ"א יעמדו לעומתם להציל את נפשם מיד הבאים להורגם במכת חרב והרג כי אל השרים היה בלתי אפשר לכתוב באופן אחר. אך פתשגן הכתב להנתן דת ע"י כרוזא קרא בחיל היה יותר מזה כי מצאו מקום להיות אז יותר והוא כי למה שמה שניתן דת בתחלה בגלוי לא היה כ"א סתם להיות עתידים ולא נודע למה היה היעוד פירשו כרצונם שלא בלבד יהרגו את הבאים להורגם כ"א ולהיות ג"כ היהודים עתידים ליום הזה לינקם מאויביהם שהוא גם הבלתי קמים להרגם כאשר דקדקנו הוי"ו שבמלת ולהיות גם אומר למעלה בספרי השרים להשמיד וגו' את כל חיל וגו' הצרים אות' ופה נאמר אויביהם שהוא כי לא ניתן רשות בספרי השרים כ"א לעמוד נגד הצרים אותם בפועל אך בפתשגן להנתן דת בגלוי היה להנקם מהידועים שהם אויביהם מבלי יקומו עליהם להצר להם. ובזה נבא אל הענין והוא כי הנה היהודים היו במבוכה גדולה באומר' הנה בפנינו דבר המלך

בספרי השרים ודתו אשר בא להנתן דת סותרים זה את זה זה כי בזה לא ניתן רשות רק לעמוד על נפשם נגד הבאים להורג' והדת ניתנה גם להרוג את הבלתי קמים והיו נכוים בב' אשות אמרו אם אמרנו נעשה כאשר ניתן דת להתחיל להרוג אויבינו מבלי שיקמו הם תחלה הלא נירא פן יקומו השרים להראות כתביהם שלא ניתן רשות רק לעמוד על נפשם נגד הבאים להורגם ויהיו השרים בעוכרינו. עוד ב' יראו מהמן כל העמים אשר שמעו את הדת ניתנה בראשונה להיות עתידים ליום זה כי הלא משמעות הדבר היה כי הכרוז עם כללות העמים ידבר שיהיו עתידים לעשות מה שיתגלה ביום מועד מספרי השרים והיו חושבים כי כללות העמים ישלטו בעם א' ואין נפרד מכללות העמים כ"א ישראל ומם גם אם הגיע לאזנם הדת שניתן בשושן להשמידם וע"כ בראות עתה שאצ"ל שיעמדו על נפשם כ"א גם מעצמ' יקומו להרוג את אויביה' הלא יאמרו כי כרוז זה הב' מנגד את הקודם ואין להשיב כי איך יהיה פי' אל הקודם והאחד היה נראה שכל העמים יהיו עתידים וזה הוא כי היהודים בלבד יהיו עתידים ואם ישראל לא יעשו רק עמוד על נפשם העמים יחרישו אך להיות ישראל קמים מעצמ' לא יעצרו כח לסבול וב' הדברים האלה נאמרים באמת על האחד שהיה מפחד ניגוד הדת אל ספרי השרים אמר אשר הגיע דבר המלך ודתו כמדובר שדבר המלך היה הפך דתו שע"כ פחדו פחד פן יקומו השרים כאמור. ועל הב' אמר ביום אשר שברו וגומר לשלוט בהם שהוא מל' הכרוז הא' שהיה נראה שאל כללות העמים היה הציווי על עם פרטי והדת שניתן עתה הוא דתו הנזכר נהפוך הוא אל דבר מלך בספרי' ואל אשר חשבו אויבי היהודים על פי הכרוז האחד כי זה הדת הוא לא בלבד אשר ישלטו היהודים על הבאים להורגם כ"א גם המה בשונאיהם כלומר המה יתחילו בשונאיהם וז"א ונהפוך הוא כי נהפוך הוא זה מזה וייכלו להתעורר נגדם אם יחזיקו בכרוז הזה הב' ע"כ על ב' טענות אלו לא ערבו ישראל לבם להתקומ' להנקם מאויביהם רק נקהלו היהודים בעריהם וגו' אך לא להנקם מאויביה' הבלתי קמים עליהם רק לשלוח יד במבקשי רעתם הם הקמים עתה להרע להם וזהו מבקשי רעתם שהוא לעמוד על נפשם בלבד כדברי הספר החתום אשר ביד השרים והנה המה ראו כי איש לא עמד בפניהם להצר להם באופן שלא הרגו איש כי לא עמדו עליהם כדי שיעמדו הם על נפשם נמצא שלא הורגש רושם גדולתם ביום ההוא ע"כ אמרו בלבם כי טוב טוב הי' לתפוש מאמר הדת ניתנה לקום ישראל מעצמם לאויביהם מבלי שיקומו הם תחלה וע"כ נועצו לעשות כן והנה ינגד לזה ב' העכובים אחד מהשרים פן יקומו עליהם על שאין כן בספריהם. והב' מהמון העם אשר שברו לשלוט בהם ועתה לא בלבד יעמדו על נפשם כ"א גם יתקוממו מעצמם עליהם עכ"א כי

הנה ראו שלא היו עכובים לא זה ולא זה כי הנה על פחד העמים אין פחד כי הלא המה ראו כי פחדם נפל על כל העמים וגם מהתקוממות השרים לא היה פחד כי הלא וכל שרי המדינות וגו' מנשאים את היהודים ביום ההוא שנקהלו שעי"כ איש לא עמד בפניהם כי בזה הרך לבבם ע"כ אז ראו לתפוש בפתשגן כתב הדת ויכו היהודים בכל אויביהם מבלי יבקשו רעתם והתקומם על היהודים ועל פי דרכו נתן טעם אל היות השרים מנשאים את היהודים עם היות שהספרים שבידיהם לא היתי' טובתם שלימה ולא די שלא מיחו ביד ישראל כ"א היו בעוזרם להנקם מאויביהם והוא כי נפל פחד מרדכי עליהם. וש"ת האם יעלה על רוחם הלוך ילך מרדכי אל כל מדינה ומדינה להשתרר עליהם לז"א כי גדול מרדכי בבית המלך לומר ב' טעמים א' כי אינו דומה להם כי כל א' משרי המדינות איננו גדול כי איש איש במקום ממשלתו אך אם בלכתו אל בית המלך איננו גדול בבית ההוא ולא יחשב אך מרדכי היה גדול עודנו בבית המלך. עוד ב' שע"כ יראו ממנו בעצם כי הלא ה' עמי כי הלא שמעו הולך בכל המדינות כי את אשר היה כסאו גם בבית המלך מעל כל השרים אשר אתו גברה ידו עליו עד אותו תלה על עץ ויירש את ביתו וגם המלך השיב כתב אשר נכתב וגו' למענו ע"כ ע"י שמעו זה נשאו ק"ו בעצמם לומר מי שהיה כסאו מעל כל השרים וגם היה מכור לו בכלל היהודים לא עמד בפניו על אשר שלח ידו ביהודים ואיך נעמיד אנחנו אם נשלחה יד ביהודים במעשה כי הלא גם עלינו יעבור כוס המן האגגי ע"כ היפכו ויהיו מנשאים את היהודים:

פסוק ה

ויכו היהודים וגו'. הנה יקרא אויב אשר האיבה בלבו גם שלא יפעל פעולת האיבה אך שונא יקרא אשר גם יורה השנאה ויפעול הצרה כעמלקים ודומיהם אמר כי באויבים שהיה איבה בלבם בלבד ולא שונאים באים להצר בפועל הכו לקצתם מכת חרב בלבד ומהם הרג לגמרי ומהם גם אבדן שהוא עדי אובד כל זרעו לאיש לפי רעתו אך בשונאים מבקשי רעתם לקיים את אגרת ראשונות להשמידם בהם עשו כרצונם כלומר כרצונם לעשות ביהודים שהיה להשמיד וגו' כן עשו בהם וזהו ויעשו בשונאיהם כרצונם לא אחד בהם שאמרו לצרתו די במכת חרב או הרג כאשר באויבים רק עד אבדן בעצם עד תומם:

פסוק ו

ובשושן הבירה וגו'. ראוי לשית לב למה בביזה לא שלחו את ידם. וגם אומרו בא מספר ההרוגים לפני המלך מה בצע להביא מספרם לפניו והיות של שושן הבירה ביחוד ולא צוה להביא גם משאר מדינות המלך ועוד באומר בשאר מדינות המלך מה עשו כי הלא יראה ק"ו שיש עליו פירכא כי הנה יותר יראה שיערבו אל לבם לעשות בשושן אחת

אפים כי שם בית אסתר אחותם ומרדכי היהודי הגדול בבית המלך ועוד באומר ומה שאלתך וגו' כי הלא כמו זר נחשב מה ראה המלך להיות נקל בעיניו אשר נעשה בשושן שיעל' על רוחו שעדין לא שככה חמת המלכה בהרוג ואבד ת"ק איש ואת פרשנדתא וגו' שהוצרך לאמר לה ומה שאלתך וגומר ותעש. ועוד תחת מה הקשית לשאול ינתן גם מחר לעשות כדת היום ולא שתה לבה פן יקצוף המלך על קולה כי לא אמרה די לצרה בני מלכותו ועוד ידה נטויה. ועוד מה נשתנית שושן הבירה מכל מדינות שבכל המדינות נתרצתה בנקמת יום א' ובשושן הבירה שני ימים ועוד או' ותנתן דת בשושן מה צורך הנתן דת אחר עשותה במאמר המלך. אמנם הנה כתבנו פעמים שלש כי בספרי האף נכתב ההשמד השמדם השרים חרש לאמר ביום מועד אשר ימצא כתוב בספרים אך לא ניתן דת ע"י כרוז גלוי לכל העמים כ"א סתם להיות עתידים ליום הזה ולא נודע על מה נועדו עד יום מועד כי אז ילמוד סתום מן המפורש ביד השרים אך בשושן מעת שלוח ספרי האף ניתן דת להשמידם מהטעם הנ"ל. ומה' יצא לענותם תחת הנאתם שם מסעודת אחשורוש ועל כן בהתהפכות הגזירה בכל מדינה ומדינה יכלו להכריז גלוי לכל העמים להנקם מאויביהם ולא הרגישו שהיה המלך מהפך ומשיב גזירתו אחור אך בשושן בהעביר כרוז להיות היהודים עתידים ליום הזה להנקם מאויביהם הלא יורגש ההתהפכות בצד מה גם באמור להם כי הדת הא' שניתן להשמידם אמת הוא אך נותן להם רשות להנקם מהבאים להורגם על פי הכרוז הראשון ואלו ואלו עושים רצון המלך באופן שלא יבצר מהיות מורך בלבב אישי ישראל לאזור חיל שם ואדרבה הגוים יזכרו הדת הקודמות להתאזר נגדם ויעלה על רוחם כי המלך עודנו עומד בגזרתו הא' אך מאת מרדכי ואסתר יצא הדבר הזה כי על פיהם ניתן דת. הב' ובשושן ובשב ואל תעשה יעמוד המלך לבל הקניטם אך לא יבצר כי עושי רצונו יהיו בעיניו מקיימי הדת הא' ע"כ נועצו היהודים לבל שלוח יד בביזה להורות כי הרוגי מלכות המה בגזרת המלך וע"כ ממונם למלך כחק המלכים כי הרוגי מלכות ממונם למלך ע"כ בבזה לא שלחו את ידם להודיע ולהודע כי מהמלך יצא הדבר והרוגיו המה וגם המלך פעל ועשה עוד אחרת להוראה זו להחזיק לב היהודים ולתת מורך בלב אויביהם במה שבא מספר ההרוגים לפני המלך להורות כי מצותו פעלו ומקבל מספר ההרוגים להודיע כי בזה הוא חפץ. ובגלל הדבר הזה כי היה מורך בלבב ישראל אשר בשושן יותר מבשאר מדינות ע"כ הטיב אשר דבר המלך בק"ו אשר אמר בשושן הבירה הרגו וגו' ואת עשרת בני המן תלו כלומר אם במקום אשר ניתן דת בגלוי ראשונה להשמידם ערבו אל לבם ישראל להרוג כשיעור הזה בשאר מדינות המלך שהדת הא' היה סתום להיות עתידים ליום הזה סתם

שעתה מפרש בב' להנקם מאויביהם מה עשו כי אין ספק שהרבו לשלוח יד עד בלי די ולמה שעוד יש פתחון פה לאויבי היהודים אשר בשושן לחלוק ולומר הלא גזרת המלך אשר נתנה בשושן בראשון להשמיד את היהודים לעולם עומדת כדת מדי ופרס די לא תעדא והנה אם יתקוממו המון עם על המלך לאמר דע מלכא די דת למדי ופרס די כל די מלכא יהקים לא להשניא והננו ועשינו גזרתך. הא' אשר כתבת וחתמת. המלך מה יעשה למו והלא כמקרה דריוש אביו גם הוא יקרנו כי מטעם זה השליכו את דניאל בגובא די אריותא על כרחו של מלך עכ"א לה המלך ומה שאלתך וגו' עוד ותעש לומר הנה היחלה חיתתכם ליפול עליהם בראות תליית המן ואשר הובא מספר ההרוגים לפני ועדיין אפשר לא נכנע לבם בעצם ויחזיקו בדת אשר ניתן בשושן להשמידם ומי יודע אם ישכימו בבקר לקיים את הדת אשר ניתן שם להשמידם ומה גם גואלי הדם אשר נשפך היום כי יחם לבבם איש על אחיו או על קרובו ע"כ מה שאלתך נעשה עוד בם להכניעם יותר לבל יערב אל לבם להתקומם אז פיה פתחה בחכמה ותאמר ינתן גם מחר וגומר לעשות כדת היום ואת עשרת וגו' כי הלא יראו ויחתו ויכירו כי כלתה אליהם הרעה מאת המלך וגם ע"י הרג יום אחר יום ימות לבבם בקרבם ולא תקום עוד רוח באיש להתקומם נגד כנף איש יהודי והמלך הבין דרכה ויאמר לה לעשות כן והתחכם יותר בב' דברים להחזיק הדבר מהיום. א' שצוה להנתן דת מהיום לעשות גם מחר כדת היום כי בזה יראו כי דת היום מאת המלך היה בעצם ולא ממרדכי ואסתר. ב' כי מהיום יתלו את י' בני המן שעי"כ תפול חתת ישראל מהיום לבלתי עלות על לב איש להתעורר על הדבר וזהו ותנתן דת בשושן וגם י' בני המן תלו ואח"כ ויקהלו וגו' ביום ארבעה עשר וגו' שמורה באצבע כי נתינת הדת ותליית בני המן לא הי' בי"ד כי אם בי"ג שהוא יותר ממאמר אסתר שלא אמרה לתלותם עד המחרת וגם לא הזכירה מנתינ' הדת כלום והוא הגדיל לעשות בתוספת טובתו לתת מורך בלבם לבלתי התעורר מהיום זולת מציאות עשות ביום י"ד כדת היום. עוד כיון המלך בשני הדברים האלה אשר צוה לעשות מיום י"ג כי הנה היה אפשר לא יבצר מורך בלב ישראל בצד מה באומרם אם דבש מצאנו בפי המלך להרוג יום אחד נאכל דיינו ולא נפליג לעשות כן גם יום מחר ומי יודע אם גם שאמר המלך לעשות כן אולי לא שלם לבו בדבר ובשלוח ידם שנית יתחמץ לבבו ויקצוף ויהפך לבבו על היהודים ע"כ נתן הוא יתי' בלב המלך כי מיד מהיום ההוא יום י"ג צוה שתנתן דת בשושן וגם לתלות את בני המרצח למען חזק לב בני ישראל ולתת מורך בלב אויביהם כי עתה יאמרו לא על מנם מעתה תלה אותם אם לא להורות כי חזק ואמיץ לבו בדבר ומהיום עושה הוראת חפצו לעשות מחר וע"י כן התחזקו ויקהלו וז"א גם ביום י"ד

לומר שהיות נקמה אחר נקמה יום אחר יום היה נראה הפצר וכבדות שע"כ ירפו ידיהם עכ"ז על ידי מה שתלו אותם מיד ויקהלו עם היות גם ביום י"ד שהוא תוספת על נקמת יום י"ג כי ערבו אל לבם אל כי ראו בשער עזרתם מאת המלך וז"א גם:

פסוק טז

ושאר היהודים וגו'. אחר אומר מה שהוצרך לעשות בשושן משנה שברון ועל מה שניתן דת בשושן ראשונה להשמידם כמדובר אמר כי בשאר מדינות המלך ערבו את לבם אז יותר כי לא פורש בפתשגן הכתב גלוי לינתן דת להשמיד רק סתום להיות עתידים ליום הזה ובהתהפך הדבר ניתן דת מפרש כמפרש הקודם להיות היהודים עתידים לינקם באויביהם כמפורש למעלה באר היטב אך קצת נסתפקו אם יקומו מעצמם להרוג בשונאיהם מבלי יבקשו רעתם או אם יקהלו בלבד לעמוד על נפשם להציל עצמם מהקמים עליהם אך אם איש אל ירב אתם גם הם לאו ישלחו את ידם ולא יתגרו בם והוא כי הלא המה ראו כי כתב אשר נכתב אל שרי המדינות ופתשגן כתב הדת אשר ניתן להעביר כרוז בגלוי יחדו לא היו תמים כי הנמצא כתוב בספרי השרים לא היה רק להקהל ולעמוד על נפשם להנצל מיד הבאים להורגם אך בפתשגן הכתב לינתן דת היה להיות עתידים להנקם מאויביהם שהוא מבלי יקומו הם על היהודים ע"כ שם פחדו פחד פן אויבי היהודים יערבו אל לבם להתקומם באומרם כי רבים אשר אתם מאשר את היהודים חלושי צבא כי יד השרים והסגנים תהיה במעל ההוא מפי כתבם שלא מיחה המלך בשונאי ישראל מהתקומם על היהודים כ"א הרשה את ישראל לעמוד על נפשם ע"כ נועצו לבלתי היחל לשלוח יד להנקם מאויביהם עד חקור דבר אם נפלה חתיתם על אויביהם אם אין ויאמרו בלבם נקהל ונעמדה יחד ונראה אם רם לבבם ויקומו עלינו למלחמה די לנו עמוד על נפשנו בלבד ואם נראה כי לבם חלל בקרבם ולא יערבו אל לבם לקום עלינו אז נחרץ כי ה' אתנו לא נראו' ונקומה עליהם להרוג ולאבד ויעשו כן וזה אומרו נקהלו היהודים כי ראשונה לא היה דעתם רק הקהלם באחדות ועמוד על נפשם שהוא להציל נפשם מידם בלבד להנצל מידם אך בראותם כי ונוח מאויביהם שאצ"ל שלא היו קמים על היהודים כ"א גם היו מראים להם קורת רוח שהי' להם נוח מאויביהם אז אמרו הנה יד ה' עזרתה לנו נקומה נא על שונאינו ואז נתרצו והרוג בשונאיהם ושינה את טעמו מאויבים לשונאים הלא הוא כי כללות העמים אויביהם המה בעלי איבה בלבותם ובייחוד שונאים הם עמלקים שטבע' להוציא האיבה אל הפועל וראשונה חשבו כי השונאי' יערכו אתם מלחמה והיה דעתם לעמוד על נפשם להציל את עצמם ובראות כי לא ערב אל לבם ויותר עליהם האויבים שהיה נוח ליהודים מהם אז קמו והרוג

בשונאיהם אך באויביהם לא עשו עיקר מהריגה כי אם למי מכת חרב בלבד ולמי הרג אך בשונאים הרוג בעצם וראשונה והוא אומר למעלה ויכו היהודים בכל אויביהם מכת חרב וכו' אך ויעשו בשונאיהם כרצונם של שונאיהם לעשות ביהודים שהוא להשמיד להרוג וכו' ובבזה לא שלחו את ידם מהטעם הנזכר למעלה:

פסוק יז

ביום שלשה עשר וגו'. הנה מהראוי היה יעשו משתה ושמחה בי"ג כי הוא אשר נהפך להם ממות לחיים ועשו בשונאיהם כרצונם אך לזה נשית לב אל או' ונוח בי"ד בו כו' למה הפסיק בין נוח למשתה ושמחה ולא אמר ונוח ועשה משתה ושמחה בארבעה עשר בו ועוד מה ענין נוח זה אם הוא ממלאכה היא הפך הקבלה שלא קבלו זה עליהם ואם הוא כענין נוח האמור למעלה איך נאמר למעלה בי"ג ופה בי"ד ולמה לא עירבם. אמנם הנה אין ספק כי ביום י"ג לא מצאו מנוחה בלבם כ"א אז גדל פחדם ומורא' כיום מר וילחמו בעד נפשם מפחד לבב ומה גם למאמר השאלתו' ור"ת כי יום י"ג היה זמן קהלת צום לכל כי יום צרה ותוכחה היתה להם ולא עוד כ"א שגם בהתימם להרוג בשונאיה' ביום ההוא לא סרה דאגת לבם באומר' מי יודע אם יחם לבב גואלי הדם איש בבנו ובאחיו ובבקר השכם ילבשו קנאה להקהל על היהודים לאבדם לתת נקמת דם אחיהם השפוך בהם א"כ מדאגה מדבר גם ביום י"ד עמדו היהודים על משמרתם לראות מה יעשו ויראו כי נפל חיתיתם על שונאיה' אז בראות כי הניח ה' להם מכל אויביה' מסביב אז שמח לבם על מנוחתם ועשו אותו היום יום משתה ושמחה וזהו ונוח בי"ד בו כי בתחילת היום ראו נוח אז ועשו אותו יום משתה ושמחה כי עד אז לא האמינו בחיים ומה שאירע לשאר מדינות המלך בי"ג שהיה יום קרב ומלחמה אירע לבני שושן בי"ג ובי"ד מהטעם הנדבר למעלה וז"א והיהודים אשר בשושן נקהלו בי"ג ובי"ד בו והחלו לנסות בתחלת יום ט"ו כבני שאר מדינות בי"ד בו וראו נוח בט"ו בו ע"כ עשו את יום ט"ו משתה ושמחה מה שלא ערבו אל לבם לעשות משתה ושמחה ביום הקודם כי חרדה גדולה היתה בלבם:

פסוק יט

על כן. ראוי לשום לב מה המה ד' מיני שמחות האלה שמח' ומשתה כו' אשר נקבו בשמות כי לא דבר רק הוא התאחדם על הנס ועל הפורקן ההוא ועוד מה היה כי מרדכי היהודי החליף השטה כי תחת היום טוב שם מתנו' לאביונים באמרו לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים אמנם אומר כי הגאולה ועל התמורה אשר המיר להם ה' רע בטוב עשו אלה למו הלא הוא כי הנה על פתגם מעשה הרעה אשר נכתב על היהודים לאבדם שמו לבם רז"ל לדרוש ולתור על מה עשה

הב"ה לעמו ישראל ויהי דעת רשב"י כי היה על שהשתחוו לצלם נבוכדנצר אך דעת כל חכמי מדרש חזית הלא הוא על שנהנו מסעודתו של אחש' ויאמרו לאמר כי שם נמצאו ושם היו שתים רעות א' הנאת הסעודה ב' היזק ראיית עיניהם אשר היו זונים אחריהם בראות שוא זונות אשר הציבו לעומתם והנה כתבנו למעלה כי לא יבצר כי זה וזה גורם כאשר הכרחנו למעלה ולא עוד כ"א גם אם אמרנו כי אחת היא רעתם או עון הצלם או עון הסעודה אין ספק כי בחפש דרכם לשוב לתקן את אשר עותו להשיב חמתו ית' כי הוא טרף וירפאם יך ויחבשם אל שתים הרעות חששו להעלות ארוכתם ולרפא שברם בתשובתם ע"כ בשובם עד ה' שמו לבם אל רעותיהם להכנע עליהם לפני אלהיהם וע"כ אמרו אם על עון הצלם נהיה הדבר ונתחייבנו מיתה ככל עובד ע"ג שאחת דתו להמית ע"כ נדמה עצמנו כמתי עולם כי כל עומד ליהרג בגזרת המן כהרוג דמי ומעתה נכנע כמתים שלא נותרה בם נשמה וזכר לדבר ננהוג אבלות על עצמני וזהו ובכל מדינה וכו' אבל גדול ליהודים כמתאבלים על עצמם אם הוא על עון הסעודה אם על בחינת עון אכל ושתה על כן נצומה לעומתו וז"א וצום ואם הוא על עינים רמות להביט בזונות העינים שנהנו יבכו וז"א ובכי והנה גם זה לעומת זה כעון הצלם וכעון הסעודה הצד השוה שבהן שהיה העון בקיבוץ ובכנופיא כל אחד מישראל חטא ברבים לעיני כל יתר אחיו אשר לפניו באופן שזולת המכשלה שתחת יד כל אחד מהם היה כל איש נכשל בעון אחיו שכל אחד רואה את אחיו חוטא ובלתי מוחה בין אשר חטא בין גם אשר לא חטא ויהי שם עמהם ע"כ היתה תקנת קלקלתם זו הספד שהוא קבוץ עם להספיד כאלו כל איש מהם מספיד על כל איש זולתו כי זה דרך ההספד כי אין דרך ההספד להספיד איש על עצמו כ"א על זולתי וזהו על האמור וגם מטעם שכל המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה מש"כ יתר הדברים כי אבל לא יחוייב יהיה בקבוץ וכן צום ובכי כי אפשר יתאבל או יצום ויבכה איש איש לבדו ועל עצמו אך הספד אין מציאותו זולתי בקבוץ אנשים רבים ועל הזולת וע"כ צותה אסתר ותאמר לך כנוס את כל היהודים שהוא לתקן בקבוץ מעין המאורע ברע שהיה בקבוץ והוא ענין כוונוהו ג"כ הם בהספד כמדובר כי בקבוץ יהיו כמצטערים כ"א על צרת זולתו שהיא הצעה ליענות כעני וכל המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה ועל כל אלה בתשובתם עד ה' הורו הכנעה בד' דברים הנאמרים אבל וצום ובכי ומספד כמאמר הכתוב ובכל מדינה וכו' ועל כן כאשר ראה ה' את עניים ויציל' מצרתם עשו לעומתם ד' סוגי שמחות להודות לשם ה' אשר הפך להם טובה תחת רעה בכל ארבעתן והוא כי עשו י"ט תחת אבל ומשתה תחת צום שמחה תחת הבכי ומשלוח מנות תחת ההספד והוא כי כאשר היו מספידים

איש על רעהו על היותו נכשל איש בעון אחיו ומיצר כל איש בצרת אחיו ולא הנה פונה איש לעברו להצר על עצמו ע"כ ומשלוח מנות איש לרעתו להחזיק טובה איש איש את כל זולתו על הצר לו על צרתו והיו ב' מנות כי כל א' היה צר לו על גופו ועל נפשו של חברו שהיו אבודים מתים בעון בעצת המן וע"כ תחת ד' צרותם אבל וצום ובכי ומספד החליפו לעומתם שמחה ומשתה וי"ט ומשלוח מנות איש לרעהו והנה מסקנת הגמ' כי"ט להבטל ממלאכה לא קיבלו עלייהו והוא כאשר יבוא כי מה שהיהודים הפרזים וכו' היו עושים שמחה וכו' וי"ט לא היה רק שהחילו לעשות כן מעצמם אך לא בקבלה מחוייבת עד אשר כתב להם מרדכי כאשר יבא בס"ד שיקבלו עליהם ובכן בראותו כי יום טוב שהוא לשבות ממלאכה לא קיבלו עלייהו שהוא משום חסרון כיס ע"כ מה עשה התחכם לעשות דבר שמבלי קבלה יתבטלו ממלאכה והוא כי אין צער ביטול המלאכה רק לעניים ולאביונים מבקשים לחם ואין ע"כ גזר שיקבלו במקום יו"ט לתת מתנות לאביונים למה שעל ידי כן לא ידאגו האביונים ללחם איה על ביטול המלאכה כי הלא לחמם ניתן מאת העשירים לאכול ולשתות כהם וגם כי כה משפטם כי מגביות פורים לפורים שיהיה להם לאכול לשבעה וע"כ כתב מרדכי אליהם לעשות אותם ימי משתה וכו' ומתנות לאביונים שעל ידי כן איש על מקומו ישישו בשמחה וישבתו ממלאכה אם דל ואם עשיר:

פסוק כ

ויכתוב. לבוא אל ענין המקראות האלו נשית לב אל ההערות הראויות להעיר עליהן א' אמרו ויכתוב מרדכי את הדברים האלה מה המה הדברים האלה אם הם לקיים עליהם וכו' אין לשון אלה צודק רק בשעה שמונחים לפניו ולא במה שעתי' לומר ואם היה מתחי' לספר דברי האגרת החרשתי באמור שחוזר תיבת אלה אל מה שמתחיל לספר מש"כ באמרו וישלך ספרים וגו' טרם יפרש מה המה אלה. ב' כי הכל מיותר ויתחיל ויאמר וישלח ספרים ואנחנו נדע כי כתבם. ג' כי מהנראה שלא כתב מרדכי רק כתב זה ואיך יאמר אחרי כן ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי וכו' לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית איזו היא השנית ואם היא על זאת שכתב' אסתר את כל תוקף לקיים האגרת השני' שהיא מה שאומר אח"כ דברי שלום ואמת לקיים את ימי הפורים וכו' וקרא שנית בערך הראשונה שכתב מרדכי לא יתכן כלל שאין במשמע רק שע"י ספרים אלה ששלחה מחזיקים האגרת שקדמה ולא שמחזיקים דבריה את עצמ' ועוד שא"כ מאי שנית מי לא ידע שבערך הראשון היא שנית. ועוד למה יאמר שמחזיקים את השנית ולא את הא' כיון ששתיהן ענין אחד וכן כל משמעות הספרים האלה שכתבה אסתר אינה רק להחזיק

מה שקיומו וקבלו היהודים למעלה עליהם ועל זרעם ע"פ הכתב הא'. ד' אמרו וקבל היהודים למה לא נאמר וקבלו כמאמרו אחרי כן קיימו וקבלו שעם שהמסורת הוא ל' יחיד המקרא ל' רבים ופה מקרא ומסורת ל' יחיד. ה' אמרו כי המן בן המדתא וכו' חשב וכו' מי לא ידע בכל אלה. ו' מה נשתנה מקום זה שכינהו לאגגי לצורר היהודים. ז' מה ריבה הכל שאמר צורר כל היהודים. ח' שלא היה לו לעשות עקר רק מהמעשה ולא מהמחשבה ומה ענין אמרו חשב על היהודים וכו'. ט' למה התחיל באבוד ויצא בלהומם ולאבדם. י' כי גדול' מאלה היתי' להשמיד להרוג ולאבד כו'. י"א באמרו ובבואה לפני המלך אמר עם הספר ישוב כו' כי הלא יראה משולל ההבנה באיזה ספר אמר ישוב מחשבתו ולמה יאמר שאמר ישוב מחשבתו ולא אמר העיקר שאמר לתלותו על עץ. י"ב אמרו ישוב מחשבתו ולא אמר ישוב מאמרו כי אמרו וגם הכתיבו. י"ג אמרו ע"כ קראו לימים האלה פורים מי אמר נפקותא זו אם סתמא דמגלה אינו מקושר עם הקודם ומהראוי יקדים מה שנמשך מהאגרת שהוא ע"כ על כל דברי האגרת הזאת וכו' ואח"כ יאמר ע"כ קראו כו'. י"ד אמרו הזאת מי לא ידע כי זאת ולא אחרת היא. ט"ו אומרו ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם כי הם דברים מיותרים ומשוללי טעם כתפלים מבלי מלח. י"ו למה קראו לימים פורים לשון רבים על שם הפור שהוא אחד ואם הוא להיות הימים שנים הלא חג הפסח הוא ז' ימים ולא נקרא פסחים. י"ז שהיה לו להורות הרבוי בימים ולא בפור. י"ח אחר אמרו וקבל היהודים למה חזר ואמר קיימו וקבלו וכו'. י"ט אמרו על זרעם ועל כל הנלוים עליהם מה שלא נזכר עד כה בדברי מרדכי. כ' אמרו והימים האלה נזכרים ונעשים כי אמרו נזכרים בכלל נעשים היה. כ"א כי כל פסוק והימים וכו' הוא בכלל מה שנאמר למעלה קיימו וקבלו וכו'. כ"ב אמרו ותכתוב אסתר וכו' כי אחר שקיימו וקבלו מה בצע בכתיבה זו עתה. כ"ג שהיה לו לומר וכתבו אסתר ומרדכי ולא ותכתוב אסתר ואחרי כן כלאחר יד אומר ומרדכי היהודי. כ"ד מאי את כל תוקף איזה תוקף כתבו על הקודם וגם כי טוב טוב היה לומר לשון קיום וחזוק מלשון תוקף. כ"ה מה באו לרבות האת והכל: והנה לבוא אל הביאור נזכירה ראשונה מאמרנו למעלה כי כתבי האף והחימה ב' סוגים היו אחד חרש לאמר אל שרי עם ועם ואל אחשדרפני המלך והפחות להשמיד וכו' אמנם מה שהיה הדת ניתן גלוי לכל העמים לא היה זולתי להיות עתידים ליום הזה ולא נודע להמון על מה יתעתדו ובכלל הדבר כי גם היהודים לא ידעו בפירוש הגזרה העומדת לעומתם כ"א מדאגה מדבר פן עליהם יתלחשו כי לא היו שולחים ומכריזים רק במקומות אשר ישבו שם יהודים באופן דלא בפי' אתמר אלא מכללא אתמר וע"כ גם שבכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל

גדול ליהודים המה לא ירדו עד סוף דעתם וע"כ תחת ה' דברים יקל גדר הנס בעיניה' אחד כי לא ידעו אשר היה כתוב בספרי הסגנים והפחות ושרי המדינות שהיה להשמיד וגו' רק אשר שמעו מה שהדת ניתנה בגלוי להיות עתידים ליום הזה וע"כ אפשר חשבו כ"א רעה בא אליהם לא הגיעו עד שערי מות כ"א לשלול שללם ולבוז ביזם וכיוצא. ב' כי לא ידעו גדולת המן לפני המלך שהחשיבו לבלתי שוב מגזרתו למענו. ג' כי לא ידעו אם רעים היו ישראל בעיני המלך ויהיו בעיניו במכור אותם כמוכר שדהו מפני רעתה כ"א אולי טובים היו בעיניו ולא עשה כ"א להפיק רצון המן ולא מלבו וע"כ חזר בו. ד' כי יעלה על רוחם כי לא מה' יצא הדבר כ"א מרעת המן אשר חשב על היהודים והוא בנה וה' הרס כי לא אשמים היו אז ישראל לפניו יתברך. ה' כי יאמרו בפרט בני המקומות הרחוקים אשר לא שמעו את דבר המלכה אשר שתה נפשה בכפה לבוא אל המלך אשר לא כדת הלא יקל הדבר בעיניהם באמרם המלך אחשורוש לא ידע כי כלתו היא יהודית לכן ביודעו הרס בעברתו מבצרי המן הרע והשיב את ספריו ואותו תלה באופן יקל הנס והפורקן מהם. ונבא אל הענין והוא כי הנה בשנה ההוא בימים אשר נחו בהם היהודים שהוא בכל עיר ועיר זולת שושן ע"י מה שראו שנחו מאויביהם ביום י"ד עשו אותו יום משתה ושמחה ואשר בשושן שהיה להם נח מאויביהם ביום ט"ו ועשו אותו גם הם יום משתה ושמחה אך בשנים שאח"כ בני שושן לא עשו כלום מעצמם אך היהודים הפרזים להיותם יושבים בערי הפרזות גדל ניסם בעיניהם ויהיו עושים את יום י"ד משתה ושמחה וגו' מעצמם שנה שנה דרך רשות ולא בקבלת חובה לא עליהם ולא על זרעם אך בני שושן לא היו ממשיכים הדבר זולת השנה עצמה וזו שעל אותה שנה נאמר במדינות המלך על יום י"ד ועשה אותו יום משתה ושמחה וכן בני שושן בט"ו בו אך אח"כ לא אמר שהיו עושים שמחה ומשתה רק שאר מדינות ולא כלן כי אם הבלתי מוקפות חומה וזהו ע"כ היהודים הפרזים וגו' עושים וגו' אך לא הכרכים המוקפים והיה הדבר כי זולת היות להם חומה סביב גם לא גדלה תשועת נפשם מיד שונא בעיניהם מפאת אלו הה' דברים שמפסידין את השחיטה ומסירים אותם מלבם כי לא עלה על רוחם כי היו כצאן לטבח כבהמה לשחיטה כאשר היו ע"כ המוקפים משכו ידיהם והפרזים לא עשו רק בתורת נדבה אך מרדכי ידע גודל הנס על כן שם על לבו שלא בלבד יקבלו עליהם הדבר חובה בני שושן והדומים להם בט"ו והיושבים בערי הפרזות בי"ד על עצמם כ"א גם חובה על זרעם ועל הנלוים עליהם הם הגרים עכ"א בלבו אם אמור אומר להם מעתה יקבלו עליהם ועל זרעם חובה לעשות את ימי הפורים יתחמץ לבבם מלקבל וישחיתו דברי בעבור הה' דברים שכתבנו על כן מה עשה התנכל להכנס

בדבר קו לקו להכניסם בעול הקבלה ולהשמיטם מהטענות המרפות ידיהם וזה כי אמר ראשונה לא אבקש מהם רק יקבלו על עצמם הדור הזה אשר ראו את כל הטובה הבאה אליהם ולא יכבד עליהם ולמען יקבלו חובה אשר החלו בתורת נדבה מה עשה טרם ידבר אליהם בשלוח ספרים שיקבלו עליהם כתב בספר את כל הנ"ל מענין המן אשר גדלו המלך ככל אשר חשב על היהודים לאבדם ואשר מכר לו המלך את עם ה' וכל החרדה אשר חרד מרדכי עליהם ואשר שמה נפשה בכפה אסתר בגלל הדבר ואשר הצילם ה' הלא הוא מאיש יהודי והלאה וזהו ויכתוב מרדכי את הדברים האלה שבהם כל ענין המן ככתוב בנוסח המגלה ומרבה האת גם ענין מרדכי ואסתר אשר לעומתו שהוא מאיש יהודי כי משם הוא ענין הנס כי ע"כ היתה סברת האומר כי חיוב קריאת המגלה הוא מאיש יהודי והוא כי בהודעה זו יתבטלו כל הה' דברים המקילים בעיניהם גודל הנס והוא כי הלא ימצאו כתוב פתגם מעשה הרעה אשר היה כתוב בספרי הסגנים והפחות ושרי המדינות כתב מפורש להשמיד וגו' ויסירו מלבם הדבר האחד מהה' אשר חשבו כי לא עלה מות בחלוני גזרותם וגם ימצאו כתוב פרשת גדולת המן אשר גדלו המלך וגומר כי בזה נתבטל הדבר הב' העולה על רוחם להקל גדר הרעה אשר היתה עליהם. וגם הג' אשר לא ידעו כי גם המלך היה להם לאויב הוא נלחם בם עתה עיניה' יראו כי עשר ידות להמן במלך לעשות מעשהו זר מעשהו להאביד שארית ישראל יותר ממנו כי ימצאו כתו' בס' כי תחת תת המן הטבעת למלך נתן המלך טבעתו להמן כמז"ל כי יותר היה חפץ המלך רעה לישראל מהמן כמשל בעל התל ובעל החריץ. וגם הד' העולה על רוחם כי אם המן אמר ותהי ה' לא צוה כי טובים היו חללי חרב המן בעיני ה' ועכ"ז קצף עליו קצף רב קצף וישפוך עליו חמת אפו עתה יראו ויבושו כי הלא ה' פעל כל זאת ולולי מרדכי ידע את כל אשר נעשה בשמים ושב עד המכהו ויצא אל רחוב העיר ויצעק וגו' וממנו ראו וכן עשו ישראל תשובה שלימה ויצומו ג' ימים כל העם הנמצאים בשושן לא הושיעם ה' כי מה' יצא הדבר והוא טרף וירפאם ובכלל הדבר הוא גם אשר עלה הגורל בעזרו שיורה כי גם מן השמים נלחמו לולי ה' שהיה לנו. וגם הה' אשר יאמרו כי לא גדלה רעתם כי הלא אחות היה להם בבית המלך מיד כאשר הודע אליו אשר היא יהודית הפך פניו לשנוא את המן ועמד וימודד לו מכ"מ ואת בתינו הציל עתה ימצאו כתוב בספר כי אדרבה היא גם היא היתה במצודה רעה כמאמר מרדכי אליה ואת ובית אביך תאבדו ותערה למות נפשה ותצום היא ונערותיה וכל עם הארץ ג' ימים לילה ויום לבא אל המלך אשר לא כדת כי אחת דתו להמית אשר לא יקרא ויבא ולולי ה' היה לה גם עליה עבר כוס תרעלת המן האגני כי כל אשר עשה המלך לתת את שאלתה ובקשתה הוא יתברך

היה עושה ולא המלך אחשורוש למענה ומה גם עתה כי הלא אדרבה היה הסתר פנים באשר היא יהודית ותנח עליה שבט הרשע ותנשא לאחשורוש כאשר יראו כתוב בספר מאיש יהודי והלאה אשר הוא מאמר הכתוב באומר ויכתוב מרדכי את הדברים האלה שהוא כי שם נכתב כל הנוגע אל כל הענינים האלה שהוא מאיש יהודי ואילך כמדובר ואחר שכתוב זה שהוא נוסח המגלה מאיש יהודי עד כה לשלוח ולהודיע בכל הגלילות את כל הקורות אותם שהוא או' ויכתו' מרדכי את כל הדברים האלה שלח עם זה ספרים אל כל היהודים לקיים עליהם שהוא על עצמם עד תום כל הדור שאירע להם הנס גם שלא יהיה על זרעם כ"א שיקבלום הם עליהם חובה כי עתה ע"י מה שנמצא כתוב בס' מאיש יהודי עד כה יוסרו בלבם הה' דברים המקילים מעליהם הנס והפורקן וייטב לבם לקבלם חובה אך ראשונה לא בקש מהם רק על הדור ההוא וזהו לקיים עליהם כלומר ולא עדיין על זרעם להיות עושים חובה את יום י"ד אשר החילו בתורת נדבה וגם את יום ט"ו לשושן אשר לא היחלו כמדובר רצה לחייבם וזהו כימים אשר נחו בהם היהודים שהוא אלה בי"ד ואלה בט"ו. ועוד כיוון באומר כימים וגו' לומר שלא יאמרו הלא עיקר הנס היה בימי הפסח כי אז תלו את המן ואת בניו ויתהפכו הכתבים מרעה אל טובה והלא אז הם ימי שמחה כי פסח הוא לה' ולמה נחדש עוד ימים אחרים לז"א כימים אשר נחו בהם היהודים שהוא באדר כי אחר כל הנעשה בפסח לא סר מעליהם אימת מות עד הגיעו ימים אשר היו כאגרות ראשונות כי כתב אשר וגו' אין להשיב וז"א כימים אשר נחו בהם וגו' והחדש אשר נהפך וגו' למעט חדש ניסן כי עדין לא נחו וגם אינו החדש אשר נהפך וגו'. ועל קבלה זו שהיא לדור ההוא להיות עושים שנה בשנה הוא אומר וקבל היהודים לשון יחיד שהוא על דור יחידי ההוא ואמר את אשר החילו לעשות הוא מה שכתבנו שהחילו מעצמם בתורת נדבה להיות עושים ועתה קבלו עליהם חובה את אשר החילו מעצמם בנדבה. ואחרי ככלות הכל לקבל עליהם בעצמם חובה את ימי הפורים האלה אז ראה להטיל עליהם חובה גם על זרעם ועל כל הנלוים אליהם הם הגרים כי אחר קבלם על עצמם יקל הדבר לקבל אח"כ גם על זרעם וע"כ אחר ששלח ספרים לקבל עליהם כתב עוד אגרת שנית לקבל גם על זרעם וזהו ואת אשר כתב מרדכי אליהם שהוא כתב אחר שכתב שנית מרדכי אליהם ונוסח הכתב הוא כי המן בן המדתא וגו' עד ע"כ קראו לימי' וגו' ובהתימו נוסח הכתב אמר ע"כ על כל דברי האגרת הזאת וגו' קיימו וקבלו יותר מאשר קבלו בכתב ראשון כי אז היה עליהם ולא על זרעם ועתה ע"י האגרת הזאת הב' קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם וע"כ הנלוים אליהם וצורך האגרת הזאת השנית וענין מאמריה לקבל על ידה גם על זרעם הוא כי הלא גם על כל דברי המגלה

אשר כתב להם מרדכי מאיש יהודי והלאה הלא עדין הי' להם מקום לומר הלא לא יאמן היתה הצרה כ"א על עצמנו אך לא על זרענו ולכן גם קבלת ימי הפורים תהיה עלינו ולא על זרענו כי הלא גם המן לא היה כל עיקר כעסו רק על מרדכי על בלתי כרע והשתחוה לו וכל ישעו וכל חפץ לא היה רק עליו וגם שויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו הלא יתפשט גם על כל האנשים אך לא על טף ונשים וזה יהיה ענין מאמרו אל המלך יכתב לאבדם שהוא את העם אך לא את הצאצאים והצפיעות ומן הסתם יאמרו כי זה היה מה שנחתם בספרי השרים אך לא להשמיד ולהרוג מנער וגומר והוא במה שהכרחנו למעלה כי אגרות ראשונות אשר נשתלחו לשרי המדינות לא נודע מה שהיה כתוב בהם כי לא נגלה גלוי לכל העמים רק להיות עתידים ליום זה ולא ידעו מה זה ועל מה זה וגם אחרי בא אגרות שניות לא נראו עוד אגרות ראשונות על דבר כבוד המלך בל יראה היותו הפכפך וגם שתתבטל בם רצון מלך בשניות כי כתב האחד אשר נכתב בשם המלך אין להשיב באופן שלא יאמינו לקול האומר כי כן היה באגרות ראשונות לעקור גם את זרעם כי גם כשיעוד מרדכי כי כן היה הלא הוא לא ראה ועוד יחזיקו בסברא זו באומרם היתכן ערב המן אל לבו להכתיב יותר על אשר דבר אל המלך באומר יכתב לאבדם כי גם שאמר לו המלך והעם לעשות בו כטוב בעיניך יהיה על העם אך לא על זרעם. שנית כי יאמרו לו יונח כי המן הרע לבבו למרע עד כלה ונחנו פשענו ומרינו ונתחייבנו לה' ומאתו נהי' הדבר הלא לא יתכן גזר רק על הגדולי' אך לא על אשר לא הגיע לכלל עונשי' לשמי' שהם פחותי' מבני כ' ומה גם הקטנים שלא חטאו ואם המן בקש לעקור את הכל אלהים לא יעזבם בידו כאשר היה. ג' כי גם לא מאת המלך אחשורוש היתה שומה להשמיד להרוג ולאבד גם את זרעם כי הלא מאמר המן אליו לא היה רק יכתב לאבדם והיא מלה סובלת שני פירושי' או אבוד ממון או אבוד נפשות ואפשר יאמר נא ישראל מי יודע אם בלב המלך היה על אבוד ממון וגם אם על אבוד נפשות כוון היה עליהם ולא על זרעם כי מה שהכתיב המן בספרים לא הודע נסחו למלך כי אם שברשיונו הכתיב המן כאשר עם לבבו והמלך לא ידע והיה עם לבבו שלא יכתוב יותר על מאמרו אליו באמרו יכתב לאבדם וע"כ צוה לחתום בטבעתו אך אחרי אשר הודע אליו הדבר על פי המלכה צוה להכתיב הפך הדברים באמרו עבדי רמני ונפשו אותה ויעש וע"כ יקל הדבר בעיני ההמון וימאנו מלקבל עליהם ועל זרעם ויאמרו די לקבל על דורם ע"כ מה עשה מרדכי חזר וכתב אגרת שנית להסיר זאת מלבם למען יקבלו עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים אליהם וזה אמרו וקבל היהודים את אשר החילו לעשות כמדובר שהוא על דורם על פי האגרת הראשונה וגם אשר כתב מרדכי אליהם אגרת שנית אשר לשון האגרות הוא כי

המן בן המדתא האגגי וכו' עד אמרו על שם הפור וכהתימו נוסח האגרת אמר ע"כ על כל דברי האגרת הזאת השני' וגו' וגם הוסיפו וקיימו וקבלו עליהם ועל זרעם וע"כ נאמר לשון רבים לכלול כל הדורות מה שעד כה לא קבלו רק על עצמם ע"י האגרת הראשונה וענין האגרת השנית הלא היא אל עלה על רוחכם לבלתי קבל גם על זרעכם באמור כי אולי המן כל כעסו לא היה רק על מרדכי שלא כרע והשתחוה לו ואותו דמה להרוג אלא שויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי אם להתפשט גם על עמו אך לא משפט מות כאשר למרדכי כי לאבדם שהוא אבוד ממון או אבוד נפשות אך רק על עצמם אך לא על הצאצאים והצפיעות או שמא תאמרו כי גם שהמן היה לבבו למרע לא מן ה' היה הדבר כי אם הוא בנה וה' הרס. וגם לא תאמרו כי גם לב המלך לא היה לכלות כל זרע ישראל באופן תקל בעיניכם פתגם מעשה הרעה להיות כמו זר בעיניכם לקבל חובה גם על זרעכם כי הלא על הא' דעו כי המן אשר הזכרתי באגרת הא' כי הנה למה שהוא בן המדתא האגגי שבא מאגג מלכו ויש לו איבה ישנה מימות שאול הוא צורר כל היהודים ולא בלבד את מרדכי שלא השתחוה לו ולא בלבד אל העם הגדולים כי אם גם צורר כל היהודים שכולל ברבוי הכל גם הקטנים על בלתי השאיר שריד כלומר לכן ראוי תקבלו על זרעכם שגם הם היו באותו הנס ועל הב' שיעלה על רוחכם כי לא מה' היתה הגזרה דעו לכם כי מתחלה לא חשב על היהודים רק לאבדם ולא גם את זרעם ועכ"ז עם היות שעל מה שהיה במחשבתו הפיל פור עכ"ז הוא הגורל יצא מן השמים להומם ולאבדם פי שנים על מחשבתו והוא כדעת המדרש כי נכתבה בבית דין של מעלה אגרת כליה. ועל השלישית שיעלה על רוחכם שלא מהמלך אחשורוש נהיה הדבר ולא חשב להכתיב רק לאבדם שהוא כלוי נכסים או אבוד עצמם אך לא גם כלוי בנים כי כה אמר לו המן ועלה על דעתו כי כן נעשה פתגם מעשה הרעה ולא יותר דעו איפה כי לא כן הוא כ"א גם אם מחשבת המן לא היתה לכליה רק לאבוד נפש גדוליה' לא חשב כזאת המלך על מחשבת המן רק על הכל ובכל הודו לו כי הלא ובבואה לפני המלך אמר המלך לאסתר עם הספר ישוב כו' כלו' גם שקדמו אגרו' ראשונות ואין להשיבם ע"י ספר ההפוך שאכתוב הנה זאת אעשה לך להחזיק זה הספר השני שעם הספ' שאכתוב אצרף גם דבר אחר עמו שהוא שישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו שיתלו אותו ואת בניו על העץ באופן שתפול אימתה ופחד על המבקשים לקיים אגרות ראשונות ושיעור הכתוב הביטו וראו כי לא היה בלב המלך כשהודה להמן שהיתה מחשבת המן על הגדולים שאבות יאכלו בוסר אך לא ששיני הבנים תקהינה כי אם הבין שמחשבת המן היתה גם על כלוי בנים כי הלא בבואה לפני המלך אמר לאסתר עם הספר שנכתב אעשה שישוב

מחשבתו אשר חשב על ראשו והנה תלו אותו ואת בניו על העץ וא"כ אמור מעתה אם בלב המלך לא היה בשמעו יכתב לאבדם רק כלוי ממון או נפשות הגדולים ולא את בניהם למה תלה גם את בניו עמו הרי היה יותר ממחשבתו אשר חשב על היהודים והוא לא אמר רק ישוב מחשבתו אשר חשב על היהודים וא"כ איפה אין ספק כי במה ששמע המלך באומרו יכתב לאבדם גם כלוי הזרע היה מה שהבין בכלל הדבר ועכ"ז הסכים המלך עמו וא"כ גם עתה על זרעכם ראוי תקבלו כאשר היתה הגזרה מאת המלך מתחלה גם על הזרע ושמא תאמרו כי הן אמת שהיה לב המלך והמן גם על זרע ישראל אך על ה' מי יאמין שגזר גם על הקטנים ומה גם תינוקות שלא חטאו ע"כ אמר הנה לכם עוד ראיה כי הגזרה מאת השמים היתה גם על זרעם כי הלא ע"כ יצדק מה שב"ד של סנהדרין הגדולים ברוח הקדש קראו לימים האלה פורים לשון רבים על שם הפור היחידי שהלא כמו זר נחשב אך אין זה רק כי הפור הא' נעשה כפול כי בהפילו הפור לא חשב לאבדם ויצא לו כפול להומם ולאבדם שהוא עליה' ועל זרעם וכהתימו דברי האגרת הזאת השנית אמר מה שהעדיפו לקבל עליהם נוסף על קבלתם על הראשונה והוא אומרו ע"כ על דברי האגרת הזאת היא השנית וגם זולת דברי האגרת ראו שתי הכרחיות כי ודאי הגזרה היתה עליהם ועל זרעם כי הלא מאשר ראו מה שנעשה על ככה שהוא על מה שראו שנעשה על הגזרה מדה כנגד מדה הכירו כי גם על הזרע היה בלבו להסכים עם המן שהוא כי תלו גם את בני המן וגם מה שכתבנו למעלה שעשו בשונאיהם כרצונם שהוא להשמיד ולהרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים ככל אשר היה רצונם לעשות בישראל והוא מאמר הכתוב אשר נתן המלך ליהודים וכו' להשמיד להרוג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אותם טף ונשים ושללם לבוז ביום אחד מזה לקחו ראיה ממנו יתברך כי מאשר השליט' ה' בם על זרע שונאיהם מזה הוציאו כי כיוצא בזה היה נגזר עליהם וע"כ השיב להם ה' רעתם בראשם וזהו ומה ראו על ככה שהוא על מה שראו שעשה ה' להם על אשר יזמו לעשות עוד טענה שנית והיא כי גם שלא הגיע אליהם כתב אשר נכתב לשרם בעת הגזרה הרעה שהיה כתוב בהם להשמיד וכו' מנער וכו' כמדובר למעלה שלא נודע רק להיות עתידים ליום הזה סתם אמר כי מאשר הגיע אליהם בכתבי ההתהפכות אשר היה כתוב בהם להשמיד להרוג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אותם טף ונשים ביום אחד מזה שהגיע אליהם יצא להם מה שהיה באגרות ראשונו' אשר לא הגיעו אליהם כי הנה אלה היו לעומתם ועל פי ראשונות נהפך הדבר באופן שעל מה שנמצא כתוב בספרים שהגיעו ידעו נוסח אשר לא הגיעו וזהו ומה הגיע אלהם ע"כ קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים

אליהם הם הגרים שבהיות כליה גם על זרע ישראל גם גרים לא יהיו עוד. ועל פי דרכנו זה יתכן אמרו קיימו וקבלו שיראו דברים שלא כסדרן כי הלא הקבלה קודמת לקיום שע"כ פירשו ז"ל קיימו מה שכבר קבלו בסיני כאשר יבוא ביאור המאמר ההוא בביאורנו על התורה בס"ד ולפי פשוטו כיון מאמרנו למעלה אשר התחכם מרדכי לבלתי אמור להם מתחלה שיקלו חובה גם על זרעם פן יכבד עליהם ע"כ סיבב את פני הדבר קו לקו שע"י האגרת הראשונה הטיל עליהם חובת עצמם ואח"כ שקבלו עול חובה על דורם היתה זאת הכנה להוסיף אחרי כן ע"י האגרת השנית גם על זרעם וזה גלה הכתוב אחר סיימו האגרת הזאת הב' ואמר קיימו וקבלו כלו' ע"י מה שקיימו תחלה ע"י האגרת הראשונה נמשך שגם קבלו עתה בשנית עליהם ועל זרעם:

פסוק כח

והימים האלה וגו'. אחר אמרו קבלת ישראל את הימים האלה אמר כי הימים האלה נזכרים במקרא מגילה ונעשים שמחה ומשתה וגו' עוד יתכן בשום לב למה קרא את קיום המצות עשיית ימים ועוד כי תחלת הפסוק הוא כמספר מה שהיו עושים ומקיימים קבלתם וסוף הפ' הוא כמגיד העתיד ואומר שלא יעברו וגו' ועוד אומר והימים האלה לא יעברו כי מהראוי יאמר ושמחת הימים האלה לא יעברו אך לא והימים כי הלא הימים הולכים ועוברים וגם אומר האלה מיותר ובלתי צודק במה שאינו מונח לפנינו וגם או' מתוך שהוא מיותר ומשולל ענין ולא היה ראוי יאמר כי אם לא יעברו מהיהודים ועוד כי אומר וזכרם לא יסוף מזרעם הוא הנ"ל ולמה הוכפל ועל פי דרכנו נשית לב אל מז"ל כל הנביאים וכל הכתובים בטלים לימות משיחנו חוץ ממגלת אסתר שנאמר וזכרם לא יסוף מזרעם ע"כ. והלא כמו זר נחשב היתכן יתבטלו ספרי הקודש ואם יש טעם לבטולם מה יתרון מגלה זו עליהם כי גם שברוח הקדש נאמר' הלא הנבוא' גדול' מרוח הקודש ולמה גרעו דברי הנביאים ממנה. אמנם הנה ידענו מחכמי האמת כי הימים שנעשה בהם עסק תורה ומצות קונים הויה וקיום וזה ענין ויקרבו ימי ישראל למות ויקרבו ימי דוד למות כי ימי שנות הצדיקים חיים וקיימי' ומתקרבי' בסלוקן לפאר ולהדר את עושם כמעידים ומגידים על התורה ומצות שקיימו בהם. ונבא אל הענין והוא כי אחר אומר קיימו וקבלו שהוא בהכירם גודל הנס והפורקן כאשר הפליג להם מרדכי בכתבו ומה גם לרז"ל האומר כי גדול ליהודים היה הנס ההוא מיציא' מצרים כי שם היה מעבדות לחירות ופה ממות לחיים ואמרו בגמרא כי ע"כ היה ראוי לגמור בו את ההלל מק"ו אלא שקריאת המגיל' היא הלולה. והוא מאמרנו בביאור תלים על פסוק שאמר' אסתר במזמור המיוחד לה אספרה שמך לאחי וגו' שהוא במה שאספרה שמך לאחי היא קריאת המגילה ברבים

הוא כאלו בתוך קהל אהללך שהוא ההלל וזה יתכן כוונו פה במאמר רוח הקדש באומר והימים האלה וגו' והוא כי אחרי אומר גודל הנס כי ע"כ קיימו וקבלו גם על זרעם ראה והנה קושיא נופלת על הדבר והיא למה לא נגמור בימי הפורים את ההלל לז"א אל יקל בעיניך מקרא מגילה כי הלא דע לך כי הימים האלה נזכרים ונעשים לו כ"כ איכות מקרא מגילה גדול שע"י היות הימים האלה נז' על ידי קריאת המגילה נעשים הימים עצמם שקונים הויה וקיום וקדושה שהוא כימים שאדם עוסק בהם בתורה וזהו נזכרים ונעשים עד גדר שנוכל לו' בהם האלה כאלו קיימים ומונחים לפנינו ונראים באצבע ולא עוד אלא שלא יעברו מתוך שגם אחר עבור יום הפורים לא חלף עבר כ"א קיים באיכו' קדושה אשר קנה עד גדר שלא יעבור איכות הקדושה מתוך היהודים כאלו תמיד הם מצויים והוא כענין שבתות ומועדי ה' ולא עוד אלא שכ"כ גדלה מעלת המגילה הזאת כי זכרם לא יסוף מזרעם והוא מז"ל כי כל ספרי נביאים וכתובים יתבטלו לימות משיחנו וזו קיימת לעד כספר התור'. ולבא אל תשובת אשר הערנו על זה נזכירה מז"ל במסכת תענית שאמרו שאין דבר בנביאים וכתובים שאינו רמוז בתורה שע"כ שאל בריה דר"ל את רבי יוחנן היכן היה רמוז פ' אולת אדם תסלף דרכו וגו' וא"ל בש"ר הושעיה רבו שהוא בפ' ויאמרו מה זאת עשה אלהים לנו הנה שהכל רמוז בתורה אלא שצריך חכמה רבה להבין הדבר מתוך התורה כי ע"כ הוצרך ר"י לאומר בשם רבו. ונבא אל הענין והיא כי בימות משיחנו שתמלא הארץ דעה נבין לאשורנו מתוך התורה כל מה שבנביאים וכתובים וע"כ יתבטלו כי לא יהיה לנו צורך אליהם אך מגלה זו גם שגם היא רמוזה בתורה כמז"ל מנין להמן מן התורה וכו' מנין לאסתר מן התורה וכו' מנין למרדכי וכו' כמפורש אצלנו לעיל עכ"ז לא תתבטל והוא כי הנה ארז"ל שלא היה מקום לסנהדרין בימים ההם לכתוב את המגילה אלא שמצאו בתורה כתוב זאת זכרון בס' שאומר בס' הוא מיותר אלא שבא לרבות על המגילה שנק' ס' וע"כ אחשוב כי ע"כ ראו רז"ל לומר שלא יתבטל הס' הזה כי מצות התורה היא לכותבו וע"כ כאשר אין התורה מתבטלת גם מה שצותה לכתוב לא יתבטל מש"כ בכל ספרי נביאים וכתובים שלא צותה התורה לכותבם ויתכן יהיה הענין כי במגילה הזאת תלויי' העולם וישר' המקיימים אות' והתורה שעל ידה מתקיימים כנודע והוא כי הנה אם אין ישראל אין עולם כמאמ' קטיעא בר שלום מפסוק כי בארבע רוחות וגו' והוא מז"ל בראשי' ברא אלהים בשביל ישראל שנקראו ראשית וכן אם אין תורה אין יש' ואין עולם כמז"ל בראשית בשביל התורה שנק' ראשית וכן בגמ' בבריאת העולם נאמ' ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי וארז"ל על הה"א יתירה שאמר הב"ה כל מה שבראתי תלוי ביום הששי לסיון שאם יקבלו את התורה מוטב ואם

לאו אין עולם והנה נס של מקרא מגילה היה כי היו אז מתבטלים ישראל והתורה והעולם לולא עשה ה' ככל נפלאתיו באופן שאם לא ע"י נס זה גם לא יגיעו לימות משיחנו וא"כ איפה איך זכר דבר כזה כי יתבטל אפילו בזמן ההוא כי גדול הוא מאד מש"כ בעניני נביאים ושאר ספרי כתובים נוסף על זה כי הלא ארז"ל שבימי אחשורוש קיימו מה שכבר קבלו בסיני באופן שהתור' עצמ' אשר איננה בטלה עולמית היא כמתקבלת בימי הפורים ואיך יתבטל זכרונם. וע"ד הפשט אפשר במה שהקפידו מרדכי ואסתר בזכרון ימי הפורים האלה ומזכירם כמה פעמים להיות עושים את יום י"ד ואת יום ט"ו ולא קבעו יום קבוע לכל המקומות כדרך המועדים וילכו אמר רוב מנין לקרא כלם כעיירות בי"ד או אחר רוב בנין שיעשו הכל כימים שנחו בהם היהודים במקום שהיו שם מרדכי ואסתר שהיא בט"ו אך אחשוב רצו יהיה רמז למה שכתוב בתורה כי יד על כס יה וכו' והוא משז"ל כי נשבע הוא ית' שלא יקרא השם בארבע אותיותיו עד ינקם מעמלק וז"א כי יד שהוא השבועה על כס שיקרא י"ה בלי חבור הב' אותיות אחרונות עד ימחה את זכר עמלק וע"כ ביום מועד העיירות נרמזה השבועה שהוא י"ד כד"א יד על כס וביום מועד המוקפין נרמוז נוסח השבועה שהוא הקרא ית' יה שעולה ט"ו לרמוז שהדבר ההוא סיוע להצלתנו ולא בזכותינו. והנה האריכו המפרשי' לתת טעם אל הפרש המוקפים חומה לימשך אחר שושן ולא יבצר מהיות גם מקום אל הרמז והוא כי בשושן היו מוקפים חומת זכות מרדכי ואסתר כי כן חומה עולה נ"ט וכן עולה במ"ק בזכו"ת ש"ל מרדכ"י ואסת"ר כי בזכותם היו מוקפין חומה וע"כ עשו בט"ו כי עזרם שם י"ה וע"כ סמכו על ימות יהושע בן נון שעמד לו שם זה שע"כ קרא משה להושע בן נון יהושע יה יושיעך וכו' הוא שם י"ה שעזרו מאז נגד עמלק:

פסוק כט

ותכתב אסתר וגו'. אחר ספרו את כל התלאה אשר מצאת' עם המלך והמן ויצילם ה' ושע"כ גדלה מעלת מקרא מגילה שלא תתבטל לעולם כאומר וזכרם לא יסוף מזרעם והלא יאמר איש אם היה זה מבלילה ההוא או מאיש יהודי והלאה שידבר על ספור הצרה וההצלה ועל יד מי היה הדבר שהוא כי איש יהודי היה ושמו מרדכי ויהי אומן את הדסה היא אסתר החרשתי אך מה שמן ויהי בימי אחשורוש עד איש יהודי שאין שם מענין הנס מה בצע בספור ההוא ומה גם להגדיל ערכו על כל ספרי נביאים וכתובים שהם מתבטלים וספור זה יהי' קיים כי הלא מה יתן ומה יוסיף לנו כי נדע תוקף מלכותו שבע ועשרים ומאה מדינה וגם תוקף ממשלתו כי כל שרי המדינות שהזכיר בא לפניו באומר ושרי המדינות לפניו וגם תוקף עושרו שבהראותו את עושר כבוד מלכותו ויקר

גדולתו הוצרכו שמונים ומאת יום ושעשה משתה וכו' וכן תוקף כעסו שכעס על אשתו אשר לא כדת והרגה ואשר שמע את דברי ממוכן ובתוקף אהבתו אותו הרג את אשתו בשביל אוהבו מה בצע בכל הדברים האלה לז"א דע איפה כי גם שמרדכי לא עשה עיקר מסיפור המגילה ולא כתב רק מאיש יהודי כמו שכתבנו על פסוק ויכתוב מרדכי את הדברים האלה אך אחרי כן ותכתב אסתר את כל תוקף הוא כל מיני תוקף המלך שהוא מויהי בימי אחשורוש עד איש יהודי כי שם יש מיני תוקף רבים כאש' הזכרנו וזהו רבוי האת ורבוי הכל וזאת עשת' אסתר והסכים עמה גם מרדכי וזהו שלא נאמר ויכתבו אסתר וכו' ומרדכי כו' וגם הקדים הכתוב את אסתר למרדכי מה שלא עשה כן בפ' שאחר זה כי אם הקדים את מרדכי אך הוא כי בזה היא התעוררה בדבר בעצם בראשונ' ואחריה מרדכי נמשך וזהו ותכתב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תקף ולמה עשתה כך לז"א לקיים עליהם את אגרת הפורים הזאת השנית והוא מה שכתבנו כי כתב הראשון אשר כתב היה לקבל עליהם שהוא על בני הדור ההוא בתורת חובה לעשות את ימי הפורים האלה והאגרת השנית היתה לשיקבלום חובה גם על זרעם ואמ' עתה כי ראתה אסתר כי גם בזאת השני' גם שקבלוה יהיה צד רפיון בדבר כי לא תספיק להחזיק הקבלה ההיא על זרעם שהוא לדורות עולם אם לא בכתוב להם את כל תוקף שהוא גם מויהי בימי אחשורוש עד איש יהודי וזהו מה שנכתב למעלה קיימו וקבלו בחסרון וי"ו במלת קבלו להורות כי עדיין היה רפיון בקבלת זרעם בצד מה ולא היה בטחון בעצם רק בדור היחיד ההוא ע"כ גם שהמקרא היא ל' רבים על שקבלוה מעתה גם על זרעם עדין אפשר שבדור אחר ירפו ידיהם באופן שלא יתקיים הענין כי אם בדור אחד בלבד זה רמז בהיות המסורת ל' יחיד לכן לקחו זה הדבר בעצם ע"כ ותכתב וכו' את כל תוקף כדי לקיים ע"י כך את אגרת הזאת השנית שכתב מרדכי שהיא לקבלם חובה גם על זרעם והוא כי הנה גם שביטל מרדכי בכתבו זאת טענות שהיה אפשר שהיו עם לבבם להקל הנס בעיניהם עדין נשארו עוד טעמים חזקים מהם והם אחד כי אולי יאמרו יש' למה נקבל הדבר חובה גם על זרענו והלא לא גדול כ"כ הנס וכמעט היה בדרך טבע כי היתכן נתן המלך בכיס עיניו ואחר עשותו את רצון המן ראה והנה אין הצר שוה בנזק המלך שיאבד הון רב מכל מסים וארנוניות של עם כבד ע"כ אחרי מוכרו שב ורפא לו כחס על עצמו וביטל גזרתו וישלח יד במבקשי רעתו. או יאמרו הלא יד השרים שרי המדינות הם שעמדו לנו כי לא יבצר מהיות להם הנאה מהיהודים הגרים אתם כי ע"כ החביאו אגרות ראשונות ולמלך אין שוה להקניטם פן ימרדו בו וע"כ שב מדעתו. או יאמרו הנה אין זה כי אם שמלך הפכפך היה והפה שאסר הוא הפה שהתיר. או יאמרו מלך אוהב

משפט היה ובהתימו לבגוד בעצת המן ראה כי אשר לא כדת נחרצה נעשתה ושב וירפא למו. או יאמרו טענה גדולה מכל אלה הנה מתחלה לא היה פחד כי עזה כמות אהבתו את אשתו ולמעלה הצילנו ע"כ יעצוה כליותיה לכתוב את כל תקף להאביד ולהרוס כל הטענות האלה והוא כי בראות יש' תוקף מלכותו קכ"ז מדינו' ושכל שרי המדינות לפניו שיראו כי משל ממשל רב וכל שרי המדינות באו שעריו להורות כי היו סרים אל משמעתו ונכנעים אליו ויכרה להם כירה גדולה לקשר את האהבה לא יאמרו יש' כי מיראת המלך פן ימרדו בו השרים היפך גזרתו וכן בראותו תוקף עשרו כי בהראות את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו הוצרך ק"פ יום לא יאמרו כי לבלתי הפסיד מסים וארנוניות שב ורפא לו כי הלא איש כזה כסף לא יחשוב וזהב לא יחפוץ בו וגם ע"פ דרכם יראו כתוב שם עון הסעודה של כל העם הנמצאים שהם ישראל כמשז"ל ויגדל נס ההצלה בעיניהם וגם בראות' כי אשר על אשתו אשר אהב גזר עלי' מות ולא נהפך מסברתו לא יאמרו מלך הפכפך היה כי מי שעל אשתו לא חס להתהפך איך נהפך על יש' וגם בראות' כי אשר גזר על ושתי כי אשר לא כדת היה כי אין טענות ממוכן כפי הדת כמפורש למעלה ועכ"ז לא שב אפו ממנה לתקן את אשר גזר עליה לא יאמרו על אשר הכיר כי אשר לא כדת נעשה ליהודים חזר בו כי הלא ראו תוקף לבו לבלתי שוב מאשר גזר בלא משפט וגם בראותם תוקף עשותו בשביל אוהבו כי הרג את אשתו בשביל אוהבו כמשז"ל כי ממוכן הוא המן אשר אהב בהיות כי את ושתי אהב ויהללה לפני כל שרי המדינות כמאמר' ז"ל ועכ"ז נדחית אהבת' מפני אהבת המן ואיך עתה יאמר נא יש' כי הרג את המן בשביל אשתו והלא הוא הפך מדתו באופן שע"י ראות כל יש' שבדור ודור את כל תקף הכתוב מויהי בימי אחשורוש יחזיקו בקיום האגרות הב' אשר כתב מרדכי לקיים חובת ימי הפורים האלה גם על זרעם כי הלא כל הטענות האפשריות להרפות ידיהם נתבטל וע"פ הדברי' ההם באופן יענו ויאמרו עלינו לשבח לאדון הכל שאלו לא הצילם ה' ככל נפלאותיו היה נמחה כל זרע ישראל ח"ו כי המלך והמן לא ישאירו עוללות ובכן תחזקנה ידיהם בקבלתם את ימי הפורים חובה עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוי' אליהם כדברי האגרת השנית אשר כתב מרדכי וזהו ותכת' וכו' לקיים וכו' ולהיות כי הטענה העיקרית היותר קרובה להחזיק בה יש' להקל הנס היתה באומרם שאחות היתה להם בבית המלך נגע הדבר עד נפשה פן תהיה היא כלי להרפות ידי ישראל מלהכיר את מעש' ד' כי נורא הוא ויחטאו לה' ע"כ התעוררה להכתיב את כל תוקף קודם למרדכי כי בכלל הדבר ההוא תוסר מלבם גם טענה זו עם השאר באמת באמור כי אדרבה דרך המלך אחשורוש היתה להרוג אשתו בשביל אוהבו ואיך נהפך

אך אין זה כ"א שמה' צבאות היה הדבר שסיעף פארה במערצה וע"כ נא' ותכתב אסתר וגו' ולא נא' ויכתבו וגו' ומרדכי וגו' גם הקדים אסתר למרדכי כי החילה מהטעם הנז' והוא הסכי' עמה כנ"ל ונרמז טעם זה בכתוב באו' המלכה בת אביחיל מה שלא נאמר בהזכירה בפ' אחרי' אך כיון לומר מה שהתעוררה ותכתב היא קודם למרדכי הלא הוא על היותה מלכ' כלומר כי ע"כ היה מקום יאמרו יש' כי להיות' מלכה עשה המלך למענה הציל את עמה וחששה פן תצא תקלת הקל יש' בנס על ידה והיא בת אביחיל איש צדיק ומבית אביה למדה לחוש פן תצא תקלה על ידה. או רמז באומר בת אביחיל כי צדיק הוא כלומר ואיך נשאת לערל בת איש צדיק אם לא לשימשך טובה מהדבר ואיך יתהפך שתהיה היא כלי להקל יש' בנס באומרו כי בדרך טבע היה הדבר ויהיו כפויי טובה לה' חלילה וע"כ בראות יש' כך אדרבה יאמרו כי גם המלכה היתה באימת מות פן יהרוג המלך אשתו מפני אוהבו ויחזיקו טובה למלכם ית' וז"א בסוף הענין ומאמר אסתר קיים וגו' לומר אל יקל בעיניך מה שכתבה לאסתר לקיים את איגרת מרדכי השני' אחר שעלי' נאמר קיימו וקבלו וגו' כי הלא דע איפה כי מאמר אסתר הוא מה שקיים את דברי הפורים האלה בעצם שאל"כ היה רפיון בדבר וע"כ ונכתב בספר כל תוקף הנזכר שהוא מויהי בימי עד איש יהודי כי עד כה כתבה להודיע כל תוקף לחזק לבם ועדיין היה ספק אם יקבעו הדבר מויהי בימי וגו' בנוסח המגילה ובראות שעי"כ קיים הדבר בלבם אז קבעו מויהי בימי וגו' בנוסח המגל' וזהו ונכתב בספר היא המגילה שנקרא ספר ובדבר הזה מצאנו ראינו טעם נכון אל חסרון הוי"ו בתיבת וקיבלו באו' קיימו וקיבלו גו' שהוא כי עדיין לא היתה קבלה גמורה כ"א היה רפיון מה עד שותכתוב אסתר וגו' שעי"כ מאמר אסתר קיים בעצם כמדובר:

פסוק ל

וישלח ספרים וגו'. ראוי לשים לב מה היה כי בכל הספר ששלחו עד כה לא נא' דברי שלום ואמת כ"א באלה. ועוד למה הוצרכו עתה ספרים אחרים. ועוד למה שלחם מרדכי לבדו. ועוד או' כאשר קיים עליהם אם הוא נוסח הכת' היה ראוי יאמר עליכם ולא עליהם. ואם הוא שע"י כתיבת שלו' יקבלו הדב' הכא בספר הראשונים קבלו. ועוד שאם הוצרכו ספרים אלו הלא מרדכי שלח' וא"כ מהראוי יאמר ומאמר מרדכי קים ולא ומאמר אסתר קים את ימי הפורים וגו'. ועוד כי אומר כאשר קים עליהם מרדכי וגו' הוא מיותר כי מי לא ידע שעל ידם נתקיים הדבר. ועוד כי אומר קיים עליהם בלתי צודק רק צוה עליהם וכיוצא אך ל' קיום אינו צודק רק על המקיים ע"ע כענין קיימו וקבלו וגו'. ועוד שאם קבלו את ימי הפורים לא קיימו וקבלו דברי צומות וזעקה ואיך יאמר

וכאשר קיימו על נפשם דברי הצומות וזעקתם. אך יאמר כי בראות מרדכי את אשר עשתה אסתר והסכים הוא עמה לכתוב את כל תוקף שיהיה מקרא מגלה מויהי בימי להורות כי לא היה להקל על הנסים ועל הפורקן מהטענות הנזכרים ובפרט מאומר כי מתחלה לא היה פחד כי גם המלך לא עשה רק טרם ידע כי כלתו אשר אהב יהודית היתה אך אין ספק כי לא יבצר מהגיד לו בבא עת פקודה אשר היא יהודית ויהפך לבו להשמיד וגו' את כל מבקשי מות עמה ומולדת' שע"כ להסיר מלבם כתבה את כל תקף שהוא מויהי בימי עד איש יהודי למען משם יראו כי אדרבה היא גם היא היתה בסכנה פן יעשה לה כמעשהו עם ושתי שהרג אשתו בשביל אוהבו ממוכן הוא המן וע"כ לא ישיתו לב אל הטענה ההיא והנה בראות מרדכי את הדבר הזה אמר בלבו מי יודע אם יקבלו יש' טענה זו שגם היא היתה בסכנה פן יהרגנה בשביל אוהבו המן כאשר עשה בושתי כי הלא אפשר יאמרו כי נהפוך הוא כי אדרבה יאמרו כי עתה לא ישוב יהרוג אשתו זאת בשביל אוהבו כ"א יאמר המלך כמז"ל שאמר הנה המן הרע הזה רודף אחר נשים כי כן עשה לושתי עד שהרגה והגם לכבוש וגו' ואז"ל כי זהו וחמת המלך שככה שחמת המלך על שע"י המן הרג את ושתי שככה בתלותו אותו ע"כ מה עשה מרדכי שלח ספרים בהנח' ההיא אשר אפשר יחשבו שמעולם לא היתה המלכה בסכנה כי אם אדרבה קרוב הי' הדבר מאד להנצל כל עמה אגבה וכן יחשבו אל מרדכי כי גדול היה בשער המלך ומה גם מאז עשה לו את כל הכבוד ההוא להלבישו בלבו' מלכות ולהרכיבו ברחוב העיר וקראו לפניו ככה יעשה לאיש וגו' ותלו את אויבו על העץ וניתן לו את בית המן מחדש ניסן כי אין ספק כי מאז לא הי' בסכנה אשר היו יש' לחדש אדר שאח"כ ע"פ סברא זו שאפשר יחשבו יש' כי מרדכי ואסתר לא עליהם היתה אימת מות מגזרת המן רצה מרדכי להוכיח כי גם מזה ראיה לקבל כל יש' עליהם ועל זרעם חובת ימי הפורים האלה מק"ו ומה אם מרדכי ואסתר המלכה שלא עליהם היתה אימת מות קבלו עליהם חובת הימים האלה מה גם עתה כל יש' שבכל מדינות המלך שהיו כצאן לטבח והציל' ה' בימי הפורים האלה ויעשו בשונאיהם וזה אמרו לקיים את ימי הפורים האלה כאשר קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה לומר כי כאשר קימו עליהם מרדכי היהודי עם היותו מרדכי היהודי הידוע שהוא גדול למלך וגם אסתר עם היות' מלכה שהיו בטוחים ועכ"ז קים עליהם חובה וכ"ש שארית יעקב וגדולה מזו אנו אומרים שלא בלבד אנו אומרים שתקבלו שמחת ימי הפורים כמו שקבלו מרדכי ואסתר כ"א שיקבלו ישראל חובה שמחת ימי הפורי' כאשר קבלו וקימו מרדכי ואסתר על נפשם ועל זרעם של ישראל דברי הצומות וגם זעקתם שצעקו בשביל ישראל מרדכי ברחוב

העיר ואסתר בתפלה כדברי המדרש ובגמ' על פסו' אלי אלי למה עזבתני זהו ק"ו עצום מאוד אם מרדכי ואסתר קיימו צומות וזעקות בשביל יש' לא כ"ש שיקבלו ישראל ע"ד צרת עצמם לפחות חובות זכר שמחה על הצלת' וזהו וכאשר קיימו על נפשם וגו' שהוא וכאשר קיימו מרדכי ואסתר וגו' ועל זרעם של ישר' דברי הצומות כי גם אסתר אמרה גם אני ונערותי אצום כן וגם זעקתם שזעקו על ישראל והנה בדברי הספרי' האלה יש ב' בחינות. אחד מה שאומר שלו יונח כי מרדכי ואסתר היו בטוחי' מרעת המן עכ"ז משם ראיה שמוטל על ישראל לקבל את ימי הפורים חובה. ב' הראיה שמביא שהיא שאחר ששניהם קבלו עליהם ימי הפורים וגם הצומות וזעקתם מק"ו מוטל על ישראל לקבל חובת ימי הפורים והנה הענין הראשון שהוא כי שניהם היו בטוחים שהם דברי שלום ליכנס ע"פ מה שאפשר שהוא סברתם אך אינן דברי אמת כי הלא לא בטוחים היו כי הלא מרדכי הוא האומר ואת ובית אביך תאבדו שהיא והוא שמבית אביה היו בסכנה אך לדבריהם קאמר להו אך מה שאמר שקימו שניהם ימי הפורים והצומות וזעקתם הם דברי אמת כי היה מפורסם ומביא למקומות הרחוקים ראיה מן המפורסם וזהו שהקדים ואמר דברי שלום ואמת על ב' הבחינות כמדובר ואומר הכתוב כי מאמר אסתר קים וכו' לומר כי הנה רצה מרדכי להתחכם פן לא יאמינו למאמר אסתר בכותבה את כל תוקף להורות כי גם היא היתה בסכנה ולא יקטן בעיניהם הנס על שאחות היה להם בבית המלך שע"כ מוטל עליהם לקיים את ימי הפורים וע"כ שלח הוא ספרים לומר שלו יונח ששניהם לא היו בסכנה. חובה עליהם לקבל מק"ו אמר עתה כי מאמר אסתר הוא שקים את ימי הפורים האלה לא הספרים ששלח מרדכי כי האמינו למאמרה ונכתב בספר של נוסח המגילה מויהי בימי שהוא מאמר אסתר כמדובר:

פרק י

פסוק א

וישם המלך אחשורוש וגו'. הנה פסוק זה יראה בלתי מעלה ומוריד לענין המגילה וגם מה שנכתב מעשה תקפו וכו' בדברי הימים למלכי מדי ופרס ועוד אומר כי מרדכי וכו' אין מלת כי צודקת לפי טבעה להיות נתינת טעם אל הקודם ועוד שאומר שגדולת מרדכי כתובי' בד"ה למדי ופרס והלא גם פה כתובים באו' שהוא משנה למלך ועוד אומר וגדול ליהודים כי הלא גם עד כה היה גדול ליהודים ועוד מה המה החלוקים האלה אחיו ועמו וזרעו ובראשונה אמר רצוי ובב' דורש טוב ובג' דובר שלום ועוד למה לא היה רצוי לכל אחיו אך יאמר ראו עתה השגחתו יתברך כי הלא כאשר ביטל עבודת בה"מ מרדו בו

קי"ג איפרכות ומר"ם שהם כל העולם לא נשארו לו רק קכ"ז כמאמרם ז"ל ולמען קשר אהבתו עם שרי המדינות הנותרים הביא לפניו ויעש להם משתה גדול בהראותו את עושר כבוד מלכותו ולא היה רודה בחזקה לשים עליהם עול מס כי אם מראה כי רב עשרו ובלתי צריך אליהם אך עתה שהטיב לישראל אצ"ל שחזרו לו כל ר"ם האיפרכיות כ"א שהי' רודה בחזקה וישם מס על הארץ שהוא על כל הארץ כי זה כל הישוב וגם על איי הים. ומי יגיד כי על אשר היטיב ליהודים היה הדבר לז"א הנה זה היה מפורסם גם לאומות כי הלא וכל מעשה תקפו כו' עם פרשת גדולת מרדכי הלא הם כתובים בספר ד"ה למלכי מדי פרס ומי הכניע את כותבי ד"ה למלכי' ההם להכתיב גדולת איש יהודי ולא עוד אלא שהנוגע אל המלך כתוב דרך כלל מעשה תקפו וגבורתו וענין מרדכי כתוב מפורש בכל פרטיו וזהו ופרשת וכו' מה שלא אמר כן במעשה תקפו של המלך לומר ופרשת מעשה תקפו ולא עוד אלא שאין הספר ההוא מיוחד רק למלכים ושם פירשו פרשת גדולת מרדכי וז"א למלכי מדי ופרס ולא היה ראוי יכתב שם רק הנוגע אל המלך ולא ענין איש יהודי אך אין זה כי שהכירו שמעשה תקפו של המלך לחזור למלוך בכיפה ברוב כח מהגדילו את מרדכי היהודי היה לו וש"ת איך על שגדלו המלך יצליח ה' את המלך והלא נהפוך הוא כי אחר שגדל מאד יפרוש מהטפל בצרכי ישראל ויקרנו כמנחם שיצא לעבוד המלך ופירש מהיות אב ב"ד עם הלל בסנהדרין ונכנס שמאי תחתיו עם היות המלך ההוא מישראל ומה גם עתה אשר יהי' משנה למלך אחשורוש וא"כ נהפוך הוא שיאבד מזכותו לז"א אל יעלה על רוחך שבהיותו משנה למלך אחשורוש ביטל ויבז בעיניו מלהיותו ראש בסנהדרין ובלתי מחשיב מנויו בישראל כי הלא עם שמרדכי היהודי משנה וכו' עכ"ז וגדול ליהודים עודנו בגדולתו ליהודים שלא קרהו כמנחם שיצא מהסנהדרין אל עבודת המלך כי מזה עשה עיקר ולא היה מכניס עצמו בעניני המלכות כ"א בדייניותו כשהיה והראיה כי הלא היה רצוי לרוב אחיו והוא כענין מז"ל שדרך ת"ח הוא דסני ליה בני מאתיה כי ע"י הדיינות ישנאוהו המחויבים כי ע"כ אמרו החשך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה כו' ובזה יאמר ראו עתה כי גם שהיה משנה למלך לא סר מאשר היה גדול ליהודים בסנהדרין והראיה שע"כ לא היה רצוי רק לרוב אחיו ולא לכל ואין זה רק על היותו יושב על המשפט כי אין לו' אולי מה שקצתם לא אהבוהו היה על שלא היה להם ממנו הנאה בהיות לאל ידו או היה מתגאה ופירש מהם כדרך אשר הוא משנה למלך גדול כי הלא לענין ההנאה אצ"ל שהיה מצילם מצרה או שהיה מטיב להם כשידרשוהו כי אם גם הוא מתחיל ודורש ומבקש טוב לעמו הם הצדיקים המתייחסים לו ולבלתי כשרים לפחות היה דובר שלום למה שלא יבצר כי זרעו הם וזהו ודובר שלום

לכל זרעו: או יאמר אל תתמה על שספרתי שבחו יתב' שנתן בלב המלך לגדלו כי תאמר הלא הגדולה היתירה רעה היא אצל צדיקים פן יתגאו או יטיבו את קרוביהם וירחיקו טוב זולתם או יעשקום כי רב כחם לז"א מה שסיפרתי גדולתו כנותן הודאה על אשר גדלו ה' הוא על כי לא נתגאה כי מרדכי היהודי אם היה משנה היה למלך אחשורוש אך לא לעצמו כי לא היה מחשיב עצמו למשנה כ"א בתואר היותו מרדכי היהודי כאחד היהודים וכן אם היה גדול היה ליהודים אך לא לעצמו או מעין זה מרדכי היהודי מתואר אחר היהודית היה בהיות משנה למלך אחשורוש שהוא מלך וגם גדול למה שהם יהודים בעלי יהודית מכירים כשרותו וגם לא היה נותן יתרון לאחיו שהם שבט בנימין על שאר שבטים כי הלא לא היה רצוי רק לרוב אחיו ולא לכל בני שבטו למה שהיו רואים שלא היה עושה להם יתרון כ"א דורש טוב לעמו סתם בין משבטו בין מיתר שבטים ולא עוד כי אם לא היה מקפיד לבלתי דבר לשלום את מיעוט אחיו אשר לא היה רצוי להם כי אם ודובר שלום לכל זרעו כלומר גם שעל חנם שנאוהו היה מתחיל ומקדים להם שלום:

תושלבע

יתהלל המתהלל השכל ויודע ספר ויקרא בו כל ימי חייו כי הנה הדור אתם ראו כולכם חזו דעו וראו שמעו והאזינו לאמרי פי אשר היתה לפנים מהמעשה אשר נעשה. והוא חקוק על הלוח בעט ברזל ועופרת ויצא תחת מכבש הדפוס בספר קיצור אלשיך על ה' מגילות שנדפס בשנת תנ"ח לפ"ק. והעתקנו והצגנו אותה פה לדעת גודל רום מעלתו וסגולתו להציל לומדיה והוגים בה מגזירות רעות רח"ל כי מה שהיה הוא שיהיה ודבר ה' יקום לעולם. זאת התורה אשר שם משה כי הוא סם חיים ולכל בשרו מרפא. וכן העידו רבים וכן שלמים שלמדו בק"ק פוזנן אצל החסיד המופלג ה"ה כמהורר יצחק נ"ע ושמעו מפה טהור שסיפר להם מה ששמע מרבו מובהק מהור"ר אברהם מנוחתו כבוד שהיה דר בפולין בפאדאליע בק"ק באר והיה לומד בספר האלשיך בכל שבוע וכן היה ביום חרון אף ה' וסבבו השונאים את העיר בשנת ת"ח לפ"ק בא אליו הרב מוהר"ר משה אלשיך הנ"ל בחלום ואמר לו מאחר שאתה מחבב ספר שלי באתי אליך להזהרתיך שתעמוד ותמלט על נפשך בשעה זו כי נגזרה גזירה על היהודים יושבי העיר הזאת למחר גזירת חרב ואבדון ואמרתי לו האיך אעשה שאוכל להמלט אמר לי צא ואני אהיה עמך ולא יראו אותך ותינצל. ואמרתי לו איך אעזוב אשתי ובתי הבתולה ואמר לי לך בלבד בעצמך והם יהיו שבוים תחת יד קדר אחד ואני מבשר בשורה זו שזה הקדר יהיה סריס ולא יטמא אותם. וכאשר אמר לי כן היה ונפדו בקונשטנטינא ובאו אל ביתם לשלום. ע"כ הנה ממנו תראו וכן תעשו לדורות עד אשר לא יבאו ימי הרעות. לנפש

עמלה בו כי נטל עליו שכרו כתניא נמי הכי למות תוצאות: וחסדי ה' ברוב רחמיו הוא יראנו נפלאות אמן: